

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

ЧЕРНИЧЕНКО Ірина Василівна

УДК 343.1:004.773.5(477)

**ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Науковий керівник – доктор
юридичних наук, професор
Кучинська Оксана Петрівна

Київ – 2014

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	16
1.1. Поняття, види та переваги відеоконференції як сучасного способу проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні	16
1.2. Нормативно-правова регламентація та підстави застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України	39
1.3. Особливості реалізації окремих засад кримінального провадження України під час застосування відеоконференції	54
Висновки до розділу 1.....	67
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	70
2.1. Міжнародна нормативно-правова регламентація та досвід застосування відеоконференції у зарубіжних країнах.....	70
2.2. Правова позиція Європейського суду з прав людини стосовно окремих питань застосування відеоконференції у кримінальному провадженні.....	85
Висновки до розділу 2.....	94
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ.....	96
3.1. Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.....	96
3.2. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.....	119
3.3. Проведення допиту в режимі відеоконференції за запитом про міжнародну правову допомогу.....	148
3.4. Перспективи вдосконалення застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України.....	162

Висновки до розділу 3.....	200
ВИСНОВКИ.....	203
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	208
ДОДАТКИ.....	245

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- Великобританія – Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії
- ВРУ – Верховна Рада України
- ВСУ – Верховний Суд України
- Другий додатковий протокол – Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах
- ДСА України – Державна судова адміністрація України
- Європейський суд – Європейський суд з прав людини
- ЄСІС – Єдина судова інформаційна система України
- ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
- Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису – Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження)
- КК України – Кримінальний кодекс України
- КМУ – Кабінет Міністрів України
- Кодекс – Кримінальний процесуальний кодекс України
- Конвенція з прав людини – Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
- КПК РФ – Кримінальний процесуальний кодекс Російської Федерації
- КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
- КСУ – Конституційний Суд України
- ООН – Організація Об'єднаних Націй
- Росія – Російська Федерація
- РФ – Російська Федерація
- РЄ – Рада Європи
- СІЗО – Слідчий ізолятор
- США – Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Актуальність теми. Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008, зазначає, що система кримінальної юстиції України є громіздкою, надмірно ускладненою застосуванням формальних процедур. Вона потребує реформування з урахуванням досягнень і традицій національного законодавства та положень ратифікованих міжнародних договорів України. Таке реформування пов'язане з необхідністю розв'язання методологічних, теоретичних і практичних завдань. Методологічне завдання полягає у приведенні кримінального процесуального законодавства у відповідність із Конституцією України, ратифікованими міжнародними договорами та практикою Європейського суду з прав людини; теоретичне – у втіленні наукових ідей різних процесуальних шкіл, а практичне – у забезпеченні реалізації під час кримінального провадження прав і законних інтересів суб'єктів, зменшенні рівня формалізму в діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду та підвищенні її ефективності.

Прийняття Закону України «Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» від 1 червня 2011 р. № 3449-VI та Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI стало важливим етапом реформування системи кримінальної юстиції у напрямі подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів. Названими нормативно-правовими актами передбачається можливість проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції.

Відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні від 15 травня 2013 р. № 386-р, впровадження новітніх телекомунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, у тому числі в діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду, визначається одним із пріоритетних напрямів державної політики. В Україні правова регламентація відеоконференції тільки

почала змінюватися і проблеми застосування цієї телекомунікаційної технології ще не отримали в науці належного розгляду та вирішення.

За даними Державної судової адміністрації України, протягом 2013 р. у місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції під час здійснення досудового розслідування та судового провадження було проведено 10995 сеансів відеоконференцзв'язку, а за перший квартал 2014 р. – 10412 сеансів.

Результати проведених автором опитувань також показали, що респонденти в цілому позитивно оцінюють впровадження відеоконференції (91,2 % суддів, 78,1 % слідчих, прокурорів, 49,6 % адвокатів). 8,8 % суддів, 15,7 % слідчих, прокурорів та 22,8 % адвокатів з числа опитаних нейтрально поставились до її впровадження і тільки 27,6 % адвокатів вважають таке нововведення негативним.

У ряді країн вже створені нормативно-правові основи та набутий чималий досвід застосування відеоконференції у кримінальному провадженні (Австралія, Естонська Республіка, Італія, Королівство Швеція, Нова Зеландія, Республіка Білорусь, Республіка Казахстан, Російська Федерація, Сполучені Штати Америки, Федеративна Республіка Німеччина та ін.). Вивчення зарубіжного досвіду надасть змогу значно розширити сферу використання відеоконференції та продемонструвати її потенціал при проведенні процесуальних дій.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: Ю.П. Аленіна, П.Д. Біленчука, Т.В. Варфоломеєвої, В.Г. Гончаренка, Ю.М. Грошевого, К.Ф. Гуценка, П.С. Елькінд, Н.І. Клименко, В.О. Коновалової, І.І. Котюка, О.П. Кучинської, П.А. Лупинської, П.І. Люблінського, М.С. Мельника, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.В. Молдована, В.Т. Нора, А.А. Павлишина, П.Ф. Пашкевича, М.А. Погорецького, М.М. Полянського, Р.Д. Рахунова, Х.У. Рустамова, Д.Б. Сергєєвої, Н.П. Сизої, М.С. Строговича, Т.В. Трубнікової, І.Я. Фойницького, В.М. Хотенця, М.С. Цуцкірідзе, М.О. Чельцова, В.Ю. Шепітька, В.П. Шибіки, М.Є. Шумила, Ю.К. Якимовича, М.Л. Якуба, О.Г. Яновської та ін.

Окремі аспекти застосування відеоконференції досліджували такі вчені, як Р.С. Абдулін, Л.М. Алексеєва, Д.Т. Арабулі, К.О. Архіпова, Н.М. Ахтирська, В.П. Барбара, В.Ф. Васюков, О.Г. Волеводз, П.В. Волосюк, Ф.М. Вяткін, Т.С. Гавриш, Ю.В. Глазов, О.С. Клементьєв, Н.І. Клименко, Ю.В. Козубенко, Є.І. Кокотова, М.О. Колоколов, С.О. Краснопевцев, П.А. Літвішко, В.Т. Маляренко, Т.В. Михальчук, В.В. Мілінчук, В.В. Мурадов, М.І. Пашковський, М.Я. Сегай, А.С. Сизоненко, М.О. Сільнов, О.Є. Сметанников, М.І. Смирнов, М.Ф. Сокиран, А.Є. Федюнін, О.Г. Халіулін, Ю.М. Чорноус, В.А. Шиплюк та ін.

Безумовно, праці названих учених є значним внеском у розв'язання окремих питань, однак, незважаючи на теоретичний і практичний інтерес до застосування відеоконференції, на сьогодні відсутні комплексні дослідження, немає єдності поглядів щодо переліку процесуальних дій, які можуть проводитися у режимі відеоконференції, особливостей реалізації окремих засад кримінального провадження при її застосуванні. Дискусійними залишаються поняття «відеоконференції» та визначення її видів. Ґрунтовного аналізу потребують підстави застосування цієї телекомунікаційної технології під час досудового розслідування, судового провадження та при наданні міжнародної правової допомоги. Особливої уваги заслуговує питання розробки науково-практичних рекомендацій і пропозицій щодо подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Викладене свідчить про актуальність та необхідність дослідження правової регламентації та процедури застосування відеоконференції в Україні, наукового і практичного вирішення означених проблем, що й стало причиною вибору теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка в контексті державної наукової теми «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний та практичний аспекти» (номер теми 11БФ042-01; номер державної реєстрації 01111u0088337). Тема дисертації

затверджена Вченою радою юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 4 від 23 грудня 2011 р.). Уточнену редакцію теми дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 5 від 26 березня 2014 р.).

Робота спрямована на подальшу реалізацію Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи, погодженої листом Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України від 28 серпня 2013 р. № 1/06-1-805, Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р, Стратегічного плану розвитку судової влади України на 2013 – 2015 рр., затвердженого рішенням Ради суддів України від 21 грудня 2012 р., Концепції електронного суду України, розробленої Державним підприємством «Інформаційні судові системи» в 2012 р., Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008, Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, Концепції Національної програми інформатизації від 4 лютого 1998 р. № 75/98-ВР тощо.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є розробка системи теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на подальше вдосконалення правової регламентації та застосування відеоконференції, які б стали складовою сучасної концепції проведення процесуальних дій у такому режимі.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких *задач*:

- визначити поняття, види та переваги застосування відеоконференції у кримінальному провадженні;
- виокремити етапи впровадження відеоконференції у кримінальне процесуальне законодавство України;

– проаналізувати підстави застосування відеоконференції під час досудового розслідування, судового провадження, при наданні міжнародної правової допомоги та окреслити коло осіб, які можуть брати участь у проведенні процесуальних дій дистанційно;

– узагальнити досвід правової регламентації та практичного застосування відеоконференції у зарубіжних країнах;

– розкрити особливості реалізації окремих засад кримінального провадження при застосуванні відеоконференції;

– узагальнити вимоги Європейського суду з прав людини щодо застосування відеоконференції у кримінальному провадженні;

– виявити проблеми, що можуть виникати під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції;

– сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правової регламентації проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають, змінюються та припиняються у зв'язку з проведенням процесуальних дій у режимі відеоконференції.

Предметом дослідження є застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальні закони та категорії теорії пізнання. Відповідно до мети і задач, об'єкта і предмета дослідження в роботі використані *методи логіки* (аналіз, синтез, індукція, дедукція) – для вивчення нормативних актів, матеріалів кримінальних проваджень, концепцій, точок зору авторів з окремих питань, що входять до предмета дослідження; *системно-структурний метод* – для поділу відеоконференції на види; *діалектичний*, за допомогою якого проаналізовано закономірності розвитку та сучасні тенденції застосування відеоконференції; *історико-правовий*, на основі якого аналізується становлення та розвиток цього сучасного способу проведення процесуальних дій. З метою тлумачення правових норм і категорій

використовувався *логіко-юридичний*, а для вивчення світового досвіду правової регламентації та застосування відеоконференції – *порівняльно-правовий* методи. Крім того, для узагальнення результатів анкетування і вивчення судової, прокурорської та слідчої практики використовувалися як допоміжні *статистичний* та *соціологічний* методи.

Науково-теоретичну основу дисертації становлять праці українських та зарубіжних учених за темою дослідження.

Нормативно-правовою базою дослідження є Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, закони та підзаконні нормативно-правові акти України, міжнародно-правові акти та законодавство окремих зарубіжних країн.

Емпіричну базу дослідження становлять проаналізовані протягом 2012 – 2014 рр. 218 судових рішень, що стосуються проведення дистанційного судового провадження, 34 рішення Європейського суду з прав людини, результати анкетування 251 судді, 242 слідчих, прокурорів та 254 адвокатів, а також узагальнені статистичні дані Міністерства юстиції України, Державної судової адміністрації України та матеріали застосування відеоконференції апеляційним судом Івано-Франківської області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням, в якому сформульовано нові наукові положення, висновки і пропозиції щодо застосування відеоконференції у кримінальному провадженні, що мають важливе теоретичне та практичне значення. Зокрема, *вперше*:

– виокремлено етапи впровадження відеоконференції у кримінальне процесуальне законодавство України, а саме: 1) закріплення в ч. 6 ст. 303 КПК України 1960 р. у редакції Закону від 13 січня 2000 р. № 1381-XIV можливості проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення; 2) доповнення КПК України 1960 р. ст. 85-3 «Застосування телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії» у зв'язку з ратифікацією Другого

додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1 червня 2011 р.; 3) прийняття КПК України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, що містить положення, які регламентують застосування відеоконференції під час досудового розслідування, судового провадження та при наданні міжнародної правової допомоги (ст.ст. 232, 336, 567);

– проведено семантичний аналіз поняття «відеоконференція» та обґрунтовано доцільність вживання цього терміну в законодавстві України та науковій юридичній літературі;

– обґрунтовано відмінність відеоконференції від інституту доручення слідчого, прокурора, суду за такими критеріями, як підстави та ініціатор застосування, реалізація засади безпосередності;

– узагальнено основні вимоги Європейського суду з прав людини як міжнародної судової інстанції до країн-членів Ради Європи, у тому числі України, щодо застосування відеоконференції у кримінальному провадженні, якими є: необхідність мотивування рішення суду у випадку застосування відеоконференції; забезпечення умов, за яких особа може чути і бачити інших учасників судового провадження та стежити за його ходом без технічних перешкод; обов'язок суду з власної ініціативи упевнитися, чи відмовився обвинувачений від захисту і, якщо ні, призначити йому захисника та забезпечити умови для надання ефективної правової допомоги, навіть за відсутності клопотання про це; надання обвинуваченому та його захиснику права спілкуватися без ризику бути почутими іншими учасниками (конфіденційне спілкування);

удосконалено:

– визначення «відеоконференції», під яким необхідно розуміти передбачену КПК України процедуру здійснення учасниками кримінального провадження окремих процесуальних дій за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів при трансляції з іншого приміщення у режимі реального часу;

– правову регламентацію проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час досудового розслідування та судового провадження шляхом обґрунтування необхідності внесення змін до ст.ст. 3, 42, 107, 108, 226, 228, 232, 315, 322, 336, 401, 452, 506, 539 КПК України, ст. 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення», ст. 7 «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», п. 3.2.5. Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження), що запропоновані в розробленому проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із застосуванням відеоконференції»;

набули подальшого розвитку:

– аналіз переваг застосування відеоконференції у національному кримінальному провадженні та при наданні міжнародної правової допомоги, які полягають в істотному прискоренні строків здійснення досудового розслідування, судового провадження та виконання міжнародних слідчих (судових) доручень, зменшенні фінансових витрат на проїзд викликаних до суду осіб, закордонні відрядження, етапування в'язнів, утримання конвойної служби, надсилання повісток, забезпеченні учасникам, які перебувають в іноземній державі, можливості чути та бачити хід проведення процесуальних дій, задавати запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші права та виконувати обов'язки у режимі реального часу тощо;

– вивчення правової регламентації застосування відеоконференції у нормах міжнародно-правових актів, систематизація цих актів та їх поділ на групи залежно від мети: 1) для забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; 2) для надання міжнародної правової допомоги;

– аналіз засад безпосередності дослідження показань, речей і документів, змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, гласності і відкритості, забезпечення права на

захист, на підставі якого звернуто увагу на особливості реалізації цих засад кримінального провадження під час застосування відеоконференції;

– виокремлення фінансових, організаційно-технічних проблем застосування відеоконференції, недоліків її правової регламентації у кримінальному процесуальному праві України та пропозиції шляхів їх вирішення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та обґрунтовані в дослідженні теоретичні положення, висновки і пропозиції щодо застосування відеоконференції сприяють підвищенню ефективності діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

Одержані результати можуть бути використані у:

– *правотворчій діяльності* – для удосконалення норм КПК України та інших законодавчих актів (акт впровадження Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 19 березня 2014 р.);

– *правозастосовчій сфері* – з метою удосконалення слідчої та судової практики (акт впровадження у практичну діяльність апеляційного суду Закарпатської області від 10 грудня 2013 р.; акт впровадження у практичну діяльність апеляційного суду Івано-Франківської області від 2 квітня 2014 р.; акт впровадження у практичну діяльність Ужгородської міжрайонної прокуратури від 26 березня 2014 р.);

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого опрацювання проблем застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України;

– *навчальному процесі* – при викладанні кримінального процесу, криміналістики та відповідних спецкурсів, підготовці підручників, навчальних і довідкових посібників, методичних матеріалів (акт впровадження у навчальний процес юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 8 травня 2014 р., акт впровадження у навчальний процес факультету європейського права та правознавства Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» від 25 лютого 2014 р.).

Апробація результатів дисертації. Дисертаційна робота в цілому і окремі її розділи обговорювалися на засіданнях кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні положення і результати повідомлялись на п'яти міжнародних та чотирьох всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукраїнській науковій студентській конференції «Законодавство України: погляд молодих правників» (м. Івано-Франківськ, 29 – 30 квітня 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 2 – 3 лютого 2012 р.), II Всеукраїнській правовій науково-практичній конференції «Соціологічні та філософські проблеми права очима молодих науковців та практиків» (м. Київ, 29 березня 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні питання державотворення в Україні» (м. Київ, 30 березня 2012 р.), XI Міжнародній студентсько-аспірантській науковій конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 20 – 22 квітня 2012 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки і практики» (м. Харків, 10 – 11 грудня 2012 р.), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні» (м. Рівне, 19 квітня 2013 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених та студентів «Закарпатські правові читання» (м. Ужгород, 25 – 26 квітня 2013 р.), XII Міжнародній студентсько-аспірантській конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (м. Львів, 26 – 28 квітня 2013 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено у 16 наукових публікаціях, 6 із яких – у фахових виданнях України, 1 – у фаховому виданні Російської Федерації, 1 – у Словацькій Республіці, 8 – у збірниках тез і доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою і задачами дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків,

списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 289 сторінок (з них основного тексту – 207 сторінок). Список використаних джерел нараховує 290 позицій. У роботі також наявні 17 додатків на 45 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1. Поняття, види та переваги відеоконференції як сучасного способу проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні

Передбачення КПК України можливості проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, відсутність у законодавстві та в теорії кримінального процесуального права концептуального визначення поняття «відеоконференція» зумовлює необхідність з'ясування його змісту.

При визначенні відеоконференції необхідно брати до уваги, що поняття формуються на основі узагальнення найістотніших (з лат. *nota*) ознак, що відрізняють один об'єкт від іншого [155, с. 240 – 241], а стисле логічне визначення, яке містить такі ознаки, є його дефініцією (з лат. *definition*) [119, с. 209]. Отже, дати визначення поняття означає розкрити його зміст, сутність та характеристику. Тому наукове поняття має відображати істотні й необхідні ознаки, на основі яких і формується наукове визначення.

Крім того, слід враховувати й діалектичний характер кожного явища. Він проявляється в тому, що і сам об'єкт, і знання про нього постійно змінюються. Відповідно змінюється та розвивається й визначення поняття [154, с. 114].

Доцільно здійснити семантичний аналіз поняття «відеоконференція», адже в юридичній літературі не досягнуто термінологічної єдності щодо назви цього сучасного способу проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні, а тому часто вживають терміни «відеотрансляція», «відеоконференцзв'язок», «відеоконференцмережа», «відеозв'язок», «відеоконференція», «телебачення замкнутого циклу», «замкнуті телемережі», «дистанційне судове провадження» тощо.

Певну ясність щодо досліджуваного питання внесено доповненням у 2011 р. КПК України 1960 р. ст. 85-3 «Застосування телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії». У КПК України 2012 р. вже міститься

п'ять статей, в яких використовується термін «відеоконференція» (ст. ст. 232, 336, 351, 354, 567 КПК України).

У тлумачних словниках слово «відео» (від лат. *videre* – бачити) визначено в якості першої частини складних слів у значенні, пов'язаному з передачею зображень на екран за допомогою електронних сигналів, і позначає віднесення чого-небудь до запису, відтворення або передачі зображення. Наприклад, відеоапаратура, відеоінформація, відеозапис і т.д. Слово «конференція» тлумачиться як збори, нарада представників яких-небудь держав, організацій, груп для обговорення і вирішення будь-яких питань, а під словом «зв'язок» розуміється безпосереднє спілкування один з одним на відстані та технічні засоби, що забезпечують таку можливість [118, с. 128, 356, 451].

Не варто ототожнювати «відеоконференцію» з «відеозв'язком», під яким розуміється зв'язок, здійснюваний за допомогою передачі/прийому зображення і звуку. Основним аргументом є кількісний показник учасників. Відеозв'язок з технічного боку передбачає в основному спілкування двох осіб та наявність двох відеоточок. Тоді як у конференції бере участь більше двох осіб (судді, сторони обвинувачення та захисту, секретар судового засідання, перекладач тощо), та й відеоточок може бути більше двох [104, с. 33].

Аналіз міжнародних правових актів, іноземних наукових публікацій показав, що в більшості з них вживаються терміни «videolink» (або «video link») – відеозв'язок; «videoconference» (або «video conference») – відеоконференція і «videoconferencing» (або «video-conference link») – відеоконференцзв'язок. У документах ООН зазначаються назви «videolink» і «videoconference», причому в деяких документах одночасно обидві. Вони використовуються й у правозастосовчій практиці більшості країн-учасниць ООН. Таким чином, незважаючи на різне написання, по суті смислове значення термінів є однаковим.

У спеціальній літературі поняття «відеоконференція» (з англ. *videoconference*) визначають як: телекомунікаційну технологію (М.І. Пашковський) [180]; сеанс двосторонньої інтерактивної комунікації (В.В. Мурадов) [177, с. 235]; комп'ютерну

технологію (О.С. Клементьєв, О.Г. Волеводз) [147, с. 67; 127]; інформаційну технологію (В.Я. Тацій, В.П. Пшонка, А.В. Портнов) [161, с. 584]; інформаційну комп'ютерну технологію (В.Т. Маляренко) [169, с. 387 – 388]; особливий порядок провадження (М.І. Смирнов) [207, с. 97] тощо.

Розбіжності в міркуваннях щодо визначення поняття «відеоконференція» свідчать про те, що це питання залишається відкритим. Характерною ознакою кожного з аналізованих визначень є те, що аудіовізуальна взаємодія у режимі відеоконференції відбувається між учасниками, територіально віддаленими один від одного, або, як їх ще називають, віддаленими абонентами. Більшість авторів визначають, що передача зображення та звуку під час відеоконференції відбувається в режимі реального часу [127; 147, с. 67; 161, с. 585; 177, с. 235; 206, с. 24], хоча зустрічаються й інші формулювання – «у реальному масштабі часу» [121] та «у реальному часі» [180].

Уважаємо спірним твердження авторів, що відеоконференція – це суто комп'ютерна технологія, адже, враховуючи технологічні розробки останніх років, для її застосування необхідні три головні складові: 1) відеоапаратура для передачі та екран для проектування зображення; 2) мікрофон і акустична установка для передачі та відтворення звуку; 3) відповідна телекомунікаційна мережа. Таким чином, використання комп'ютера не є обов'язковим [105, с. 105].

Крім того, наявність мереж електрозв'язку також не обов'язкова в епоху бездротових мереж, коли розроблена портативна валіза типу «Voyager», «Tandberg Tactical» тощо, в яку вбудована мобільна система відеоконференції, що здійснюється за допомогою інтернет-ліній або супутникової мережі [104, с. 36].

Виходячи з концепції розгляду відеоконференції як телекомунікаційної технології, при визначенні її поняття звертається увага на те, що можливість бачити, чути і обмінюватися інформацією повинна забезпечуватися за допомогою технічних засобів [206, с. 24], комплексу технічних засобів приймання-передачі відеозображення, звуку та іншої інформації [177, с. 235] або апаратно-програмних

засобів обчислювальної техніки [161, с. 585] чи спеціального обладнання зв'язку [160, с. 512].

І хоча всі проаналізовані визначення були запропоновані юристами, поняття «відеоконференція» розкривається в них тільки з технічного боку. Цей недолік усунутий А.С. Сизоненком, який визначає відеоконференцію як «двосторонній відео- та аудіозв'язок між двома пунктами, відстань між якими не має значення, у режимі реального часу (без врахування часових поясів), в одному з яких знаходяться особи, які проводять та беруть участь у проведенні слідчої дії, а в іншому – ті, з якими проводять процесуальну дію» [201, с. 96]. Водночас, автором штучно звужено сферу застосування відеоконференції тільки на випадки проведення слідчих дій.

М.І. Смирнов визначив відеоконференцію як «особливий порядок провадження, при якому посадова особа (суддя, прокурор, слідчий) перебуває в місці основного провадження у кримінальній справі, а учасник процесуальної дії перебуває в іншому місці й спілкування між ними відбувається в режимі реального часу з використанням технічних засобів за допомогою аудіовізуальної взаємодії» [207, с. 97]. Аналогічне визначення запропоноване й М.І. Пашковським [181].

Як бачимо, наведені дефініції, доповнюючи одна одну, формують певне уявлення про відеоконференцію. Очевидним є те, що при визначенні її поняття, слід враховувати наступне:

1) відеоконференція – це передбачена кримінальним процесуальним законом процедура здійснення окремих процесуальних дій, спрямована на розв'язання завдань кримінального провадження;

2) процесуальні дії під час досудового розслідування та судового провадження можуть здійснюватися у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення, у тому числі такого, що знаходиться поза межами приміщення суду або навіть за межами України (дистанційне провадження);

3) при використанні засобів відеоконференцзв'язку процесуальні дії здійснюються в реальному часі, тобто в такому режимі роботи автоматизованої

системи обробки інформації та керування, при якому беруться до уваги обмеження на часові характеристики функціонування (без врахування часових поясів) [190];

4) відеоконференція здійснюється за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів і технологій, які мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку;

5) у режимі відеоконференції може здійснюватися допит і впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування, судового провадження та допит за запитом компетентного органу іноземної держави та України;

6) у комплекс технічних засобів для відеоконференції входить центральний пристрій – кодек (може використовуватися персональний комп'ютер з програмним забезпеченням для відеоконференцій) з відеокамерою і мікрофоном, що забезпечує кодування/декодування аудіо- і відеоінформації, збір та відображення контенту, та пристрій для відображення інформації і відтворення звуку [121];

7) хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису.

Викладене дає підстави для висновку, що *відеоконференція є передбаченою Кримінальним процесуальним кодексом України процедурою здійснення окремих процесуальних дій її учасниками за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів при трансляції з іншого приміщення у режимі реального часу.*

Уважаємо, що це визначення поняття відеоконференції необхідно закріпити у п. 27 ч. 1 ст. 3 КПК України з метою однакового його тлумачення та застосування.

Доцільним є також поділ відеоконференції на види, що здійснюється за різними критеріями.

Підкреслюючи умовний та допоміжний характер будь-якої класифікації, слід визнати, що потреба в такому пізнавальному прийомі очевидна і його застосування при вивченні складних явищ не випадкове, а підстави повинні бути істотними. Класифікація (від лат. *classis* – розряд, клас) – це систематичний поділ і

впорядкування об'єктів, об'єднання їх у групи (види, роди, класи) на основі їхніх загальних ознак [118, с. 432].

З практичного погляду важливим є поділ технічних засобів відеоконференції залежно від кількості користувачів на індивідуальні, групові та студійні. На сьогодні індивідуальні відеоконференції найбільш поширені завдяки відносно невеликим витратам та загальній доступності (сервіси у мережі інтернет). Групові відеоконференції використовуються для спілкування груп користувачів з можливістю демонстрації документів і потребують більш досконалого обладнання та каналу зв'язку. Студійні відеоконференції вимагають спеціального потужного обладнання (супутникового чи оптико-волоконного). Це, наприклад, телетрансляції [177, с. 237].

Обладнання відеоконференції, враховуючи функції та мету його застосування, поділяється на класи: програмні рішення (клас А, Software Solution), відеоконференції стандартної якості (В, Standard Definition – SD), відеоконференції високої чіткості (С, High Definition – HD), телеприсутність (D, TelePresence), а також ситуаційні та диспетчерські центри (E, Situation and Control Centers) [122; 138].

У судах загальної юрисдикції, в основному, використовують обладнання відеоконференції стандартної якості (англ. Standard Definition) з підтримкою чотирьох стандартних відеорозділень: SQCIF (128x96), QCIF (176x144), CIF (352x288) і 4CIF (704x576) на швидкостях передачі даних від 64 кбіт/с до 768 кбіт/с та відеоконференції високої чіткості (англ. High Definition або HD) з відеороздільністю 1280x720 та більш високою швидкістю [121].

Для забезпечення повного огляду приміщення, в якому знаходиться особа, що бере участь у проведенні процесуальної дії у режимі відеоконференції, та виключення можливості здійснення на неї будь-якого впливу, як правило, встановлюються дві відеокамери [128]. Деякі автори вважають, що в обох точках проведення відеоконференції повинні знаходитися як мінімум три відеокамери. При цьому дві з них мають передавати зображення загального плану приміщення, місцевості з різних боків, а третя камера – крупний план особи, з якою проводиться

процесуальна дія (наприклад, допит). Присутні за допомогою телевізорів (моніторів) можуть бачити та чути все, що відбувається під час проведення процесуальної дії [202, с. 118 – 119].

Аналізуючи види відеоконференції, слід зазначити, що при дистанційному досудовому розслідуванні та судовому провадженні можуть застосовуватися двосторонні (режим «точка-точка») і багатосторонні (режим «багатоточка») відеоконференції [231, с. 29].

Багатоточкові відеоконференції (MCU, Multipoint Control Unit) ще називають відеосерверами, і вони надають можливість дистанційно брати участь у проведенні процесуальної дії трьом і більше учасникам [231, с. 29]. Існує два режими роботи відеосервера: а) з голосовою активністю (voice-activated), коли всі бачать на екрані активного (того, що говорить) користувача; б) режим постійної присутності (continuous presence), коли на екрані одночасно відображаються всі учасники сеансу і є можливість спілкуються один з одним [120]. Це так званий режим мультиекран, тобто режим рядкової розгортки телевізора, монітора, плазмової панелі тощо, при якому екран розділяється на частини пропорційно кількості сигналів, що на нього поступають (пропорційно кількості учасників відеоконференції) [219]. Наведені види відеоконференції забезпечують взаємний відеоконтакт, що сприяє отриманню більш об'єктивної та достовірної інформації [202, с. 114].

Частина 8 ст. 336 КПК України передбачає також можливість допиту особи, якій забезпечується захист, у режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності та голосу, за яких її неможливо впізнати. Це так звана одностороння відеоконференція, що передбачає передачу відеозображення в режимі реального часу тільки одному з її учасників, а іншому – тільки аудіовізуальну інформацію.

Актуальним є також необхідність аналізу співвідношення відеоконференції з інститутом судового доручення та дорученням слідчого, прокурора. У зв'язку з цим О.В. Черепанова зазначає, що «доручення про організацію та проведення відеоконференції – це особливий вид доручення, яке має спеціальне регулювання» [230, с. 168 – 174].

У ч. 6 ст. 232 КПК України вказується, що службова особа органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, зобов'язана в найкоротший строк організувати його виконання. Аналогічне положення міститься і в ч. 5 ст. 336 КПК України, згідно з яким суд, що отримав доручення, за погодженням з судом, що надав доручення, зобов'язаний у визначений в ухвалі строк організувати його виконання.

Слід погодитися з думкою О.І. Віляк, що відмінності між цими процесуальними інститутами досить істотні [123]. По-перше, підставою для доручення слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування є необхідність проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, за умови, що це не зашкодить всебічному, повному і неупередженому дослідженню обставин кримінального провадження (ч. 6 ст. 218 КПК України). У випадку, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні або перевірці обставин, які мають істотне значення і не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 333 КПК). Підстави ж проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції зовсім інші. Вони визначені в ч. 1 ст. 232, ч. 1 ст. 336, ч. 1 ст. 567 КПК України. По-друге, доручити проведення слідчих (розшукових) дій суд може на підставі ухвали тільки за клопотанням сторони кримінального провадження, а застосовувати відеоконференцію суд чи орган досудового розслідування має право як за клопотанням учасників провадження, так і з власної ініціативи. По-третє, процесуальною наукою інститут доручення визнається винятком із засади безпосередності, оскільки докази досліджуються й аналізуються не безпосередньо з першоджерел, а опосередковано – через орган, який виконав доручення, в той час як при застосуванні відеоконференції слідчий, прокурор, суддя безпосередньо проводять процесуальну

дію. Все це відрізняє відеоконференцію від інституту доручення слідчого, прокурора, судового доручення.

Не зовсім правильним є й віднесення відеоконференції до так званого «заочного розгляду справи», тобто розгляду за відсутності підсудного, який перебуває за межами України і ухиляється від явки до суду [169, с. 389], можливість здійснення якого була закріплена в ч. 2 ст. 262 КПК України 1960 р. Сфера застосування відеоконференції значно ширша, оскільки в ній не тільки обвинувачений, а й інший учасник процесуальної дії, хоча і не присутній безпосередньо в залі судового засідання, бере участь у провадженні дистанційно. Таким чином реалізується право особи на участь у кримінальному провадженні, якщо вона знаходиться на території іноземної держави і відмовляється прибути до місця його здійснення. У цьому й полягає основна відмінність названих інститутів [204, с. 225 – 226].

Здійснення будь-якої діяльності безцільно не може бути ефективним, тому однією з методологічних засад її характеристики є визначення мети та завдань. А з іншого боку, не варто говорити про мету безвідносно до суб'єкта, який прагне її досягти. Адже у кримінальному провадженні бере участь значна кількість учасників, кожен з яких намагається досягти певних результатів, які й визначають напрями їх діяльності. При цьому декілька учасників можуть виконувати одну й ту саму функцію або різні, іноді протилежні функції, наприклад, обвинувачення та захисту [145, с. 89].

З'ясувавши мету, ми отримаємо відповідь на запитання: задля чого здійснюється відповідна діяльність, на що вона спрямована? У кримінальному провадженні вона багатогранна і не може бути зведена тільки до пізнання істини або забезпечення застосування справедливого покарання до винного.

Слід зазначити, що в ст. 2 КПК України закріплені тільки завдання кримінального провадження і поняття «мета» та «завдання» вживаються законодавцем як рівнозначні. Водночас, їх ототожнення неминуче призводить до конкуренції, внутрішнього протиріччя. Співвідношення цих категорій має

діалектичний характер, оскільки вони є елементами системи. Мета досягається через розв'язання конкретних завдань, але по досягненні останньої, вона виступає вже одним із завдань, спрямованих на досягнення мети вищого рівня. Мета завжди одна і являє собою передбачуваний і очікуваний результат певної діяльності, а завдання – це те, що потрібно виконати для досягнення мети [155, с. 80].

Саме тому є очевидним, що за допомогою сформульованих у процесуальному законодавстві завдань досягається мета судочинства, яка стає засобом досягнення мети правосуддя в цілому. Реалізація ж мети правосуддя стає засобом досягнення цілей, що стоять перед державою і суспільством [154, с. 155].

Недоліком чинного КПК України є відсутність у ньому визначення мети кримінального провадження, тим більше, що незважаючи на перманентні зміни і доповнення кримінального процесуального законодавства, глибинна соціально-правова функція кримінального провадження залишається незмінною, а всі законодавчі новели стосуються в основному інструментальної частини, яка повинна забезпечити його ефективність.

Конструктивно законодавцем у ст. 2 КПК України передбачено три основоположні завдання кримінального провадження. По-перше, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, по-друге, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а по-третє, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2].

Перераховані завдання є елементами єдиної системи, вони взаємопов'язані та взаємообумовлені, а діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду, у тому числі проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, спрямована на їх вирішення.

Названі органи зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити причини та умови вчинення кримінальних правопорушень та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ст. 9 КПК України). Водночас, як наголошує О.Р.Михайленко, «їх не варто розглядати лише як органи, які ведуть боротьбу зі злочинністю, оскільки такий підхід мимоволі перетворює їх у винятково репресивні, в той час, як основна їх діяльність повинна бути спрямована на підтримання режиму законності» [173, с. 13].

Вимог кримінального процесуального закону повинні дотримуватись не тільки органи досудового розслідування, прокуратури та суду, яким належить спрямовуюча та вирішальна роль у кримінальній процесуальній діяльності, а й інші учасники кримінального провадження [149, с. 19; 163, с. 19; 171, с. 64; 214, с. 14], які свої права (подавати скарги, заявляти клопотання та ін.) також повинні здійснювати у встановленому законом порядку.

Застосування відеоконференції повинно бути ефективним інструментом охорони прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, сприяти виконанню завдань, передбачених ст. 2 КПК України. Саме у цьому полягає її доцільність (відповідність поставленій меті, практична корисність, розумність [118, с. 245]).

На сучасному етапі пріоритетним є досягнення більшої результативності кримінального провадження з одночасною процесуальною економією та раціональним використанням процесуальних засобів.

На необхідність врахування принципу процесуальної економії вказується і в Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 (абз. 15 ч. 2 розділу II) [44].

П.С. Елькінд розуміє під процесуальною економією здатність забезпечити оптимальний результат у досягненні поставлених завдань при мінімальній затраті сил учасників кримінального провадження, вимогу, якій повинні відповідати всі процесуальні засоби [139, с. 66 – 67]. Процедура провадження у справі повинна бути

побудована раціонально (раціональність – спрямованість до кращого, розумнішого застосування чого-небудь; що ґрунтується на вимогах розуму, логіки [118, с. 1017]) і включати тільки ті процесуальні засоби, які відповідають природі права, спираються на досягнення процесуальної науки і узагальнюють досвід роботи органів правосуддя [217, с. 51]. Логічно, що застосування відеоконференції повинно забезпечувати розв'язання завдань кримінального провадження з найменшою затратою сил, засобів і часу його учасниками.

Питання, пов'язані зі спрощенням кримінального провадження, введенням нових, більш ефективних процедур, є актуальними в науці кримінального процесуального права. Така наукова тенденція зумовлена лібералізацією кримінального судочинства та посиленням диспозитивних засад.

З іншого боку, очевидним є те, що процесуальна економія не може досягатися за рахунок нехтування засадами, передбаченими в ст. 7 КПК України та процесуальними гарантіями.

Удосконалення законодавства має на меті забезпечення демократичних процесуальних гарантій судочинства, а тому раціональні пошуки шляхів удосконалення провадження у справі не повинні мати нічого спільного з процесуальним нігілізмом, проявом процесуального «спрощенства» [241, с. 128]. Як зазначив давньоримський поет Квінт Горацій Флакк у своїх «Сатирах», у всьому повинна бути міра і все має межі [166].

Учасники кримінального провадження повинні точно і неухильно виконувати вимоги закону, тому що недотримання норм може бути підставою для визнання недопустимими отриманих результатів процесуальних дій, вчинених з порушенням процедури їх здійснення.

Враховуючи особливий інтерес до застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України, виникає необхідність аналізу її переваг.

Як засвідчує зарубіжний досвід, за умови відповідного організаційно-технічного і кадрового забезпечення судів, установ попереднього ув'язнення та установ виконання покарань, належної правової регламентації проведення

дистанційного досудового та судового провадження застосування відеоконференції забезпечує ефективну реалізацію однієї з основних засад судочинства – повне фіксування технічними засобами судового процесу, що передбачена п. 7 ч. 3 ст. 129 Конституції та п. 20 ч.1 ст. 7 КПК України.

Глава 5 КПК України передбачає обов'язковість фіксування процесуальних дій під час кримінального провадження у формі складання протоколів, фіксування на носії інформації за допомогою технічних засобів та ведення журналу судового засідання.

Очевидними є переваги фіксування процесуальних дій за допомогою технічних засобів перед іншими його формами. Адже лише технічний запис, здійснений судом в порядку, встановленому ст. 107 КПК України, є офіційним повним записом судового засідання та однією з гарантій гласності та відкритості. При складанні протоколу в будь-кого з учасників можуть виникати сумніви щодо повноти і правильності фіксування в ньому ходу та результатів процесуальної дії, тим більше, що ч. 3 ст. 104 КПК України передбачає в описовій частині протоколу зазначати тільки інформацію про послідовність дій та отримані відомості. Більше того, секретар може не встигати в повному обсязі зафіксувати зміст показань учасників, здійснювати заміну слів і виразів. А тому, на практиці часто доводиться сповільнювати або навіть переривати виступи, що може порушувати логіку міркувань особи, яка, наприклад, дає показання [146].

М.Є. Шумило не випадково зазначає, що писемність «обкрадає» географію пізнавальної діяльності, консервує можливість отримання більш широкого кола виду доказів. Тобто документи, як докази, інформативно обмежують суб'єктів доказування. На думку автора, саме з цих міркувань у ст. 103 КПК України, крім традиційних форм фіксування кримінального провадження, включені також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії. Очевидно, з метою усунення інформативної обмеженості протоколу як форми фіксування у п. 3 ч. 2 ст. 105 КПК України зазначається, що як додатки до нього можуть долучатися аудіо-, відеозаписи процесуальних дій [239, с. 22].

Значення журналу судового засідання, ведення якого передбачено ч. 1 ст. 108 КПК України, більшою мірою зводиться до того, що завдяки відображеним у ньому відомостям відтворюється хід судового засідання та розшифровується його технічний запис.

Таким чином, законодавцем поряд з протокольною формою, веденням журналу судового засідання, передбачено й іншу форму фіксування інформації – за допомогою технічних засобів (наглядно-образну – фотозйомка, відео- і звукозапис) [186, с. 173].

Усі ці форми повинні братися до уваги при оцінці доказів як рівноцінні, що доповнюють одна одну. Однак застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження, у тому числі технічних засобів відеозапису, може найбільш адекватно відобразити хід і результати проведеної процесуальної дії, включаючи поведінку її учасників.

Основними функціями використання технічних засобів відеозапису, як й інших засобів технічного фіксування судового засідання, є: 1) реєстрація звукової інформації з якістю, що дає можливість здійснити розбірливий та об'єктивно придатний для фоноскопичної експертизи запис; 2) створення в реальному часі формуляра (електронного журналу) процесуальної дії, що нерозривно пов'язаний з відеофонограмою; 3) запис відеофонограми та електронного журналу на компакт-диск; 4) повний програмно-апаратний захист системи від знищення даних і керуючих програм; 5) робота в комп'ютерній мережі та зберігання даних технічного фіксування на сервері [113, с. 84].

У зв'язку з обов'язковістю фіксування процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції за допомогою технічних засобів відеозапису, виникає питання щодо стандартизації цих засобів, їх відповідності вимогам надійності та простоти використання.

З метою встановлення єдиного порядку роботи з технічними засобами відеозапису Державна судова адміністрація України 15 листопада 2012 р. затвердила Інструкцію про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і

результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження).

Відповідно до цієї Інструкції, технічними засобами відеозапису є сукупність програмно-апаратних засобів та приладів, що забезпечують належне фіксування, зберігання, копіювання (дублювання) і використання інформації, яка відображає процес відеоконференції [34].

У разі прийняття рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування слідчим чи прокурором, повне фіксування ходу та результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції технічними засобами відеозапису, здійснює службова особа органу досудового розслідування. Якщо ж рішення прийнято слідчим суддею чи суддею (суддями), то фіксування здійснюється судом і забезпечується секретарем судового засідання, починаючи з моменту оголошення головуючим (слідчим суддею) про початок її проведення.

Таким чином, технічні засоби відеозапису забезпечують повноту, надійність фіксування та унеможливають перекручення або фальсифікацію ходу та результатів проведеної процесуальної дії, що підвищує довіру до органів досудового розслідування та суду. Конфіденційність змісту сеансів відеоконференції від інших користувачів комп'ютерних мереж забезпечується за допомогою засобів криптографічного захисту [127].

Наступною перевагою проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції є істотне прискорення строку здійснення досудового розслідування та судового провадження. Це дозволяє забезпечити виконання вимог Конституції та законів України, а також добровільно взятих на себе зобов'язань за міжнародними договорами та угодами щодо гарантування права на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [39]) та права бути судимим без невинуватої затримки (п. с ч. 2 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. [49]).

У 2003 р. Конституційний Суд України висловив свою позицію щодо поняття «розумний строк», яке є оціночним, тобто таким, що визначається у кожному конкретному випадку з огляду на сукупність усіх обставин вчинення і розслідування злочину. Єдиний орган конституційної юрисдикції назвав фактори, від яких залежить визначення розумного строку досудового слідства – обсяг і складність справи, кількість слідчих дій, число потерпілих та свідків, необхідність проведення експертиз та отримання висновків тощо [81].

Зважаючи на те, що правило розумності строків поширюється на все кримінальне провадження, а не лише на його частину, наприклад, досудове слідство, Верховний Суд України у 2006 р. направив головам апеляційних судів листа, у якому зазначив, що період розгляду кримінальної справи необхідно аналізувати з точки зору його розумності в цілому, а не окремо щодо стадії досудового слідства та судового розгляду [46].

На виконання п. 103 Плану заходів, спрямованих на реалізацію пріоритетів діяльності Кабінету Міністрів України у 2008 р. [57], затвердженого розпорядженням КМУ від 27 лютого 2008 р. № 383-р, на розгляд ВРУ було подано проект Закону України від 28 січня 2009 р. № 3665 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права особи на досудове провадження, розгляд справи судовим органом або виконавче провадження протягом розумного строку». Однак вже 11 березня 2010 р. цей проект було відкликано [70].

З прийняттям в 2011 р. Закону України «Про внесення змін до статті 218 Кримінально-процесуального кодексу України щодо ознайомлення обвинуваченого і захисника з матеріалами кримінальної справи» [8] термін «розумні строки» було запроваджено у КПК України 1960 р., а саме – у ч. 6 ст. 218 Кодексу. У зазначеній нормі правило щодо розумних строків стосувалося одного питання – часу ознайомлення обвинуваченого і його захисника з матеріалами справи, у якій закінчено досудове слідство.

Така невизначеність поняття та критеріїв розумного строку призводила до неодноразового порушення Україною вимог ст. 6 Європейської конвенції про захист

прав людини і основоположних свобод. Зокрема, в рішеннях у справах «N.B. проти України» [257], «Меріт проти України» [255], «Антоненков та інші проти України» [246], «Цихановський проти України» [263] та інших, ЄСПЛ констатував порушення п. 1 ст. 6 Конвенції щодо дотримання розумних строків провадження.

У ст. 28 КПК України вперше закріплено поняття «розумні строки» та критерії для їх визначення. Відеоконференція якраз і спрямована на забезпечення швидкого розслідування і судового розгляду. Адже однією з підстав її проведення законодавцем в ст.ст. 232, 336 КПК України названо необхідність вжиття заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування чи судового провадження.

До прикладу, у Великобританії в справі про шахрайство на суму 1 млрд. фунтів стерлінгів журі присяжних заслухали в режимі відеоконференції показання одного свідка з Австралії та тринадцяти свідків з Канади. Встановлені чотири монітори забезпечували можливість усім присутнім у залі судового засідання учасникам провадження бачити і чути показання свідків, а адвокат без перешкод здійснював їх перехресний допит. У свою чергу, свідки бачили зал судового засідання в Лондоні. Як наслідок, 14 свідків з двох віддалених від Великобританії країн дали свідчення протягом одного дня. Загальні витрати на трансляцію склали 3 145 фунтів стерлінгів, що навіть менше, ніж вартість одного квитка першого класу з Канади до Великобританії. Тим самим, використовуючи відеоконференцію, вдалося забезпечити оперативне проведення необхідних процесуальних дій, уникнувши значних витрат, пов'язаних з явкою 14 свідків до суду [127].

Однією з переваг відеоконференції є й те, що її застосування унеможливорює втечу осіб, що перебувають в установах попереднього ув'язнення чи установах виконання покарань під час їх етапування до місця проведення слідчих дій під час досудового розслідування та судового провадження і в зворотному напрямку, а також вчинення ними нових кримінальних правопорушень [101, с. 81]. У результаті того, що особа не залишає установи, в якій утримується, по-перше, забезпечується особиста безпека працівників установ попереднього ув'язнення та виконання

покарань, по-друге, не потрібно оформляти супровідні документи, необхідні для етапування особи до суду чи місця проведення процесуальної дії та прибуття назад. Усе це дає можливість залучати меншу кількість особового складу для забезпечення участі в судовому провадженні осіб, що тримаються під вартою чи відбувають покарання [98, с. 33], та зменшити ризик поширення захворювань, на які вони страждають. Крім того, особа, яка бере участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції, не почуватиме себе невпевнено, як це часто буває при особистій участі, коли в місці проведення слідчої (розшукової) дії чи в залі судового засідання присутні її родичі та знайомі.

Відеоконференція також забезпечує участь осіб, які не мають можливості з поважних причин з'явитися для проведення слідчих (розшукових) дій чи в судове засідання, та особисту безпеку, захист учасників кримінального провадження від ймовірної помсти, прямих або непрямих погроз, тиску чи залякування.

Відповідно до ст. 2 Закону України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [11], право на забезпечення безпеки має особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень, потерпілий та його представник, підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач і понятий. Підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки цих осіб є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу і майну.

У свою чергу, особи, які беруть участь у процесуальній дії дистанційно, мають можливість ставити запитання і отримувати на них відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України. Відеоконференція сприяє реалізації встановленого п. д ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та п. 1 ч. 4 ст. 42 КПК України права особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального

правопорушення, допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення (право конфронтації) [39].

Особливий інтерес щодо цього питання викликає рішення ЄСПЛ у справі «Жуковський проти України» від 3 березня 2011 р. [253]. За обставинами справи, 2 грудня 1999 р. Генеральна прокуратура Російської Федерації надіслала у Генеральну прокуратуру України, відповідно до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р., доручення на здійснення кримінального переслідування заявника, посилаючись на те, що, як громадянин України, він не підлягав видачі Росії. Під час розгляду судом м. Черкаси справи щодо обвинувачення Жуковського у вчиненні вбивства на території РФ, захисник заявника подав клопотання про виклик і допит свідків, що проживали на території Росії, яке було задоволено.

Деякі свідки підтвердили свої показання телеграмою і заявили, що не можуть приїхати у м. Черкаси з фінансових причин. Враховуючи недостатнє фінансування для оплати проїзду та забезпечення житлом у м. Черкаси свідків з м. Якутська РФ, відстань між якими становить 5667 кілометрів, суд обрав механізм міжнародної правової допомоги та доручив провести допит свідків у Російській Федерації. У результаті, суд визнав заявника винним у вчиненні вбивства та засудив його до чотирнадцяти років позбавлення волі, обґрунтувавши свої висновки у тому числі показаннями, отриманими під час допитів свідків у Росії.

Дослідивши обставини справи, ЄСПЛ зазначив, що вирок не може ґрунтуватись виключно або вирішальною мірою на показаннях, які сторона захисту не може заперечити. Зважаючи на це, національні органи влади повинні докласти усіх зусиль для забезпечення явки свідка для безпосереднього допиту в суді першої інстанції.

Громадянина України п. Жуковського засудили за особливо тяжкий злочин здебільшого на основі показань свідків, жоден з яких не був присутній під час

судового провадження. Суд безпосередньо не заслухав показань цих свідків, а в заявника не було можливості для їх перехресного допиту.

У зв'язку з тим, що право заявника на допит свідків було необґрунтовано обмежено, ЄСПЛ установив порушення ч. 1 і п. d ч. 3 ст.6 Конвенції про захист прав людини та звернув увагу на можливість застосування доступних сучасних технологій, які могли б забезпечити більш інтерактивний спосіб допиту свідків з-за кордону – відеозв'язок.

Незважаючи на те, що для обладнання органів досудового розслідування, залів судового засідання, установ попереднього ув'язнення та установ виконання покарань системами відеоконференцзв'язку необхідні значні матеріальні витрати, загальний економічний ефект від впровадження відеоконференції є значно більшим – зменшуються фінансові витрати на проїзд викликаних до суду осіб, закордонні відрядження, етапування в'язнів, утримання конвойної служби, надсилання повісток та ін. Адже, за даними ДСА України, на конвоювання обвинувачених із СІЗО до суду за рік витрачається більше 20 млн. гривень бюджетних коштів [194].

Застосування відеоконференції відзначається істотними перевагами й при наданні міжнародної правової допомоги. Зокрема, проведення допиту за запитом уповноваженого органу України в режимі відеоконференції прискорює виконання міжнародних слідчих (судових) доручень, адже відстань, на яку вона може бути встановлена, є необмеженою і залежить тільки від наявності обладнання та ліній зв'язку. До того ж міжнародно-правові договори, які регламентують правову допомогу в кримінальних справах, не містять положень, що регулювали б час виконання таких доручень. У зв'язку з цим виникають ситуації, коли міжнародні доручення виконуються тривалий час, що ставить під загрозу виконання завдань кримінального провадження в аспекті швидкого розслідування і судового розгляду [201, с. 96].

Допит у режимі відеоконференції вирішує проблеми допустимості доказів, отриманих з-за кордону, оскільки передбачає застосування процесуального закону запитуючої держави у тій мірі, в якій такий порядок не суперечить засадам

кримінального процесуального законодавства запитуваної держави та загальновизнаним стандартам забезпечення прав і основоположних свобод людини.

Застосування відеоконференції забезпечує віртуальну присутність учасників кримінального провадження, що підлягають допиту і перебувають в іноземній державі, можливість чути та бачити хід судового провадження, задавати запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки у режимі реального часу, перебуваючи в іншій країні світу.

У суду запитуючої держави також залежно від змісту показань допитуваного, його позиції у справі, є можливість уточнювати деякі положення, ставити додаткові запитання особі, яка знаходиться в іншій країні, та отримувати на них відповіді. Характеризуючи доручення про міжнародну правову допомогу, М.І. Смирнов зазначав як недолік, що в ньому неможливо передбачити всі необхідні запитання. До того ж слідчий, прокурор і суд запитуючої держави змушені відступити від принципу безпосередності дослідження доказів, не мають можливості оцінити отримані компетентними органами запитуваної держави докази, а просте оголошення в суді показань не може замінити собою спілкування суду запитуючої держави з тим або іншим учасником провадження в режимі реального часу [207, с. 115].

Відеоконференція дає змогу реалізувати відповідальність за відмову від давання чи давання завідомо неправдивих показань, на відміну від виконання міжнародних слідчих (судових) доручень, що не передбачають застосування будь-яких заходів процесуального примусу. Наприклад, ст. 8 Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах 1959 р. не передбачає застосування санкцій до свідка або експерта, який не з'явиться до суду за повісткою, врученою йому на прохання запитуючої держави, навіть якщо така повістка містить попередження про відповідальність [29]. Явка зазначених осіб у судові чи правоохоронні органи іноземної держави є їх правом, а не обов'язком. Цим підкреслюється добровільний характер даної форми правової допомоги.

Водночас на осіб, що перебувають на території іноземної держави й беруть участь у процесуальних діях у режимі відеоконференції, поширюється адміністративна й кримінальна юрисдикція запитуваної держави за ухилення від явки за повісткою, відмову від давання показань та давання завідомо неправдивих показань [207, с. 118 – 119].

Однією з важливих переваг застосування відеоконференції при наданні міжнародної правової допомоги є вирішення проблеми транзиту через третю державу, коли між запитуючою та запитуваною державами відсутні прямі шляхи сполучення, адже двосторонній відео- та аудіозв'язок дає можливість учасникам кримінального провадження бачити та чути один одного, обмінюватися даними та спільно їх обробляти в інтерактивному режимі.

Крім того, при проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції з особою, що утримується під вартою на території іноземної держави, підстави для відмови у видачі такої особи, які містяться в Європейській конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах 1959 р., перестають мати імперативний характер. Оскільки, відповідно до ст. 11 цієї Конвенції, однією з таких підстав є необхідність присутності цієї особи для здійснення кримінального судочинства на території запитуваної держави [29]. Відеоконференція надає можливість не видавати особу, що утримується під вартою, запитуючій державі та одночасно забезпечити здійснення кримінального провадження на території запитуваної держави щодо цієї особи [207, с. 119 – 120].

Відповідно до іншої підстави, передбаченої вказаною статтею Конвенції, у видачі особи може бути відмовлено, якщо її перепровадження може призвести до продовження строків її утримання під вартою. Застосування відеоконференції у цій ситуації дає змогу проводити необхідні процесуальні дії за участю такої особи якнайшвидше.

Якщо особа тримається під вартою на території іноземної держави, то для проведення за її участю процесуальних дій передбачається одержання її згоди на тимчасову передачу, узгодження умов, цілей, строку такої передачі, маршруту й

організації її перевезення. Тому неотримання згоди від особи, тимчасової передачі якої просить запитуюча держава, є самостійною підставою для відмови у виконанні запиту.

Згода особи на проведення за її участю процесуальних дій у режимі відеоконференції не є обов'язковою, оскільки цим не порушується її право на особисту недоторканність і свободу.

Є очевидним, що застосування відеоконференції забезпечує віддалену присутність особи перед уповноваженими органами держави, вирішуючи проблему одночасних запитів двох і більше держав про допит однієї особи. Зрозуміло, що одночасне задоволення клопотань двох держав про тимчасову видачу особи, яка перебуває під вартою в запитуваній державі, є неможливим. Передбачалося, що запитувана держава, яка одержала такі клопотання, приймаючи рішення, мала повідомити запитуючі держави про цей факт і надати перевагу клопотанню держави, з якою є договірно-правові відносини [207, с. 121].

Отже, для міжнародних слідчих, судових доручень характерні деякі недоліки, які впливають на ефективність міжнародного співробітництва та правової допомоги. Зокрема, виконувач доручення має менший обсяг інформації про обставини кримінального провадження; ініціатор доручення не в змозі особисто оцінити джерело доказової інформації, бо особисто його не сприймає; існує проміжна ланка – виконавець доручення, який може спотворити отриману інформацію; можлива різниця у застосовуваних тактичних прийомах проведення тих чи інших слідчих дій.

Таким чином, переваги проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції як у національному кримінальному провадженні, так і при наданні міжнародної правової допомоги є істотними та очевидними. Для підозрюваного, обвинуваченого, засудженого – це реалізація права конфронтації, дотримання розумних строків виконання процесуальних дій та прийняття рішень, скорочення строків тримання під вартою тощо. Для інших учасників кримінального провадження – гарантія їх особистої безпеки та забезпечення можливості чути і бачити хід проведення процесуальної дії, ставити запитання, отримувати відповіді,

реалізувати передбачені КПК України права та обов'язки, у разі, якщо їх безпосередня участь неможлива за станом здоров'я чи з інших поважних причин. Для держави – зменшення фінансових витрат, поліпшення якості та культури провадження, ефективне вирішення завдання повного фіксування технічними засобами, зменшення ризику втечі ув'язнених під час їх етапування до місця проведення процесуальної дії, прискорення виконання міжнародних слідчих (судових) доручень, вирішення проблеми допустимості доказів, отриманих з-за кордону при наданні міжнародної правової допомоги, транзиту через третю державу особи, що підлягає допиту, за запитом уповноваженого органу та ін.

1.2. Нормативно-правова регламентація та підстави застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України

Цікаво зазначити, що прототипом застосування відеоконференції в Україні можна вважати перше засідання в режимі он-лайн, проведене постійно діючим третейським судом при асоціації «Український третейський союз» ще 30 листопада 2009 р. [141].

Представники позивача – ТОВ «Інтерон», відповідача – ЗАТ «Акціонерна Інвестиційно-Фінансова Компанія «Укрпривінвест» і один із суддів перебували у Києві, а двоє інших суддів – у Одесі. Позовна заява з електронним цифровим підписом позивача, заперечення відповідача та інші документи у справі були подані електронною поштою. Під час засідання в режимі он-лайн були розглянуті документи, які виводилися всім учасникам на монітори, заслуховувалися думки сторін, здійснювалося аудіо- й відеофіксування розгляду справи. Після закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами, виступів у судових дебатах судді пішли у нарадчу кімнату, а решту учасників від'єднали від системи відеоконференції, здійснювати запис припинили. Ухвалене рішення проголосили всім «присутнім» на судовому засіданні он-лайн [114, с. 12].

Важливим кроком на шляху технічної модернізації кримінального провадження було закріплення у ч. 6 ст. 303 КПК України 1960 р. (в редакції Закону

України від 13 січня 2000 р. № 1381-XIV [6]) можливості проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду, та надання права учасникам процесу слухати його показання, ставити запитання та слухати відповіді на них. Про проведення такого допиту виносилася вмотивована ухвала суду (судді) за власною ініціативою або за клопотанням прокурора, адвоката, самого свідка чи запрошеного ним захисника [3].

Водночас КПК України 1960 р. обмежив сферу застосування такого допиту тільки одним випадком – для забезпечення безпеки свідка, а також не регламентував особливості такого допиту, процедуру встановлення особи допитуваного та питання, пов'язані з використанням технічних засобів.

У цьому нововведенні можна побачити реалізацію проголошеного Національною програмою інформатизації України ще в 1998 р. [13] пріоритетного завдання – застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя, у тому числі й судочинстві. В подальшому Верховним Судом України у співпраці з Агенцією міжнародного розвитку США були підготовлені пропозиції щодо створення системи відеоконференцій СІЗО-МВС України-Верховний Суд на 2001 – 2005 рр.

Створення такої системи мало на меті забезпечити можливість участі у судових засіданнях Верховного Суду засуджених з будь-якого регіону України без їх етапування до суду. Передбачалося підключення до системи 32 обласних СІЗО. Однак, із різних суб'єктивних та об'єктивних причин і, насамперед, через невизначеність на той час системи судів України та їх повноважень, проект не було впроваджено, хоча всі основні організаційні та фінансові питання були узгоджені [169, с. 391].

Проект КПК України, зареєстрований у Верховній Раді України за № 1233 (ст.ст. 91, 92, 94, 97, 149 і т.д.), та проект КПК України від 11 вересня 2008 р., розроблений робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права (ст.ст. 23, 98, 102, 229, 328 і т.д.), згадували про застосування технічних засобів здебільшого в аспекті фіксування ходу і результатів

проведення процесуальних дій або судового розгляду. У проекті КПК України від 13 грудня 2007 р. про відеоконференцію йшлося тільки в розділі щодо міжнародного співробітництва, а сфера її застосування обмежувалася тільки допитом свідка, потерпілого та експерта за дорученнями іноземних держав, не передбачаючи можливість відповідного звернення уповноважених органів України (ст. 652) [73; 74]. Проектом КПК України від 11 вересня 2008 р. вже передбачалося проведення допиту чи впізнання з використанням технічних засобів зв'язку у випадках неможливості явки або для забезпечення безпеки певних осіб у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину (ст. 214). За процедурою, визначеною ст. 592 цього проекту, могли проводитися допити у режимі відеоконференції за запитами уповноваженого органу іноземної держави та України. Незважаючи на закріплення в наведених проектах можливості застосування відеоконференції в кримінальному провадженні, вони так і не були прийняті Верховною Радою України.

Рішенням Ради суддів України від 29 лютого 2008 р. № 38 було погоджено технічне завдання на Єдину судову інформаційну систему України (ЄСІС), яке встановлює загальні функціональні та інші вимоги до комплексу комп'ютерних програм, які повинні використовуватись в судах та інших установах системи судоустрою України. Замовником розробки системи є Державна судова адміністрація України, а головним підрядником – державне підприємство «Інформаційні судові системи», що підпорядковано ДСА України.

Забезпечення впровадження відеоконференцзв'язку між судами різних інстанцій та слідчих ізоляторів було проголошено одним з завдань ЄСІС, а «Відеоконференцзв'язок» визначено як одну з її підсистем, призначену забезпечувати проведення судових засідань без залучення до зали суду обвинувачених, які знаходяться в слідчому ізоляторі, або свідків з інших населених пунктів. Документом визначено і вимоги до підсистеми, яка повинна мати наступну функціональність: забезпечення відеозв'язку між двома абонентами; забезпечення відеозв'язку в режимі відеоконференції для декількох абонентів; забезпечення

протоколювання процесу шляхом створення цифрового запису відеоконференції; передачу електронних копій документів у режимі он-лайн.

Загалом серед пріоритетів ЄСІС реалізація підсистеми «Відеоконференцзв'язок» була визначена як важлива. Передбачалося, що в першу чергу системою забезпечуються Верховний Суд України, вищі спеціалізовані та апеляційні суди (п.п. 2.3.1., 4.3.10., 6.3. Технічного завдання на Єдину судову інформаційну систему України) [86].

Актуальне питання впровадження і застосування відеоконференції в кримінальному провадженні могло бути вирішене проектом Закону України «Про внесення змін до КПК України (щодо використання відеоконференцзв'язку)» від 6 березня 2009 р. № 4174, за яким відеоконференція стала б можливою формою провадження з перегляду судових рішень в апеляційній та касаційній інстанціях. У цьому законопроекті було сформульовано ряд принципів умов: а) дві форми участі засудженого в судовому засіданні (безпосередня або шляхом використання системи відеоконференцзв'язку); б) право засудженого обирати форму його участі; в) завчасне при поданні апеляції або заперечень на апеляції інших учасників процесу визначення засудженим форми його участі; г) розпорядче повноваження відповідного суду з вирішення питання про форму участі засудженого у судовому засіданні [72]. Однак і цей проект був знятий з розгляду Верховною Радою України, а теоретична і практична гострота проблеми застосування відеоконференції залишилася.

У якості експерименту в Івано-Франківському міському суді в 2009 р. було встановлено відеоконференцзв'язок із обласною неврологічною лікарнею № 3 для прийняття рішень щодо осіб, які підлягають примусовій госпіталізації [194].

16 червня 2011 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» [7]. Закон доповнив КПК України 1960 р. ст. 85-3 «Застосування телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії», яка

передбачала здійснення слідчої чи іншої процесуальної дії шляхом проведення відеоконференції у разі неможливості явки її учасників до органу дізнання, слідчого, прокурора або до суду за місцем провадження у справі, а також необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, або з інших обґрунтованих підстав.

Відеоконференція могла застосовуватися під час допиту свідка, експерта, підозрюваного, обвинуваченого і підсудного, очної ставки, пред'явлення для впізнання, відтворення обстановки й обставин події на підставі доручення органу дізнання, слідчого, прокурора або суду. Від підозрюваного, обвинуваченого та підсудного вимагалася письмова згода на проведення слідчої дії у такому режимі, про що зазначалося у протоколі [3].

Знаковим є те, що 16 червня 2011 р., в день прийняття зазначеного Закону України, що передбачав можливість застосування відеоконференції, в апеляційному суді Івано-Франківської області відбулася презентація системи відеоконференції, яка була вперше встановлена між цим судом та Івано-Франківським слідчим ізолятором.

Спільний з Міжнародною організацією з міграції та сприяння Посольства США в Україні проект було започатковано ще в серпні 2009 р. за фінансової підтримки Уряду Сполучених Штатів Америки в рамках Меморандуму про взаєморозуміння між урядом України та урядом США щодо допомоги з правоохоронних питань відповідно до Протоколу № 6 від 20 жовтня 2009 р. [75], який доповнює цей Меморандум. Ним передбачалося встановлення у певних областях України обладнання, необхідного для забезпечення безпеки потерпілих та свідків у справах про торгівлю людьми та інших кримінальних справах, проведення тренінгів персоналу, облаштування кімнати для проведення допиту на стадії досудового слідства в обласних управліннях МВС України, а також встановлення системи для давання показань у судах за допомогою відеозв'язку.

Прийняття КПК України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI стало вирішальним кроком у впровадженні відеоконференції. Кодекс містить ст. 232 «Проведення

допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування», ст. 336 «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження» та ст. 567 «Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції».

Аналіз цих статей свідчить про те, що застосуванню та впровадженню відеоконференції в останній новелізації кримінального процесуального законодавства України приділено значну увагу. Проте, на наш погляд, проблема використання відеоконференції в кримінальному провадженні України лише починає знаходити своє вирішення в юридичній науці та практиці.

У ч. 1 ст. 336 КПК України чітко визначено підстави для здійснення судового провадження у режимі відеоконференції. Ними є неможливість учасника кримінального провадження безпосередньо брати участь у судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідність забезпечення безпеки осіб; проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; забезпечення оперативності судового провадження; інші підстави, визначені судом достатніми.

Підставами проведення допиту за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відеоконференції є: 1) неможливість прибуття осіб до компетентного органу іноземної держави чи України через об'єктивні (утримання під вартою, відбування покарання або коли хвороба, інші поважні причини перешкоджають допиту особи протягом тривалого або невизначеного періоду часу) чи суб'єктивні (побоювання за власну безпеку) причини; 2) необхідність забезпечення безпеки осіб; 3) з інших підстав, визначених слідчим суддею (судом). Наприклад, М.І. Смирнов до таких відносить відсутність належних гарантій особистої безпеки, недостатня компенсація витрат на проїзд, проживання, а також супутніх витрат запитуючою державою, заявлене клопотання обвинуваченого про допит свідка, який перебуває на території іноземної держави, для реалізації права конфронтації [206, с. 27].

На підставі аналізу ст. 232, 336, 567 КПК України приходимо до висновку, що підстави застосування відеоконференції під час досудового розслідування, судового провадження та при наданні міжнародної правової допомоги є аналогічними, тому детальніше зупинимось на аналізі підстав дистанційного досудового розслідування.

У ст. 223 КПК України визначено загальні умови, мету, підстави, час і місце проведення слідчих (розшукових) дій тощо. Водночас кримінальним процесуальним законом конкретизований спосіб проведення окремих з них, наприклад, допиту осіб та пред'явлення для впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції. У зв'язку з цим особливо актуальними є питання підстав та умов правомірності застосування відеоконференції на стадії досудового розслідування.

Загалом, заслуговує на увагу позиція авторів, відповідно до якої слідчі дії можуть проводитися за наявності фактичних і правових підстав [222, с. 386]. Фактичними підставами є відомості про можливість отримання доказової інформації, а правовими – наявність у слідчого повноважень на проведення розслідування [234, с. 27 – 29]. Однак, погоджуючись з наведеною позицією в цілому, необхідно звернути увагу на окремі її аспекти. По-перше, при класифікації підстав на фактичні й правові складається враження, що фактичні підстави правовими не є, хоча по суті кожна з підстав повинна бути правовою. У підсумку це означає, що поділ підстав на фактичні та правові не відповідає правилам логіки. По-друге, правові підстави проведення слідчих дій фактично зводяться лише до наявності у слідчого повноважень на проведення розслідування, але це ще не означає наявність у нього повноважень на проведення будь-якої слідчої дії, оскільки кожна з них відрізняється і змістовними, і процесуальними особливостями, а тому часто вимагає й спеціальних підстав [153, с. 148].

З урахуванням цього, правові підстави проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції необхідно поділяти на фактичні та процесуальні. Зокрема, фактичними підставами є наявність достатніх відомостей, які вказують на необхідність застосування відеоконференції, а процесуальними – відповідність вимогам закону проведення слідчої дії в такій процесуальній формі.

Яка саме сукупність відомостей може бути визнана достатньою для проведення слідчої дії, у КПК України не вказується. Зрозуміло, що достатньою є сукупність відомостей, яка при її оцінці дає підстави слідчому чи прокурору для висновку про необхідність проведення слідчої дії, під час якої буде досягнута її мета [161, с. 550 – 551]. Саме тому у ч. 2 ст. 223 Кодексу словосполучення «наявність достатніх відомостей» вживається у множині.

Частиною 1 ст. 232 КПК України передбачено випадки проведення допиту, впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення. Вони і є спеціальними фактичними підставами дистанційного досудового розслідування, а тому доцільно проаналізувати кожну з них.

Неможливість безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин.

За загальним правилом слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати учасника провадження для проведення слідчої дії, якщо його участь у ній є обов'язковою або є достатні підстави вважати, що він може дати показання, які мають значення для кримінального провадження. Наявність однієї із зазначених обставин є підставою для вручення особі повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою (ч. 1 ст. 135 КПК). Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом.

Обрана законодавцем конструкція названої підстави застосування відеоконференції має оцінний характер. Адже поняття «інші поважні причини» в статті не конкретизується, що надає слідчому, прокурору, слідчому судді можливість самостійної суб'єктивної оцінки фактів. У цьому аспекті необхідний системний аналіз норм КПК України, оскільки ст. 138 Кодексу передбачає перелік поважних причин неприбуття особи на виклик. Ними є затримання; тримання під вартою або відбування покарання; обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; обставини непереборної сили; відсутність особи у

місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо. Зазначені у вказаній статті обставини є такими, що найбільш часто трапляються на практиці, а тому їх правове регулювання спрямоване на формування єдності правозастосовної практики, дисциплінування учасників кримінальних процесуальних відносин. Однак цей перелік не є вичерпним. Поважними можуть бути визнані й інші обставини, які об'єктивно унеможливають явку особи, наприклад, наявність малолітніх дітей, бездоріжжя, тривала перерва у русі транспорту, перебування в іншому населеному пункті на великій відстані від місця, де здійснюється кримінальне провадження, або за кордоном, якщо транспортування при наявності медичних показань заборонено тощо [101, с. 83].

Приходимо до висновку, що аналізована підстава застосування відеоконференції потребує коректив, адже «тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я» в ст. 138 КПК України законодавцем включена в перелік поважних причин неприбуття особи на виклик. Таким чином, недоцільно розрізняти «стан здоров'я» та «інші поважні причини», а п. 1 ч. 1 ст. 232 КПК України необхідно сформулювати як *«неможливість безпосередньої участі певних осіб в досудовому розслідуванні з поважних причин»*.

Необхідність забезпечення безпеки осіб.

Цілком очевидно, що ефективність кримінального провадження, тобто розв'язання завдань, що стоять перед ним, залежить і від позиції осіб, які беруть у ньому участь. Адже, якщо особа побоюється протиправного впливу, погроз, тиску чи залякування щодо неї, членів її сім'ї, близьких родичів, майна чи житла в будь-якій формі з метою помсти чи створення умов для спонукання до дії, помилково розраховувати на її активну участь у кримінальному провадженні та давання правдивих показань. У таких випадках рекомендується проводити допит, пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференції [211, с. 117].

Допит особи з використанням технічних засобів рекомендує і міжнародне співтовариство як захід забезпечення безпеки тим, хто сприяє правосуддю [76; 79; 83]. Незважаючи на дискусії та неоднозначність думок щодо допустимості

розглянутого процесуального заходу безпеки, у таких країнах світу, як Італія, Республіка Білорусь, США, Федеративна Республіка Німеччина, Фінляндська Республіка тощо, він визнаний на законодавчому і прецедентному рівнях. Суть застосування в таких випадках відеотехніки полягає в тому, що допитувана особа дає показання з використанням, як правило, системи телебачення замкнутого циклу, що дає можливість здійснювати кабельну телетрансляцію в режимі реального часу з окремого приміщення без прямого візуального контакту [127].

Враховуючи зміст ст. 3 Конституції та ст. 2 КПК України, захист прав і законних інтересів учасників кримінального провадження є обов'язком уповноважених органів. Тому підозрюваний, обвинувачений (п. 12 ч. 3 ст. 42 Кодексу), їх законний представник (ч. 5 ст. 44), захисник (ч. 4 ст. 46), потерпілий (п. 5 ч. 1 ст. 56), його представник (ч. 4 ст. 58), цивільний позивач (ч. 3 ст. 61) та цивільний відповідач (ч. 3 ст. 62), їх представники (ч. 3 ст. 63), свідок (п. 8 ч. 1 ст. 66), перекладач (п. 4 ч. 2 ст. 68), експерт (п. 7 ч. 3 ст. 69), спеціаліст (п. 6 ч. 4 ст. 71) мають право на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла. Статтею 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ додатково включено в цей перелік особу, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення, або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, запобіганню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень, а також понятого. Всі названі особи мають право на здійснення щодо них правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя [11].

Однак серед перерахованих у ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» заходів забезпечення безпеки відсутній такий, як проведення допиту, впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції, що не узгоджується зі змістом п. 2 ч. 1 ст. 232 КПК України. У

зв'язку з цим, ст. 7 названого Закону необхідно доповнити пунктом «и» такого змісту: «проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції».

Проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого є ще однією з підстав застосування відеоконференції, що закріплена п. 3 ч. 1 ст. 232 КПК України. Це зумовлено особливим правовим статусом неповнолітніх і малолітніх осіб, бажанням запобігти або мінімізувати їх психологічне травмування, яке може бути викликане особистим візуальним контактом з обвинуваченим.

Аналогічне положення передбачено й на стадії судового провадження, адже згідно з ч. 4 ст. 354 КПК України у випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції [2].

При проведенні допиту малолітнього чи неповнолітнього свідка, потерпілого необхідно враховувати, що на їх суб'єктивну думку впливають погляди дорослих. Тому, якщо цього вимагають інтереси кримінального провадження або безпека неповнолітнього, його допит краще проводити з використанням відеоконференції. Таке рішення слідчим, прокурором може бути прийняте за власною ініціативою чи за клопотанням самого малолітнього, неповнолітнього свідка (потерпілого), його захисника, законного представника, незалежно від того, чи заперечують проти цього інші учасники кримінального провадження [162, с. 98].

У Керівних принципах, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків, затверджених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 22 липня 2005 р. № 2005/20, відзначається, що діти-жертви і свідки злочинів перебувають в особливо вразливому стані та потребують особливого захисту, допомоги і підтримки, враховуючи їх вік, рівень зрілості та індивідуальні потреби, з метою недопущення завдання їм додаткових труднощів і травмування під час участі в кримінальному провадженні [35].

При цьому малолітньою особою відповідно до п.п. 11, 12 ч. 1 ст. 3 КПК України є дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, а неповнолітньою – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Слід зазначити, що міжнародне право використовує термін «дитина» та не виокремлює з їх переліку малолітніх. Наприклад, ст. 1 Конвенції ООН про права дитини [40], ратифікованої постановою ВР УРСР від 27 лютого 1991 р. № 789-ХІІ [62], передбачає, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, вона не досягає повноліття раніше. Отже, надане Конвенцією визначення є аналогічним поняттю «неповнолітня особа».

Набуття неповнолітнім повної цивільно-правової дієздатності до 18 років (у випадку реєстрації шлюбу, запису матір'ю або батьком дитини, під час роботи за трудовим договором, зайняття підприємницькою діяльністю) не є підставою для того, щоб не застосовувати ст. 232 КПК України.

У цілому допит малолітньої або неповнолітньої особи у режимі відеоконференції проводиться за правилами ст.ст. 224, 226 КПК України в присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Допит неповнолітнього підозрюваного здійснюється також у присутності захисника (ст. 490 Кодексу).

Як законні представники, до участі в допиті можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній [161, с. 570].

Завдання педагога та психолога – допомогти встановити психологічний контакт, виробити правильну тактику проведення допиту, сформулювати запитання з урахуванням дитячої психіки або індивідуальних особливостей неповнолітнього.

Присутність лікаря необхідна, якщо за наслідками вчиненого кримінального правопорушення виникли тимчасові розлади психічної діяльності чи фізичні розлади здоров'я, за наявності відомостей про розумову відсталість дитини тощо.

Оскільки проведення допиту пов'язано із важким психологічним напруженням (діти швидко втомлюються, стають неуважними), передбачається, що час проведення допиту не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день (ч. 2 ст. 226 КПК України).

На нашу думку, формулювання у п. 3 ч. 1. ст. 232 КПК України підстави застосування відеоконференції як «проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого» є невиправданим, оскільки виключає можливість проведення допиту малолітнього або неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого у такому режимі. Тим більше, що відповідно до ч. 3 ст. 351 Кодексу у разі здійснення судового розгляду стосовно декількох обвинувачених, у тому числі неповнолітніх, якщо цього вимагають інтереси кримінального провадження або безпека обвинуваченого, допит одного з обвинувачених на підставі вмотивованої ухвали суду може здійснюватися з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення в порядку, передбаченому ст. 336 Кодексу.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ рекомендує у випадку розгляду справи щодо неповнолітнього обвинуваченого та дорослого обвинуваченого для забезпечення безпеки неповнолітнього обвинуваченого, унеможливлення тиску на нього з боку дорослого обвинуваченого на підставі вмотивованої ухвали здійснювати допит неповнолітнього з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення [45].

Непослідовність законодавця при формулюванні підстав застосування відеоконференції проявляється також у тому, що ним не передбачена можливість проведення впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції за участю неповнолітньої особи. Крім того, поняття «неповнолітня особа» включає в себе поняття «малолітня особа» (п. 11, 12 ч.1 ст. 3 КПК України), а тому одночасне вживання цих термінів тільки ускладнює сприйняття правової норми, що аналізується.

У підсумку, п. 3 ч. 1 ст. 232 КПК України необхідно сформулювати таким чином: *«проведення допиту, впізнання осіб чи речей за участю неповнолітнього свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого»*.

Щодо *необхідності вжиття заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування* як підстави застосування відеоконференції, то її законодавче закріплення зумовлено вимогою дотримання розумних строків. Критерії для їх визначення у кримінальному провадженні закріплені у ч. 3 ст. 28 КПК України і відповідають практиці ЄСПЛ. Як зазначає В.О. Гринюк, вони поширюють свою дію як на судові стадії, так і на стадію досудового розслідування [135, с. 38]. До них, зокрема, належать:

1) складність кримінального провадження, що визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких воно здійснюється; характеру фактичних даних, що підлягають встановленню; кількості учасників процесу; обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування, тощо;

2) поведінка учасників кримінального провадження, спрямована, наприклад, на затягування процесу. ЄСПЛ, зокрема, не розглядається як порушення розумного строку випадки, коли особа переховується від органів, що здійснюють провадження (справа «Вендітелі проти Італії» від 18 липня 1994 р. [280]), обвинуваченим вчиняються дії з метою затягування провадження (справа «Беумартін проти Франції» від 24 листопада 1994 р. [268]), випадки систематичних відводів суддів, що не були викликані необхідністю (справа «Екл проти Федеративної Республіки Німеччина» від 15 липня 1982 р. [269]). У своїх рішеннях Європейський суд зазначає, що від підозрюваного чи обвинуваченого не варто вимагати активної співпраці (справа «Екл проти Федеративної Республіки Німеччина» від 15 липня 1982 р.), а поведінка сторони захисту не повинна розглядатися як така, що впливає на порушення розумних строків і затягування кримінального провадження;

3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень, адже в розумні строки під час кримінального провадження повинна бути виконана кожна процесуальна дія і прийнято кожне процесуальне рішення [161, с. 87 – 88].

Досудове розслідування повинно бути закінчено протягом одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину. Відповідно до ч. 2 ст. 219 КПК України цей строк може бути продовжений.

Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням установлених законом строків досудового розслідування, є недійсними, а отримані докази – недопустимими (ч. 8 ст. 223 КПК України).

Згідно з ч. 1 ст. 308 КПК України підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування, і винні особи можуть бути притягнуті до встановленої законом відповідальності. Враховуючи це, з метою забезпечення оперативності досудового розслідування може бути прийняте рішення про проведення допиту, впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції.

Перелік підстав для проведення дистанційного досудового розслідування не є вичерпним. Законодавець передбачив можливість приймати таке рішення і за наявності *інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми*. Зокрема, проживання (перебування) учасника кримінального провадження на значній відстані від місця проведення досудового розслідування, значні витрати часу і грошових коштів на проїзд та проживання, неможливість особисто з'явитися для проведення слідчих дій (наприклад, інвалідність) [102]. Крім того, В.А. Терьохін і А.Е. Федюнін вважають, що відеоконференцію можливо застосовувати, коли учасник провадження має нестійку психіку, у зв'язку з чим легко піддається тиску зі сторони захисту чи обвинувачення, а також при розслідуванні справ, пов'язаних з організованою злочинністю [223, с. 23].

При визначенні достатності підстав важливо враховувати, з одного боку, необхідність допиту певної особи, впізнання осіб чи речей, а з іншого – необхідність

і можливість проведення цих слідчих дій у режимі відеоконференції. Це дві різні необхідності й наявність першої не обов'язково передбачає другу. Відсутність же звичайних фактичних підстав проведення слідчих дій свідчить й про відсутність підстав для застосування відеоконференції [192].

З урахуванням викладеного, закономірним є висновок, що ч. 1 ст. 232 КПК України, в якій передбачено спеціальні фактичні підстави здійснення дистанційного досудового розслідування, необхідно викласти в такій редакції: *«Допит, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках: 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому розслідуванні з поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) проведення допиту, впізнання осіб чи речей за участю неповнолітнього свідка, потерпілого, підозрюваного; 4) необхідності забезпечення оперативності досудового розслідування; 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми».*

1.3. Особливості реалізації окремих засад кримінального провадження України під час застосування відеоконференції

Належна правова процедура, виражена у формі кримінального провадження, забезпечує умови здійснення його засад. Ці фундаментальні, визначальні та імперативні положення щодо закономірностей та суттєвих властивостей кримінального провадження є засобом захисту прав і свобод його учасників. Адже, якщо в правовій державі відносно громадян реалізується ідея «дозволено все, що не заборонено законом», то щодо осіб, наділених владно-розпорядчими повноваженнями, повинен беззастережно застосовуватися принцип «дозволено тільки те, що прямо передбачено в законі» [224, с. 12].

О.П. Кучинська підкреслює, що засади кримінального провадження є основою формування всієї системи кримінально-процесуального права, вони повинні бути закріплені в чинному законодавстві як правові приписи, які найбільш повно

відображають зміст кримінально-процесуального законодавства, розповсюджуються на всі без винятку стадії, тісно взаємодіють з державною політикою у сфері кримінального судочинства, мають регулятивний і охоронювальний вплив по відношенню до всіх кримінально-процесуальних норм [164, с. 387]. До системи основних ознак принципів (засад) кримінального провадження автор відносить соціальну обумовленість, нормативність, регулятивність, основоположність, системність, універсальність та непорушність [165, с. 52 – 56].

Очевидно, що впровадження і застосування інноваційних технологій, у тому числі й відеоконференції, має повністю відповідати завданням кримінального провадження, його засадам і гарантіям забезпечення прав, свобод людини і громадянина.

У зв'язку з цим необхідно детально окреслити особливості реалізації засад кримінального провадження, які мають безпосереднє відношення до специфіки застосування відеоконференції.

У системі засад кримінального провадження розрізняють конституційні, які мають особливе політико-юридичне значення і передбачені ч. 3 ст. 129 Конституції України, та спеціальні, передусім закріплені у КПК України. М.М. Михеєнко, В.Т.Нор і В.П. Шибіко поділяють їх на три групи: а) організаційні; б) організаційно-функціональні; в) кримінально-процесуальні або функціональні [175, с. 37].

І.С. Гриценко, М.А. Погорецький вважають за доцільне виділяти в системі права на справедливий суд наступні структурні елементи: 1) інституційні (засади, що визначають організацію судової системи в цілому і кожного судового органу, зокрема, створення суду на підставі закону, його незалежність, безсторонність); 2) організаційно-функціональні (засади, що поєднують критерії організації і функціонування суду – доступ до правосуддя, рівність сторін, право на правову допомогу, публічність, гласність, відкритість судового розгляду, обов'язковість судових рішень); 3) функціональні (засади, що визначають процесуальний порядок і правила здійснення правосуддя – змагальність процесу, розумні строки розгляду

справи); 4) спеціальні (засади, що стосуються сфери кримінального процесу – презумпція невинуватості, право на захист, право на перекладача) [136, с. 4 – 5].

Основоположними засадами кримінального провадження є верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості та інші, передбачені ст. 129 Конституції України та ст. 7 КПК України. Усі наведені засади тісно пов'язані між собою, обумовлюють одна одну, утворюють єдину систему та діють на всіх стадіях. Тому не випадково у КПК України вони вперше закріплені в окремій главі, а їх зміст розкривається в ст.ст. 8 – 29 Кодексу. Тільки реалізація їх у сукупності, взаємозв'язку та взаємодії сприятиме виконанню завдань кримінального провадження. Як зазначає О.П. Кучинська, «система принципів кримінального провадження є інтегрованою, структурно упорядкованою сукупністю взаємопов'язаних та взаємообумовлених принципів, кожен з яких характеризується змістовною визначеністю, відносною самостійністю та автономністю функціонування, а також можливістю взаємодії один з одним всередині системи та з іншими правовими явищами поза системою з метою забезпечення найбільш оптимального досягнення завдань кримінального судочинства» [165, с. 103].

Питання про процесуальні засади використання відеоконференції виникло у зв'язку з ратифікацією Україною Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 8 листопада 2001 р. Статтею 9 цього документу передбачено, що держава погоджується забезпечити проведення допиту за допомогою відеоконференції за умови, що це не суперечить основним принципам її законодавства [28].

Під час застосування відеоконференції під впливом таких факторів, як швидкість, простота, процесуальна економія, деякі засади видозмінюються, не втрачаючи при цьому свого процесуального характеру.

На думку окремих авторів, переосмислення, насамперед, потребує *засада безпосередності дослідження показань, речей і документів* [123; 129, с. 65; 152, с. 52; 207, с. 140]. Як зазначає М.І. Пашковський, особливість відеоконференції обумовлена більшою відстороненістю віддаленого учасника від дієвої участі у проведенні процесуальної дії. Спостерігати за судовим засіданням по монітору та брати у ньому безпосередню участь звісно не одне й те ж, адже частина інформації, перш за все невербальної, може залишитися поза увагою, а поведінка віддаленого учасника не достатньо відобразитися засобами зв'язку [182, с. 135].

Вперше апробований у Федеративній Республіці Німеччина в 1995 р. допит за допомогою технічних засобів осіб, до яких застосовувалися заходи безпеки, спочатку теж викликав неоднозначну реакцію. Противники так званої «майнцівської моделі» вважали, що така процедура суперечить засаді безпосередності дослідження доказів, бо всі нюанси поведінки під час давання показань (наприклад, плаче свідок, пітніє, рухає руками, зволікає з відповідями при обговоренні окремих тем, дивиться крадькома на обвинуваченого) при відеотрансляції зводяться до мінімуму. Прихильники ж моделі звертали увагу на те, що саме невпевнені та залякані свідки часто не дають об'єктивні показання в умовах традиційного судового розгляду [220, с. 484].

Питання про безпосередність дослідження показань, речей і документів законодавчо врегульовано для судових стадій. Відповідно до ст. 23 КПК України суд досліджує докази безпосередньо, а показання учасників кримінального провадження отримує усно. Не можуть бути визнані доказами відомості, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених Кодексом [2].

Наведена норма є зверненою до суду вимогою закону особисто допитати обвинувачених, потерпілих, свідків, експерта, оглянути речові докази, оголосити документи, провести пред'явлення для впізнання, огляд місця події тощо. Це правило забезпечує пряме, вільне від суб'єктивного впливу органів досудового

розслідування сприйняття всіх обставин кримінального провадження його учасниками (перш за все судом).

Реалізуючи засаду безпосередності, суд, сторони обвинувачення і захисту вступають у безпосередній контакт між собою, отримують можливість брати активну участь у дослідженні доказів [127]. Ухвалення рішення можливе тільки на основі доказів, безпосередньо досліджених судом, а тому, якщо вони базуються на показаннях певної особи, вона повинна бути допитана [128]. Практичною вимогою до зали засідань є надання учасникам провадження всієї важливої інформації в режимі реального часу [209, с. 38].

Вимога безпосередності дослідження доказів не випадково адресована тільки суду, оскільки під час досудового розслідування вона реалізується частково. Адже слідчий, щоб не порушити строки, передбачені ст. 219 КПК України, може паралельно розслідувати декілька кримінальних проваджень. Слідчий, прокурор мають право своєю постановою доручити проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій іншому органу досудового розслідування (ч. 6 ст. 218 КПК України). Якщо розслідування здійснюється слідчою групою, то усі процесуальні документи складає від свого імені той слідчий, який приймав рішення або провадив слідчу дію, а підсумкові документи (повідомлення про підозру, рішення про об'єднання і виділення матеріалів, обвинувальний акт тощо) складаються від імені старшого слідчої групи. В такому випадку керівникові органу досудового розслідування доводиться приймати рішення на підставі протоколів, складених іншими слідчими. Можливість проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції може вирішити цю ситуацію.

При традиційному виконанні запитів (доручень, клопотань) про надання міжнародної правової допомоги вимога ст. 23 КПК України про безпосередність і усність дослідження доказів судом не реалізується взагалі. Слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд запитуючої держави використовують у кримінальному провадженні докази, які отримують від уповноважених органів запитуваної держави. При проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції такої

ситуації можна уникнути, оскільки суд чи орган досудового розслідування сам безпосередньо здійснює допит особи, яка знаходиться за кордоном [102].

Ю.М. Черноус також вважає, що відсутність у слідчого, що здійснює кримінальне провадження щодо злочину і направляє запит про надання міжнародної правової допомоги до компетентного органу іноземної держави, можливості безпосередньо сприймати проведення процесуальної дії та її результати, застосовувати відповідні методи пізнання, є чинником, який ускладнює і власне проведення процесуальної дії, і оцінку отриманих результатів, що може негативно впливати на встановлення обставин розслідуваного злочину. З метою вирішення окреслених проблемних ситуацій законодавець передбачив можливість застосування певних заходів. Одним із таких заходів є можливість застосування відеоконференції (ст. 567 КПК України), що дозволяє представникам компетентних органів не лише отримувати показання відповідного учасника кримінального провадження, але й спостерігати за його поведінкою, вербальними та невербальними комунікаціями [233, с. 462 – 463].

Безпосередність дослідження доказів як основоположна засада реалізується на деяких стадіях та щодо окремих процесуальних дій з певними особливостями. Наприклад, суд має право: 1) визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорується, якщо проти цього не заперечують учасники провадження (ч. 3 ст. 349 КПК України); 2) доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 333); 3) у передбаченому законом випадку за відсутності учасників провадження розглянути обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду (ст. 381); 4) оголосити отримані під час досудового розслідування показання свідка, потерпілого з метою перевірки правдивості та з'ясування розбіжностей (ч. 5 ст. 225); 5) постановити вирок без безпосереднього дослідження доказів, якщо у кримінальному провадженні були досягнуті угоди про примирення або про визнання винуватості (гл. 35). Речові докази, які відносяться до товарів і продукції, що піддаються швидкому псуванню, мають непридатний стан, згідно з п.

З ч. 6 ст. 100 КПК України після їх фіксування за допомогою фотографування або відеозапису та докладного опису можуть знищуватися. У зв'язку з цим, вони судом безпосередньо не оглядаються, а оголошуються протоколи відповідних слідчих дій.

Отже, в силу обставин, зумовлених факторами об'єктивного та суб'єктивного характеру, законодавець передбачив ряд істотних винятків із засади безпосередності. Відповідно і застосування відеоконференції є тим випадком, передбаченим КПК України, коли суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні.

За змістом ст. 336 КПК України суд досліджує докази, отримані за допомогою відеоконференції, та на їх основі може прийняти рішення по суті справи. Більше того, немає положень, що вказують на необхідність суду, що розглядає справу, до виходу в нарадчу кімнату отримати від суду, що здійснював організацію відеоконференції, матеріального носія відеозапису і дослідити його.

Застосування відеоконференції дає можливість у режимі реального часу спостерігати за проведенням процесуальної дії, фізичним і емоційним станом особи [131, с. 14], тобто повністю забезпечує аудіовізуальний контакт суддів та інших учасників провадження з особою, яка бере участь у проведенні процесуальної дії дистанційно [167].

Безумовно, для цього необхідно організувати відеоконференцію таким чином, щоб було видно не тільки осіб, які беруть у ній участь, а й усе приміщення, де вони знаходяться, з метою спостереження за їх реакцією [128]. В іншому випадку сторона захисту може заперечити отримані докази, поставивши їх під сумнів через можливий вплив на допитуваного (так званий вплив «за кадром») [208, с. 229; 212, с. 212]. При цьому суд, як і при особистому спілкуванні, зможе врахувати практично всі нюанси поведінки учасників процесуальної дії, адже має змогу бачити і чути їх, оцінювати відповіді на питання, розглядати заяви, клопотання [192, с. 157], досліджувати обставини, які відповідно до ст. 91 КПК України підлягають доказуванню тощо. Якщо виникають найменші підозри, суд повинен відмовити в застосуванні відеоконференції і викликати особу до зали судового засідання.

Інформація, що надходить від допитуваного, за характером вираження може бути змістовною (відомості, які повідомляються); паралінгвістичною (жести, міміка, рухи тіла, звукові явища, які супроводжують мову); мімічною (мімічні прояви, безпосередньо не пов'язані з мовою); конклюдентною (рухи, вказівка на щонебудь); такою, що відображає психофізіологічні реакції (почервоніння або збліднення шкіри обличчя, тремтіння рук, спітніння тощо) [158, с. 208 – 209]. У криміналістичній теорії зазначається необхідність спостереження за поведінкою та психофізіологічними реакціями. І хоча ці зовнішні прояви не мають доказового значення, вони виконують орієнтуючу функцію, яка відображає динаміку стану допитуваного, різне реагування на те чи інше запитання або пред'явлений доказ [235, с. 241].

Тому отримання доказів за допомогою відеоконференції у передбачених законом випадках є альтернативою звичайному способу їх одержання, що надає можливість слідчому, прокурору, слідчому судді, суду безпосередньо спостерігати за поведінкою учасника процесуальної дії, його емоціями, жестами, виразом обличчя, голосом, реакцією на поставлені запитання, вазомоторами (реакціями організму, які не піддаються вольовому контролю людини або підсвідомості) [202, с. 114]. Це сприяє швидкому, повному та неупередженому розслідуванню і судовому розгляду, дослідженню всіх обставин кримінального провадження. Тим більше, що суд за місцем знаходження особи тільки організовує проведення відеоконференції, безпосередньо ж процесуальну дію проводить суд, що здійснює провадження.

Сабіна Браун та Джудіт Тейлор, які досліджували застосування відеоконференції у кримінальному провадженні в рамках проекту, що фінансувався Генеральним директором з питань правосуддя Європейської комісії, вказують, що проведення процесуальних дій в такому режимі передбачає пряме живе зображення, звук і безпосередній зв'язок між сторонами, які хоча й не знаходяться в одному приміщенні, але можуть чути, бачити один одного і ставити питання у режимі реального часу [289]. У зв'язку з цим доцільно зазначити, що з числа опитаних респондентів 78,1 % суддів також вважають, що засада безпосередності дослідження

доказів під час застосування відеоконференції не порушується, 18,7 % – заперечують таке твердження, а 3,2 % констатують, що ця засада порушується частково (див. додаток А).

Наведене свідчить про те, що застосування відеоконференції повною мірою забезпечує дотримання закріпленої в ст. 23 КПК України засади безпосередності дослідження показань, речей і документів.

Використання відеоконференції також не входить у суперечність із засадою *змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості*, що повністю реалізується у судовому провадженні та з деякими обмеженнями діє на стадії досудового розслідування.

Конституційне закріплення цієї засади в п. 4 ч. 1 ст. 129 Основного Закону та п. 15 ч. 1 ст. 7 КПК України обумовило її особливу роль у кримінальному провадженні. Провідною її ідеєю є паритетність сторін обвинувачення і захисту, які самостійно відстоюють свої правові позиції шляхом реалізації наданих законом процесуальних прав та виконання обов'язків.

Традиційно наука кримінального процесу виділяє у структурі змагальності три основні властивості: 1) чітке розмежування функцій державного обвинувачення, захисту і судового розгляду; 2) рівність сторін у процесуальних правах для здійснення своїх функцій; 3) особлива роль суду в провадженні як об'єктивного та неупередженого суб'єкта [161, с. 72 – 73].

Н.І. Клименко називає ознаками змагальності наявність двох протилежних сторін – обвинувачення і захисту, їх процесуальну рівність та незалежність суду [148, с. 20].

Оскільки засада змагальності знаходить свій прояв у реалізації протилежних за своїм змістом функцій обвинувачення і захисту, сторони для відстоювання своїх інтересів наділяються правами, які урівнюють їх процесуальні можливості. Водночас рівність прав сторін не може означати однаковості. Будь-які права сторін повинні бути рівними саме в сенсі їх відповідності, адекватності процесуальному статусу особи [242, с. 200]. Жодна зі сторін не має перед судом переваг у доведенні

переконливості своєї позиції, заявленні та задоволенні клопотань, поданні скарг, доказів тощо.

КПК України передбачив принципово новий підхід до ролі та повноважень суду в змагальному кримінальному судочинстві. Як зазначає О.Г. Яновська, активність сторін як елемент принципу змагальності має і зворотній бік – пасивність суду як суб'єкта процесу доказування [243, с. 88]. Суд є об'єктивним і неупередженим у дослідженні доказів та не виступає на стороні обвинувачення або захисту. Разом із тим не виключається активність суду в дослідженні та перевірці наданих сторонами доказів. Зокрема, за власною ініціативою суд має право доручити проведення експертизи (ч. 2 ст. 332 КПК України); викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку (ч. 1 ст. 356); перевіряти показання та інші надані суду докази шляхом постановки запитань свідку (ч.ч. 11, 13 ст. 352), потерпілому (ч. 2 ст. 353), експерту (ч. 2 ст. 356), спеціалісту (ч. 2 ст. 360) тощо.

Аналіз ч. 3 ст. 323, ч. 3 ст. 336 КПК України та п. 3.2.3 Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) [34], дає підстави для висновку, що при застосуванні відеоконференції її учасникам повинна бути забезпечена можливість чути та бачити хід процесуальної дії, в якій вони беруть участь, ставити запитання і отримувати на них відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати обов'язки, передбачені законом. Відеоконференція не порушує, а, навпаки, сприяє реалізації встановленого п. d ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та п.1 ч. 4 ст. 42 КПК України права конфронтації [37]. Про це, зокрема, зазначається в рішенні ЄСПЛ у справі «Жуковський проти України» від 3 березня 2011 р. [253].

Конституційним Судом РФ також сформульовано правову позицію, згідно з якою при використанні судом цієї інноваційної технології для надання можливості учаснику провадження ознайомитися з матеріалами справи і довести до відома суду

свої доводи, так само як і при особистій його участі, забезпечується право на судовий захист, дотримання принципів змагальності та рівноправності сторін [55].

Твердження про те, що засада змагальності при застосуванні відеоконференції не порушується, підтримується більшістю, а саме 53,9 % опитаних адвокатів (див. додаток Б).

Враховуючи викладене, проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції не може тлумачитися як обмеження прав учасників. Навпаки, ця технологія забезпечує можливість особам за сприяння суду чи органу досудового розслідування за місцем їх фактичного перебування брати участь у проведенні процесуальних дій, дослідженні доказів, висловлювати свою думку з розглянутих питань, заявляти клопотання, подавати докази тощо. Крім того, відсутність учасника кримінального провадження в залі судового засідання чи органі досудового розслідування може бути компенсована участю його захисника і законного представника [207, с. 146 – 147].

Питання про співвідношення відеоконференції з засадою гласності та відкритості вирішено 4 липня 2012 р. шляхом внесення змін у ст. 11 «Гласність і відкритість судового процесу» Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Її було доповнено частиною 5, яка передбачає, що учасникам судового процесу на підставі рішення суду забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому процесуальним законом. Обов'язок забезпечити проведення відеоконференції покладається на суд, який отримав судове рішення про її проведення, незалежно від спеціалізації та інстанції суду, який прийняв таке рішення [23].

Найбільшому сумніву піддають можливість забезпечення під час відеоконференції права на захист, передбаченого ст. 20 КПК України. На це вказується, зокрема, ініціаторами проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій» від 15 лютого 2013 р. № 2305 [69].

Забезпечення кожному права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, але й гарантією дотримання взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 р. (ч.1 ст. 11), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (п.п. b, c ч. 3 ст. 6), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. (ч. 3 ст. 2, п. d ч. 3 ст. 14) тощо.

Основні принципи, що стосуються ролі юристів [56], прийняті Восьмим Конгресом ООН з питань попередження злочинності і поведження з правопорушниками (Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 р.), передбачають, що кожна людина має право звернутися до юриста за допомогою для захисту і відстоювання своїх прав на всіх стадіях кримінального провадження (принцип 1).

За змістом ст. 64 Конституції України право кожного на правову допомогу не може бути обмежене. Відповідно до Основного Закону положення «кожен має право на правову допомогу» (ч. 1 ст. 59) є нормою прямої дії, а тому навіть за умови, що це право не передбачене відповідними законами чи іншими правовими актами України, особа не може бути обмежена у його реалізації.

Будь-яка особа на території України має право на правову допомогу адвоката під час допиту його як свідка або у випадку виклику до державних органів для надання пояснень, а також право вільно обирати адвоката як свого представника чи захисника в державних органах. Таке рішення оприлюднив Конституційний Суд України у справі за конституційним зверненням громадянина І.В. Голованя щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Основного Закону (справа про право на правову допомогу) [80].

Правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами, і може включати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема, в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати. У передбачених законом випадках, а саме, для захисту прав і свобод дітей, неповнолітніх батьків та для

захисту від обвинувачення, відповідні державні органи, їхні посадові та службові особи під час здійснення своїх повноважень зобов'язані забезпечити надання особі необхідної правової допомоги.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009 роз'яснив, що положення ч. 1 ст. 59 Конституції – «кожен має право на правову допомогу» – необхідно розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі, незалежно від характеру її правовідносин із державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами, вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі та формах, як вона того потребує [80].

Таким чином, закріпивши право будь-якої фізичної особи на правову допомогу, конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» за своїм змістом є загальним і стосується не лише підозрюваного, обвинуваченого, а й свідка, інших фізичних осіб, яким гарантується вільний вибір захисника з метою захисту прав та законних інтересів.

Засада забезпечення права на захист в повній мірі реалізується під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції. Особа сама визначає, де повинен знаходитися її захисник. А у випадку, коли адвокат перебуває в залі судового засідання, то суд зобов'язаний забезпечити їм можливість конфіденційного спілкування. Крім того, якщо в обвинуваченого два захисники, то один із них може бути в залі судового засідання, а інший – поруч зі своїм підзахисним.

Всебічний розгляд інших засад кримінального провадження, передбачених ст. 7 КПК України, таких як: верховенство права; законність; рівність перед законом і судом; повага до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; презумпція невинуватості; свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; мова, якою

здійснюється кримінальне провадження, тощо – дає підстави стверджувати, що вони також дотримуються при застосуванні відеоконференції.

Резюмуючи викладене, можна з упевненістю стверджувати, що незважаючи на певні особливості, які притаманні проведенню процесуальних дій у режимі відеоконференції, всі засади кримінального провадження, передбачені КПК України, при її застосуванні реалізуються в повній мірі.

Висновки до розділу 1

Критичний аналіз та узагальнення поглядів, висвітлених у спеціальній літературі, дає підстави для висновку, що «відеоконференція» являє собою передбачену КПК України процедуру здійснення учасниками кримінального провадження окремих процесуальних дій за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів при трансляції з іншого приміщення у режимі реального часу.

Доречною є класифікація систем відеоконференції за такими критеріями: 1) залежно від кількості користувачів (індивідуальні, групові та студійні); 2) від класу (програмні рішення, відеоконференції стандартної якості, високої чіткості, телеприсутність, ситуаційні та диспетчерські центри); 3) за режимом роботи (односторонні, двосторонні та багатосторонні).

Обґрунтовано висновок, що відеоконференція суттєво відрізняється від інституту доручення слідчого, прокурора, суду.

Застосування відеоконференції у національному кримінальному провадженні та при наданні міжнародної правової допомоги надає такі переваги:

- забезпечує ефективну реалізацію однієї з основних засад судочинства – повне фіксування технічними засобами судового процесу;
- істотно прискорює строк здійснення досудового розслідування, судового провадження та виконання міжнародних слідчих (судових) доручень;

- зменшує фінансові витрати на проїзд викликаних до суду осіб, закордонні відрядження, етапування в'язнів, утримання конвойної служби, надсилання повісток тощо;

- унеможлиблює вчинення нових кримінальних правопорушень та втечу осіб під час їх етапування до місця проведення процесуальних дій і в зворотному напрямку;

- забезпечує участь осіб, які не мають можливості з поважних причин з'явитися для проведення слідчих (розшукових) дій чи в судове засідання, та особисту безпеку, захист учасників кримінального провадження від ймовірної помсти, прямих або непрямих погроз, тиску чи залякування;

- сприяє реалізації встановленого п. d ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та п. 1 ч. 4 ст. 42 КПК України права конфронтації;

- забезпечує учасникам, які перебувають в іноземній державі, можливість чути та бачити хід проведення процесуальних дій, задавати запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм права та виконувати обов'язки у режимі реального часу;

- вирішує проблеми допустимості доказів, отриманих з-за кордону, оскільки передбачає застосування процесуального закону запитуючої держави;

- забезпечує віддалену присутність особи перед уповноваженими органами держави, вирішує проблеми одночасних запитів двох і більше держав про допит однієї особи та ін.

Простежено етапи впровадження відеоконференції в кримінальне процесуальне законодавство України та з'ясовано, що вперше можливість проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення була закріплена ч. 6 ст. 303 КПК України 1960 р. в редакції Закону від 13 січня 2000 р. № 1381-XIV. В подальшому, у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 16 червня 2011 р., КПК України 1960 р. був доповнений ст. 85-3 «Застосування

телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії». Вирішальним кроком у впровадженні цієї телекомунікаційної технології стало прийняття КПК України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, що містить положення, які регламентують застосування відеоконференції під час досудового розслідування, судового провадження та при наданні міжнародної правової допомоги (ст.ст. 232, 336, 567).

Досліджено реалізацію під час застосування відеоконференції засад кримінального провадження, передбачених ст. 7 КПК України та відзначено, що більшість засад продовжують діяти так, як і при традиційному порядку, однак в розумінні окремих з них під впливом потреб забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду відбулися певні зміни. До їх числа необхідно віднести безпосередність дослідження показань, речей і документів, змагальність сторін та свободу в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, гласності і відкритості, забезпечення права на захист.

З метою узгодження положень п. 2 ч. 1 ст. 232 КПК України зі ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» запропоновано доповнити ст. 7 цього Закону пунктом «и» такого змісту: «проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції», а ч. 1 ст. 232 КПК України, в якій передбачено спеціальні фактичні підстави здійснення дистанційного досудового розслідування, викласти в такій редакції:

«Допит, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках: 1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому розслідуванні з поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) проведення допиту, впізнання осіб чи речей за участю неповнолітнього свідка, потерпілого, підозрюваного; 4) необхідності забезпечення оперативності досудового розслідування; 5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми».

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

2.1. Міжнародна нормативно-правова регламентація та досвід застосування відеоконференції у зарубіжних країнах

Для підвищення ефективності застосування відеоконференції в Україні актуальним є дослідження питання про міжнародну регламентацію та правове регулювання її використання в державах світу, практиці Європейського суду з прав людини.

Формування інформаційного правового простору європейських країн офіційно розпочалося ще в 1965 р., коли в структурі Кабінету міністрів Ради Європи було створено комітет експертів з інформаційних технологій і права [197, с. 190].

Міжнародно-правову основу застосування відеоконференції у кримінальному провадженні складають рекомендації та обов'язкові для виконання норми, що містяться у таких міжнародно-правових актах, як Керівництво для працівників системи кримінального правосуддя щодо здійснення Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочину і зловживання владою (Гавана, 7 червня 1990 р.), Стратегія в галузі запобігання злочинності, зокрема, щодо злочинів, вчинених у містах і злочинності серед неповнолітніх, та злочинів із застосуванням насильства, включаючи питання про потерпілих: оцінка та нові перспективи (Каїр, 24 січня 1995 р.), Рекомендації групи старших експертів «Великої Вісімки» (Париж, 12 квітня 1996 р.), Статут Міжнародного Кримінального Суду (Рим, 17 липня 1998 р.), Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (Нью-Йорк, 15 листопада 2000 р.), Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про правову допомогу у кримінальних справах 1959 р. (Страсбург, 8 листопада 2001 р.), Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах (Кишинів, 7 жовтня 2002 р.), Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (Нью-Йорк, 31 жовтня 2003 р.) та ін. Нормами цих документів допускається використання

відеоконференції при проведенні процесуальних дій у порядку міжнародного співробітництва.

Вперше на міжнародному рівні допустимість застосування відеоконференції у кримінальному провадженні визначена у прийнятому на VIII Конгресі Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності та поводження з правопорушниками Керівництві для працівників системи кримінального правосуддя щодо виконання Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочину і зловживання владою (Гавана, Куба, 7 червня 1990 р.). Пунктом 55 розділу Е «Обвинувачі, суди і слухання» цього документу передбачено можливість прямого відеозапису у випадках, коли жертви бояться давати показання (наприклад, діти, що є потерпілими від зґвалтування) [83]. Враховуючи нагальну потребу вжиття міжнародних і національних заходів для забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, Організацією Об'єднаних Націй вже на наступному IX Конгресі із запобігання злочинності та поводження з правопорушниками (Каїр, 29 квітня – 8 травня 1995 р.) було звернено увагу на ефективність використання показань свідків, записаних на відеоплівку [84].

Можливість застосування відеоконференції з цією метою закріплена також у п. 15 Рекомендацій групи старших експертів «Великої Вісімки» (Париж, 12 квітня 1996 р.), що регламентує давання показань по технічних каналах чи зв'язку, у тому числі за допомогою відеозв'язку, свідками, що знаходяться за межами держав, які здійснюють розслідування [76].

Результатом інтенсифікації зусиль із захисту учасників кримінального провадження є прийняття Статуту Міжнародного Кримінального Суду (Рим, 17 липня 1998 р.), яким, як виняток з принципу відкритого судового провадження, передбачено проведення палатою Суду будь-якої частини розгляду *in camera* чи дозвіл надати докази за допомогою електронних або інших спеціальних засобів. Суд може також дозволити давання *viva voce* (усних) чи записаних за допомогою відео-чи аудіотехніки показань свідка [79].

Зазначені документи регламентують використання відеоконференції з метою захисту учасників кримінального провадження, оскільки надають можливість обрати дистанційні показання свідків і, як наслідок, ефективно вирішувати проблему їх захисту від прямих або непрямих погроз, тиску чи залякування.

Однак, крім так званого безпекового аспекту застосування відеоконференції, є ще й міжнародно-правовий. Так, Конференцією міністрів «Великої Вісімки» по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю (Москва, 19 – 20 жовтня 1999 р.) було прийняте Комюніке, в якому схвалено шляхи спрощення надання міжнародної правової допомоги між країнами-учасницями та підтверджена можливість використання відеопоказань у розслідуванні кримінальних правопорушень з іноземним елементом [287].

З урахуванням цього, на черговому XIV Колоквіумі Комітету експертів Ради Європи з інформаційних технологій і права, що відбувся у травні 2000 р. в Кембриджі, державам-членам було рекомендовано запроваджувати інформаційні технології на всіх стадіях здійснення судочинства, у тому числі проводити процесуальні дії в інтерактивному режимі за допомогою телемостів та інших новітніх засобів телекомунікації [107, с. 36].

На цій основі Група старших експертів по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю (Ліонська група) завершила в 2000 р. роботу над документом, що регулює міжнародне співробітництво при одержанні доказів за допомогою відеоконференції – Погоджені принципи застосування відеоконференції при наданні міжнародної правової допомоги країнам «Великої Вісімки». Ним, зокрема, передбачається, що відеоконференцію ефективно застосовувати для отримання показань, у тому числі від осіб, що тримаються під вартою на території іншої держави, проведення очної ставки, пред'явлення для впізнання, обшуку та виїмки, отримання згоди засуджених на їх передачу з однієї країни в іншу для виконання вироку [207, с. 127].

Згідно з Погодженими принципами, необхідними умовами виконання взаємних зобов'язань є включення в національне законодавство положень про

допустимість у кримінальному судочинстві доказів, отриманих за допомогою відеоконференції; встановлення кримінальної відповідальності свідків за ухилення від явки за повісткою, відмову від давання показань без поважної причини, давання завідомо неправдивих показань, а також за інше перешкоджання здійсненню процесуальних дій під час відеоконференції; регламентація порядку вирішення процедурних питань; розподіл витрат, пов'язаних із застосуванням відеоконференції, до початку виконання відповідних запитів; забезпечення належної якості передачі зображення і звуку, а також інформаційної безпеки [237, с. 59].

Однак першим міжнародним договором, що детально регламентує взаємовідносини держав щодо надання міжнародної правової допомоги у режимі відеоконференції, є Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу 2000 р. [38], прийнята на доповнення положень Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р.

Статтею 10 «Заслуховування шляхом відеоконференції» Конвенції 2000 р. встановлено загальне правило про те, що якщо особа перебуває на території однієї держави і має бути заслухана як свідок чи експерт судовими органами іншої держави, вона може попросити, щоб слухання відбулося шляхом відеоконференції, коли її особиста явка є небажаною чи неможливою. Згода обвинуваченої особи є обов'язковою.

Відповідно до вказаної Конвенції запитувана держава погоджується на слухання шляхом відеоконференції, якщо її використання не суперечить основним принципам національного законодавства, та за умови наявності відповідних технічних засобів для цього. Якщо запитувана держава не має доступу до технічних засобів для проведення відеоконференцій, такі засоби можуть бути надані запитуючою державою за взаємною згодою. Видатки на встановлення та обслуговування відеозв'язку, винагорода перекладачам, добові для свідків та експертів, їхні дорожні витрати відшкодовуються запитуючою державою

запитуваній державі, якщо остання не відмовляється від відшкодування цих витрат чи їх частини.

Проте, незважаючи на досить докладний виклад у згаданій Конвенції правил застосування відеоконференції при наданні міжнародної правової допомоги, порядок проведення процесуальних дій у ній не деталізовано.

Можливість проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у разі, якщо особа перебуває на території однієї Сторони й повинна бути допитана як свідок або експерт судовими органами іншої Сторони, передбачає і ст. 9 «Проведення допиту за допомогою відеоконференції» Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. [28], що ратифікований Україною в 2011 р. [18].

Порівняльний аналіз Конвенції про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу 2000 р. та Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 2001 р., які регламентують застосування відеоконференції, дає підстави для висновку, що за винятком окремих положень вони в повній мірі відповідають один одному, встановлюючи єдині принципи проведення дистанційного допиту.

У статті 6 «Обсяг правової допомоги» Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 7 жовтня 2002 р. (Кишинівська конвенція) зазначено, що держави-учасниці можуть надавати міжнародну правову допомогу шляхом виконання процесуальних дій, передбачених законодавством запитуваної Договірної Сторони, в тому числі з використанням відеозв'язку, відеозапису та інших технічних засобів (наприклад, проведення оглядів, обшуків, виїмок, експертиз, допиту сторін, третіх осіб, підозрюваних, обвинувачених, потерпілих, свідків, цивільних позивачів, цивільних відповідачів, їх представників, законних представників обвинувачених, експертів, пред'явлення для впізнання). Крім того, ст. 105 «Використання коштів відеозв'язку» Кишинівської конвенції встановлює, що «уповноважені установи юстиції Договірних Сторін при

наданні правової допомоги мають право за взаємною згодою використовувати засоби відеозв'язку» [43].

Ідентичними є положення п. в ч. 2 ст. 24 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. [37] і п. в ч. 2 ст. 32 Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. [36]. Вони зобов'язують кожну Державу-учасницю вживати у межах своїх можливостей належних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту від імовірної помсти або залякування свідків, які беруть участь у кримінальному провадженні, наприклад, надавати дозвіл свідчити за допомогою засобів відеозв'язку.

Держава-учасниця, на території якої знаходиться особа, що повинна бути заслухана як свідок або експерт судовими органами іншої Держави-учасниці, на прохання останньої може дозволити проведення слухання за допомогою відеозв'язку, якщо особиста присутність особи на території запитуючої Держави-учасниці неможлива чи небажана (п. 18 ст. 18 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності; п. 18 ст. 46 Конвенції ООН проти корупції). Як бачимо, аналізовані Конвенції регламентують застосування відеозв'язку в аспекті забезпечення захисту свідків та при наданні міжнародної правової допомоги. Обидва документи ратифіковані Україною Законом від 4 лютого 2004 р. № 1433-IV [20] та Законом від 18 жовтня 2006 р. № 251-V [19], а тому відповідно до ст. 9 Конституції та ч. 2 ст. 1 КПК України є частиною кримінального процесуального законодавства України.

Отже, зазначені міжнародно-правові акти передбачають можливість проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, однак окремі аспекти діяльності уповноважених органів (досудового розслідування, прокуратури та суду) в них регламентуються не повною мірою. Ця обставина зумовлює необхідність кримінального процесуального регулювання діяльності цих органів у національному законодавстві держав.

Розвиток телекомунікаційних технологій став поштовхом для застосування відеоконференції у кримінальному провадженні Італії, Королівстві Швеція,

Об'єднаних Арабських Еміратів, Російської Федерації, США, Федеративній Республіці Німеччина та ін. Очевидно, що потреба в її використанні виникла в першу чергу в країнах з територіальними особливостями (великі території, наявність залежних територій, колоній, острівні держави тощо).

Як приклад, можна навести справу Моніки Левінські, в якій Президенту США Біллу Клінтону доводилося давати показання в суді у режимі відеоконференції, що була спеціально для цього випадку встановлена Федеральним Бюро Розслідувань між Білим Домом і приміщенням суду.

У справі колишнього прем'єр-міністра Італії Джуліо Андреотті більше 100 показань давалися у режимі відеоконференції, а заперечення захисників, які вважали, що неможливо врахувати всі нюанси поведінки, які проявляються при особистому спілкуванні, були відхилені [182, с. 131].

Застосування відеоконференції в Італії спочатку передбачалося тільки для забезпечення безпеки свідків обвинувачення під час їх допиту (Закон Італії № 356, 1992 р.). З 21 лютого 1998 р. стало можливим її використання й під час судового розгляду певних видів злочину, наприклад, викрадення людей, незаконний обіг наркотиків тощо (ст. 146 bis КПК Італії), під час виступів в судових палатах та при наданні міжнародної правової допомоги.

Рішення про проведення дистанційного судового засідання у необхідних випадках приймається за власною ініціативою головою суду чи судом присяжних під час попереднього слухання справи, а в судовому засіданні – суддею. Воно повинно бути доведено до відома учасників судового засідання не пізніше як за 10 днів до початку слухання справи.

Захиснику або його заступнику повинна бути забезпечена можливість перебувати поряд із підзахисним, а якщо вони знаходяться в залі судового засідання – можливість конфіденційного спілкування за допомогою відповідних технічних пристроїв [286].

В Об'єднаних Арабських Еміратах відеоконференція між прокуратурою і центральною в'язницею м. Дубаї використовується з 1 травня 2002 р., а у Республіці

Сінгапур вона є складовою системи віртуальних судових засідань, у яких сторони можуть брати участь, перебуваючи у різних країнах світу [169, с. 387 – 388].

Параграф 1782 Титулу 28 Зводу законів США та укладені цією державою двосторонні договори передбачають застосування відеоконференції при наданні взаємної правової допомоги для отримання показань чи заяв свідка, за умови, що це не суперечить правовим нормам США. Суд може винести постанову про одержання показань по телефону або за допомогою інших електронних засобів дистанційного зв'язку, в тому числі відеоконференції [127].

Кримінальне процесуальне законодавство деяких країн передбачає використання відеоконференції тільки щодо окремих видів злочинів або у встановлених випадках. Наприклад, у п.п. а, б ч. 2 ст. 32 Закону про кримінальну юстицію Великобританії 1988 р. закріплена можливість отримання показань у такому режимі з-за кордону у справах про шахрайство, навмисне та необережне вбивство, для отримання показань дітей, що знаходяться на території Сполученого Королівства, у справах про статеві злочини або злочини, пов'язані з насильством і жорстокістю [283].

Допит особи, до якої застосовувалися заходи безпеки з використанням методу «closes circuit television» (телебачення замкнутого типу), був апробований у Федеративній Республіці Німеччина в 1995 р. за згодою учасників провадження. Однак після його закінчення обвинувачені заявили протест, посиляючись на те, що обрана процедура суперечить принципу безпосередності, а тому їхні права були порушені. Земельний суд у м. Майнц заперечення відхилив, а проведення допиту відповідно до вказаних правил отримало назву «майнцівська модель» [220, с. 484].

У 1998 р. КПК Федеративної Республіки Німеччина був доповнений §§ 58а, 168е, 247а, якими передбачається можливість використання відеоконференції у випадках, якщо: а) існує безпосередня загроза завдання шкоди свідку при його допиті в присутності осіб, які перебувають у залі судового засідання; б) свідок, експерт чи обвинувачений захворіли на психічну хворобу; в) свідок з поважних

причин не може прибути до суду у зв'язку з віддаленістю його місця проживання [92].

У Королівстві Швеції Закон про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 2000 р. є основним документом, що регламентує застосування відеоконференції при міжнародному співробітництві та диференціює порядок її використання залежно від місцезнаходження особи, що підлягає допиту: на території Королівства Швеція чи за кордоном.

Параграф 11 названого Закону передбачає, що запит на отримання правової допомоги у режимі відеоконференції при проведенні судового засідання за участю особи, яка перебуває на території Королівства Швеція, виконується окружним судом, а під час досудового розслідування – прокурором, і має містити вказівку, що особа висловила свою згоду на це. При проведенні слухання в окружному суді такі показання розглядаються як отримані поза основним засіданням.

Якщо особа, що підлягає допиту в режимі відеоконференції і дала на це згоду, знаходиться за кордоном, суд під час судового розгляду має право звернутися за правовою допомогою до державного органу країни, на території якої вона знаходиться. Якщо ж необхідність проведення відеоконференції виникає під час досудового розслідування, прокурор має право звернутися за отриманням правової допомоги до іноземного державного органу лише за умови, що порядок її надання встановлений у ратифікованій Королівством Швеція міжнародній угоді або іноземна держава згідна надати таку допомогу (§ 13 Закону 2000 р.) [285].

У суді першої інстанції допит у режимі відеоконференції застосовується також у Латвійській та Естонській Республіках. Наприклад, ст.ст. 140, 382 КПК Латвійської Республіки передбачають можливість проведення процесуальних дій у такому режимі, але тільки за умови забезпечення хорошого звуку та зображення під час застосування технічних засобів [88]. Стаття 69 КПК Естонської Республіки закріплює право судді за власною ініціативою або за клопотанням сторони прийняти рішення про проведення дистанційного допиту свідка за його (підозрюваного чи обвинуваченого) згоди у випадку, якщо безпосередній допит утруднений,

пов'язаний із зайвими витратами або для забезпечення безпеки свідка чи потерпілого [281].

Частина 3 ст. 68 КПК Республіки Білорусь передбачає можливість проведення допиту особи, до якої застосовані заходи забезпечення безпеки, при її знаходженні поза залом судового засідання з використанням відеотехнічних засобів [89].

Казахстан у питанні правової регламентації застосування інноваційних технологій у кримінальному провадженні зробив значний крок вперед, нормативно закріпивши можливість дистанційної участі під час судового розгляду в апеляційній та касаційній інстанціях. Зокрема, у ст.ст. 408, 446-5 КПК Республіки Казахстан передбачено, що при надходженні від засудженого, який тримається під вартою, клопотання про участь у судовому засіданні апеляційної або касаційної інстанції щодо розгляду скарги, протесту прокурора, спрямованих на погіршення його становища, суд виносить постанову про забезпечення безпосередньої участі засудженого або з використанням науково-технічних засобів [90].

У Фінляндській Республіці можливість використання відеоконференцзв'язку чи іншого технічного способу передачі інформації, що дає можливість встановити мовну і візуальну комунікацію між його учасниками, під час судового засідання для допиту свідка, потерпілого чи іншої особи передбачає § 17:34 Закону про судочинство у кримінальних справах. Це положення застосовується на розсуд суду з дотриманням наступних умов: 1) особа не може особисто з'явитися на судові засідання у зв'язку з хворобою чи з іншої причини або ж її особиста присутність передбачає надмірні витрати; 2) достовірність показань допитуваного можна оцінити без його особистої участі; 3) така процедура необхідна для захисту життя чи здоров'я допитуваного або його близьких; 4) допитуваному ще не виповнилося 15 років або у нього є психічні відхилення [104, с. 91 – 92].

Цікавими з погляду правозастосовчої практики є нормативні положення про застосування відеоконференції в Новій Зеландії та Австралії. Згідно з ст. 168 Закону Нової Зеландії про докази від 4 грудня 2006 р. № 69 суд може отримати докази та матеріали по відео- і телефонній конференції з Австралії. При цьому необхідними

умовами є заява однієї зі сторін і наявність відповідних засобів та обладнання [284]. Детальна законодавча регламентація застосування цієї телекомунікаційної технології передбачена Кримінальним кодексом Австралії, але тільки щодо заслуховування свідків, які проживають або перебувають на території іноземної держави, у справах про рабство, торгівлю людьми (§ 271), сексуальні злочини щодо дітей (§ 272) та дитячої порнографії (§ 273) [282].

В Індії основною передумовою для застосування відеоконференції стала не фінансова складова і економія часу за прикладом багатьох європейських держав, а нестача співробітників поліції, що забезпечують конвоювання обвинувачених до зали судового розгляду. Вперше в цій країні дистанційний допит проводився в 2003 р. При цьому суддя керувався ст. 273 КПК Індії, яка передбачає давання показань тільки за особистої участі обвинуваченого та (або) його адвоката в залі суду [290]. Однак суддя поставив під сумнів традиційне тлумачення слова «присутність», під яким розумілося особисте (фізичне) перебування особи в залі судового засідання, аргументуючи це тим, що на момент прийняття КПК Індії в 1973 р. такої інноваційної розробки, як відеоконференція, не існувало і припустити її появу було неможливо. З таким тлумаченням погодився Вищий Суд Індії, і в подальшому в КПК були внесені відповідні зміни [104, с. 96 – 97].

Певний позитивний досвід застосування відеоконференції в кримінальному провадженні є й у Російській Федерації. Причому у світі відеоконференція спочатку застосовувалася тільки в судово-пенітенціарній системі для заслуховування показань свідків і спілкування засуджених із адвокатами та родичами. І саме в Росії 18 листопада 1999 р. у Челябінському обласному суді з ініціативи його голови Ф.М. Вяткіна відеоконференція вперше була застосована безпосередньо для проведення судових засідань. Безперервний сеанс зв'язку між Челябінським обласним судом і СІЗО № 1 м. Челябінська тривав більше трьох годин, і за цей час було розглянуто у касаційному порядку п'ять кримінальних справ [181]. Фінансові витрати на необхідне обладнання становили 10 776 доларів США [220, с. 481].

Громадянин Муртазін став першим у Росії, віртуальна присутність якого у залі суду забезпечувалася за допомогою відеоконференції. Він оскаржував рішення районного суду, яким йому було призначене покарання у виді чотирьох років позбавлення волі з відбуванням терміну в колонії суворого режиму [213].

З технічного боку застосування відеоконференції в Челябінському обласному суді відбувалося наступним чином. Від комутатора, що був встановлений в Центрі телематематичних і телеграфічних послуг ВАТ «Челябінськ-Зв'язок Інформ», були здійсненні два розгалуження Ethernet в будівлю обласного суду і слідчий ізолятор. У залі суду відео демонструвалося на двох телевізорах діагоналлю 29 дюймів. Звук транслювався з СІЗО через вбудовану аудіосистему одного з телевізорів, із зали суду – за допомогою стаціонарної мікрофонної системи. Для демонстрації відео особі, яка брала участь дистанційно, використовувався модуль Video-Top з встановленою в ньому камерою. Всі функції управління сеансом зв'язку, переключення між режимами локального/дистанційного відео, управління положенням камери і вмикання/вимкнення аудіо виконувалися з пульта системи [220, с. 482].

Враховуючи позитивну практику Челябінського обласного суду, з початку 2000 р. Верховний Суд Російської Федерації також організував систему відеоконференції для участі засуджених у судових засіданнях касаційної інстанції. Перші такі засідання були проведені 19 квітня 2000 р. і за 3 години було розглянуто 3 кримінальні справи [181]. Лінія відеоконференції з'єднала будівлю Верховного Суду на вул. Ільїнка (центр Москви) і СІЗО № 3, що розташоване на північно-західній околиці Москви [231, с. 28 – 29]. 16 травня 2001 р. відбулося перше в Росії судове засідання в касаційній інстанції у режимі відеоконференції між Верховним Судом і слідчим ізолятором м. Челябінська, що знаходиться на відстані 1600 км. Судді бачили та чули засудженого, ставили йому запитання, а засуджений спостерігав судове засідання із м. Челябінська та мав можливість безпосередньо заявляти клопотання [170, с. 11]. Проводячи по 10 судових засідань у режимі

відеоконференції щодня, судді Верховного Суду вже через три місяці змогли розглянути всі справи, що накопичилися за попередній рік [182, с. 133].

Розробці й реалізації проекту використання відеоконференції в Російській Федерації сприяла постанова Конституційного Суду від 10 грудня 1998 р. № 27-П [64], прийнята за наслідками розгляду скарги громадянина М. Бароніна. Засуджений Московським міським судом до позбавлення волі, він оскаржив ухвалений відносно нього вирок і клопотав про участь у розгляді справи в суді касаційної інстанції. Судова колегія у кримінальних справах Верховного Суду відмовила М. Бароніну в задоволенні клопотання на тій підставі, що він неодноразово допитувався на попередньому слідстві та в судовому засіданні, а його позиція докладно викладена у поданій ним касаційній скарзі. У результаті справа була розглянута тільки за участю захисника засудженого, вирок змінений і строк призначеного покарання знижений. Скаржник наполягав на своїй невинуватості в інкримінованих йому діяннях і звернувся до Конституційного Суду Російської Федерації, оскільки вважав, що ч. 2 ст. 335 КПК РФ порушує його конституційне право на судовий захист.

Конституційний Суд визнав положення ч. 2 ст. 335 КПК РФ, згідно з яким питання про участь засудженого в засіданні суду, що розглядає справу в касаційному порядку, вирішується цим судом, не відповідним ч. 1 ст. 19, ч. 1 ст. 46, ч. 1 ст. 47, ч. 3 ст. 50 і ч. 3 ст. 123 Конституції Російської Федерації в тій мірі, в якій воно дозволяє суду касаційної інстанції у випадку, якщо він відхиляє клопотання засудженого, що тримається під вартою, про розгляд справи за його участю, приймати остаточне рішення у справі, не надавши засудженому можливості ознайомитися з матеріалами судового засідання і викласти свою позицію з розглянутих судом питань. До прийняття цієї постанови Конституційним Судом питання про участь засудженого в судовому засіданні вирішував суд і таке рішення, як правило, з технічних причин (несвоєчасність доставки засуджених, відсутність приміщень для їх розміщення та ін.) було негативним.

Конституційним Судом Російської Федерації неодноразово вказувалося, що необхідною гарантією судового захисту та справедливого розгляду справи є надання

сторонам рівної можливості довести до відома суду свою позицію щодо всіх аспектів справи (постанови від 15 січня 1999 р. № 1-П [67], від 14 лютого 2000 р. № 2-П [66], 11 травня 2005 р. № 5-П [65]). Підозрюваний, обвинувачений або засуджений, які виявили бажання брати участь у судовому засіданні, не можуть бути позбавлені можливості заявляти відводи і клопотання, знайомитися з позиціями інших учасників судового засідання та додатковими матеріалами, давати пояснення щодо розглянутих судом питань.

Однак реалізація права на судовий захист може здійснюватися не тільки шляхом надання засудженому або виправданому можливості особисто брати участь у засіданні суду касаційної чи наглядової інстанції, а й іншим чином, зокрема шляхом доведення своєї позиції суду з використанням системи відеоконференцзв'язку [54].

Враховуючи наведені положення постанов Конституційного Суду, в КПК Російської Федерації були внесені відповідні зміни і доповнення. Так, Федеральним законом від 27 грудня 2009 р. № 346-ФЗ [93] ст. 35 Кодексу доповнено частиною 6, яка передбачає можливість участі обвинуваченого в судовому засіданні з використанням системи відеоконференцзв'язку за рішенням суду. Федеральним законом від 29 листопада 2010 р. № 323-ФЗ частину 3 ст. 376 КПК Російської Федерації викладено в новій редакції, яка встановлює, що засуджений, який тримається під вартою, або особа, щодо якої велося або ведеться провадження про застосування примусового заходу медичного характеру, які заявили про своє бажання бути присутніми при розгляді скарги або подання на відповідно вирок, постанову, мають право брати участь у судовому засіданні безпосередньо або викласти свою позицію шляхом використання системи відеоконференцзв'язку. Питання про форму участі засудженого в судовому засіданні вирішується судом. Участь у судовому засіданні особи, щодо якої велося або ведеться провадження про застосування примусового заходу медичного характеру, можлива, якщо її психічний стан дає змогу особисто брати у ньому участь. При цьому враховується висновок експертів, що беруть участь у проведенні судово-психіатричної експертизи, і при

необхідності медичний висновок психіатричного стаціонару. Засуджений чи виправданий, що з'явився в судове засідання, допускається до участі в ньому у всіх випадках [95]. Таке ж право КПК РФ передбачено в апеляційній (ч. 2 ст. 389.12, ч. 8 ст. 389.13), касаційній (ч. 3 ст. 376), наглядовій (ч. 2 ст. 407) інстанціях та при розгляді питань, пов'язаних з виконанням вироку (ч. 2 ст. 399) [91].

Наступним кроком стало доповнення Федеральним законом від 20 березня 2011 р. № 39-ФЗ ст. 240 КПК РФ частиною 4, якою передбачено можливість допиту свідка та потерпілого з використанням системи відеоконференцзв'язку, а також ст.278.1, що регламентує особливості такого допиту [94].

Мережа відеоконференцзв'язку в судах загальної юрисдикції РФ одна з найбільш використовуваних у світі за кількістю проведення сеансів зв'язку (більше 400 на добу) [122].

Отже, впровадження відеоконференції у Російській Федерації відбувалося в декілька етапів. З 1999 р. вона використовувалася тільки судом касаційної інстанції; з 2009 р. – також судом наглядової інстанції; з 2010 р. – право брати участь в перегляді судових рішень у режимі відеоконференції було надано особам, щодо яких можливе застосування примусових заходів медичного характеру, та в судах апеляційної інстанції; з 2011 р. КПК РФ був доповнений новою ст. 278.1, що закріплювала можливість здійснення допиту свідка за допомогою відеоконференції в суді першої інстанції. Аналогічна можливість була передбачена й для потерпілого [110, с. 19].

З тактичних міркувань варто орієнтуватись на положення проаналізованих міжнародно-правових актів, зокрема європейських конвенцій, та законодавчих актів Австралії, Естонської Республіки, Індії, Італії, Королівства Швеція, Латвійської Республіки, Нової Зеландії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Сінгапур, Російської Федерації, Сполучених Штатів Америки, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративної Республіки Німеччина та Фінляндської Республіки, які регламентують застосування відеоконференції. Однак, визначаючи перспективи вдосконалення її

застосування в Україні, не слід здійснювати технічне копіювання цих положень. Тим більше, що К.О. Архипова вважає, що правова регламентація цієї телекомунікаційної технології у кримінальному процесуальному законодавстві України є найбільш прогресивною [104, с. 99].

2.2. Правова позиція Європейського суду з прав людини стосовно окремих питань застосування відеоконференції у кримінальному провадженні

Європейський суд з прав людини є одним з найбільш авторитетних міжнародних судових органів і був створений у 1959 р. як спеціальний механізм захисту прав людини, проголошених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Він здійснює це завдання шляхом розгляду та вирішення прийнятих ним до провадження справ на підставі скарг, поданих фізичною особою, групою осіб або неурядовою організацією. Його юрисдикція поширюється на 47 держав-членів Ради Європи і включає всі питання, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

Механізм захисту ЄСПЛ використовується у випадках, коли національні судові системи не змогли належним чином захистити основоположні права і свободи, тобто має субсидіарний характер. Показово, що за всю багаторічну практику Європейського суду не було зафіксовано жодного випадку невиконання його рішень державами-членами Ради Європи. Це пояснюється не тільки авторитетом цього міжнародного судового органу, а й можливістю застосування санкцій у разі невиконання його рішень (призупинення членства держави або її виключення зі складу Ради Європи).

П.М. Рабінович та С.Є. Федик, висвітлюючи правотлумачну діяльність ЄСПЛ, підкреслюють, що його рішення залежно від випадків застосування, є офіційним казуальним або неофіційним нормативним тлумаченням. Офіційне казуальне тлумачення має місце щодо конкретної справи, що розглядається Європейським судом, і є обов'язковим до виконання тільки сторонами. Неофіційне нормативне

тлумачення має значення для країн-відповідачів, при застосуванні рішень ЄСПЛ у внутрішній юридичній практиці інших держав-членів РЄ та для подальшої правотлумачної практики самого Європейського суду [189, с. 122 – 124].

Статистичні дані свідчать про те, що кількість скарг до Європейського суду з кожним роком збільшується. Так, у 2010 р. їх кількість склала 61,3 тис., у 2011 р. – 64,4 тис., а в 2012 р. – 65,2 тис. Лідерство за кількістю скарг до ЄСПЛ в 2012 р. належить таким країнам, як Росія – 28,6 тис. (22,3%), Туреччина – 16,9 тис. (13,2%), Італія – 14,2 тис. (11,1%), Україна – 10,4 тис. (8, 2%), Сербія – 10 тис. (7,8%) [264].

Ці дані, з одного боку, вказують на позитивну тенденцію щодо реалізації громадянами прав, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, однак, з іншого – свідчать про недостатню ефективність національних засобів їх захисту.

Наведене зумовлює необхідність адаптації українського законодавства та правозастосовчої практики до стандартів Конвенції, офіційне тлумачення яких міститься у рішеннях Європейського суду. Це є складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу визначається як пріоритетний напрям зовнішньої політики держави. Процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* (правовою системою Європейського Союзу) врегульовано ще в Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [12], в якій рішення ЄСПЛ названо одним з джерел *acquis communautaire*.

Обов'язок виконання рішень ЄСПЛ передбачено Конвенцією (п. 1. ст. 46) [39], Рекомендаціями № R (2000) 2 «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» від 19 січня 2000 р. (п.1.) [78] та Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV (ст. 2) [5].

При ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [21] Україна визнала юрисдикцію ЄСПЛ з питань

тлумачення та застосування Конвенції, що дало можливість особам, які перебувають під юрисдикцією держави, використовувати механізми захисту, передбачені Конвенцією. Крім того, ст. 55 Конституції України гарантує кожному право звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, після використання всіх національних засобів правового захисту [1].

У цьому контексті, метою підрозділу є аналіз окремих рішень Європейського суду і на їх підставі формування основних правил застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України.

Зокрема, особливої уваги заслуговують такі аспекти проблеми: 1) чи є відеоконференція прийнятною формою участі у судовому провадженні? 2) чи є обов'язковою у кожному випадку особиста участь обвинуваченого у судовому провадженні? 3) які процесуальні та організаційні умови повинні бути дотримані при застосуванні відеоконференції? 4) чи є обов'язковою участь захисника при застосуванні відеоконференції, і, якщо так, то в якій формі вона повинна здійснюватися? 5) хто повинен бути ініціатором забезпечення ефективної правової допомоги обвинуваченому? 6) чи забезпечується конфіденційність спілкування захисника з обвинуваченим у режимі відеоконференції?

При відповіді на питання про допустимість застосування відеоконференції як форми участі у судовому провадженні показовою є справа «Марчелло Віола проти Італії» [273]. Заявник, зокрема, оскаржив рішення суду присяжних, яким був засуджений до п'ятнадцяти років позбавлення волі, мотивуючи це тим, що він був змушений брати участь у суді апеляційної інстанції у режимі відеоконференції, що поставило захист у невідгідне порівняно з іншими учасниками судового провадження становище і призвело до порушення ст. 6 Конвенції, яка гарантує право на справедливий суд.

З цього приводу ЄСПЛ констатував, що в інтересах чесного і справедливого судового розгляду особиста присутність обвинуваченого у суді має принципове значення. Водночас застосування відеоконференції не суперечить Конвенції та

іншим міжнародним актам, зокрема, Другому додатковому протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р. (ст. 9) [28], Резолюції про захист свідків у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю (п. 8) [288], Конвенції про взаємну правову допомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу (ст. 10). Однак застосування відеоконференції судом має бути вмотивоване, наприклад, необхідністю запобігання іншим кримінальним правопорушенням, захистом свідків і потерпілих, дотриманням розумного строку судового провадження тощо.

Водночас, участь заявника у судовому провадженні в режимі відеоконференції не ставила сторону захисту в не вигідне становище порівняно з іншими його учасниками, а тому ЄСПЛ у цій справі порушення ст. 6 Конвенції не встановив.

Питання обов'язковості особистої участі обвинуваченого у судовому провадженні розглянуто у справі «Саїд-Ахмед Зубайраєв проти Росії» [275]. Європейський суд підкреслив, що держава зобов'язана забезпечити участь обвинуваченого у суді особисто або у режимі відеоконференції, та визнав, що судовий розгляд був несправедливим у зв'язку з незабезпеченням участі заявника у засіданні суду касаційної інстанції всупереч його клопотанням.

Разом із тим, ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що, навіть у випадку, коли суд апеляційної чи касаційної інстанції може переглянути справу як з точки зору фактів, так і права, із ст. 6 Конвенції не впливає безумовне право на її публічне слухання або, тим більше, на обов'язкову особисту участь обвинуваченого у судовому провадженні [270; 271; 275]. При розгляді цього питання повинні враховуватися особливості конкретного провадження і те, чи ефективно інтереси захисту представлені та гарантовані у суді.

Саме тому ЄСПЛ не встановив порушення ст. 6 Конвенції у справі «Голубєв проти Росії» [270], обґрунтовуючи це тим, що фізична присутність обвинуваченого у залі судового засідання вкрай бажана, але не є самоціллю, оскільки є засобом досягнення важливішої мети – забезпечення справедливого судового розгляду в цілому. А тому, незважаючи на те, що заявник при розгляді справи у Верховному

Суді РФ особисто присутній не був, його права не порушені, оскільки він: по-перше, завчасно не заявив клопотання про особисту участь у судовому провадженні; по-друге, не заперечував проти слухання справи у режимі відеоконференції під час судового розгляду; по-третє, мав можливість проконсультуватися зі своїм захисником наодинці до початку судового засідання. Крім того, у заявника було два захисники, один з яких під час розгляду справи міг перебувати у залі судового засідання, а інший – у слідчому ізоляторі та конфіденційно спілкуватися з ним.

Що ж до умов проведення відеоконференції, то змагальність процесу передбачає не тільки право обвинуваченого бути присутнім, але й чути і бачити інших учасників судового провадження та стежити за його ходом.

Зазначене положення знайшло підтвердження у рішенні в справі «Стенфорд проти Великобританії» [278]. Зокрема, заявник Брайан Стенфорд скаржився на те, що він не мав змоги чути показання учасників судового провадження через погану акустику в залі засідань та у зв'язку з тим, що під час заслуховування показань потерпілої, суддя попросив її переміститися ближче до нього та журі. Однак, незважаючи на те, що заявник повідомив про цю обставину своєму захиснику та конвоїру, який охороняв його на лаві підсудних, ЄСПЛ ухвалив, що вимоги Конвенції порушені не були, оскільки захисник із тактичних міркувань не звернув увагу судді на проблеми обвинуваченого зі слухом під час розгляду справи, що тривав шість днів.

Наведений приклад дає підстави для висновку, що якщо сторони не мають можливості чути свідчення учасників судового провадження і стежити за його ходом, то ця обставина може бути використана як підстава для оскарження рішення тільки за умови, що вона була предметом обговорення під час судового розгляду.

Свою позицію щодо питання про ефективність участі обвинуваченого у судовому провадженні у режимі відеоконференції, ЄСПЛ визначив у справі «Григор'євських проти Росії» [271]. Заявник стверджував, що він не міг зосередитися на засіданні через погану якість звуку, звертав увагу суду на незадовільний стан свого здоров'я, що підтверджувався медичною довідкою

(туговухість), а також завчасно та під час засідання просив забезпечити йому особисту участь у розгляді справи, але його прохання судом задоволені не були.

Враховуючи ці обставини, ЄСПЛ ухвалив, що суд повинен гарантувати обвинуваченому можливість ефективно брати участь у судовому провадженні та бути вислуханим без технічних перешкод.

На особливу увагу заслуговує також питання про необхідність участі при застосуванні відеоконференції захисника та створення умов, що забезпечують ефективність його правової допомоги. Адже, відповідно до ст. 6 Конвенції, обвинувачений має право захищати себе особисто або за допомогою обраного ним захисника, а також користуватися послугами призначеного йому захисника безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя [39]. І, як підкреслюється у рішеннях ЄСПЛ, у більшості випадків участь обвинуваченого у судовому провадженні в режимі відеоконференції без захисника ставить його в не вигідне становище, особливо при особистій участі сторони обвинувачення у залі суду. Як приклад, у справах «Шугаєв проти Росії» [276], «Шулєпов проти Росії» [277] і «Григор'євських проти Росії» [271] ЄСПЛ встановив порушення прав обвинуваченого на справедливий судовий розгляд у зв'язку з відсутністю захисника під час розгляду справи у касаційній інстанції.

На думку Європейського суду, гарантія правової допомоги передбачає обов'язок суду з власної ініціативи упевнитися в законності розгляду справи без участі захисника, у випадку, якщо обвинувачений офіційно не відмовився від правової допомоги. Це зумовлено тим, що особи, які не можуть самотійно здійснювати власний захист у суді, можуть виявитися неспроможними і звернути увагу суду на потребу в правовій допомозі. І хоча ні буква, ні зміст ст. 6 Конвенції не перешкоджають особі відмовитися від захисника, для того, щоб така відмова узгоджувалася з її положеннями, вона повинна бути недвозначно встановлена судом та супроводжуватися необхідними гарантіями.

При визначенні необхідності участі захисника у судовому провадженні слід брати до уваги тяжкість вчиненого злочину та міру покарання. Особливого значення

право обвинуваченого на правову допомогу набуває при здійсненні судового провадження у режимі відеоконференції. Саме тому в таких випадках суд з власної ініціативи зобов'язаний упевнитися, що обвинувачений відмовився від захисту, і, якщо ні, – призначити йому захисника, незалежно від того, чи заявляв він відповідне клопотання.

Зміст ст. 6 Конвенції передбачає не тільки право мати захисника, а й право на забезпечення ефективності його правової допомоги, у тому числі можливість обвинуваченого – роз'яснити йому власну версію подій, вказати на свідчення, з якими він не згідний, повідомити факти, які можуть бути використані на його користь.

Показовою у цьому аспекті є справа «Сахновський проти Росії» [274], в якій ЄСПЛ встановив порушення ст. 6 Конвенції у зв'язку з несправедливістю судового розгляду. Справа розглядалася із застосуванням відеоконференції між Верховним Судом РФ та слідчим ізолятором Новосибірська, які розташовані на відстані більше 3 тис. км. один від одного. Верховний Суд РФ призначив обвинуваченому безкоштовного захисника та надав їм до початку слухань п'ятнадцять хвилин для конфіденційного спілкування у режимі відеоконференції. Однак обвинувачений відмовився від допомоги призначеного захисника, мотивуючи це тим, що йому необхідна особиста зустріч з ним. Тим не менше, його клопотання судом задоволено не було, й інтереси обвинуваченого у суді касаційної інстанції представляв раніше призначений захисник.

Обставини цієї справи свідчать, що у даному випадку ключове питання полягало не у відсутності захисника, тому що він був призначений, а в ефективності його правової допомоги. Враховуючи це, ЄСПЛ у зазначеній справі ухвалив, що призначений судом захисник міг виконувати свої функції лише номінально, тому що приступив до їх виконання в день її розгляду і йому було надано тільки п'ятнадцять хвилин для спілкування з підзахисним у режимі відеоконференції. А це дає підстави для висновку, що Верховний Суд РФ не забезпечив надання обвинуваченому

ефективної правової допомоги, незважаючи на письмові клопотання останнього про конфіденційну зустріч зі своїм захисником.

Принциповим при здійсненні судового провадження у режимі відеоконференції є також забезпечення права обвинуваченого на спілкування зі своїм захисником без ризику бути почутими третьою стороною (конфіденційне спілкування). Це право є однією з основних вимог справедливого судового розгляду і впливає з п. с ч. 3 ст. 6 Конвенції. Адже, якщо захисник не може конфіденційно спілкуватися з обвинуваченим і отримувати від нього необхідні інструкції, його допомога є неефективною.

Тим не менше, у справі «Марчелло Віола проти Італії» ЄСПЛ констатував, що обвинувачений під час відеоконференції мав можливість спілкуватися зі своїм захисником за допомогою захищеної від прослуховування телефонної лінії. Захисник також міг послати помічника у кімнату допиту, допомагати обвинуваченому особисто або довірити своєму помічнику захист обвинуваченого у суді. Аналогічний висновок був зроблений і у справі «Голубєв проти Росії», в якій ЄСПЛ не встановив порушення ст. 6 Конвенції, оскільки у заявника було два захисники і він міг вибрати одного з них для допомоги у слідчому ізоляторі та конфіденційно консультиватися з ним.

До протилежного висновку ЄСПЛ прийшов у справі «Сахновський проти Росії», обґрунтовуючи це тим, що жоден із передбачених законом варіантів реалізації права на конфіденційне спілкування із захисником заявнику забезпечений не був. Враховуючи це, ЄСПЛ зазначив, що обвинувачений міг відчувати дискомфорт, обговорюючи свою справу з призначеним захисником у режимі відеоконференції, що була встановлена та обслуговувалася державою. Внаслідок цього участь захисника у суді касаційної інстанції була зведена до простої формальності, а тому Європейський суд встановив порушення вимог Конвенції та зобов'язав державу-відповідача виплатити заявникові 2 тис. євро як компенсацію моральної шкоди.

Мотивуючи свою позицію, ЄСПЛ підкреслив, що ефективна правова допомога неможлива без реалізації права обвинуваченого на спілкування зі своїм захисником без ризику бути почутим іншими особами, а тому будь-які заходи, що обмежують права захисту, повинні бути аргументовані та виправдані обставинами справи, і якщо меншого обмежувального заходу буде достатньо, то саме він і повинен застосовуватися.

Викладене дає підстави констатувати, що Європейським судом у своїх рішеннях сформульовано наступні висновки щодо застосування відеоконференції у кримінальному провадженні:

1) відеоконференція є прийнятною формою участі обвинуваченого у судовому провадженні. Вона передбачена рядом міжнародних нормативно-правових актів і не суперечить принципам справедливості та публічності судового розгляду;

2) відеоконференція може застосовуватися і без згоди обвинуваченого, однак така необхідність повинна бути вмотивована;

3) стаття 6 Конвенції не передбачає безумовного права на особисту участь у судовому розгляді обвинуваченого, навіть якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції вправі повністю переглянути справу з точки зору як фактів, так і права;

4) ефективна участь у судовому розгляді передбачає не тільки право обвинуваченого бути присутнім, а також чути і бачити інших учасників судового провадження та стежити за його ходом без технічних перешкод;

5) судове провадження у режимі відеоконференції зобов'язує суд з власної ініціативи упевнитися, чи відмовився обвинувачений від захисту, і, якщо ні, призначити йому захисника та забезпечити умови для надання ефективної правової допомоги, навіть за відсутності клопотання про це;

6) однією з основних вимог справедливого судового розгляду є надання обвинуваченому та його захиснику права спілкуватися без ризику бути почутими іншими учасниками (конфіденційне спілкування), що зобов'язує суд створити їм для цього всі необхідні умови.

Висновки до розділу 2

За результатами здійсненого дослідження, відповідно до мети міжнародно-правові акти, які передбачають застосування відеоконференції, поділено на дві групи. До першої групи віднесено рекомендації та обов'язкові для виконання норми, що регулюють застосування відеоконференції для забезпечення безпеки учасників кримінального провадження (Керівництво для працівників системи кримінального правосуддя щодо виконання Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочину і зловживання владою 1990 р., Рекомендації групи старших експертів «Великої Вісімки» 1996 р., Статут Міжнародного Кримінального Суду 1998 р.). До другої – акти, що регламентують використання відеоконференції при наданні міжнародної правової допомоги (Комюніке конференції міністрів «Великої Вісімки» по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю 1999 р., Погоджені принципи застосування відеоконференції при наданні міжнародної правової допомоги країнам «Великої Вісімки» 2000 р., Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу 2000 р., Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 2001 р., Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 2002 р.). Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. та Конвенція ООН проти корупції 2003 р. передбачають застосування відеоконференції як для захисту учасників кримінального провадження, так і при наданні міжнародної правової допомоги.

Встановлено, що з усіх міжнародно-правових актів, які регламентують застосування відеоконференції у кримінальному провадженні, Україною ратифіковано лише три – Конвенцію ООН проти корупції (Нью-Йорк, 31 жовтня 2003 р.), Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Нью-Йорк, 15 листопада 2000 р.) та Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про правову допомогу у кримінальних справах 1959 р. (Страсбург, 8

листопада 2001 р.), і ці акти відповідно до ч. 1 ст. 1 КПК України є частиною національного кримінального процесуального законодавства.

Узагальнено позитивний досвід використання відеоконференції в Австралії, Естонській Республіці, Індії, Італії, Королівстві Швеція, Латвійській Республіці, Новій Зеландії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Республіці Білорусь, Республіці Казахстан, Республіці Сінгапур, Російській Федерації, Сполучених Штатах Америки, Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративній Республіці Німеччина, Фінляндській Республіці та встановлено, що безпосередньо для проведення судових засідань вона вперше була застосована в Росії, у Челябінському обласному суді, 18 листопада 1999 р. з ініціативи його голови Ф.М. Вяткіна.

Особливу увагу приділено аналізу окремих рішень Європейського суду з прав людини, якими обґрунтовано прийнятність відеоконференції як однієї з форм участі обвинуваченого у судовому провадженні, що не суперечить принципам справедливості та публічності судового розгляду.

Виокремлено основні вимоги цієї міжнародної судової інстанції до країн-членів Ради Європи, у тому числі й України, та звернуто увагу, що при застосуванні відеоконференції суд з власної ініціативи зобов'язаний упевнитися, чи відмовився обвинувачений від захисту, і, якщо ні, призначити йому захисника та забезпечити умови для надання ефективної правової допомоги, можливість конфіденційного спілкування.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

3.1. Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування

У науці кримінального процесу відеоконференцію пропонується застосовувати при проведенні допиту, очної ставки, пред'явлення для впізнання, огляду, експертизи [201, с. 97]. М.І. Смирнов до цього переліку додає також віддалену присутність представників запитуючої сторони при наданні таких видів міжнародної правової допомоги, як обшук і виїмка, віддалену присутність у судовому засіданні окремих учасників кримінального провадження під час розгляду справи, проведення необхідних запитуючій державі процесуальних дій з особою, що утримується під вартою на території запитуючої держави, перегляд за клопотанням засуджених судових рішень, що не набрали законної сили, коли їх особиста участь неможлива, координацію спільної діяльності правоохоронних і судових органів держав [205, с. 86].

М.І. Пашковський розглядає можливість застосування відеоконференції в чотирьох аспектах: 1) для забезпечення безпеки окремих учасників провадження (безпековий аспект); 2) при наданні міжнародної правової допомоги (міжнародно-правовий аспект); 3) для забезпечення дистанційної участі особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою (процесуально-пенітенціарний аспект); 4) під час судового провадження (аспект заміщення) [180].

Ю.М. Чорноус вважає за доцільне не обмежувати сферу застосування відеоконференції і використовувати її також при проведенні інших слідчих і процесуальних дій, обґрунтовуючи свою позицію тим, що під час досудового розслідування виникають ситуації, пов'язані з необхідністю оголошення процесуальних рішень учасникам кримінального провадження (постанови про визнання особи потерпілою, цивільним позивачем, відповідачем тощо) [232, с. 164].

За результатами проведеного анкетування суддів, на запитання «Чи доцільно, на Вашу думку, визначити категорію справ, у яких обов'язково має застосовуватися

відеоконференція?» 77,3 % респондентів відповіли, що таку категорію справ не потрібно визначати, і тільки 22,7% опитаних дали стверджувальну відповідь, виокремивши при цьому справи про тяжкі та особливо тяжкі злочини та справи щодо певної категорії осіб.

Статтями 232, 336, 567 КПК України передбачено, що у режимі відеоконференції під час досудового розслідування може бути проведений допит, впізнання осіб чи речей, судове провадження та допит за запитом компетентного органу іноземної держави чи України [2].

Таким чином, законодавцем визначено межі застосування відеоконференції під час досудового розслідування та при наданні міжнародної правової допомоги. У той же час під час судового провадження у режимі відеоконференції може бути проведена будь-яка процесуальна дія.

Розглянемо названі сфери детальніше, оскільки кожна з них має свої особливості й завдання.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України досудове розслідування є стадією кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Вперше в Кодексі вживається термін «кримінальні правопорушення», і здійснено їх поділ на злочини та кримінальні проступки. Хоча на необхідність існування різних процесуальних форм для розслідування та судового розгляду злочинів і проступків М.І. Хавронюк вказував ще до набрання Кодексом чинності [227]. М.С. Цуцкірідзе вважає, що «запровадження інституту кримінальних проступків дозволить залучати до процесу розслідування не лише слідчих, а й працівників інших служб, що суттєво розвантажить слідчий апарат, зосередить його діяльність на проведенні досудового слідства у провадженнях щодо тяжких і особливо тяжких злочинів» [229, с. 92].

Під час досудового розслідування КПК України передбачає проведення тільки двох слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції – допиту осіб (у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб) та впізнання осіб чи речей. Ці дії спрямовані на отримання (збирання) або перевірку доказів у кримінальному провадженні.

Спеціальні фактичні підстави проведення допиту і впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції проаналізовані в п. 1.3. цього дослідження. Що ж стосується процесуальних підстав слідчих (розшукових) дій, то ними є відповідні процесуальні передумови їх проведення, зокрема, відкрите кримінальне провадження, наявність повноважень у слідчого на проведення слідчої дії, передбачена законом можливість її проведення в конкретній стадії тощо.

Однак у певних випадках законом передбачено наявність додаткових (спеціальних) процесуальних підстав для проведення слідчої дії. Наприклад, винесення постанови (ухвали), отримання дозволу, доручення на проведення слідчої дії іншому органу досудового розслідування та ін.

При застосуванні відеоконференції такою спеціальною процесуальною підставою є прийняте слідчим, прокурором, слідчим суддею рішення про проведення дистанційного досудового розслідування.

Відповідно до вимог закону, таке рішення слідчим та прокурором приймається у формі постанови (ч. 3 ст. 110 КПК України), а слідчим суддею – у формі ухвали (ч. 2 ст. 110 Кодексу).

Постанова слідчого, прокурора про здійснення дистанційного досудового розслідування складається з: вступної частини із зазначенням місця і часу її прийняття, прізвища, ім'я, ім'я по батькові, посади особи; мотивувальної частини із зазначенням змісту обставин та мотивів прийняття, їх обґрунтування та посилання на положення КПК України; резолютивної частини із зазначенням змісту прийнятого процесуального рішення, місця та часу (строку) його виконання; виконавця, можливості та порядку оскарження.

Названі вимоги, що містяться у ч.ч. 5 – 7 ст. 110 КПК України, є загальними для всіх постанов слідчого і прокурора. Вони конкретизуються в статтях Кодексу, які регламентують порядок складання і зміст постанов про проведення конкретної процесуальної дії.

Є підстави стверджувати, що постанова про здійснення дистанційного досудового розслідування додатково повинна містити: 1) найменування органу досудового розслідування, якому доручається забезпечити проведення відеоконференції; 2) прізвище, ім'я, ім'я по батькові (найменування) особи, яка братиме участь у проведенні слідчої (розшукової) дії в режимі відеоконференції, та її процесуальний статус; 3) дату і час проведення допиту, впізнання осіб чи речей (див. додаток Г).

Зазначена постанова слідчого, прокурора виготовляється на офіційному бланку та підписується службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, і оскарженню не підлягає (ст. 303 КПК України).

З числа опитаних слідчих, прокурорів 90,5 % респондентів вважають, що постанова про проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції повинна виноситись завчасно, щоб була можливість підготуватися до проведення слідчої дії, 5% – не пізніше 7 днів до дня її проведення, 2,5 % – не пізніше як за 10 днів (див. додаток В).

У випадку, якщо сторона обвинувачення чи захисту заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, а слідчий, прокурор, слідчий суддя вважають за доцільне провести слідчу дію в такому режимі, їх рішення повинно бути обґрунтоване у вмотивованій постанові чи ухвалі. Виняток встановлюється щодо здійснення дистанційного досудового розслідування за участю підозрюваного, оскільки давання показань є його правом, а не обов'язком, і у випадку його відмови рішення про проведення допиту, пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференції за його участю не може бути прийнято. Хоча 76,4 % опитаних у межах дослідження слідчих, прокурорів вважають за необхідне

передбачити право застосовувати відеоконференцію без згоди підозрюваного, обвинуваченого.

Допит особи під час дистанційного досудового розслідування здійснюється згідно з правилами, передбаченими ст.ст. 225 – 227 КПК України, а впізнання осіб чи речей – відповідно до ст.ст. 228, 229 Кодексу. Розглянемо процедуру здійснення кожної з названих слідчих (розшукових) дій і зупинимось на особливостях порівняно зі звичайним порядком їх проведення.

Допит – це передбачена кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка полягає в отриманні від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта показань в усній або письмовій формі про обставини, що мають значення для кримінального провадження, хід і результати якої фіксуються у протоколі [161, с. 556].

Мета допиту полягає в отриманні показань, які є джерелом доказів, і фактичних даних, які в них містяться, – доказів. Коло обставин, які слідчий має намір з'ясувати під час допиту, називається предметом допиту.

Допит у режимі відеоконференції як процесуальна дія, за винятком окремих особливостей, здійснюється за загальними правилами. Для його проведення необхідно констатувати наявність достатніх відомостей про те, що особі відомі обставини, які мають значення для кримінального провадження, наявність підстав, передбачених ч. 1 ст. 232 КПК України, та прийняти відповідне рішення слідчим, прокурором, слідчим суддею.

Брати участь у допиті мають право тільки передбачені законом особи, а саме: слідчий (п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України); прокурор (п. 4 ч. 2 ст. 36); якщо це необхідно – перекладач (ст. 68, ч. 3 ст. 224); експерт (п. 3 ч. 2 ст. 69); спеціаліст (ст. 77); захисник (ст. 45); адвокат свідка (п. 2 ч. 1 ст. 66); законний представник, педагог, психолог, лікар (ст. 226) та ін.

Відповідно до п. 9.4.1 Положення про органи досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 9 серпня 2012 р. № 686, брати участь у проведенні слідчих дій (огляд місцевості,

приміщення, речей та документів, огляд трупа, слідчий експеримент, отримання зразків для експертизи, тимчасове вилучення майна, обшук, пред'явлення речей, трупів та осіб для впізнання, проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції) має право і помічник слідчого [60]. Однак КПК України, який набрав чинності після затвердження наведеного Положення, такий учасник кримінального провадження не передбачений.

Під час допиту підозрюваний, обвинувачений, свідок мають право користуватися правовою допомогою (п. 3 ч. 2. ст. 42, п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК України). В цьому контексті доречно проаналізувати рішення ЄСПЛ у справі «Гриненко проти України» від 15 листопада 2012 р. [250]. Заявник, якого підозрювали у замовленні вбивства, при допиті його як свідка без участі захисника зізнався у вчиненні злочину, що було використане для обґрунтування його засудження. Крім того, під час слідчих дій у деяких випадках заявник був допитаний у присутності лише захисника, призначеного слідчим, хоча мав особисто обраного захисника. Це було визнано порушенням ч. 1 та п. с ч. 3 ст. 6 Конвенції. Таке ж порушення за аналогічних обставин встановлено у справах «Григор'єв проти України» [249], «Титаренко проти України» [260], «Хайров проти України» [262], «Замфереско проти України» [254], «Єрохіна проти України» [252] та інших.

Особливості застосування відеоконференції залежать від місцезнаходження особи, яка братиме участь у проведенні слідчої дії. Якщо особа знаходиться на території, що перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, в якому він розташований, службова особа цього органу на підставі постанови слідчого чи прокурора про доручення на проведення слідчої (розшукової) дії у режимі відеоконференції зобов'язана в найкоротший строк організувати її виконання, викликати для проведення слідчої дії її учасників, вручити особі, яка бере участь у відеоконференції та знаходиться в іншому приміщенні, пам'ятку про процесуальні права, перевірити її документи та перебувати поряд з нею до закінчення слідчої (розшукової) дії.

В іншому випадку, якщо особа, яка братиме участь у дистанційному досудовому розслідуванні, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, на території юрисдикції якого перебуває така особа, організацію проведення відеоконференції. Копія постанови про здійснення дистанційного досудового розслідування може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Особливість проведення дистанційного досудового розслідування за рішенням слідчого судді полягає в тому, що названі дії виконує судовий розпорядник або секретар судового засідання суду, якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд. А якщо особа знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією юрисдикції суду або поза територією міста, в якому розташований суд, слідчий суддя своєю ухвалою доручає іншому суду, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені ч. 5 ст. 336 КПК України.

У випадку, якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно, утримується в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, організація проведення відеоконференції, встановлення особи, вручення їй пам'ятки про процесуальні права здійснюються службовою особою такої установи [161, с. 587].

Крім прізвища, імені, імені по батькові, слід з'ясувати інші важливі відомості, що встановлюють особу: рік народження, місце проживання чи перебування, місце роботи, номер домашнього, службового і мобільного телефону тощо. Якщо в слідчій дії бере участь перекладач, слідчий перед початком допиту встановлює його особу

та пересвідчується в компетентності перекладача, з'ясовує його стосунки з підозрюваним, потерпілим (ч. 4 ст. 68 КПК України).

Присутнім під час допиту особам відповідно до їх процесуального статусу слідчим, прокурором чи слідчим суддею роз'яснюються права й обов'язки, передбачені КПК України, процесуальний порядок проведення слідчої дії, а також указується на встановлену законом відповідальність. Допитуваному пояснюється, ким проводиться допит і в зв'язку з якими обставинами [228, с. 176].

Свідок зобов'язаний давати правдиві показання під час досудового розслідування (п. 2 ч. 2 ст. 66 КПК України), тому він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, передбачену ст.ст. 384, 385 КК України.

Давання показань потерпілим є його правом (п. 6 ч. 1 ст. 56 Кодексу), тому про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань він не попереджується.

Експерт зобов'язаний прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту (п. 2 ч. 5 ст. 69 КПК України). За відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків експерт несе встановлену законом відповідальність (ст. 70 Кодексу).

Оскільки давання показань не є обов'язком підозрюваного, допит може відбутися тільки у тому випадку, коли він погодився або сам виявив бажання давати показання. Така імперативна норма передбачена законодавцем із метою запобігання можливому тиску на підозрюваного, примушування його до давання показань.

Якщо допитуваний відмовиться давати показання у режимі відеоконференції, слідчий повинен переконати його в доцільності проведення слідчої дії в такому режимі, а у випадку, якщо цього зробити не вдалося – провести допит у загальному порядку або цього разу відмовитись від його проведення.

Закріплюючи таку загальну засаду кримінального провадження, як свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї, ст. 18 КПК України передбачає, що жодна особа не може бути примушена визнати свою

винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, а також давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами сім'ї кримінального правопорушення. Кожна особа має право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, а також бути негайно повідомленою про ці права.

У рішенні у справі «Саундерс проти Великобританії» від 17 грудня 1996 р. [259] Європейський Суд відзначив, що хоча право на мовчання і право не давати свідчення проти самого себе як складова частина ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод окремо не передбачені, вони є загальновизнаними міжнародними нормами, пов'язаними з справедливим судовим розглядом і презумпцією невинуватості (п.п. 1, 2 ст. 6).

У рішенні у справі «Мюррей проти Великобританії» від 28 жовтня 1994 р. [256] Європейський Суд проголосив, що поняття справедливого судового розгляду включає два імунітети: право зберігати мовчання і привілей не свідчити проти себе. Позиція, яка полягає у розгляді цих прав як самостійних і відокремлених, була відображена і в рішенні у справі «Функе проти Франції» від 25 лютого 1993 р. [261].

Під час допиту має бути забезпечена повага до людської гідності, забороняється піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу в принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність (ст. 11 КПК України).

ЄСПЛ установив певні відмінності між поняттями «катування», «нелюдське поводження» і «таке, що принижує гідність поводження».

Катування – це навмисне нелюдське поводження, яке викликає дуже сильні страждання [266]. Наприклад, зґвалтування особи, брутальне та принизливе з нею поводження [267], мордування електричним струмом, обливання гарячою і холодною водою, удари по голові з погрозою застосування насильства [265].

Суд визнає нелюдським і таким, що принижує гідність поведження, якщо воно викликає в особи почуття страху, пригніченості й неповноцінності, здатне образити й принизити її, зламати фізичний чи моральний опір [272] або спонукати діяти проти своєї волі. Наприклад, тримання особи в холодній і темній камері з зав'язаними очима, завдання тілесних ушкоджень [279].

У рішенні у справі «Замфереско проти Ураїни» [254], «Григор'єв проти України» [249], «Афанасьєв проти України» [247] Європейський суд зазначив, що використання показань, отриманих внаслідок катування та нелюдського поведження, як джерело доказів перетворює кримінальне провадження на несправедливе.

Безпосередньо допит особи у режимі відеоконференції проводиться слідчим, прокурором, слідчим суддею. Він починається пропозицією розповісти все про обставини, у зв'язку з якими особа викликана, або у формі нагадування про подію, очевидцем або учасником якої вона була. Обґрунтованою є позиція П.Д. Біленчука, який пропонує для встановлення психологічного контакту використовувати такі тактичні прийоми, як проведення бесіди з допитуваним на сторонню тему, демонстрація слідчим поінформованості про обставини життя допитуваного, його потреби та інтереси [159, с. 325].

Допитуваному може бути надана можливість власноручно написати показання, які записуються до протоколу у першій особі та по можливості дослівно. Оскільки найчастіше допитуваний вільною розповіддю не вичерпує теми допиту (не надає значення яким-небудь обставинам, не висвітлює їх через забування, неуважність, у зв'язку з невмінням правильно і логічно сформулювати свою думку), особи, які проводять допит, після закінчення розповіді мають право ставити уточнювальні, доповнювальні, нагадувальні, контрольні запитання, пред'являти речові докази, документи, висновки експертів, зачитувати показання інших осіб, відтворювати звуко- та відеозапис.

Дистанційне досудове розслідування може проводитися під час *одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у*

їхніх показаннях, так званого «зводу» за термінологією «Руської правди» (XI – XII ст.), «очної ставки» – за КПК України 1960 р. Слід зауважити, що саме для таких випадків і передбачена багатоточкова відеоконференція.

Особливістю такого допиту є те, що участь у цій слідчій дії беруть декілька осіб; а також спірний характер питань, які є предметом допиту, що і створює складну психологічну атмосферу [161, с. 262]. Допитуваним пропонується по черзі дати показання про обставини, для з'ясування яких проводиться допит. Черговість давання показань, запитань, що ставляться, пред'явлення речових доказів, документів, висновків експертів, визначається особою, що проводить слідчу дію.

Результати проведеного допиту для з'ясування причин розбіжностей у показаннях уже допитаних осіб можуть бути різними: учасники підтвердили свої показання; особа, що, на думку слідчого чи прокурора, давала неправдиві показання, змінила їх і повністю або частково дала правдиві показання; особа, що раніше давала правдиві показання, змінила їх і дає неправдиві показання; один з учасників очної ставки відмовився давати показання; усі відмовилися давати показання.

Стаття 225 КПК України запроваджує новий інститут – допит свідка чи потерпілого слідчим суддею під час досудового розслідування (у тому числі в режимі відеоконференції), якщо існують або раптово виникли обставини, що можуть унеможливити допит указаних осіб під час судового провадження. Він є винятком із загального правила про безпосередність дослідження доказів і проводиться, коли є небезпека для життя та здоров'я свідка чи потерпілого, особа захворіла на тяжку хворобу, а також є інші обставини, що можуть бути перешкодою для допиту в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань. Ю.П. Аленін акцентує увагу, що підозрюваний, на відміну від свідка та потерпілого, не може бути допитаний слідчим суддею відповідно до ст. 225 КПК України [99, с. 9].

Враховуючи зміст і характер питань, вирішення яких законом є компетенцією слідчого судді, Н.П. Сиза допит свідка чи потерпілого в судовому засіданні за клопотанням сторони кримінального провадження відносить до другої групи повноважень слідчого судді [200, с. 11].

Клопотання про проведення допиту в судовому засіданні під час досудового розслідування може заявити сторона кримінального провадження слідчому судді місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. У випадку подання такого клопотання слідчим, воно повинно бути погоджено з прокурором (п. 5 ч. 2 ст. 40 КПК України).

У клопотанні слід зазначити: короткий виклад обставин кримінального правопорушення; його правову кваліфікацію із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; особу, яку необхідно допитати, та її процесуальний статус. Якщо заявляється клопотання про одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, то слід назвати цих осіб, їх процесуальний статус та вказати, у чому саме, на думку особи, що подає клопотання, виявляються розбіжності в їхніх показаннях. До клопотання також можуть бути додані копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання (довідка лікаря, відомості, що вказують на небезпеку для життя чи здоров'я свідка або потерпілого, тощо).

Клопотання, що подається до суду і може бути предметом розгляду слідчим суддею, підлягає обов'язковій реєстрації, яка здійснюється працівниками апарату відповідного суду в день його надходження. Визначення слідчого судді для конкретного судового провадження здійснюється автоматизованою системою документообігу суду в порядку, передбаченому ст. 35 КПК України.

Допит свідка чи потерпілого здійснюється слідчим суддею у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду (ст. 352 Кодексу).

Сторони повідомляються про дату, час і місце проведення судового засідання відповідно до вимог ст. 111 КПК України. Водночас неприбуття сторони, що була належним чином повідомлена про проведення судового засідання у режимі відеоконференції, для участі в допиті особи не перешкоджає його проведенню.

Наведемо приклад застосування відеоконференції слідчим суддею. До слідчого судді Личаківського районного суду м. Львова звернулася особа зі скаргою на бездіяльність слідчого прокуратури, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань за її заявою. Зі змісту скарги та доданих до неї документів вбачалося, що на момент звернення особа відбувала покарання у виді довічного позбавлення волі у Новгород-Сіверській установі виконання покарань Управління Державної пенітенціарної служби України в Чернігівській області та просила розглядати скаргу за її безпосередньої участі. Враховуючи наведені обставини, слідчим суддею за власною ініціативою з метою забезпечення оперативності розгляду скарги у розумний строк було постановлено ухвалу про розгляд скарги у режимі відеоконференції між Личаківським районним судом м. Львова та Чернігівським СІЗО.

Є очевидними переваги застосування відеоконференції і порівняно з виїзним судовим засіданням, яке відповідно до ч. 2 ст. 225 КПК України проводиться слідчим суддею для допиту тяжкохворого свідка, потерпілого під час досудового розслідування. Адже простіше допитати свідка, який проживає, наприклад, у Львові, у режимі відеоконференції, аніж забезпечувати прибуття слідчого судді з Києва до Львова для проведення виїзного засідання.

Для забезпечення безпеки особа за її або учасника кримінального провадження клопотанням чи за власною ініціативою слідчого, прокурора, може бути допитана з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення органу досудового розслідування, або в інший спосіб, що унеможлиблює її ідентифікацію (зокрема, внаслідок зміни зовнішності). У випадку, якщо існує загроза ідентифікації голосу, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод [162, с. 90]. При цьому варто пам'ятати, що показання осіб, до яких застосовуються заходи безпеки, повинні бути отримані незалежним судом з дотриманням засади змагальності. Адже використання незаперечних показань як основа для осуду особи є порушенням права конфронтації, передбаченого п. d ч. 3 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав

людини і основоположних свобод від 1950 р. [39]. Тим більше, що обґрунтування обвинувачення виключно на показаннях так званих «анонімних свідків» без підтвердження іншими доказами недопустимо [77]. На підставі частково підтвердженої інформації може обґрунтуватися висновок у справі в цілому, але за умови, що ця частина показань надійна і має високу доказову цінність, а проведення процесуальної дії у режимі відеоконференції в умовах, що виключають ідентифікацію особи, було зумовлено виключною необхідністю. У Рекомендаціях № R (2005) 9 Комітету міністрів Ради Європи «Про захист свідків і осіб, що співпрацюють з правосуддям» від 20 квітня 2005 р. передбачено, що будь-яке рішення про надання анонімності має прийматися тільки у випадку, коли уповноважений орган вважає, що життя або свобода особи, яка бере участь у кримінальному провадженні, членів її сім'ї, близьких родичів, знаходиться під загрозою, показання є важливими і особа заслуговує на довіру [77]. На так званий «пріоритет менш обмежувальних заходів» вказував і ЄСПЛ у рішенні у справі «Марчелло Віола проти Італії» від 5 січня 2007 р., де зазначається, що якщо менш обмежувальний захід буде достатній, то саме він має застосовуватися [273].

Законодавцем передбачено також спрощений порядок отримання у режимі відеоконференції відомостей, які мають значення для кримінального провадження. Такі відомості можуть бути отримані слідчим чи прокурором від особи, яка через знаходження у місці, віддаленому від місця проведення досудового розслідування, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого чи прокурора.

Умовами отримання таких відомостей є необхідність забезпечення оперативності кримінального провадження та згода особи на проведення опитування. Оскільки йдеться не про проведення слідчої дії (допиту), а про опитування, особи, які беруть у ньому участь, не попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання і за давання завідомо неправдивих показань.

За результатами опитування, проведеного у режимі відеоконференції, слідчий, прокурор складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу

опитуваного, дані про те, яким чином була підтверджена особа опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувався, а також обставини, які були повідомлені. Рапорт додається до матеріалів кримінального провадження.

Обставини, що були повідомлені особою під час опитування, не мають доказового значення і є лише орієнтовною інформацією. А у разі необхідності отримання показань від опитаних осіб відповідно до ст. 224 КПК України, слідчий, прокурор проводить їх допит [161, с. 588].

Хід і результати слідчої (розшукової) дії, опитування, проведеного у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису. Їх налаштування та обслуговування здійснює не слідчий, прокурор, а спеціаліст, тобто особа, яка володіє відповідними знаннями та навиками. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо.

Погоджуємось з думкою Т.В. Варфоломеевої, що використання технічних засобів з метою фіксування перебігу і результатів слідчих дій значно збільшує обсяг і якість одержаної інформації, відтворюючи, по-перше, словесну частину слідчої дії повністю, а по-друге, передаючи мовні і психологічні особливості зафіксованої розмови, що є недоступним для письмового протоколу. Це підвищує надійність доказової бази і покращує забезпечення прав учасників слідчої дії [116, с. 292].

В.Г. Гончаренко та С.В. Гончаренко звертають увагу, що «раптовість проведення слідчих дій як спосіб подолання протидії розслідуванню не може бути ні за яких умов визнана принципом криміналістичної тактики через свою теоретичну неспроможність, а в практичному плані вона може мати значення достатньо ефективного тактичного прийому, але з досить вузьким колом випадків застосування» [134, с. 112].

Зважаючи на викладене, слідчий повинен до початку слідчої дії у режимі відеоконференції повідомити учасників про застосування технічних засобів. Адже наявність під час проведення слідчої дії апаратури, мікрофона, сам факт відеозапису відволікає увагу. Слід підкреслити, що йдеться не про попередження або отримання

згоди, а саме про повідомлення, яке в юридичному сенсі є індиферентним і має на меті підготувати учасників до особливих умов проведення слідчої дії, заздалегідь уникнути можливого психологічного дискомфорту.

Як зазначає Д.Б. Сергеева, процесуальною формою конкретного доказу у вузькому розумінні є «встановлений порядок його отримання й закріплення у відповідному процесуальному документі» [198, с. 218]. Тому, незалежно від здійснення відеозапису, під час проведення допиту в режимі відеоконференції ведеться протокол, який повинен відповідати вимогам ст. 104 КПК України (див. додаток № Г, Д). Враховуючи, що фіксація здійснюється за допомогою технічних засобів відеозапису, текст показань може не вноситися до протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. За таких обставин в описовій частині протоколу необхідно зазначити, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до протоколу. Погоджуємось з М.Ф. Сокираном, що відеофонограма, яка є результатом фіксації проведення слідчої дії, є додатком до протоколу відповідної дії і має повноцінне доказове значення, але лише разом з протоколом [215, с. 8]. Отже, в будь-якому випадку варто ретельно скласти письмовий протокол, не сподіваючись на повноту відеозапису. Крім того, можлива ситуація, що через технічні недоліки запис буде здійснено неякісно.

Закон передбачає можливість використання особами під час допиту власних документів та письмових нотатків, якщо показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які складно зберегти в пам'яті, наприклад, назви нормативно-правових актів, прізвища осіб, їх адреси, телефони тощо. Доцільно після проведення допиту оригінали цих документів або належним чином завірені їх копії направляти на адресу органу, який здійснює досудове розслідування, для огляду слідчим та, якщо це необхідно і вони не містять ознак речових доказів, приєднання до матеріалів кримінального провадження.

Слушною є думку К.О. Архіпової, що слідчому, який здійснював організацію відеоконференції, з метою дотримання прав учасників провадження та мінімізації можливостей для оскарження результатів її застосування також необхідно скласти

протокол з відміткою про проведення допиту в такому режимі та здійснювати паралельний відеозапис. Всі документи (розписка про роз'яснення прав та обов'язків, протокол, відеофонограма, надані допитуваним письмові документи, складені схеми, малюнки, креслення тощо) повинні негайно надсилатися слідчому, який здійснює досудове розслідування [104, с. 80].

Крім допиту в режимі відеоконференції, може здійснюватися і *пред'явлення для впізнання*. Ця слідча (розшукова) дія полягає в пред'явленні свідку, потерпілому, підозрюваному, обвинуваченому в передбаченому законом порядку об'єктів, які вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх тотожності або групової належності [158, с. 201].

Залежно від об'єкта розрізняють впізнання: особи (у т.ч. за ходою, голосом), речей, трупа, впізнання за фотознімками або матеріалами відеозапису [176, с. 163]. Зазначимо, що у режимі відеоконференції дозволяється проводити тільки впізнання осіб чи речей.

Слідчий, прокурор, який прийняв рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, перед тим, як пред'явити особу для впізнання, повинен попередньо з'ясувати, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитати її про зовнішній вигляд і прикмети, обставини, за яких вона бачила цю особу, і скласти про це протокол із дотриманням вимог ст.ст. 104, 231 КПК України. Йдеться не про допит, а про «попереднє з'ясування» та «опитування». Однак відомості, які надаються під час опитування, є таким же процесуальним джерелом доказів, як і показання, що надаються під час допиту. Саме тому попереднє з'ясування обставин перед пред'явленням для впізнання повинно відбуватися за правилами допиту (ст. 224 Кодексу) з обов'язковим роз'ясненням учасникам слідчої дії їх процесуальних прав, обов'язків та відповідальності свідків та потерпілих за давання завідомо неправдивих показань, а свідків ще й за відмову давати показання. Такий порядок є більш прийнятним, оскільки під час опитування можуть бути надані неправдиві відомості, за давання яких особа не буде нести відповідальності [161, с. 273].

Необхідно правильно обрати момент проведення цієї слідчої дії. Слушною є позиція П.Д. Біленчука, який вважає, що якнайшвидше проведене впізнання надає більше можливості отримати достовірну інформацію [111, с. 66]. Адже, загальновідомо, що з часом особа забуває раніше сприйнятий образ, тому є вірогідність, що об'єкт може бути не впізнаний, особа не зможе аргументувати свій висновок про впізнання або відбудеться помилкове впізнавання.

Особа пред'являється разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності (зріст, вага, статура, форма обличчя, довжина і колір волосся, колір очей тощо) та одязі. Понятий не може бути одночасно особою, що пред'являється для впізнання.

Результатом пред'явлення для впізнання може бути ототожнення, коли особа заявляє про впізнання і вказує не тільки загальні прикмети і ознаки, а й особливі, на яких ґрунтувалося впізнання, установлення схожості або невпізнання, коли, наприклад, з моменту спостереження пройшло багато часу, зовнішність особи змінилася, особа, яка впізнає, боїться помсти тощо [158, с. 203].

У режимі відеоконференції також може бути пред'явлено для впізнання річ. Відповідно до ст. 179 ЦК України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [4]. Процесуальні порядки пред'явлення речей та осіб для впізнання схожі.

Річ, що підлягає впізнанню, пред'являється в числі інших однорідних речей одного виду, якості й без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох. За погодженням з понятими речі розміщуються на рівній поверхні в добре освітленому місці, нумеруються (наприклад, прикріплюється бирка з порядковим номером). У протоколі фіксується, під яким номером пред'являється річ для впізнання. Особі пропонується вказати на річ, яку вона впізнає, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала.

Закон установлює ряд заходів, спрямованих на забезпечення безпеки особи, яка впізнає. Наприклад, може бути запропоновано спостерігати осіб, які пред'являються, через ширму або із затемненої частини приміщення, із суміжної

кімнати при відкритих дверях, а також у спеціально обладнаному приміщенні, поділеному надвоє перегородкою зі спеціального скла. На сьогоднішній день, якщо є технічна можливість, за вмотивованою постановою слідчого, прокурора пред'явлення для впізнання може проводитись у режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності та голосу особи, яка впізнає, за яких її неможливо було б упізнати (ч. 10 ст. 232 КПК України). На необхідність нормативного вдосконалення спеціальних процедур дослідження доказів (приміром, допиту як свідка особи, щодо якої застосовано заходи безпеки) вказувалось в абз. 34 ч. 2 Розділу II Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України ще 8 квітня 2008 р. [44].

Використання аудіо- і відеоперешкод передбачають також Рекомендації № R (2005) 9 Комітету міністрів Ради Європи «Про захист свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям». Відповідно до п. 17 Рекомендацій, необхідно використовувати засоби, що запобігають ідентифікації свідків і осіб, які співпрацюють з правосуддям, зокрема, екрани, ширми або завіси, що приховують обличчя свідка або спотворюють голос, та застосовувати відеоконференцію [77].

При проведенні пред'явлення для впізнання в умовах, що виключають ідентифікацію, у режимі відеоконференції здійснюється односторонній відеозв'язок, коли особа, яка впізнає, бачить і може чути голос особи, яка підлягає впізнанню, а остання не бачить і не чує голосу особи, яка впізнає. Для цього в кабінеті № 1, де знаходиться особа, яка впізнає, слідчий, два понятих, особи, які здійснюють заходи безпеки, камера повинна бути ввімкнена, але в робочому режимі функціонувати тільки мікрофон [195].

З метою забезпечення безпеки можуть застосовуватися спеціальні акустичні ефекти, що змінюють голос, а також візуальні технічні перешкоди або іншим чином змінюватись зовнішність особи.

У кабінеті № 2, де знаходиться особа, яку впізнають, два понятих, захисник, статисти, конвой, спеціаліст з інформаційних технологій, камера повинна передавати і зображення, і звук. Камера встановлюється навпроти особи, яка

пред'являється для впізнання, та статистів, адже слідчий може попросити їх встати, повернутися, по черзі пройтися [117, с. 133]. При цьому оператор повинен однаково по часу і по ракурсу фіксувати зовнішній вигляд всіх осіб, не звертаючи особливої уваги на окремих з них, тобто не «підказуючи» тому, хто впізнає [221].

Обов'язковою при пред'явленні для впізнання є участь не менше двох незацікавлених осіб (понятих). У КПК України не регламентується їх місцезнаходження, на відміну від КПК РФ, де в ч. 8 ст. 193 зазначено, що поняті знаходяться поряд з особою, яка впізнає [91].

Зважаючи на те, що під час відеоконференції здійснюється безперервний відеозапис ходу і результатів пред'явлення для впізнання, поняті можуть і не запрошуватись слідчим, прокурором (ч. 7 ст. 223 КПК України). Однак, якщо вони вважатимуть їхню присутність доцільною, то Е.Ю. Самоллева, З.Г. Самошина пропонують, щоб двоє понятих знаходилися поряд з особою, яка впізнає, інші двоє – з особами, які пред'являються для впізнання [195]. Присутність чотирьох понятих вважає необхідним й І.В. Басиста [109, с. 16].

Особливої уваги потребує питання реалізації під час відеоконференції прав захисника, передбачених ст. 46 КПК України, а саме: брати участь у процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, знайомитися з їх протоколами, робити письмові зауваження щодо його правильності та повноти, ставити з дозволу слідчого запитання тощо. Це зумовлено тим, що наведеною нормою не регламентовано місцезнаходження захисника під час пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференції.

Відомі випадки, коли особа, яка впізнає, дізнавшись, що разом з нею буде знаходитися захисник, який представляє інтереси особи, яка підлягає впізнанню, категорично відмовлялася брати участь у слідчій дії [195].

Значимим з цього приводу є рішення Конституційного Суду РФ. Громадянин Д.І. Орлов оскаржив конституційність положення ч. 8 ст. 193 КПК РФ, згідно з яким з метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, пред'явлення за рішенням слідчого може бути проведено в умовах, що виключають візуальне спостереження.

Порушення названою нормою своїх прав, гарантованих ст.ст. 2, 18, ч. 1 ст. 21, ч. 2 ст. 45 Конституції Російської Федерації, заявник вбачав у тому, що вона забороняє адвокату бути присутнім у приміщенні, в якому знаходиться особа, що впізнає, і контролювати процес впізнання. Розглянувши вказане клопотання, Конституційний Суд РФ постановив, що присутність захисника в місці знаходження особи, яка впізнає, знижувало б ефективність забезпечення її безпеки, тому захисник повинен знаходитися поряд зі своїм підзахисним. Таким чином, положення ч. 8 ст. 193 КПК РФ не може розглядатися як порушення конституційних прав заявника [53].

Міжнародні акти також встановлюють, що для справедливості судового розгляду при застосуванні заходів забезпечення безпеки осіб, інтереси обвинуваченого теж повинні враховуватися (ст. 22 Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію, ст. 24 Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності, ст.ст. 32, 33 Конвенції проти корупції, принцип IX Керівних принципів Ради Європи у галузі прав людини та боротьби з тероризмом).

На необхідність дотримання балансу інтересів неодноразово вказував і Європейський суд з прав людини. Зокрема, у рішеннях у справах «Доорсон проти Нідерландів» [251], «Ван Мехелен та інші проти Нідерландів» [248] зазначено, що принципи справедливого судового розгляду передбачають, щоб інтереси захисту співвідносилися з інтересами свідків і потерпілих, які дають показання, при цьому будь-які заходи, що обмежують права захисту, повинні диктуватися виключною необхідністю.

Враховуючи викладене, на нашу думку, відсутність захисника при пред'явленні для впізнання у приміщенні, де знаходиться особа, до якої застосовані заходи безпеки, не може розглядатися як перешкода реалізації його прав та прав особи, яка підлягає впізнанню.

Якщо захисник все ж таки буде наполягати на знаходженні в приміщенні з особою, яка впізнає, обґрунтовуючи свою позицію обмеженням своїх прав, позбавленням можливості спостерігати за ходом і результатами пред'явлення для впізнання, правильністю його проведення, то з дозволу слідчого він повинен стати

таким чином, щоб не бачити її обличчя. Окремими авторами пропонується у такому випадку створити невисокий рівень освітленості в приміщенні та змінити зовнішність особи (вуса, перуки тощо) [108, с. 118; 126]. Іншими категорично заперечується можливість присутності захисника в місці перебування особи, яка впізнає, незалежно від заявленого усного чи письмового клопотання, для того, щоб забезпечити об'єктивність результатів слідчої дії та безпеку цієї особи [119, с. 16].

Проведення дистанційного досудового розслідування з такими змінами зовнішності та голосу, за яких неможливо упізнати особу, щодо якої застосовані заходи безпеки, допустиме, якщо зі справжніми її даними ознайомлені слідчий, прокурор, слідчий суддя. Іншим учасникам кримінального провадження особа може бути невідома, однак їм повинна надаватись можливість спостерігати за поведінкою особи на екранах моніторів, задавати запитання та отримувати на них відповіді.

Слідчий, прокурор або слідчий суддя своєю постановою (ухвалою) може обмежити відомості про особу, до якої застосовані заходи безпеки, у т.ч. замінити прізвище, ім'я, ім'я по батькові у протоколах слідчих дій та інших матеріалах кримінального провадження. У цьому випадку вказується псевдонім учасника слідчої дії та наводиться зразок його підпису, яким будуть підписуватися протоколи слідчих дій, проведених з його участю. Постанова (ухвала) вкладається в конверт, який опечатується і додається до матеріалів кримінального провадження [195]. Матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, що організовує відеоконференцію, заявляє, що справжні дані про особу та адресу її проживання перевірені, підтверджені документами і окремо передає їх по закритих для інших учасників каналах зв'язку [219; 228, с. 176].

Відповідно до ч. 3 ст. 317 КПК України матеріали про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, для ознайомлення не надаються. Тому не безспірною є думка А.П. Рижаківа, який стверджує, що такі відомості можуть бути надані судом для здійснення захисту

обвинуваченого чи встановлення будь-яких істотних для розгляду обставин у випадку заявлення сторонами обґрунтованого клопотання. Суд, якому доручена організація проведення допиту у режимі відеоконференції, у випадку винесення судом, що здійснює кримінальне провадження, ухвали (постанови), не має права розкривати справжні відомості про свідка (потерпілого), чий допит ним був організований [192].

Хід і результати пред'явлення для впізнання фіксуються в протоколі, який складається відповідно до вимог, передбачених ст.ст. 104 – 106, 231 КПК України (див. додаток № Е, Є). Крім протоколу, хід і результати пред'явлення для впізнання фіксуються технічними засобами відеозапису, а створена відеофонограма долучається до матеріалів кримінального провадження.

Таким чином, встановлено, що допит і пред'явлення для впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції під час досудового розслідування здійснюються за загальними правилами, передбаченими для цих слідчих (розшукових) дій ст.ст. 223 – 229, 231 КПК України, з урахуванням особливостей, що регламентовані спеціальною нормою – ст. 232 Кодексу. З'ясовано, що невирішеними при цьому залишається ряд питань, для розв'язання яких запропоновано враховувати, що:

1) місцезнаходження захисника визначається особою, якій надається правова допомога;

2) захисник підозрюваного (обвинуваченого) не може перебувати у місці знаходження особи, щодо якої застосовуються заходи безпеки, оскільки це знижує їх ефективність;

3) поняті при пред'явленні для впізнання знаходяться поряд з особою, яка впізнає. У випадку, якщо слідчий, прокурор вважатимуть за доцільне, за їх рішенням можуть додатково залучатися поняті, що перебуватимуть поряд з особами, які пред'являються для впізнання;

4) слідчий, прокурор, що організовує відеоконференцію, складає протокол та здійснює паралельний відеозапис слідчої дії;

5) такі документи, як розписка про роз'яснення прав та обов'язків, протокол, відеофонограма, надані допитуваним письмові документи, складені схеми, малюнки, креслення, нотатки тощо негайно надсилаються слідчому, прокурору, який здійснює досудове розслідування.

3.2. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження

У зверненні голови ради суддів загальних судів від 30 грудня 2013 р. № 9 рсзс-1019/13 вих. констатовано, що однією з найбільших проблем сучасного українського судочинства є надмірна тривалість судового процесу, причиною якої найчастіше є неявка учасників провадження [142]. Внаслідок цього судові засідання відкладаються (іноді неодноразово), а строки судового провадження невиправдано збільшуються. Це, безперечно, знижує ефективність виконання завдань кримінального провадження і негативно впливає на авторитет суду в цілому.

Застосування відеоконференції є альтернативою особистій участі осіб у судових засіданнях. У державах світу вже тривалий час проводяться судові засідання за участю осіб, що перебувають поза приміщенням суду. Для України проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції є нововведенням, яке має сприяти справедливому і публічному розгляду кримінального провадження упродовж розумного строку незалежним судом.

Ще в рішенні у справі «Жуковський проти України» від 3 березня 2011 р. Європейський суд зазначив, що за загальним правилом, з метою забезпечення змагальності, усі докази повинні надаватись у відкритому судовому засіданні в присутності обвинуваченого, а вирок не може ґрунтуватись виключно або вирішальною мірою на показаннях, які сторона захисту не може заперечити. ЄСПЛ вказав, що доступні сучасні технології могли б забезпечити більш інтерактивний спосіб допиту свідків з-за кордону, наприклад, за допомогою відеозв'язку, який достатньою мірою компенсував би обмеження прав заявника у зв'язку з існуванням

географічної перепони, на підставі чого наголосив, що Україною було порушено ч. 1 та п. d ч. 3 ст. 6 Конвенції» (п.п. 40, 41, 43, 45, 47) [253].

Наведене рішення переконливо доводить, що судам слід уважно ставитись до клопотань учасників про здійснення дистанційного судового провадження і сприяти забезпеченню їх процесуальних прав.

Роз'яснення нового для України юридичного терміну «дистанційне судове провадження» дається у ч. 1 ст. 336 Кодексу. Його визначено як здійснення судового провадження у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення. Причому необов'язково, щоб така трансляція здійснювалася саме з приміщення суду. Це може бути й інше приміщення, наприклад, лікарня, СІЗО, установа виконання покарань тощо.

Дистанційне судове провадження щодо будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду, може здійснюватися в судах першої, апеляційної, касаційної інстанцій та Верховному Суді України.

Радою суддів загальних судів проведено моніторинг ефективності використання відеоконференцзв'язку, стану забезпечення та проблемних питань, які виникають у апеляційних та місцевих судах при проведенні судових засідань із використанням системи відеоконференцзв'язку. За його результатами встановлено, що станом на 21 листопада 2013 р. апеляційним судом м. Києва проведено 799 сеансів, Ленінським районним судом м. Кіровограда – 567 сеансів, апеляційним судом Кіровоградської області – 501 сеанс, Кіровським районним судом м. Кіровограда – 301 сеанс, Вільнянським районним судом Запорізької області – 293 сеанси, апеляційним судом Херсонської області – 158 сеансів, Бобринецьким районним судом Кіровоградської області – 87 сеансів, Білозерський районним судом Херсонської області – 64 сеанси, апеляційний судом Дніпропетровської області – 61 сеанс, Красногвардійським районним судом м. Дніпропетровська – 60 сеансів [82].

Наведені статистичні дані свідчать про те, що відеоконференція широко використовується судами під час здійснення кримінального провадження. Однак у апеляційних та місцевих судах виникало багато проблемних питань, пов'язаних із

використанням системи відеоконференцзв'язку, наприклад, у Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Луганській, Харківській, Черкаській областях, м.Севастополь та Автономній Республіці Крим.

Поряд з цим, потребує уточнення коло осіб, які можуть брати участь у судовому провадженні дистанційно. Наприклад, КПК Російської Федерації до них відносить підсудного, свідка, потерпілого (ч. 4 ст. 240, ст. 278.1, ч.3 ст. 376 КПК РФ та ін. [91]). На допит експерта чи спеціаліста така можливість не поширюється.

У ст. 85-3 КПК України 1960 р. передбачалося, що відеоконференція може застосовуватися під час допиту свідка, експерта, підозрюваного, обвинуваченого, підсудного.

Чинним КПК України коло осіб, які можуть брати участь у судовому провадженні дистанційно, не конкретизовано. Зазначається тільки, що ними можуть бути учасники кримінального провадження. Відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України це сторони, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник. Очевидно, що не всі названі особи можуть брати участь у судовому провадженні у режимі відеоконференції.

На доведення цієї тези, здійснено аналіз 218 судових рішень, зокрема, Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, апеляційних судів Закарпатської, Івано-Франківської, Хмельницької, Запорізької, Кіровоградської областей, окремих міських, районних у містах, міськрайонних, районних судів Кіровоградської, Запорізької, Одеської, Полтавської, Дніпропетровської, Донецької, Київської, Львівської, Сумської, Харківської, Херсонської, Черкаської, Чернігівської областей та Автономної Республіки Крим, на підставі чого зроблено висновок, що найчастіше у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції беруть

участь свідки, потерпілі, цивільні позивачі, цивільні відповідачі, експерти, захисники та обвинувачені.

Наприклад, Компаніївський районний суд Кіровоградської області постановив ухвалу про дистанційне судове провадження за участю цивільного відповідача під час трансляції з приміщення Оболонського районного суду м. Києва. Ленінський районний суд м. Кіровограда за власною ініціативою постановив ухвалу про допит у режимі відеоконференції чотирьох потерпілих, які, враховуючи віддаленість їхнього місця проживання від місця здійснення судового провадження, не мали можливості взяти безпосередню участь у судовому засіданні.

Корсунь-Шевченківський районний суд Черкаської області задовольнив клопотання прокурора про допит у режимі відеоконференції свідка, що проживав у Хмельницькій області, неодноразово не з'являвся в судове засідання та повідомив про згоду давати показання дистанційно [137].

Апеляційним судом Закарпатської області було проведено допит експертів Українського бюро лінгвістичних експертиз Національної академії наук України ще до набрання чинності КПК України 2012 р. за правилами ст. 85-3 КПК України 1960р. у зв'язку з тим, що експерти неодноразово з поважних причин не з'являлися в судове засідання [245].

Підтвердженням того, що брати участь у судовому провадженні дистанційно може й захисник, є ухвала Бобринецького районного суду Кіровоградської області про здійснення судового розгляду про обвинувачення неповнолітнього за ч. 2 ст. 186 КК України в режимі відеоконференції під час трансляції з приміщення Алуштинського міського суду Автономної Республіки Крим. Ухвала постановлена за результатами розгляду клопотання адвоката, від якого надійшла телефонограма про неможливість явки в судове засідання [137].

Узагальнення практики свідчить про те, що найбільша кількість ухвал постановляється про призначення дистанційного судового провадження за участю обвинуваченого. Якщо обвинувачений, який тримається під вартою, заявив клопотання про його участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції, суд

може постановити відповідну ухвалу, копія якої направляється в установу попереднього ув'язнення для належної підготовки проведення дистанційного судового провадження.

За 2012 р. та за перше півріччя 2013 р. в слідчих ізоляторах України проведено 1759 судових засідань у режимі відеоконференції, найбільший відсоток з яких – у Київському СІЗО, де для їх проведення облаштовано 5 кімнат [238, с. 16].

Так, беручи до уваги, що обвинуваченому обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, а відомості про незгоду з дистанційним судовим провадженням відсутні, суддя Дніпровського районного суду м. Києва постановив ухвалу про призначення підготовчого судового засідання у режимі відеоконференції з Київським СІЗО, обґрунтувавши своє рішення необхідністю швидкого, повного та неупередженого судового розгляду.

Застосування відеоконференції щодо обвинуваченого зумовлено вимогою закону, згідно з якою кримінальне провадження щодо особи, яка тримається під вартою, має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово. Більше того, відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 537, п. 4 ч. 2 ст. 539 КПК України судом може здійснюватися розгляд питання про переведення засудженого з колонії до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій.

На нашу думку, не всі учасники кримінального провадження, перераховані в п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України можуть брати участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції. Навряд чи можна погодитися з тим, що брати участь у судовому провадженні дистанційно може секретар судового засідання, судовий розпорядник, понятій.

Відповідно до абз. 2 ч. 5 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» обов'язок забезпечити проведення відеоконференції покладається на суд, який отримав судові рішення щодо відеоконференції, незалежно від спеціалізації та інстанції суду, який прийняв таке рішення [23].

Тому, в здійсненні одного кримінального провадження одночасно беруть участь як мінімум два суди: той, що надав доручення, а також суд (суди, якщо

учасники знаходяться в декількох містах), що його отримав та зобов'язаний організувати проведення процесуальної дії у режимі відеоконференції.

Виникає необхідність як у теоретичному з'ясуванні, так і в законодавчому врегулюванні обсягу і співвідношення процесуальних повноважень цих судів. Адже фактично судовий розгляд по суті здійснюється тільки в одному з залів судових засідань, а в іншому (-их) – здійснюються процесуальні дії, визначені законодавцем як організація відеоконференції [123].

В основі запропонованих авторами новел, наведених у ст. 336 КПК України, лежить інститут судового доручення, у зв'язку з чим, законодавцем створено тандем: «суд, що надав доручення – суд-виконавець».

У передбачених законом випадках суд постановляє ухвалу і доручає іншому суду, установі чи державному органу в конкретний день і годину з використанням наявної в їх розпорядженні системи відеоконференцзв'язку посприяти в організації проведення дистанційного судового провадження [151]. Обов'язки щодо здійснення організаційних заходів, пов'язаних із функціонуванням системи у суді загальної юрисдикції, покладаються на керівника апарату відповідного суду (п. 1.6. Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису) [34].

Доцільно розглянути питання про можливість і необхідність участі у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції судді суду, що здійснює організацію дистанційного судового провадження.

Цікавим з погляду правозастосовчої практики є використання відеоконференції в Російській Федерації, де в суді, що отримав доручення, одночасно задіяні три фахівці: суддя, особа, що веде протокол (помічник судді або секретар судового засідання), і працівник служби телекомунікації [151]. Відповідно до ч. 4 ст. 278.1 КПК РФ обов'язок встановити особу свідка, направити головуєчому в судовому засіданні суду, що здійснює провадження, розписку про роз'яснення прав, обов'язків і відповідальності та надані документи покладено на суддю суду, що організовує відеоконференцію [91]. Як бачимо, в якості важливої процесуальної гарантії Федеральним законом РФ від 20 березня 2011 р. № 39-ФЗ

передбачено присутність судді як у залі судового засідання, так і за місцем перебування допитуваної особи [94].

Суддя суду, що здійснює організацію відеоконференції, після вчинення дій, встановлених ч. 4 ст. 278.1 КПК РФ, в засіданні участі не бере. С.О. Краснопевцев вважає, що «присутність судді під час допиту свідка має гарантувати дотримання процесуальних прав учасників судового провадження, а тому його участь не повинна обмежуватись лише часом, необхідним для виконання зазначених у ч. 4 ст. 278.1 КПК РФ дій» [156, с. 19]. На противагу, В.І. Решетняк вказує, що у такому випадку на суддю покладаються додаткові обов'язки, навантаження, що відволікає його від виконання безпосередніх обов'язків [191, с. 22]. О.І. Віляк, крім цього, зазначає, що перевірка явки, встановлення особи, перевірка повноважень захисників є виключною прерогативою суду, який здійснює провадження, а функцію суду, що організовує відеоконференцію, необхідно визначити як сприяння в реалізації цих повноважень. Такий підхід зменшить і без того велике навантаження на суддів [123].

Заслуговує підтримки позиція російських науковців В.І. Решетняка, Ю.В.Глазова, Н.А. Колоколова, які заперечують необхідність присутності судді суду, що організовує відеоконференцію [133, с. 49; 151, с. 148; 191, с. 22].

В Україні ж обов'язок встановлювати особу покладається на секретаря судового засідання. Відповідно до ч. 2 ст. 342 КПК України секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі.

Встановлення особи здійснюється за паспортом або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи громадянина. Згідно з абз. 3 ст. 43 Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. № 3425-ХІІ такими документами є паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний чи службовий паспорт,

посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідка на проживання особи, яка мешкає в Україні, національний паспорт іноземця або документ, що його замінює, посвідчення інваліда чи учасника Великої Вітчизняної війни, посвідчення, видане за місцем роботи фізичної особи. Особа віком до 16 років встановлюється за свідоцтвом про народження за умови підтвердження батьками (одним з батьків) того, що вона є їх дитиною [14].

У випадку застосування відеоконференції можливість суду перевірити особу за оригіналом документа стає проблематичною. Розглянемо детальніше питання встановлення особи, що бере участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції і безпосередньо не присутня у залі судового засідання.

За правилами ч. 4 ст. 336 КПК України, якщо особа знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд, судовий розпорядник або секретар судового засідання цього суду зобов'язаний вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання.

Якщо ж особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією юрисдикції суду та поза територією міста, в якому він розташований, суд своєю ухвалою може доручити вчинення названих дій суду, на території юрисдикції якого перебуває ця особа. Суд, що отримав доручення, зобов'язаний у визначений в ухвалі строк організувати його виконання.

У випадку тримання особи в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, дії, передбачені ч. 4 ст. 336 КПК України, здійснюються службовою особою такої установи [2].

Загалом опитані судді вважають доцільним наведений порядок встановлення особи (98 %). На практиці ж в ухвалі зазначається, на кого покладається обов'язок вручити пам'ятку про процесуальні права, перевірити документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання. Прикладом є

ухвали Сніжнянського міського суду Донецької області від 24 вересня 2013 р., Фрунзенського районного суду м. Харкова від 29 липня 2013 р., Дніпровського районного суду м. Києва від 29 липня 2013 р., Бобринецького районного суду Кіровоградської області від 23 серпня 2013 р. [137].

Крім передбачених ч. 4 ст. 336 КПК України дій, уповноважені особи суду, державного органу чи установи, що здійснюють організацію відеоконференції, на думку окремих авторів, зобов'язані: забезпечити технічну можливість особі реалізувати свої процесуальні права; організувати зв'язок із судом, що здійснює провадження; перевірити явку, повноваження осіб, що з'явилися [133, с. 46 – 47]; негайно надіслати по технічних каналах зв'язку (fax, e-mail) до суду, що здійснює кримінальне провадження, завірені належним чином копії документа, що посвідчує особу [143], розписки про роз'яснення прав, обов'язків і відповідальності [102; 219] тощо. Оригінали цих документів, протокол і відеофонограма також надсилаються до вказаного суду [123; 151, с. 149; 156, с. 19].

Уповноважена особа суду, державного органу або установи за місцем знаходження учасника, який бере участь у судовому провадженні дистанційно, не проводить процесуальну дію, не видаляється до нарадчої кімнати у разі винесення судом рішення і не бере участі в обговоренні, тобто тільки організовує проведення відеоконференції [102; 179]. Решту обов'язків виконує головуючий суду, що здійснює провадження. Саме він у режимі відеоконференції з'ясовує ставлення до обвинуваченого і потерпілого, роз'яснює йому права, обов'язки та відповідальність, проводить процесуальну дію [192].

Таким чином, застосування відеоконференції передбачає, що суддя, який здійснює кримінальне провадження, реалізує частину своїх повноважень не особисто, а опосередковано, через уповноважену особу суду, державного органу або установи за місцем перебування учасника дистанційного судового провадження.

Неврегульованим є також питання, хто саме і як повідомляє учасника кримінального провадження (наприклад, свідка), про місце і час проведення

процесуальної дії у режимі відеоконференції, забезпечує його явку в судове засідання: суд, що надав доручення, або суд-виконавець?

На наш погляд, суд, який організовує відеоконференцію, не зобов'язаний повідомляти учасників провадження про час і місце засідання. До такого висновку можна дійти проаналізувавши ст.ст. 134, 135 КПК України, відповідно до яких суд під час судового провадження має право за власною ініціативою або за клопотанням слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, потерпілого, його представника здійснити судовий виклик, якщо встановить наявність достатніх підстав вважати, що особа може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою. Крім того, вся інформація, в тому числі про місцезнаходження (перебування) учасників провадження, їх телефони знаходиться у матеріалах кримінального провадження у суді, що надав доручення. Наведемо приклад. Суворовський районний суд м. Херсона постановив ухвалу про допит чотирьох свідків у режимі відеоконференції з Шевченківського районного суду м. Запоріжжя, Дніпровського районного суду м. Києва, Ленінського районного суду м. Луганська, Жовтневого районного суду м. Луганська та доручив слідчому УМВС України в Херсонській області забезпечити явку свідків у приміщення названих судів.

Здійснення судового виклику уповноваженою особою суду, що організовує відеоконференцію, є доцільним тільки у випадку, коли мова йде про повідомлення в судовому засіданні про час і місце наступного засідання [133, с. 46 – 47]. Оскільки, згідно зі ст. 136 Кодексу, належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення повістки про виклик або ознайомлення з її змістом.

У випадку ж ухилення особи від явки до суду, ухвалу про здійснення приводу постановляє суд, що здійснює кримінальне провадження. Протилежну точку зору мають С.П. Желтобрюхов та В.І. Решетняк, вважаючи, що постановлення такої

ухвали судом, який організовує відеоконференцію, надасть змогу оперативно забезпечити явку в суд [140; 191, с. 21]. Однак така їх позиція зумовлена особливостями російського законодавства, яким, як уже зазначалось, передбачається участь в організації відеоконференції судді суду, що отримав доручення про проведення дистанційного судового провадження.

Розглянемо питання щодо права учасника провадження заявити відвід секретарю судового засідання, який перебуває поряд з особою, яка бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно. З цього приводу КПК України жодних винятків не містить, тому, на нашу думку, такий секретар судового засідання повинен бути оголошений, а право на його відвід роз'яснено додатково.

Процесуальною підставою для здійснення дистанційного судового провадження є рішення, ухвалене судом за власною ініціативою або клопотанням учасника кримінального провадження.

Клопотання може бути заявлено у письмовій формі стороною або іншим учасником провадження. Враховуючи особливості дистанційного судового провадження, вважаємо, що у клопотанні про його проведення слід зазначити місцезнаходження особи, яка бажає брати участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції, вказати причини неможливості її безпосередньої участі та суд, державний орган, установу, в яких необхідно забезпечити організацію відеоконференції (див. додаток Ж).

Суд може витребувати додаткові докази (довідку лікаря, наказ про відрядження та ін.), що підтверджують необхідність проведення дистанційного судового провадження.

Водночас ні в КПК України, ні в судовій практиці не вироблено критеріїв прийнятності або неприйнятності названих у клопотанні причин. З цього можна зробити висновок, що особа і не зобов'язана їх вказувати, достатньо тільки самого факту її волевиявлення в належній процесуальній формі.

До протилежних висновків приходить І.І. Черних, вказуючи, що такий порядок не виключає ймовірність можливих зловживань особою своїм правом

клопотати про участь у судовому провадженні у режимі відеоконференції [193, с. 116]. Його позицію поділяє і Ю.А. Романова, яка пропонує зобов'язати вказувати причини неможливості особистої участі у судовому провадженні [193, с. 117].

Ми ж погоджуємось з твердженням Ю.В. Севастьянової, що незазначення особою причин неможливості особистої участі у судовому провадженні не повинно розглядатися як підстава для відмови у задоволенні клопотання. Якщо ж такі причини вказані, суд не має права оцінювати їх достатність та обґрунтованість, оскільки, враховуючи неможливість оскарження ухвали про відмову в здійсненні дистанційного судового провадження, є висока ймовірність суддівського розсуду щодо зазначеного питання, який легко може перерости у «легалізоване свавілля». Крім того, це може нівелювати цілі впровадження відеоконференції – доступність і відкритість правосуддя, економія коштів та часу тощо [196].

Водночас твердження про те, що клопотання про участь у судовому провадженні у режимі відеоконференції має бути подано до винесення ухвали про прийняття апеляційної (касаційної) скарги, в якій зазначені час і місце проведення судового засідання [196] не є безспірним. Адже причини, що перешкоджають особі особисто взяти участь у судовому провадженні, можуть виникнути у будь-який момент. Зважаючи на це, на нашу думку, клопотання може бути заявлене безпосередньо в тексті апеляційної, касаційної скарги, запереченні на неї, заяві про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, Верховним Судом України або *завчасно*, для того, щоб була можливість підготуватися до проведення процесуальної дії у режимі відеоконференції.

Значення слова *завчасно* – «робити наперед, заздалегідь» [118, с. 287]. У КПК України воно вживається 5 разів (ч. 2 ст. 46, ч. 2 ст. 47, ч. 1 ст. 53, ч. 3 ст. 56, ч. 1 ст. 57).

Прийом та реєстрація клопотань здійснюється за загальними правилами відповідно до Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду

цивільних і кримінальних справ, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 17 грудня 2013 р. № 173 [30]. Відповідно до п. 3.6 Інструкції кореспонденція, що стосується розгляду конкретної справи, після її реєстрації передається судді (судді-доповідачу), у провадженні якого перебуває справа (матеріали).

Якщо клопотання надійшло в судовому засіданні, воно вирішується судом після заслуховування думки учасників провадження. Відмова у задоволенні клопотання не перешкоджає його повторному заявленню з інших підстав.

За результатами вирішення клопотання постановляється ухвала про участь особи у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції, що викладається окремим документом (див. додаток 3) або про відмову в задоволенні клопотання, що може постановлятися без виходу до нарадчої кімнати із занесенням секретарем судового засідання в журнал судового засідання.

Слід зазначити, що підстави для відмови у задоволенні клопотання про участь особи у судовому провадженні у режимі відеоконференції законом не регламентовані.

Водночас, враховуючи, що кримінальне провадження в судах усіх інстанцій за загальним правилом здійснюється відкрито, виникає питання про можливість застосування відеоконференції у закритому судовому засіданні. На практиці вже є випадки постановлення судами таких ухвал. Наприклад, Кіровоградський районний суд Кіровоградської області 17 вересня 2013 р. постановив ухвалу про призначення судового розгляду в закритому судовому засіданні у режимі відеоконференції з СІЗО № 14 м. Кіровограда [137].

Зважаючи на тенденції та напрями розвитку судової практики, а також відсутність прямої заборони в законі, вважаємо, що здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні не є підставою для відмови у задоволенні клопотання про участь у судовому провадженні у режимі відеоконференції.

Дистанційне судове провадження може бути проведено за наявності у відповідних судах, державних органах, установах технічної можливості здійснення відеоконференції, тобто справної системи відеоконференцзв'язку, сукупності програмно-апаратних засобів та приладів, що забезпечують належне фіксування, зберігання, копіювання (дублювання) і використання інформації, яка відображає процес відеоконференції (технічні засоби відеозапису) [34], та об'єктивної можливості (завантаженість суду [133, с. 49], дотримання розумних строків розгляду матеріалів кримінального провадження).

На особу, яка заявляє клопотання, не покладається обов'язок з'ясувати, чи є в суді, за сприяння якого заявник може брати участь у дистанційному судовому засіданні, технічна можливість застосування відеоконференції. Тому до ухвалення рішення за результатами розгляду клопотання суддею має бути організовано взаємодію з зазначеним у клопотанні судом і з'ясовано технічну можливість здійснення дистанційного судового провадження [179]. Відсутність такої технічної можливості може бути підставою для відмови у задоволенні клопотання.

КПК України також не регламентований строк надіслання ухвали про участь у судовому провадженні у режимі відеоконференції суду, державному органу, установі, які зобов'язані здійснити організацію відеоконференції. Для розв'язання цієї проблеми необхідно провести системний аналіз норм кримінального процесуального законодавства.

У Кодексі термін «невідкладно» вживається у 31 випадку (ч. 4 ст. 28, ч.ч. 6, 7 ст. 69, ч. 1 ст. 83, ч. 1 ст. 186, ч. 3 ст. 202, ч. 6 ст. 206 тощо), а термін «негайно» – у 67 випадках (ч.ч. 2, 3, 4 ст. 12, ч. 2 ст. 19, ч. 3 ст. 49, ч. 2, 4 ст. 142 та ін.).

В аналізованих статтях слова *негайно* і *невідкладно* реалізують таке словникове значення: *негайно* – «що здійснюється, відбувається відразу, без затримки, терміново»; *невідкладно* – «що не можна відкладати, потрібно здійснювати, розв'язати негайно» [118, с. 593, 595].

У п. 5.8. Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді

Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ зазначено, що у разі накладення резолюції зі словом «Негайно» або «Невідкладно», документи повинні бути виконані протягом одного дня з дня накладення резолюції [30].

Наведене словникове тлумачення, норми КПК України та Інструкції з діловодства свідчить про те, що слова *негайно* і *невідкладно* є тотожними за своїм смисловим значенням. Однак, на нашу думку, формулювання «негайно» акцентує увагу на обов'язок суду виконати процесуальну дію, а саме надіслати ухвалу в день її постановлення або не пізніше наступного дня. До того ж і в Кодексі це слово вживається частіше по відношенню до строків надіслання і виконання процесуальних актів.

Враховуючи викладене, вважаємо, що копія ухвали, постановлена за результатами розгляду клопотання, повинна *негайно* надсилатися особі, яка його заявила, а в разі його задоволення – також суду, державному органу чи установі, яким доручена організація відеоконференції, та всім учасникам судового провадження електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

У випадку отримання ухвали про участь у судовому провадженні в режимі відеоконференції, суд за наявності технічної можливості її здійснення відповідно до графіку відеоконференцій і режиму роботи зобов'язаний у визначений в ухвалі строк організувати виконання доручення. Особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, звертається до визначеного суду (переважно це суд, юрисдикція якого поширюється на територію, де знаходиться (проживає) учасник кримінального провадження), і їй надається можливість використання відповідних технічних засобів з метою участі у судовому засіданні [125].

Якщо в суді відсутні технічні можливості для організації проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, він зобов'язаний негайно повідомити про це суд, що здійснює провадження, із зазначенням можливої дати проведення дистанційного судового провадження або причин неможливості його проведення.

Якщо технічна неможливість застосування відеоконференції з'ясовується під час проведення судового засідання, то необхідно скласти відповідний акт (довідку) із зазначенням дати, часу, а також причин, з яких відеоконференція не може бути проведена, а в журналі судового засідання відобразити явку учасників [133, с. 48].

При неможливості виконання доручення у зв'язку з відсутністю технічної можливості судом, що здійснює провадження, постановляється ухвала, в якій може бути визначений інший найбільш територіально наближений суд, державний орган чи установа, обладнані системами відеоконференцзв'язку.

За відсутності в установі попереднього ув'язнення технічної можливості провести відеоконференцію, суд може зобов'язати етапувати обвинуваченого до місця, де встановлена система відеоконференцзв'язку. Так, Фрунзенський районний суд м. Харкова ухвалою від 18 липня 2013 р. зобов'язав Жовтневську виправну колонію № 17, в туберкульозному диспансері якої тримався обвинувачений, що хворів на відкриту форму туберкульозу, етапувати цього обвинуваченого до Харківського слідчого ізолятора, де встановлена система відеоконференцзв'язку, для участі у дистанційному судовому провадженні (справа № 645/3799/13-к, провадження № 1-кп/645/137/13) [137].

Чітко не визначені також форма та зміст судового рішення про проведення дистанційного судового провадження, але це можна зробити на підставі аналізу загальних норм кримінального процесуального права.

Статтею 369 КПК України визначено, що судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку, а рішення, у якому вирішує інші питання, – у формі ухвали.

Таким чином, про участь у судовому провадженні у режимі відеоконференції судом постановляється ухвала. Вона може постановлятися за результатами підготовчого судового засідання чи під час судового розгляду [191, с. 21], як у залі судового засідання із занесенням до журналу судового засідання, так і в нарадчій кімнаті окремим процесуальним документом [156, с. 17], й оскарженню не підлягає.

Ухвала має відповідати загальним вимогам ст. 372 КПК України щодо змісту та додатково містити: обґрунтування необхідності застосування відеоконференції [102]; найменування суду, державного органу, установи, якій доручається забезпечити проведення відеоконференції; прізвище, ім'я, ім'я по батькові, дату і місце народження особи, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, її процесуальний статус, адресу місця проживання (перебування) та роботи [192]; дату, час і місце проведення судового засідання [140]; пропонуваній канал зв'язку [102]; перелік заходів з організації проведення судового провадження у режимі відеоконференції [156, с. 19].

При постановленні ухвали про участь у дистанційному судовому провадженні повинна враховуватися інформація про перелік місцевих та апеляційних судів, органів та установ Державної пенітенціарної служби України, в яких встановлено системи відеоконференцзв'язку, розміщена на офіційному веб-порталі судової влади України – [http://court.gov.ua/% 20videoconference](http://court.gov.ua/%20videoconference).

За результатами проведеного анкетування суддів 53,4 % опитаних вважають, що ухвала про участь особи у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції повинна постановлятися не пізніше як за 7 днів до дня їх проведення, 11,2 % – за 10 днів, 5,2% – за 14 днів. Ми ж поділяємо думку 30,2 % респондентів і вважаємо, що така ухвала може бути постановлена в будь-який момент, але завчасно, для того, щоб була можливість підготуватися до проведення процесуальної дії.

Прийняття рішення про участь особи у судовому засіданні у режимі відеоконференції та доручення на її організацію може здійснюватися в одному процесуальному документі [156, с. 19].

Вважаємо, що копія ухвали або виписки з неї не пізніше наступного дня після її постановлення повинна передаватися адміністратору, який зобов'язаний негайно внести інформацію про дату і час проведення судового провадження у режимі відеоконференції в список справ, призначених до розгляду в конкретному суді, розміщений на офіційному веб-порталі судової влади України (<http://court.gov.ua/>).

За таких обставин, при плануванні дати і часу проведення судового засідання у режимі відеоконференції у суддів буде можливість бачити вже призначені засідання, адже їх відображення відбувається через 5-10 секунд після закінчення реєстрації.

Суддя узгоджує з адміністратором та судом, державним органом чи установою можливість здійснення дистанційного судового провадження, дату і час. Однак порядок такого узгодження не регламентовано. Тому на практиці виникають труднощі, а процедура встановлення технічної можливості застосування відеоконференції перетворюється на тривалий і трудомісткий процес.

Запит до суду, що здійснює провадження, про наявність технічної можливості та узгодження дати проведення засідання, як правило, надсилається електронною поштою або факсом. А це призводить до паперової тяганини і ускладнює застосування цього інституту. Співробітникам судів, які відповідають за організацію відеоконференції, доводиться телефонувати та усно уточнювати інформацію. Зрозуміло, що такий порядок вимагає багато часу і не завжди є ефективним.

Шляхи вирішення цієї проблеми розглядаються Ю.В. Глазовим, який пропонує створити єдиний ресурс в інтерактивному режимі, що давав би можливість швидко узгодити час судового засідання та технічну можливість його проведення. Алгоритм його використання повинен бути доступний тільки працівникам суду. Зокрема, суд, який здійснює кримінальне провадження, при надходженні клопотання про участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції повинен буде на централізованому сервері «Запити відеоконференції» вибрати суд, за сприяння якого особа зможе взяти участь у судовому засіданні. Зробити це буде просто – натиснути на найменування потрібного суду в запропонованому списку. Після цього необхідно вибрати дату передбачуваного судового засідання і час його початку і закінчення. Відкриється вікно з графіком, в якому зазначено робочий час (години, хвилини) і кількість залів, де встановлена необхідна система. Щоб «забронювати» певний час, користувачеві необхідно буде обрати в графіку клітинку, що відповідає часу засідання, написати в ній найменування суду, номер справи і відправити запит, натиснувши кнопку «Подати запит». Суддя, що здійснює

провадження, самостійно зможе вирішити питання тривалості судового засідання, обмеживши час його проведення – ліміт. Обраний часовий діапазон відразу повинен відображатися в календарі суду, що надав доручення, і суду, що його отримав, з виділенням кольором (наприклад, жовтим). Це означає, що час зарезервовано і в даний момент проходить узгодження можливості здійснення відеоконференції.

Потім на електронну пошту суду, що здійснює організацію відеоконференції, приходить повідомлення про заявку. Уповноважений працівник суду повинен буде підтвердити запит, тим самим узгодивши дату, або, навпаки, відмовити в підтвердженні. Після узгодження дати на електронну пошту суду, що здійснює провадження, направляється відповідь. Клітинки на цю дату і час повинні автоматично загорятися іншим кольором, наприклад, зеленим.

Якщо технічної можливості для проведення відеоконференції немає, суд, що здійснює організацію дистанційного судового провадження, може повідомити про це всім користувачам ресурсу, вибравши в меню відповідний пункт. При цьому клітинки на графіку будуть загорятися, наприклад, червоним кольором до усунення технічних неполадок. Після узгодження проведення відеоконференції суд, що здійснює провадження, зможе надати доручення, будучи впевненим у його виконанні [133, с. 50 – 51].

Ми поділяємо думку Ю.В. Глазова і вважаємо, що запропонований ним інформаційний ресурс виключить необхідність направляти паперові запити, уточнювати по телефону необхідні відомості та значно скоротить час на підготовку судового засідання у режимі відеокоференції.

Н.О. Колоколов пропонує також складати в кожному з судів графік чергувань суддів для проведення відеоконференції [151, с. 148]. Проте ця авторська позиція не відповідає чинному кримінальному процесуальному законодавству України, яким не передбачена участь судді суду, що отримав доручення, у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції.

Ухвала про участь у судовому провадженні в режимі відеоконференції, що надійшла до суду-виконавця, реєструється канцелярією (структурним підрозділом апарату суду) шляхом внесення відповідної інформації до автоматизованої системи документообігу суду згідно з п.п. 2.2, 2.9 Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [30].

Під виконанням доручення, зазначеного в ухвалі, слід розуміти комплекс внутрішньоорганізаційних заходів щодо створення умов проведення відеоконференції у визначені дату і час, але виконати його суд фактично зможе тільки в день судового засідання.

Зважаючи на це, в КПК України необхідно передбачити положення про те, що ухвала про проведення дистанційного судового провадження має бути виконана в термін, визначений судом, що здійснює провадження. Крім того, у формах статистичних звітів про роботу судів слід передбачити ведення обліку кількості справ, у яких були задоволені клопотання про участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції, а також кількість виконаних доручень про організацію дистанційного судового провадження.

Відкритим залишається питання про можливість відкликання заявленого клопотання про участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції. Законом таке право особи не закріплено, але засада диспозитивності передбачає свободу розпоряджатися своїми процесуальними правами, у тому числі правом брати участь у судовому провадженні особисто чи у режимі відеоконференції. Тому при розгляді означеної проблеми слід виходити з можливості особи відкликати раніше подане клопотання про застосування відеоконференції до і після його розгляду судом. Заява про відкликання клопотання повинна розглядатися судом без повідомлення сторін у день її надходження. Про здійснення судового провадження в загальному порядку також виноситься ухвала, яка негайно надсилається заявнику та суду, державному

органу чи установі, що отримали доручення про організацію відеоконференції. У цьому випадку дистанційне судове провадження не проводиться [193, с. 117].

Проаналізуємо правові наслідки неявки особи, клопотання якої задоволено, до суду, що здійснює організацію відеоконференції. Причини такої неявки встановлює суд, що здійснює кримінальне провадження, та фіксує їх в журналі судового засідання. З урахуванням думки учасників провадження судом також вирішується питання про можливість розгляду справи в загальному порядку без участі зазначеної особи або про відкладення судового розгляду і повторне проведення відеоконференції за наявності прохання про це особи, що не з'явилася, викладеного, наприклад, у клопотанні про відкладення судового розгляду в зв'язку з неможливістю явки до суду з поважної причини [193, с. 118].

З урахуванням того, що ухвала про участь особи в судовому засіданні у режимі відеоконференції може бути постановлена за власною ініціативою суду, виникає питання про її обов'язковість для особи, щодо якої вона постановлена. З принципу обов'язковості судових рішень (п. 14 ст. 7, ст. 21 КПК України) випливає, що така участь є обов'язком особи. З іншого боку, ч. 5 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що учасникам судового процесу на підставі рішення суду забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому процесуальним законом.

Таким чином, існує певна колізія, для вирішення якої слід звернутися до норм КПК України. Відповідно до ч. 4 ст. 336 Кодексу, якщо проти здійснення дистанційного судового провадження заперечує сторона кримінального провадження чи потерпілий, суд може постановити вмотивовану ухвалу, обґрунтувавши в ній прийняте рішення, наприклад, необхідністю запобігання іншим кримінальним правопорушенням, захистом громадської безпеки та правопорядку, дотриманням розумного строку судового провадження тощо. Водночас суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, який заперечує проти цього. Тому, коли обвинувачений заявляє про своє бажання особисто брати

участь у засіданні суду і відмовляється від застосування відеоконференції, незалежно від участі адвокатів він повинен бути доставлений до суду [144, с. 273]. Підтвердженням тези про те, що обвинуваченому повинна бути надана можливість безпосередньо у судовому засіданні заперечити докази сторони обвинувачення, є рішення Європейського суду в справі «Пакеллі проти Федеративної Республіки Німеччина» від 25 квітня 1983 р. [258].

На думку Н.С. Стефанів, судді апеляційного суду Івано-Франківської області, тобто пілотного суду, в якому 16 червня 2011 р. вперше була застосована відеоконференція, після того, як в Україні буде добре налагоджена технічна сторона, яка забезпечить хорошу якість звуку, відеоконференція повинна бути обов'язковою для учасників кримінального провадження і не залежати від їх волі [238, с. 16].

З числа опитаних у межах цього дослідження суддів 46,6 % вважають необхідним передбачити право суду застосувати відеоконференцію без згоди обвинуваченого.

Сучасні інформаційні технології дають змогу застосовувати також багатоточкову відеоконференцію. Так, якщо декілька обвинувачених перебувають в різних установах попереднього ув'язнення або виконання покарань, немає необхідності етапувати їх в одну з них, адже технологія забезпечує виведення на один екран всіх зображень одночасно [231, с. 28 – 29]. Така відеоконференція проводиться, якщо цього вимагають інтереси кримінального провадження (для об'єктивного з'ясування обставин), безпека обвинуваченого (для уникнення тиску з боку інших співучасників) та в інших випадках [162, с. 84].

Багатоточкова відеоконференція вже успішно застосовується на практиці. Наприклад, Компаніївський районний суд Кіровоградської області постановив ухвалу про дистанційне судове провадження за участю потерпілих, свідків та цивільного відповідача під час трансляції з приміщення Ленінського районного суду м. Миколаєва, Придніпровського районного суду м. Черкаси, Оболонського районного суду м. Києва та Єланецького районного суду Миколаївської області. В іншому кримінальному провадженні Ленінським районним судом м. Харкова

встановлено, що п'ять свідків не з'явилися у судові засідання у зв'язку з їх проживанням у Донецькій та Луганській областях. На пропозицію суду щодо їх допиту в режимі відеоконференції зауважень від учасників судового провадження не надійшло. Враховуючи поважні причини неявки свідків, суд постановив ухвалу про їх допит у режимі відеоконференції з приміщення Старобельського районного суду Луганської області та Київського районного суду м. Донецька [137].

Потребує детальнішого з'ясування питання фіксування ходу і результатів дистанційного судового провадження. Відповідно до п.п. 2.7, 3.1. Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) підготовка до такого фіксування здійснюється секретарем судового засідання, а у випадку його відсутності – іншим працівником апарату суду, який відповідно до своїх обов'язків, визначених посадовою інструкцією, може працювати з технічними засобами відеозапису [34].

Секретар до початку судового засідання, під час якого проводитимуться процесуальні дії у режимі відеоконференції, зобов'язаний активувати технічні засоби відеозапису, перевірити їх працездатність, зареєструватись у системі, перевірити наявність вільного місця на внутрішньому носії відеозапису (не менше 10 Гб вільного місця), а також провести тестування пристроїв (мікрофонів, камер тощо) та впевнитись, що вони працюють нормально.

З'єднання з відповідним судом, державним органом чи установою встановлюється за 5-10 хвилин до початку судового засідання. Секретар забезпечує доступ до приміщення, обладнаного системою відеоконференції зв'язку, учасників кримінального провадження та здійснює контроль технічної можливості проведення дистанційного судового провадження [34].

При виявленні ознак непрацездатності технічних засобів відеозапису, а також у випадку неможливості налагодження їх коректної роботи під час підготовки системи або проведення судового засідання, погіршення якості зв'язку чи припинення відеотрансляції, секретар судового засідання негайно інформує

головуючого, адміністратора та керівника апарату суду. Адміністратор повідомляє про терміни відновлення їх працездатності.

Таким чином, Інструкцією про порядок роботи з технічними засобами відеозапису передбачені дії, які зобов'язані вчинити секретар судового засідання і адміністратор у разі виявлення ознак непрацездатності технічних засобів відеозапису. Проте питання про дії суду в наведених випадках залишилися поза увагою законодавця. Для вирішення цієї прогалини пропонуємо у разі, якщо повторне з'єднання неможливе або не приводить до поліпшення якості відеоконференції, оголосити перерву з технічних причин для відновлення відеоконференцзв'язку. У разі неможливості відновлення працездатності технічних засобів відеозапису протягом розумного строку – постановити ухвалу про відкладення судового засідання [193, с. 118 – 119], крім випадків, коли засідання може відбутися без особи, що брала у ньому участь дистанційно.

Про виявлені технічні неполадки, які перешкоджають проведенню процесуальних дій у режимі відеоконференції, секретар складає акт (за формою, визначеною у додатку № 1 до Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису), який підписується керівником апарату суду, секретарем та адміністратором і долучається до матеріалів кримінального провадження [34].

Використання технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку. Учасникам має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України.

З цією метою секретарем здійснюється поточний контроль якості звуку і відео та контроль працездатності технічних засобів відеозапису шляхом спостереження за їх роботою, а у разі необхідності перевірки їх справності залучається адміністратор.

Для якісної організації запису всі учасники судового засідання повинні висловлюватися голосно і виразно. Головуючий може звернутися до них з

проханням говорити голосніше або змінити місце розташування у разі нечіткого зображення.

Особа може залишити приміщення, де був проведений її допит, до закінчення судового розгляду з дозволу головуючого. Вирішуючи це питання, суд зобов'язаний врахувати думку учасників провадження у зв'язку з тим, що може виникнути необхідність проведення додаткового допиту [192]. Потерпілий має право брати участь у дистанційному провадженні навіть після закінчення його допиту, брати участь у дослідженні доказів, заявляти клопотання, виступати в дебатах [143].

Після останнього слова обвинуваченого суд негайно виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення, про що головуючий оголошує присутнім у залі судового засідання. В цьому випадку, на нашу думку, технічні засоби відеозапису можуть бути вимкнені. З'єднання з судом, державним органом чи установою може бути відновлене з моменту виходу суду з нарадчої кімнати для прилюдного проголошення судового рішення.

Можливі випадки, коли, погодившись взяти участь у судовому провадженні у режимі відеоконференції, особа заявляє, що не змогла належним чином викласти суду свою позицію. Подання такої заяви може бути зумовлено технічними недоліками зв'язку, психологічними особливостями, відсутністю навичок спілкування у режимі відеоконференції, неможливістю безпосереднього спілкування з адвокатом тощо. Л.М. Алексєєва вважає, що якщо така заява надійде до видалення суду в нарадчу кімнату для ухвалення рішення, то розгляд справи необхідно відкласти для забезпечення безпосередньої участі особи у судовому провадженні, інакше можливе його скасування [100]. Більше того, за результатами опитування 94,1% адвокатів вважають доцільним передбачити в КПК України право суду під час застосування відеоконференції за необхідності постановити ухвалу про безпосередню участь особи в проведенні процесуальної дії.

Поділяємо також думку А.В. Ісакова, що у випадку, якщо особа, яка подала клопотання про свою участь у режимі відеоконференції, безпосередньо з'явилася в судові засідання, вона бере участь у ньому в загальному порядку [144, с. 273].

Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису судом, який здійснює провадження, про що в журналі судового засідання робиться відповідна відмітка.

Важко погодитися з думкою О.П. Рижакова, що невідображення в журналі судового засідання докладного змісту показань свідка (потерпілого), наданих у режимі відеоконференції, є порушенням, яке може бути причиною визнання отриманих доказів недопустимими [192]. Адже зміст наданих показань повністю відображено на відеофонограмі, яка додається до матеріалів кримінального провадження. Водночас незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, коли воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її вчинення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними (ч. 6 ст. 107 КПК України).

Після закінчення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції секретар повинен заблокувати технічні засоби відеозапису, вийти з відповідної програми, здійснити запис відеофонограми, тобто відео- та аудіозапис, який є вихідним матеріалом для виготовлення робочої та архівної копій. До моменту створення копій файл із записом відеоконференції тимчасово зберігається на технічному засобі відеозапису та не може бути видалений. Архівна копія має статус оригіналу, призначена для довготривалого зберігання і може використовуватись для створення робочих копій у разі їх недостатності, пошкодження, знищення тощо. Робоча копія є записом відеофонограми на носій відеозапису, тобто диск для лазерних систем зчитування, і додається до журналу судового засідання [34].

Цікавим є той факт, що перший відеопротокол на двох DVD-дисках був сформований за результатами першого судового засідання у режимі відеоконференції, що відбулося в Челябінському обласному суді та тривало 6 днів, з 17 по 25 лютого 1999 р. [129, с. 65].

Для кожної судової справи виділяються два DVD-диски: один – для архівної копії, другий – для робочої. Їх секретар повинен отримати до початку судового

засідання, про що робиться запис у Журналі обліку видачі та повернення компакт-дисків. У разі, якщо відеофонограма не вміщується на один DVD-диск, виділяються додаткові. У випадку продовження процесуальних дій у режимі відеоконференції секретар повинен здійснити дозапис процесуальної дії на робочу й архівну копії.

Компакт-диски з робочою та архівною копіями пакуються в окремі конверти, які маркуються таким чином: архівна копія №__ (робоча копія №__), номер матеріалів кримінального провадження, позначення – «відеофонограма», дата проведення процесуальних дій, прізвище, ім'я, ім'я по батькові головуючого, підпис секретаря, об'єм відеофонограм (Гб/Мб).

Шляхом перегляду відеофонограми секретар повинен впевнитись, що її запис здійснено коректно і вона придатна для подальшого використання. Про недоліки запису негайно повідомляється головуючий та складається акт, який підписується керівником апарату суду, адміністратором, секретарем і додається до матеріалів кримінального провадження [34].

Секретар не повинен залишати без нагляду технічні засоби відеозапису, передавати іншим особам пароль та/або електронний ключ, допускати інших осіб до роботи з технічними засобами відеозапису, крім випадків, передбачених процесуальним законодавством.

Архівна копія зберігається в архіві суду, який створив відеофонограму разом з упаковкою, в якій вона надійшла. У разі виявлення під час її перевірки зниження якості зчитування даних, виготовляється дублікат, що замінює її під час виготовлення робочих копій. Архівні копії відеофонограми знищуються разом із матеріалами кримінального провадження після закінчення терміну їх зберігання. Робоча копія в окремому конверті додається до матеріалів кримінального провадження [34].

Законом не передбачено здійснення технічного фіксування ходу та результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, судом, який її організовує. Однак, на нашу думку, таке фіксування здійснювати потрібно, оскільки можливі випадки, коли відеофонограма суду, що здійснює провадження, не

придатна для подальшого використання. В такому разі, суд, що здійснював організацію відеоконференції, може надіслати йому свою робочу копію. Н.О.Колоколов пропонує, щоб така копія направлялася протягом п'яти робочих днів [151, с. 148].

Подані документи, речові докази, письмові клопотання необхідно направити на адресу суду, що ухвалив рішення про участь особи у дистанційному судовому провадженні.

Під час дослідження питання застосування дистанційного судового провадження було звернуто увагу на те, що ч. 2 ст. 399 КПК РФ регламентує можливість застосування відеоконференції при розгляді питань, пов'язаних з виконання вироку [91]. Така практика перевірена часом, а тому, нашу думку, є правильною.

Статті 537 – 538 КПК України передбачають питання, які вирішуються судом під час і після виконання вироку, наприклад, про відстрочку його виконання, умовно-дострокове звільнення, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, зняття судимості тощо.

Виходячи з цього, вважаємо, що абз. 3 ч. 4 ст. 539 КПК України, яка регламентує порядок вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням вироку, необхідно доповнити нормою такого змісту: «У випадках, передбачених ч. 1 ст. 336 цього Кодексу, розгляд клопотання про вирішення питання, пов'язаного з виконанням вироку, може здійснюватися у режимі відеокоференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду».

Законодавчо також слід передбачити:

1) можливість особи відкликати раніше подане клопотання про застосування відеоконференції до і після його розгляду судом шляхом подання відповідної заяви, яка розглядається без повідомлення сторін у день її надходження;

2) що суд, державний орган, установа, які отримали доручення про організацію відеоконференції, виконують тільки організаційні, засвідчувальні дії,

тобто сприяють здійсненню кримінального провадження, адже саме такий статус узгоджується з їх повноваженнями, що включають і процесуальне оформлення проведених дій;

3) що ухвала про проведення дистанційного судового провадження має бути виконана в термін, визначений судом, що здійснює провадження;

4) необхідність здійснення технічного фіксування ходу та результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, судом, який її організовує, оскільки можливі випадки, коли відеофонограма суду, що здійснює кримінальне провадження, не придатна для подальшого використання;

5) обов'язок суду, державного органу, установи, що організовують проведення відеоконференції, негайно надіслати копії документів, що посвідчують особу, належно оформлену розписку про роз'яснення прав, обов'язків і відповідальності, подані документи, речові докази, письмові клопотання на адресу суду, що ухвалив рішення про участь особи у судовому провадженні у режимі відеоконференції;

6) необхідність створення єдиного ресурсу в інтерактивному режимі, який давав би можливість швидко узгодити час початку і закінчення дистанційного судового провадження, визначити технічну можливість його проведення;

7) що відкладення судового засідання внаслідок неможливості відновлення працездатності технічних засобів відеозапису протягом розумного строку, крім випадків, коли засідання може відбутися без особи, що брала у ньому участь дистанційно, не є порушенням безперервності судового розгляду;

8) право особи, щодо якої прийнято рішення про застосування відеоконференції, особисто з'явитися в судове засідання та взяти в ньому участь у загальному порядку.

3.3. Проведення допиту в режимі відеоконференції за запитом про міжнародну правову допомогу

Досягнення завдань кримінального провадження, всебічне, повне та об'єктивне здійснення досудового розслідування та судового провадження, що ускладнене іноземним елементом, є неможливим без отримання міжнародної правової допомоги від компетентного органу запитуваної сторони.

Злочинність не має національних кордонів і спільний інтерес різних держав полягає в тому, щоб правосуддя здійснювалось незалежно від місця вчинення кримінального правопорушення. Це так зване «правосуддя без кордонів» або «транснаціональне правосуддя» [172, с. 87]. У випадку, коли обвинувачені, свідки, потерпілі або інші учасники кримінального провадження знаходяться в одній країні, а досудове розслідування чи судове провадження здійснюється в іншій, виникає необхідність у міжнародній правовій допомозі. Вона полягає у проведенні компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави чи міжнародною судовою установою [2].

За даними статистики, виконання міжнародних договорів України про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах у 2013 р. Міністерством юстиції України з питань кримінального судочинства було опрацьовано: на підставі Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. – 714 доручень (у 2012 р. – 557 доручень); на підставі Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. – 205 запитів (у 2012 р. – 207 запитів); на підставі Конвенції про передачу засуджених осіб 1983 р. – 102 запити (у 2012 р. – 118 запитів); на підставі Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р. – 24 клопотання (у 2012 р. – 2 клопотання); на підставі Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 р. – 10 запитів (у 2012 р. – 9 запитів) [168].

Наведені цифри свідчать про зростання обсягу роботи у сфері міжнародного співробітництва. Водночас виконання запитів про правову допомогу в традиційних процесуальних формах становить від шести місяців до двох років, іноді й більше [104, с. 5]. Це зумовлює необхідність удосконалення форм і методів взаємодії,

створення ефективних, з меншими затратами часу та матеріальних ресурсів, способів виконання запитів про правову допомогу з використанням новітніх технічних засобів [167, с. 31], до яких належить і відеоконференція.

Застосування відеоконференції при виконанні міжнародних запитів передбачено Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. (ч. 18 ст. 18, п. б ч. 2 ст. 24) [37], Конвенцією проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (п. б ч. 2 ст. 32, ч. 18 ст. 48) [36], Другим додатковим протоколом до Конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 8 листопада 2001 р. (ст. 9) [28], а також Конвенцією про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 7 жовтня 2002 р. (ч. 2 ст. 6, ст. 105) [43]. Остання підписана, але не ратифікована Україною.

У 2006 р. ця телекомунікаційна технологія була застосована Генеральною прокуратурою Російської Федерації при виконанні запиту Голови Земельного суду м. Гамбурга (Федеративна Республіка Німеччина) Клауса Вілле про надання правової допомоги у кримінальній справі за обвинуваченням декількох осіб у незаконній торгівлі наркотичними засобами у складі транснаціональної організованої злочинної групи. Ініціатор клопотав про проведення у режимі відеоконференції допитів свідків, які відбували покарання у виді позбавлення волі на території Республіки Мордовія. Допити проводилися в приміщенні вузла зв'язку в с. Явас Республіки Мордовія за рахунок запитуючої сторони. Відеоконференцзв'язок забезпечувався ВАТ «ВолгаТелеком» [167, с. 32]. Загалом у період з грудня 2008 р. по лютий 2009 р. слідчим управлінням в Омській області було проведено 7 сеансів відеоконференції, на яких дали свідчення 11 свідків, що знаходилися на території РФ.

На початку 2009 р. за участю представників Генеральної прокуратури РФ був проведений допит у режимі відеоконференції в суді Ленінградської області за участю фінських колег. До теперішнього часу запити про правову допомогу в кримінальних справах із застосуванням відеоконференції Росією в іноземні держави не направлялися [103, с. 48].

У 2009 р. прокуратурою Словаччини був виконаний лише один запит Земельного суду Гамбурга про допит підозрюваного з використанням відеоконференції на території Словацької Республіки. Ситуація, коли відеоконференція не знайшла широкого застосування складається і в ряді європейських держав.

Наприкінці жовтня 2009 р. у м. Пскові відбулася зустріч представників прокуратур Росії, Республіки Білорусь, Литви та України, на якій обговорювалися перспективи використання сучасних телекомунікаційних технологій у сфері міжнародного співробітництва, в тому числі застосування відеоконференції при наданні взаємної правової допомоги у кримінальних справах [103, с. 48 – 49].

Прагнення держав-членів Європейського Союзу в поширенні «цифрового доступу до правосуддя» було виражено не тільки у підписанні міжнародних договорів. Міністерства юстиції держав ЄС прийняли та реалізують Європейський план дії електронного правосуддя на 2009 – 2013 рр.

Основними його напрямками є розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зв'язку між судовими органами європейських держав, тобто організація міжнародної системи відеоконференцзв'язку між судами держав-членів ЄС, а також гармонізація та уніфікація національних правових актів щодо цього питання.

За підсумками проведеного в рамках зазначеного Плану дій анкетування серед уповноважених органів юстиції, прокуратури, міліції та судів держав-членів Європейського Союзу, на питання про частоту використання відеоконференції у кримінальному провадженні були отримані такі дані з 14 держав-членів ЄС (Таблиця 1) [289].

Відеоконференцію використовують регулярно	Час від часу	Рідко	Майже не використовують	Зовсім не використовували
---	--------------	-------	-------------------------	---------------------------

Естонська Республіка	Федеративна Республіка Німеччина	Чехія Данія	Австрія Бельгія	Литва
Нідерланди Великобританія	Польща Королівство Швеція	Мальта Словаччина	Франція	

Модель виконання запиту можна показати на такому прикладі [104, с. 124 – 128].

У 2007 р. на території Псковської області громадянин Росії О. Зуйков з метою контрабандного ввезення на територію Росії вантажу організував стійке злочинне угруповання, до якого увійшли громадянин Росії А. Носов, громадяни Латвійської Республіки Г.Делма, В. Райзес та інші невстановлені особи.

Під час розслідування було встановлено особу, яка здійснювала перевезення алкогольної продукції з України до Росії. Ним виявився громадянин Латвійської Республіки В.Горбанос, який не входив в організовану групу.

З метою допиту В. Горбаноса, що знаходився на території Естонської Республіки, уповноважені органи Російської Федерації направили відповідний запит про надання міжнародної правової допомоги. Допит проводився у режимі відеоконференції слідчим уповноваженого органу Естонської Республіки за участю слідчого з РФ, що здійснював кримінальне провадження.

Слідчим уповноваженого органу Естонської Республіки свідкові були роз'яснені права, обов'язки і відповідальність відповідно до КПК Естонської Республіки. Під час допиту було задано ряд запитань. На запитання: «Що Ви можете пояснити за фактами перевезення алкогольної продукції до Росії в 2008 р.?» В.Горбанос відповів: «У квітні 2008 р. директором фірми, в якій я працював водієм, мені було доручено здійснити міжнародне перевезення алкогольної продукції. Я отримав два пакети товаросупровідних документів на вантаж «Алкогольні напої» та «Покрівельна черепиця». При проходженні української митниці я повинен був пред'явити оригінальні документи на алкогольні напої, а при проходженні російської – документи на покрівельну черепицю». Слідчий з РФ звернувся до іноземного колеги з проханням задати питання про проведення митного огляду при

перетині державних кордонів. На це запитання В. Горбанос відповів, що машину не оглядали, а після перетину кордону до нього під'їхав чоловік, що представився Олександром, і супроводив на базу, розташовану в м. Пскові, вул. Леона Поземского, буд. 123-а.

У зв'язку з цим було задано питання про можливість впізнання особи, яка керувала перевантаженням товару – Олександра. У відповідь свідок заявив, що зможе його впізнати за такими ознаками: на вигляд йому близько 40 років, зріст 170 – 175 см., тип зовнішності слов'янський, волосся коротке, русяве, правильний овал обличчя, ніс з горбинкою, блакитні очі, бороди і вусів немає.

Таким чином, під час виконання запиту про правову допомогу виникла необхідність у проведенні ще однієї слідчої дії – впізнання, про яку не було зазначено в запиті, адже свідок тільки під час допиту назвав особу та ознаки, за якими він зможе її впізнати.

З огляду на те, що допит проводився у режимі відеоконференції, за необхідності слідчий зміг би направити факсимільним зв'язком новий запит і провести впізнання. Зазначений приклад наглядно демонструє переваги відеоконференції, оскільки виконання запиту про міжнародну правову допомогу в традиційній формі передбачало б направлення нового запиту, адже виконанню підлягають тільки ті процесуальні дії і тільки в тому обсязі, який зазначений в запиті. Такий порядок, як уже зазначалося, зайняв би не менше 6 місяців.

Варто відзначити, що на практиці часто в запиті про надання правової допомоги не вказуються можливі процесуальні дії, оскільки ініціатор запиту не передбачає або не може передбачити всі слідчі дії, у проведенні яких виникне необхідність. Так, в рамках виконання запиту Вірменії про надання міжнародної правової допомоги на території Псковської області РФ проводився огляд місця події за участю підозрюваного і співробітників слідчих органів цих країн. При огляді ділянки місцевості зі зняттям верхнього шару ґрунту в місці, вказаному підозрюваним, були виявлені останки трупа та його одягу. Очевидно, що в даній ситуації потрібно невідкладно призначити та провести судові експертизи, які в

запиті вказані не були. Виникла необхідність спрямування додаткового запиту, що в свою чергу тільки збільшило б строк провадження. На нашу думку, застосування відеоконференції дозволило б оперативно використовувати інформацію, отриману під час виконання запиту, і скоротити строк розслідування [104, с. 142].

У ст. 567 КПК України, якою врегульовано порядок проведення допиту у режимі відеоконференції за запитом компетентного органу іноземної держави, використання відеоконференції не має обмежень щодо видів злочинів і не ставиться в залежність від місця перебування допитуваного. Її застосування можливе при розслідуванні й розгляді будь-яких кримінальних проваджень, ускладнених іноземним елементом, але тільки за наявності підстав, передбачених КПК України, міжнародними договорами чи на засадах взаємності.

Статтею 552 КПК України передбачено загальні вимоги до форми і змісту запиту про міжнародну правову допомогу. Вони в повній мірі підлягають застосуванню і до запиту компетентного органу іноземної держави про допит шляхом проведення відеоконференції. Запит повинен містити: назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони; посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засади взаємності; найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога; стислий опис кримінального правопорушення та його правову кваліфікацію; відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей КК України; відомості про відповідну особу, зокрема, ім'я, прізвище, процесуальний статус, місце проживання (перебування), громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження; чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку з предметом кримінального провадження; відомості про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності; інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони.

Проаналізувавши міжнародні документи, нами з'ясовано, що в запиті додатково необхідно вказати його предмет і причину (ст. 14 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р.) [29]; причини, з яких особиста присутність допитуваного є не бажаною або неможливою; назву судового органу та імена осіб, які будуть проводити допит (ч. 3 ст. 9 Другого додаткового протоколу) [28].

Враховуючи викладене, запит про міжнародну правову допомогу має бути обґрунтований винятковими обставинами, на що можуть вказувати такі фактори, як зміст показань, недоступність особи для допиту традиційним способом, а також неможливість особистої участі допитуваного в місці проведення процесуальної дії. Зокрема, зміст показань визначає їх необхідність для всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження. Під «недоступністю» особи необхідно розуміти її небажання чи неможливість прибути до органу досудового розслідування чи суду запитуючої держави і добровільно дати показання, якщо на неї не поширюється обов'язок з'явитися за викликом. Як правило, «недоступними» вважаються особи, які не є громадянами запитуючої держави і перебувають на території іноземної держави. Тобто основним критерієм, що визначає виключність обставин справи, за яких допускається використання відеоконференції, є неможливість особи внаслідок об'єктивних чи суб'єктивних причин безпосередньо взяти участь у допиті та важливість її показань для досягнення завдань кримінального провадження.

Запит про міжнародну правову допомогу запитуваній державі направляється уповноваженим (центральним) органом України. Відповідно до ст. 545 КПК України таким органом під час досудового розслідування є Генеральна прокуратура України, а під час судового провадження – Міністерство юстиції України, які звертаються із запитом та розглядають відповідні запити іноземних компетентних органів та судів іноземних держав.

Безпосередньо загальні засади та порядок надання міжнародної правової допомоги регулюються ст. 26 Закону України «Про прокуратуру». Генеральний

прокурор України відповідно до міждержавних угод про надання правової допомоги вирішує питання про відкриття кримінального провадження і розслідування кримінальних справ, проведення дізнання, видачу злочинців або осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, направлення повідомлень про наслідки кримінального переслідування, а також інші передбачені такими угодами питання [17]. Наказом Генерального прокурора України від 11 лютого 2013 р. № 8 гн «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва» організацію розгляду запитів, безпосередній розгляд у межах компетенції та підготовку рішень за запитами про міжнародну правову допомогу покладено на Головне управління міжнародно-правових зв'язків та європейської інтеграції. Прокурори Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, спеціалізовані прокурори (на правах обласних), прокурори міст з районним поділом, міські, районні, міжрайонні та прирівняні до них прокурори у межах компетенції зобов'язані забезпечити нагляд за додержанням законів з питань міжнародно-правового співробітництва під час кримінального провадження. Зокрема, забезпечити виконання запиту іноземної держави про проведення процесуальних дій, який надійшов з уповноваженого (центрального) органу або безпосередньо з іноземної компетентної установи, відповідно до вимог ст. 558 КПК України та з дотриманням місячного строку проведення слідчих (розшукових) дій з дати надходження звернення до безпосереднього виконавця (п.п. 5.3, 7.16) [50].

Міністерство юстиції України укладає угоди про правове співробітництво з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, організовує у межах повноважень взаємодію з ними. Мін'юст України забезпечує правове співробітництво судів та інших органів державної влади у кримінальних справах із компетентними органами іноземних держав на підставі законів та міжнародних договорів України, вирішує питання про видачу правопорушників (екстрадицію), виконує інші функції, визначені законами і міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою

України (підп. 82 п. 4 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. № 395) [59].

Згідно з ч. 4 ст. 544 КПК України за відсутності міжнародного договору з відповідною державою уповноважений (центральный) орган України надсилає запит про надання міжнародної правової допомоги до Міністерства закордонних справ України для подальшої передачі його компетентному органу запитуваної сторони дипломатичним шляхом. Невипадково Ю.В. Козубенко вважає оптимальним варіантом проведення допиту в режимі відеоконференції з особами, що знаходяться за кордоном, у зв'язку з неможливістю їх явки до слідчого, у судові засідання, направлення запиту органом досудового розслідування або судом главам дипломатичних представництв та консульських установ, розташованих у країні знаходження цих осіб [150]. Таке повноваження віднесено до консульських функцій з передачі судових і несудових документів або виконання судових доручень (п. 1 ч.1 ст. 5 Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р.) [26]. За допомогою дипломатичного (консульського) представництва вручається повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, за відсутності міжнародного договору про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (ч. 7 ст. 135 Кодексу). Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України уповноважений на проведення процесуальних дій у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, у тому числі затримання особи (ст. 519, 522 КПК України).

Як бачимо, дипломатичне представництво чи консульська установа України наділені обмеженими повноваженнями і виконують допоміжні функції. Як зазначає М.І. Пашковський, така обмеженість обумовлюється їх епізодичною (фрагментарною) участю у кримінальному провадженні, яка полягає у виконанні доручень або проведенні обмеженого кола процесуальних дій [183, с. 482].

Виділяють основні функціональні завдання та обов'язки уповноважених органів запитуючої та запитуваної держав при наданні (отриманні) міжнародної правової допомоги з використанням відеоконференції.

Уповноважені органи запитуючої сторони: приймають рішення щодо необхідності проведення допиту в режимі відеоконференції; роз'яснюють права та обов'язки особі, що дає показання; перед початком проведення процесуальної дії з'ясовують, чи немає зауважень до якості звуку і зображення; пересвідчуються в тому, що нічого не перешкоджає особі вільно висловлювати свою думку, заявляти клопотання, надавати докази, підтверджувати чи заперечувати обставини справи; забезпечують участь спеціаліста з інформаційних технологій, який відповідає за належну якість передачі зображення і звуку, безперервний і стабільний сеанс зв'язку, інформаційну безпеку; безпосередньо заслуховують показання та проводять допит відповідно до норм національного законодавства; здійснюють загальне керівництво ходом допиту та його відеозапис тощо [104, с. 143; 207, с. 165].

Запитувана сторона погоджується забезпечити проведення допиту за умови, що застосування відеоконференції не суперечить основним принципам її законодавства й вона має для цього відповідні технічні засоби або, у випадку їх відсутності, такі засоби надаються за взаємною згодою запитуючою Стороною [28].

Водночас, у разі прийняття рішення про задоволення клопотання запитуючої держави про проведення допиту в режимі відеоконференції, уповноважені органи запитуваної держави: здійснюють організацію допиту та повинні бути присутніми при його проведенні [210, с. 130]; повідомляють про день, час та місце його проведення; здійснюють виклик особи відповідно до норм національного законодавства і мають право застосовувати санкції за ухилення від явки і за давання неправдивих показань; встановлюють особу допитуваного [202, с. 116; 104, с. 143]; роз'яснюють їй права і обов'язки, а також порядок проведення допиту; перед початком проведення процесуальної дії з'ясовують, чи немає в учасників зауважень до якості звуку і зображення; пересвідчуються в тому, що ніщо не перешкоджає особі вільно висловлювати свою думку, заявляти клопотання, надавати докази,

підтверджувати або заперечувати обставини справи; забезпечують участь спеціаліста з інформаційних технологій; здійснюють відеозапис ходу та результатів допиту; складають і надсилають протокол до уповноваженого органу запитуючої держави (ч. 6 ст. 9 Другого додаткового протоколу) [128; 207, с. 165 – 166].

У разі необхідності запитуюча сторона забезпечує участь перекладача під час проведення допиту в режимі відеоконференції (ч. 3 ст. 567 КПК України). Однак, на прохання допитуваної особи чи запитуючої сторони, таку участь може забезпечити і запитувана сторона (п. d ч. 5 ст. 9 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах).

На перекладача, який знаходиться на території України, поширюються вимоги, передбачені ст. 68 КПК України. У випадках, коли допит у режимі відеоконференції виконується за запитом іноземної держави, перекладач може знаходитися на її території та діяти відповідно до її законодавства.

Окремі питання при наданні (отриманні) правової допомоги у режимі відеоконференції вирішуються за взаємною згодою уповноважених органів держав. Це питання щодо визначення термінів і умов виконання запиту, узгодження місця та часу проведення процесуальної дії, її учасників [232, с. 166], способу і розмірів покриття витрат на застосування відеоконференції, надання технічних засобів для її застосування, якщо такі відсутні у запитуваної сторони, питання про заходи безпеки щодо учасників кримінального провадження, привілеї та імунітети особи, яка дає показання, фіксування ходу і результатів допиту тощо.

Процедура допиту в режимі відеоконференції за запитом про надання міжнародної правової допомоги має свої особливості. Так, допитуваний викликається для давання показань у порядку, передбаченому законодавством запитуваної держави. Тому, якщо він ухиляється від явки чи дає завідомо неправдиві показання, то притягується до кримінальної чи адміністративної відповідальності за законами тієї країни, на території якої знаходиться, хоча формально своїми діями (бездіяльністю) перешкоджає здійсненню іноземного правосуддя. Застосування в таких випадках національного законодавства

запитуючої держави означало б екстратериторіальну дію кримінального права у сфері юрисдикції іноземної держави [207, с. 156 – 157].

Таким чином, саме запитувана сторона вживає всі необхідні заходи та застосовує національне законодавство у випадку, коли на її території допитуються підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, експерт, що, будучи зобов'язаними давати показання, відмовляються від їх давання чи дають завідомо неправдиві показання.

До запиту про допит особи додається належним чином засвідчений витяг з викладенням повного тексту відповідних норм законодавчого акту запитуючої сторони щодо порядку проведення допиту, а також з метою роз'яснення особі її процесуальних прав і обов'язків. Адже особа може скористатися правом відмовитися давати показання, яке їй надане законодавством запитуваної або запитуючої Сторони (п. е ч. 5 ст. 9 Другого додаткового протоколу [28], п.п. 5, 6 ч. 3 ст. 42, п. 6 ч. 1. ст. 56 КПК України).

До запиту також додається перелік питань, які слід задати особі, з обов'язковим перекладом їх на мову держави, в яку він надсилається [2].

Вважаємо, що варто перейняти досвід Естонської Республіки, норми кримінального процесуального законодавства якої допускають можливість виконання запиту про проведення допиту у режимі відеоконференції при отриманні його копії факсимільним зв'язком [104, с. 143 – 144].

Згода свідка, потерпілого, експерта для одержання їхніх показань у режимі відеоконференції не вимагається. Водночас відповідно до ч. 8 ст. 9 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах допит підозрюваного або обвинуваченого проводиться лише за його згодою. Рішення ж про проведення відеоконференції за їх участю погоджується між відповідними державами згідно з національним законодавством та міжнародними документами [232, с. 163].

Іншого погляду притримується М.І. Смирнов, який вважає, що згода обвинувачуваного на проведення його допиту в режимі відеоконференції за запитом

про міжнародну правову допомогу не потрібна [207, с. 151]. ЄСПЛ у своїх рішеннях також неодноразово наголошував, що зі змісту ст. 6 Конвенції не випливає безумовного права на обов'язкову особисту участь обвинуваченого у судовому провадженні [270; 271; 275].

Процесуальні правила п. с ч. 5 ст. 9 Другого додаткового протоколу [28], а також п. 18 ст. 18 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності передбачають, що допит має бути проведений безпосередньо чи під керівництвом посадових осіб уповноважених органів запитуючої сторони і відповідно до її кримінального процесуального законодавства [37]. Такий порядок підвищує якість виконання запиту про правову допомогу, адже допит проводиться в режимі реального часу посадовою особою запитуючої сторони, яка обізнана про фактичні обставини кримінальної справи, зв'язках допитуваної особи з іншими особами, в тому числі підозрюваним і обвинуваченим [237].

Допит за запитом уповноваженого органу іноземної держави в Україні проводиться у присутності слідчого судді за місцезнаходженням особи. У разі виявлення порушення законодавства України особою, яка здійснює допит, він невідкладно повідомляє про це учасників процесуальної дії та вживає необхідних заходів з метою його усунення. Допит продовжується тільки після узгодження з компетентним органом запитуючої сторони необхідних змін у процедурі (ч. 4 ст.567 КПК України) [2].

Фіксування ходу і результатів допиту у режимі відеоконференції відображається у протоколі. В ньому зазначається дата, час і місце проведення допиту; посилання на запит про правову допомогу, як на підставу проведення процесуальної дії у режимі відеоконференції; імена, прізвища та посади, інші відомості про учасників процесуальної дії і посадових осіб компетентних органів запитуючої і запитуваної сторін, що брали участь у виконанні запиту; процесуальний статус допитуваного, його П.І.Б., дата і місце народження, адреса місцезнаходження або проживання, номер телефону або електронної пошти; про роз'яснення прав, обов'язків та відповідальності за відмову від давання або давання

неправдивих показань [104, с. 143 – 144]; зміст показань, задані запитання й відповіді на них; використані технічні засоби відеозапису [201, с. 97].

Частина 6 ст. 9 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах передбачає, що протокол складається компетентними органами запитуваної сторони, після чого сканується і передається електронною поштою, факсимільним або іншим зв'язком запитуючій стороні [28].

На думку М.І. Смирнова, можливо передбачити також інший варіант фіксування ходу і результатів проведеного у режимі відеоконференції допиту, коли протокол складають посадові особи компетентних органів запитуючої сторони. Його роздруковують в країні (місці) перебування допитуваного для підпису, який засвідчується посадовими особами компетентного органу, що встановлювали особу допитуваного, сканують, і зворотно передають електронною поштою, факсимільним або іншим зв'язком [208, с. 229].

Відеозапис є самостійною формою закріплення доказів разом із протоколюванням. Запис відеофонограми, на нашу думку, має здійснюватися запитуючою і запитуваною сторонами. Він може містити достовірні відомості GPS-позиціонування про місце (дату, час) знаходження будь-кого, хто бере участь у відеоконференції і, крім того, може бути підписаний електронним цифровим підписом, що ідентифікує учасника біометричним методом [219]. Відповідно до п.2.6. Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису носій відеозапису відеоконференції – диск для лазерних систем зчитування, на який здійснюється запис відеофонограми, є додатком до протоколу [34].

Аналогічні правила проведення та фіксування застосовуються й до здійснення такої процесуальної дії за запитом про міжнародну правову допомогу як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях, причому допитувані особи можуть знаходитися в різних країнах.

Детально проаналізувавши норми національного і міжнародного законодавства, які регламентують застосування відеоконференції при наданні міжнародної правової допомоги. Встановлено окремі особливості проведення

допиту за запитом компетентного органу України та іноземної держави, які, зокрема, стосуються форми та змісту запиту, співвідношення функціональних завдань, обов'язків запитуючої та запитуваної сторін, питання законодавства, яке підлягає застосуванню, згоди допитуваної особи на застосування відеоконференції залежно від процесуального статусу, можливості притягнення її до відповідальності за відмову від давання показань чи давання завідомо неправдивих показань, порядку фіксування ходу і результатів проведення допиту.

На підставі дослідження статистичних даних Міністерства юстиції України констатовано закономірність зростання кількості запитів у сфері міжнародного співробітництва та наведено приклади, які яскраво ілюструють переваги виконання запитів про здійснення допиту в режимі відеоконференції.

3.4. Перспективи вдосконалення відеоконференції у кримінальному провадженні України

З огляду на те, що використання відеоконференції у кримінальному провадженні України стало можливим тільки з 16 червня 2011 р., на сьогоднішній день відсутні комплексні дослідження, теоретичні розробки, присвячені питанням правової регламентації, аналізу проблемних аспектів та перспектив її вдосконалення. Зрозуміло, що при становленні цього нового кримінально-процесуального інституту виникло чимало проблем, які потребують з'ясування, всебічного розгляду і вирішення. Вони стосуються як процесуального змісту норм, які регулюють використання відеоконференції, їх співвідношення з іншими нормами КПК України, так і організаційно-технічних заходів, необхідних для забезпечення прав учасників кримінального провадження. Наявність таких проблем вважаємо цілком природним, оскільки впровадження «електронного правосуддя» пов'язане з суттєвими змінами процесуального законодавства, які не можуть обійтися без певних правозастосовних, організаційних і технічних прогалин, колізій та складнощів. Тому важливе як теоретичне осмислення процесуально-правового

інституту відеоконференції, так і вирішення практичних та організаційних питань, що виникають при її застосуванні [123].

Відповідно до додатку № 1 до Рішення ради суддів загальних судів від 21 листопада 2013 р. № 99 основними проблемними питаннями використання системи відеоконференцзв'язку апеляційними та місцевими судами є низька швидкість каналу інтернет, що зумовлює незадовільну якість відтворення звуку та зображення (мерехтіння, затримку у відтворенні звуку тощо). Також виходить з ладу техніка, за допомогою якої відбуваються сеанси відеоконференції, а запасна апаратура відсутня [82].

Опитані в межах дослідження судді також відзначили окремі проблеми правового та прикладного характеру, що перешкоджають ефективному застосуванню відеоконференції у сучасному кримінальному провадженні. Серед них – недосконалість процесуальної регламентації (40,9 %), технічні та психологічні труднощі спілкування у режимі відеоконференції (33,1 %), недостатнє організаційно-технічне забезпечення (16,1 %) та недостатність підготовки осіб, що здійснюють її технічне забезпечення (7,1 %).

Можливість застосування відеоконференції в Україні, як слушно зазначає М.М. Ясинок, ускладнюється відсутністю стратегії розвитку цього напрямку судової діяльності [244, с. 195]. 52,2 % респондентів з числа опитаних суддів, 66,5 % адвокатів і 28,1 % прокурорів, слідчих вважають, що передбачена КПК України регламентація відеоконференції є недостатньою. Тому для ефективного застосування відеоконференції в кримінальному провадженні необхідно на законодавчому рівні більш детально регламентувати процесуальні та процедурні аспекти проведення дистанційного досудового розслідування та судового провадження.

Г.Г. Москаль, що взяв особисту участь у судовому засіданні Печерського районного суду м. Києва, на якому відповідно до ст. 336 КПК України проводились процесуальні дії у режимі відеоконференції з установою виконання покарань у Чернігівській області (Менською колонією), звернув увагу на наступні недоліки

відеоконференції. По-перше, спостерігався недостатній для нормального спілкування рівень технічного зв'язку, в тому числі періодичне зникнення звуку і зображення, шуми та відлуння, що перешкоджало повному розумінню висловлених учасниками процесу фраз. По-друге, застосування відеоконференції унеможливило подання на розгляд суду письмових клопотань, доказів та інших процесуальних документів учасниками, що перебували в установі виконання покарань. По-третє, в учасника, який брав участь у судовому провадженні дистанційно, не було можливості конфіденційно порадитись зі своїм адвокатом, який територіально перебував у іншому місці – залі суду [69].

Зазначені обставини слугували поштовхом для внесення Г.Г. Москалем в порядку законодавчої ініціативи відповідно до ст. 93 Конституції України на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій». Пропонувалося виключити з КПК України ст. ст. 232, 336, ч. 3 ст. 352, ч. 4 ст. 354, які регулюють порядок проведення у режимі відеоконференції допиту та впізнання під час досудового розслідування, а також процесуальних дій під час судового провадження. Крім цього, пропонувалося внести зміни до абз. 4, 6, 7 п. 21 Перехідних положень Кодексу та виключити положення щодо покладення на Кабінет Міністрів України обов'язку обладнати у необхідній кількості та у відповідні строки органи досудового розслідування, зали судових засідань, установи попереднього ув'язнення та установи виконання покарань технічними засобами проведення дистанційного провадження у режимі відеоконференції [71].

Ці положення, на думку автора законопроекту, не відповідають передбаченим ст. 2 КПК України завданням щодо охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а застосування відеоконференції порушує конституційне право на захист, що може бути причиною для скасування постановленого вироку апеляційною, касаційною інстанціями або Європейським судом з прав людини, адже ставить учасників процесу в неоднакові умови [69; 124].

Зазначений законопроект яскраво ілюструє проблему неприйняття нововведень, яка проявляється в розбіжності між необхідністю удосконалення кримінального провадження і консервативністю, як обов'язковою умовою забезпечення його стабільності. У своєму висновку Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України та Комітет з питань верховенства права та правосуддя запропонували повернути законопроект на доопрацювання [24; 25].

Аналізуючи наведені погляди і аргументи, погоджуємось, що проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції має окремі недоліки. Разом із тим, відмова від її застосування є недоцільною з огляду на те, що в сучасних умовах спостерігається стрімкий розвиток та широке використання комп'ютерних, електронно-інформаційних та телекомунікаційних технологій у всіх галузях життєдіяльності. Застосування ж відеоконференції у кримінальному провадженні сприятиме суттєвому підвищенню його ефективності. Правильність цієї позиції підтверджується досвідом Австралії, Великобританії, Італії, Королівства Швеція, Нової Зеландії, Республіки Білорусь, РФ, США тощо, на який варто орієнтуватись. У РФ проведено вже більше півмільйона касаційних та в порядку нагляду судових процесів у режимі відеоконференції і немало практичних проблем в частині організації таких засідань вдалося вирішити [132, с. 57].

Хоча застосування відеоконференції в Україні є нетривалим, аналіз практики дає підстави стверджувати про наявність фінансових, організаційно-технічних проблем та недосконалість її процесуальної регламентації. Зупинимось на цих проблемах детальніше.

Багаторічний досвід застосування відеоконференції в Росії показує, що обвинувачені, засуджені, як правило, віддають перевагу не особистій, а дистанційній участі в судовому засіданні [203, с. 108].

У РФ обвинувачений, засуджений або особа, щодо якої здійснюється провадження про застосування примусових заходів медичного характеру, які заявили про своє бажання бути присутніми при розгляді їх скарги або подання на вирок, постанову, вправі брати участь у судовому засіданні безпосередньо або

викласти свою позицію шляхом використання систем відеоконференцзв'язку. Питання про форму участі в судовому засіданні суду першої (ч. 6 ст. 35 КПК РФ), апеляційної (ч. 2 ст. 389.12.), наглядової (ч. 2 ст. 407) інстанцій та на стадії виконання вироку (ч. 2 ст. 399) вирішується судом [91].

У 2003 р. Верховним Судом РФ у касаційному порядку в режимі відеоконференції було розглянуто кримінальну справу за скаргою Р.С. Лосева, К.В. Жилінського, Д.В. Розова. Засуджений Д.В. Розов у клопотаннях, поданих до початку розгляду справи в касаційній інстанції, просив доставити його в зал судового засідання, а Р.С. Лосев – забезпечити його особисту участь у суді. Суд вирішив, що клопотання засуджених не підлягають задоволенню, адже вибір форми розгляду справи – з доставкою засудженого в зал судового засідання чи у режимі відеоконференції належить не засудженому, а суду [96, с. 1462].

З цією позицією законодавця погоджуються не всі. Зокрема, І.А. Бурлачук вважає, що особа має право обирати форму участі в судовому засіданні (безпосередньо чи у режимі відеоконференції) або взагалі відмовитися від участі у розгляді. Оскільки Конституцією визнано, що людина, її права та свободи є найвищою цінністю, відсутність такого права порушує права людини. І.Л. Петрухін також вказує, що необхідно чітко регламентувати право особи, а не суду, на вибір між безпосередньою і дистанційною участю у провадженні [115, с. 102 – 103].

Більше того, норми, які визначають порядок повідомлення осіб, сформульовані таким чином, що особа може і не знати про прийняття ухвали щодо її участі в засіданні в режимі відеоконференції. А суд, в свою чергу, не зобов'язаний встановити факт можливості особи, щодо якої прийнято відповідне рішення, взяти участь у засіданні в режимі відеоконференції, що також є обмеженням її прав [178].

В Україні вирішення питання про те, в якій формі особа візьме участь у судовому засіданні (безпосередньо чи в режимі відеоконференції) залежить від волі учасників провадження та суду. Адже ч. 2 ст. 336 КПК України встановлено, що суд за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи іншого учасника процесу може постановити ухвалу про їх участь у судовому засіданні дистанційно.

Тобто, незалежно від заявленого клопотання за наявності підстав, передбачених ч. 1 ст. 336 КПК України, в суду з'являється право (не обов'язок) провести дистанційне судове провадження. Тому, навіть якщо є підстави застосування відеоконференції, суд може зобов'язати учасника кримінального провадження безпосередньо з'явитися в зал судового засідання.

На практиці ж в ухвалі про призначення дистанційного судового провадження суди по-різному мотивують прийняте рішення. Наприклад, використовуються такі формулювання: «на даний час будь-яких заперечень від обвинуваченого не надходило...», «до суду факсимільним зв'язком надійшла заява обвинуваченого, згідно з якою останній не заперечує...» (ухвали Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 21 травня 2013 р., провадження № 1-кп/185/263/13 та від 07 червня 2013 р., провадження № 1-кп/185/105/13), «обвинувачений не заперечував ... та надав суду відповідну письмову заяву» (ухвала Куйбишевського районного суду Запорізької області від 28 серпня 2013 р., провадження № 1-кп/319/63/2013), «при умові згоди підозрюваного здійснити судове провадження у режимі відеоконференції» (ухвала апеляційного суду Запорізької області від 07 лютого 2013 р., провадження № 11-сс/778/57/13), «за умови, що обвинувачений заперечує..., повідомити про це суд та забезпечити його доставку до суду на зазначену дату» (ухвала Дніпровського районного суду м. Києва від 17 липня 2013 р., справа № 755/17254/13-к), «від обвинуваченого надійшла заява, в якій він надає свою згоду...» (ухвала Бобринецького районного суду Кіровоградської області від 07 серпня 2013 р., справа № 383/1314/13-к), «до суду факсимільним зв'язком надійшла відповідь обвинуваченого, згідно з якою останній не заперечує...» (ухвала Фрунзенського районного суду м. Харкова від 18 липня 2013 р., провадження № 1-кп/645/170/13) тощо [137].

На підставі аналізу судової практики приходимо до висновку, що для забезпечення розумного строку судового провадження згода особи на застосування відеоконференції може виражатися не тільки шляхом заявлення письмового чи усного клопотання, але й самим фактом відсутності заперечень з її боку.

Обвинувачений (засуджений) має право брати участь у судових засіданнях суду першої, апеляційної, касаційної інстанцій, при перегляді вироку за нововиявленими обставинами та Верховним Судом України.

КПК України передбачає, що обвинувачений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в апеляційному розгляді, якщо в апеляційній скарзі порушується питання про погіршення його становища або якщо суд визнає обов'язковою його участь, а обвинувачений, який утримується під вартою, також у разі, якщо про це надійшло його клопотання (ч. 4 ст. 401). Засуджений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в касаційному розгляді, якщо суд визнає обов'язковою його участь, а засуджений, що тримається під вартою, також у випадках, якщо про це надійшло його клопотання (ч. 4 ст. 430) [2].

Враховуючи викладене, на нашу думку, необхідно законодавчо в ст. 336 КПК України закріпити конструкцію, за якої суд обирає форму проведення судового провадження – з безпосередньою участю особи чи у режимі відеоконференції. Дистанційне судове провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, не може бути проведене, якщо він проти цього заперечує.

Серед проблем важливе місце посідає питання *фінансового забезпечення*, яке полягає у необхідності суттєвих інвестицій у високотехнологічне обладнання та навчання персоналу на початковому етапі впровадження відеоконференцій. Адже учасники кримінального провадження можуть брати участь у процесуальних діях у режимі відеоконференції лише за наявності технічної можливості для її проведення у відповідних судах, державних органах чи установах.

Вирішення цього питання покладалося на Кабінет Міністрів України, який протягом місяця з дня опублікування Кодексу (19 травня 2012 р.) повинен був внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із КПК України. Такі пропозиції повинні були стосуватися також забезпечення фінансування обладнання органів досудового розслідування технічними засобами проведення дистанційного провадження, обладнання залів судового засідання (у кількості не менше двох залів на кожний

місцевий суд, не менше чотирьох залів на кожний апеляційний суд, не менше п'яти залів на Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, на Верховний Суд України), та обладнання установ попереднього ув'язнення, установ виконання покарань у кількості не менше двох приміщень у кожній установі (п. 21 Перехідних положень КПК України) [2]. Дорученням Президента України «Щодо невідкладних заходів, пов'язаних із прийняттям Кримінального процесуального кодексу» від 5 липня 2012 р. закріплено низку першочергових завдань. Зокрема, у термін до 18 липня 2012 р. передбачалось обладнати зали судового засідання, приміщення в установах попереднього ув'язнення та виконання покарань у необхідній кількості технічними засобами проведення дистанційного провадження [27]. На гауптвахтах підлягали облаштуванню кімнати для проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції та кімнати для побачень [33].

За результатами міжнародних досліджень рейтинги України за окремими індексами, що стосуються впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, становлять: глобальний індекс конкурентоспроможності (WEF Global Competitiveness Index) – 82 місце із 142 держав; індекс технологічної готовності (WEF Technological Readiness Index) – 82 місце із 142 держав; індекс мережевої готовності (WEF Networked Readiness Index) – 75 місце із 142 держав; готовність уряду (Government readiness) – 122 місце із 138 держав; використання урядом інформаційно-комунікаційних технологій (Government usage) – 75 місце із 138 держав; рейтинг за електронною готовністю (EIU e-Readiness Ranking) – 64 місце із 70 держав; індекс електронного уряду ООН (UN e-Government Index) – 68 місце із 193 держав [85].

Передбачені у державному бюджеті у складі видатків за програмою «Організаційне забезпечення діяльності судів та установ судової системи» кошти для створення та введення в експлуатацію системи відеоконференцзв'язку з метою проведення слідчих та інших процесуальних дій, спрямовуються на розроблення проектної документації для створення та забезпечення функціонування системи; закупівлю програмного забезпечення, операційних систем; створення виділених

каналів зв'язку; закупівлю, встановлення, виконання пусконаладжувальних робіт та введення в експлуатацію серверного, мережевого та телекомунікаційного обладнання, комп'ютерної техніки, комплексів аудіо- та відеотрансляції, аудіо-, відеозапису та його відтворення; створення внутрішніх комп'ютерних мереж.

Головним розпорядником бюджетних коштів є Державна судова адміністрація України, а закуплене обладнання встановлюється у відповідних установах, органах та передається на їх баланс [63]. Саме ДСА України відповідно до п. 10 ст. 146 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. забезпечує функціонування системи відеоконференцзв'язку для участі осіб у засіданні суду в режимі відеоконференції [23].

Як свідчить інформація на офіційному веб-сайті Державної судової адміністрації України, станом на 19 червня 2014 р. системами відеоконференцзв'язку обладнано 656 судів [184]. Для порівняння, відповідно до мережі місцевих та апеляційних загальних судів, що затверджена Указом Президента від 20 травня 2011 р. № 591/201, на сьогодні в Україні нараховується 712 судів [47; 48]. Незважаючи на те, що системами відеоконференцзв'язку обладнані майже всі суди, 346 з них не використовували її під час досудового розслідування та судового провадження у грудні 2013 р. [216].

Мобільні системи відеоконференцзв'язку встановлені в 30 слідчих ізоляторах та 117 установах виконання покарань управління Державної пенітенціарної служби.

Безумовно, пов'язані з початковою установкою системи відеоконференцзв'язку витрати мали екстраординарний характер, проте при її подальшому обслуговуванні вони стануть не настільки суттєвими. Тим більше, що на сьогоднішній день, основа такого обладнання – апаратні комп'ютерні засоби є в більшості органів досудового розслідування та судах, а з розвитком технологій вартість додаткового обладнання постійно знижується. Крім того, слідчі, прокурори, судді, слідчі судді вже мають певні навички роботи з комп'ютерною технікою, а обслуговування та управління обладнанням здійснюють технічні спеціалісти.

Окремо зупинимося на *проблемі організаційно-технічного забезпечення*.

У 2012 р. ДСА України розпочала реалізацію проекту «Електронний суд», який має максимально автоматизувати процеси забезпечення судів і визначається як інформаційно-телекомунікаційна система судів, спрямована на забезпечення прозорості та відкритості системи правосуддя в Україні, підвищення інформованості суспільства про діяльність судів. Вказаний проект реалізується у три етапи. На першому (2012 р.) завершена комп'ютеризація судової системи, тобто побудова комп'ютерних мереж у судах, оновлення серверів і ПК, а в деяких судах – забезпечення новітнім обладнанням. Другий етап – запровадження нових програмних технологій і технологічних продуктів (відеоконференцзв'язку, мобільних пристроїв (планшетів) для суддів та ін.). На третьому етапі планується здійснити повноцінний перехід до веб-технологій, централізованої обробки інформації в потужному дата-центрі та надання суддям можливості працювати мобільно [194].

З метою розробки і впровадження спеціального програмного забезпечення у судах при ДСА України створено державне підприємство «Інформаційні судові системи». Підприємство укладає угоди із спеціалізованими ІТ-компаніями, які розробляють програмне забезпечення для ведення діловодства, розгляду різних категорій судових справ, що впроваджується у судах загальної юрисдикції.

Відповідно до приписів чинного законодавства під час відеоконференції технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості досудового розслідування та судового провадження, а також інформаційну безпеку.

«У засудженого немає зауважень до якості звуку і зображення?» – саме з такого питання почалося перше в Росії судове засідання у режимі відеоконференції [213]. За весь час її застосування таких зауважень від учасників не надходило [181; 236, с. 263].

Україні слід враховувати напрацьовану в Росії практику проведення судового засідання у режимі відеоконференції і перед початком проведення процесуальних

дій обов'язково з'ясувати, чи не має в учасників провадження зауважень до якості звуку та зображення. Тільки за їх відсутності судове засідання продовжується.

В іншому випадку буде порушено право на справедливий суд. Так, Європейський суд з прав людини, розглянувши справу «Стенфорд проти Великобританії», встановив порушення ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Суд мотивував своє рішення тим, що обвинувачений не зміг взяти ефективну участь у провадженні та не мав можливості чути і стежити за ходом судового засідання через погану акустику в залі суду [278].

Отже, при застосуванні відеоконференції органи досудового розслідування та суд повинні створити умови, що забезпечують в сукупності якісне зображення і звук. Однак при цьому вони керуються суб'єктивною оцінкою, а тому для одних якість відеотрансляції може бути задовільною або прийнятною, тоді як для інших – істотно ускладненою і сприйматись як технічна неполадка.

Для вирішення цього питання пропонується визначити об'єктивні технічні критерії і параметри оцінки якості відеоконференцзв'язку, за яких у суду та учасників провадження не виникне питань про відкладення судового розгляду.

Такими критеріями можуть бути якість зображення і звуку, передавання дрібних деталей (пікселів), чіткість, передача кольору, «змазування картинки» при рухах, наявність перешкод і спотворень, наявність ефекту відлуння, коли звук і зображення не синхронні, тощо.

Ще однією проблемою є швидкість обробки аудіо- та відеопотоку (час кодування/декодування інформації, що передається). Технології відеоконференції використовують спеціальні алгоритми, які дозволяють стискати потік даних у десятки, а іноді й у сотні разів. У цьому випадку необхідна чітка синхронізація з обох боків відеоконференції для забезпечення адекватного обміну. Однак це в основному стосується відеозображень, в той час як аудіоінформація не потребує таких суттєвих перетворень та кодувань. Насамперед це залежить від частоти людської мови, яка викликає коливання в межах невеликого діапазону, відтак

займає небагато місця, що дає змогу суттєво знизити навантаження на інформаційний потік для її передачі [177, с. 236].

Загальновідомо, що рівень матеріально-технічного оснащення в Україні на сьогоднішній день є недостатнім. Однак відміна відеоконференцій в кримінальному провадженні лише з вказаних підстав не є обґрунтованою, бо зазначені проблеми можуть бути вирішеними. Для цього необхідно дотримуватись основних технічних умов відеоконференцзв'язку:

- гарантувати виділення високошвидкісного каналу зв'язку тільки для сеансів відеоконференцій, мережі інтернет і веб-камери з високою світлочутливістю для того, щоб учасники провадження могли добре бачити один одного на екранах і створювався ефект їх присутності в залі засідання [97, с. 162].

- забезпечити стабільне і надійне електроживлення телекомунікаційного обладнання, щоб виключити будь-які збої при проведенні судового засідання;

- встановлювати обладнання в приміщеннях з оптимальними шумо- і ехопоглинаючими характеристиками для забезпечення якісного звуку;

- коректно настроїти телекомунікаційне обладнання, правильно його розташувати по відношенню до світлового фону приміщення [188, с. 146];

- здійснювати обслуговування та технічний супровід компетентним технічним персоналом, а його оновлення – через сертифікованого виробником постачальника.

Під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції також виникають організаційні питання. Статистичні дані свідчать про те, що ця телекомунікаційна технологія застосовується все частіше. Тому, незважаючи на повне укомплектування судів необхідною апаратурою, графік проведення відеоконференцій буде щільним. Це може спричинити накладення за часом декількох судових засідань, оскільки жоден суд не може точно визначити їх тривалість. Наприклад, в суді, який надав доручення, триває судове засідання по іншій справі, в той час як за графіком заплановано дистанційне судове провадження. Вважаємо, що вирішенням названої проблеми може бути вказівка на те, що

ініціатором початку відеоконференції є суд, який здійснює провадження, а суд, що отримав доручення, повинен перебувати в режимі «підвищеної готовності» [123].

Істотною перешкодою проведення відеоконференцій у деяких випадках може бути різниця в часі, обумовлена знаходженням учасників у країнах, що належать до різних часових поясів. Як приклад, провадження здійснюється в Києві, а свідок знаходиться в тривалому відрядженні в Магадані Російської Федерації. Внаслідок різниці в часі у 10 годин, у Києві робочий день починається, а в Магадані він вже завершений. Оскільки відеоконференцзв'язок здійснюється в режимі реального часу, виникають труднощі, пов'язані з трудовим законодавством і доказовим правом [102].

Якщо в судовому засіданні оголошується перерва, конкретний час і дата його продовження у режимі відеоконференції повинні бути попередньо узгоджені між судами. На думку О.І. Віляка, в такому випадку клопотання про продовження дистанційного судового провадження повторно заявляти не потрібно. При відкладенні ж судового засідання суд, який здійснює провадження, зобов'язаний з'ясувати, чи бажає особа взяти участь у новому судовому засіданні у режимі відеоконференції. З метою процесуальної економії це питання вирішується в ухвалі про відкладення судового засідання [123].

Використання технічних засобів і технологій повинно забезпечувати також інформаційну безпеку. Відповідно до Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» від 9 січня 2007 р. №537-16 інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання; порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [15].

Ф.М. Вяткін вважає, що головне – забезпечити максимальну стійкість і захищеність каналу зв'язку. Для підвищення надійності з'єднання і виключення

розривів зв'язку ним пропонується здійснювати її одночасно по двох каналах. Крім того, необхідно використовувати безпроводну мікрофонну систему (набір з п'яти петличних радіомікрофонів – три в членів суду і по одному – у представників захисту і обвинувачення) з автоматичною комутацією і мікшируванням сигналу [220, с. 482; 130, с. 11 – 12].

Технічні несправності під час застосування відеоконференції можуть виникати не тільки з об'єктивних причин, але й бути спровокованими навмисно. Несанкціоноване підключення до системи і створення технічних перешкод є недопустимим. Воно може призвести до зриву судового розгляду, втрати процесуальних документів, що пересилаються через інтернет, розкриття державної таємниці чи розголошення відомостей про інтимні або інші особисті сторони життя учасників провадження, відомостей, що принижують їх честь і гідність, відомостей про осіб, щодо яких застосовуються заходи безпеки, копіювання судового розгляду і викладення відео в мережі інтернет в режимі вільного доступу [178]. Ці питання реалізації норм закону мають вирішуватись Державною судовою адміністрацією України [114, с. 12], а організація, яка займається побудовою мереж відеоконференцзв'язку, повинна мати державні ліцензії та використовувати тільки сертифіковані засоби технічного та криптографічного захисту інформації.

Ряд важливих положень визначає Інструкція про порядок використання комп'ютерних програм у центральному апараті ДСА України, територіальних управліннях ДСА та судах загальної юрисдикції України від 22 липня 2004 р. По-перше, в судах мають призначатися відповідальні (підрозділ або окремий працівник) за дотриманням вимог законодавства з питань правової охорони комп'ютерних програм під час їх придбання, встановлення, використання, обліку та інвентаризації. По-друге, при придбанні комп'ютерних програм перевага надається їх ліцензійним примірникам або примірникам програм вільного використання, забезпеченим документацією, що підтверджує правомірність їх використання. По-третє, працівники ДСА України і судів не мають права встановлювати комп'ютерні програми та використовувати їх без дозволу працівника підрозділу інформаційних

технологій, відтворювати, розповсюджувати та надавати доступ до них третім особам, використовувати на робочому місці комп'ютерні програми, не зазначені в картці обліку [32].

З метою забезпечення інформаційної безпеки, безперервного і стабільного зв'язку, належної якості передачі зображення і звуку, усунення можливих неполадок при проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції залучається особа, що володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів відеозапису [147, с. 68]. Важливо визначити її процесуальний статус.

Функції, які виконує ця особа, не є аналогічними функціям спеціаліста, тобто особи, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК України). М.І. Смирнов пропонує передбачити в КПК України, щоб під час застосування відеоконференції був присутній спеціаліст-оператор. Він повинен мати законодавчо надану можливість самовідводу з мотивів некомпетентності або зацікавленості в результатах провадження, а учасникам необхідно надати право заявляти йому відвід [207, с. 162 – 163].

Ми ж вважаємо, що при визначенні процесуального статусу особи, яка залучається для здійснення технічного супроводу відеоконференції, необхідно керуватися Інструкцією про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання. У ній вжито термін «адміністратор», тобто працівник апарату суду (системний адміністратор, інженер, головний спеціаліст з інформаційних технологій), який відповідно до обов'язків, визначених посадовою інструкцією, здійснює налагодження технічних засобів відеозапису процесуальних дій, які проводяться у режимі відеоконференції під час судового засідання [34].

Справедливі нарікання викликає обмеження можливостей учасника кримінального провадження, який бере участь у проведенні процесуальних дій

дистанційно, реалізувати своє право подавати докази, надавати документи, заявляти письмові клопотання та відводи [114, с. 12].

Зрозуміло, що будь-яка зі сторін має право до початку судового засідання подати усі документи чи докази. Але як бути, якщо така необхідність виникла під час судового розгляду, а особа бере участь у судовому провадженні в режимі відеоконференції? Питання залишається відкритим. Річ у тім, що відеотехнологія дає змогу учасникам процесу безпосередньо сприймати лише усну мову, тоді як дослідження документів та речових доказів пов'язане з певними труднощами.

Суд, що здійснює провадження, оцінює письмові докази, документи і матеріали, надані у режимі відеоконференції, в сукупності та взаємозв'язку з іншими доказами. Тому, якщо суд позбавлений можливості безпосередньо дослідити документи, які можуть містити підчищення, підроблення тощо, то він ризикує послатися у своєму рішенні на недостовірні докази [151].

Не є вирішенням цієї проблеми пропозиції авторів зобов'язати завчасно надсилати суду та учасникам провадження документи [191, с. 23], використовувати відеоконференцію тільки за згоди обвинуваченого [100] чи за умови попередньої домовленості між сторонами про місце та спосіб подання нових (додаткових) матеріалів [112, с. 335]. Приміром, заяви про відвід подаються письмово з обґрунтуванням його мотивів та підстав. Відповідно до ч. 6 ст. 224 КПК України особа під час допиту має право використовувати власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті. У зв'язку з цим виникає питання: як особі, яка бере участь у дистанційному провадженні, реалізувати своє право на заявлення відводу та передати до суду письмові заяви, нотатки, документи? КПК України відповіді на це запитання не дає.

Крім того, при дистанційному судовому провадженні одні учасники, наприклад, прокурор, будуть мати можливість надати нові матеріали, такі як характеристики чи відомості про нагороди, заохочення, пояснення, заяви, квитанції, акти ревізій, довідки про судимість, хворобу, інвалідність, службову документацію,

рапорти працівників міліції, розписки, схеми, карти, малюнки, фонограми, відеозаписи, кіно-, фотоматеріали тощо, а інші – не зможуть ознайомитися з ними. Учасник, що бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, також має право досліджувати документи та речові докази, ознайомлюватися з поданими новими (додатковими) матеріалами, але механізм такого ознайомлення законом не регламентований.

Для надання можливості суду та учасникам провадження в режимі реального часу ознайомлюватись з поданою інформацією передбачається використовувати спеціальну цифрову систему з виводом інформації на екран. Документи, відеозаписи можна продивлятися на моніторах. Пропонується робоче місце головуєчого обладнати спеціальною документ-камерою [179], за допомогою якої на моніторах в залі відображається будь-який документ, що оголошується, чи демонструється речовий доказ [129, с. 64].

За наявності в суду технічної можливості для перетворення зображення документів у електронну копію, передавати будь-яку письмову інформацію до зали суду чи органу досудового розслідування можна за допомогою електронного документообігу та електронного цифрового підпису. Для цього в місці перебування особи, яка бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, встановлюється сканер, а в залі суду – принтер. А.В. Касаткін та Н.В. Персічкіна пропонують використовувати для таких потреб факсимільний зв'язок [146], О.І. Віляк – також електронну пошту або інші засоби зв'язку [123]. Передати копію клопотання до зали судового засідання можна й за допомогою Voip-факсу [122].

За таких обставин, копії переданих документів можуть бути надані для ознайомлення учасникам та досліджені в засіданні без їх реєстрації в канцелярії.

Привертає увагу і питання – як повинен підписати протокол допитуваний, якщо він знаходиться по той бік екрана, та як отримати його письмову розписку про роз'яснення прав, обов'язків та відповідальності за відмову від давання і давання завідомо неправдивих показань.

Вирішенням може стати застосування електронного протоколу допиту та електронної форми розписки, які по каналах зв'язку будуть направлятися безпосередньо слідчому чи в зал судового засідання [97, с. 163; 115, с. 104]. Електронний цифровий підпис, поставлений на електронному бланку протоколу, засвідчується посадовими особами, уповноваженими встановлювати особу, яка бере участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції [182].

Доцільним є при застосуванні відеоконференції підписувати за допомогою електронного цифрового підпису фрагменти аудіовізуальної інформації, що передається. Зараз такий підпис застосовується здебільшого під час передачі текстових файлів і графічної інформації. В програмно-технічному аспекті не має значення, що підписувати – файл, що містить одну статичну фотографію, яка передається по телекомунікаційним каналам, чи файл, що містить динамічну послідовність 24 фотографій, які транслюються в одну секунду і складають один кадр динамічного відеозображення [218].

Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 р. № 851-IV юридична сила електронного документа і його допустимість як доказу не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму (ст. 8) [9]. Окрім того, Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 р. № 852-IV [10] надає правову підставу для засвідчення документів не особисто, а за допомогою електронного підпису в установленому законом порядку, що є необхідною умовою ведення електронного документообігу.

Відповідно до п. 1.6 Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого Радою суддів України від 26 листопада 2010 р. № 30 та погодженого Державною судовою адміністрацією, в судах діє автоматизована система документообігу, яка забезпечує автоматизацію технологічних процесів обробки інформації в суді, зокрема, використання електронного цифрового підпису для підписання документа, що набуває офіційного статусу, відправку електронних копій судових рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень тощо [58].

Наказом ДСА України «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» від 31 травня 2013 р. №72 у місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції з 17 червня 2013 р. запроваджено порядок щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу (кримінального провадження) із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду [52]. Реалізація пілотного проекту розпочалася у Святошинському районному суді міста Києва та апеляційному суді Дніпропетровської області ще з 15 жовтня 2012 р. [51].

Такий обмін повинен здійснюватися відповідно до Тимчасового регламенту обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України від 7 вересня 2012 р. № 105. Документи можуть бути подані учасниками судового процесу (Користувачами) до суду і надіслані йому судом в електронному вигляді лише після реєстрації в Системі, розміщеній на офіційному веб-порталі судової влади України. При здійсненні реєстрації, в окремому полі форми реєстрації Користувач надає зразок (сертифікат) електронного цифрового підпису, який буде застосовуватися під час листування з судами у Системі з використанням електронної адреси. Для юридичної особи надаються сертифікат печатки підприємства та сертифікати підписів осіб, які мають право підписувати документи для подачі в суд, а для фізичної особи – сертифікат підпису.

Документи, які подаються в якості доказів або інших письмових матеріалів, подані Користувачем самостійно або на вимогу суду, повинні бути переведені в електронний вигляд за допомогою засобів сканування. Всі документи повинні бути відскановані в чорно-білому кольорі в форматі Adobe PDF: якість – 200 точок на дюйм (dpi) для збереження всіх автентичних ознак справжності, а саме: графічного підпису особи, печатки, кутового штампу бланка, інших ознак. Розмір файлу не може перевищувати 10 Мб. У разі, якщо документ має розмір більший за 10 Мб, він має бути розбитий на окремі частини з відображенням у переліку документів.

Кожен окремий документ повинен бути відсканований і завантажений в систему подачі документів у вигляді окремого файлу з обов'язковим скріпленням його електронним цифровим підписом. Кількість файлів повинна відповідати кількості документів, що подаються до суду, а найменування файлів повинно відображатись у переліку документів, що наводиться в супровідному листі.

На вимогу суду, як на стадії підготовки справи до судового розгляду так і на стадії судового розгляду, подані в електронному вигляді документи і матеріали повинні бути надані особами, які беруть участь у справі в оригіналі [87].

Що стосується речових доказів, то І.І. Черних вважає, що основним способом їх дослідження є візуальний огляд. У свою чергу суд, що здійснює провадження, враховуючи якість відеоконференції, повинен самостійно вирішити, чи можливо дослідити речовий доказ дистанційно, чи необхідно його безпосередньо подати суду.

За результатами проведеного у межах дослідження анкетування, опитані адвокати запропонували такі варіанти реалізації підзахисним права заявляти письмові клопотання, відводи при застосуванні відеоконференції: оголосити їх (48,8%), передати в судове засідання з використанням електронного документообігу та технічних засобів відеоконференції (26,4 %), направити поштою (12,2 %), спочатку оголосити, а потім направити поштою (4,7 %), спочатку оголосити, а потім передати в судове засідання з використанням електронного документообігу та технічних засобів відеоконференції (7,9 %).

Проблема подання документів особою, що бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно під час досудового розслідування чи судового провадження, вже частково розглядалася нами в підрозділах 3.1 і 3.2. дослідження. Враховуючи, що подання документів до суду через інтернет є одним із напрямків розвитку новітніх технологій, вважаємо за доцільне передбачити в Україні наступний порядок подання документів та речових доказів особою, яка бере участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції. Надані нею відеофайли, аудіозаписи за наявності технічної можливості передаються відповідальному за

технічний супровід сеансу відеоконференцзв'язку спеціалісту з інформаційних технологій для їх відтворення [193, с. 114 – 115]. Оригінали документів або належним чином завірені копії, речові докази направити на адресу суду, що здійснює провадження. При дотриманні таких правил у органів досудового розслідування, суду і учасників провадження не виникне сумнівів щодо цілісності переданої інформації, а також буде неможливо відмовитися від її авторства [218, с. 196; 220, с. 489].

Внаслідок відсутності у суддів та учасників провадження навиків спілкування у режимі відеоконференції, під час її застосування у них можуть виникнути *психологічні складнощі*. Більшість людей не знає, як поводити себе під час проведення процесуальних дій у такому режимі. Вони губляться, ніяковіють, коли бачать себе на екрані, турбуються про свій зовнішній вигляд, більше звертають увагу на «мову тіла» як свого, так й інших учасників відеоконференції [187].

Для мінімізації вказаних незручностей застосування відеоконференції доцільно, щоб уповноважена особа, яка перебуває поряд з учасником, що бере участь у проведенні процесуальної дії дистанційно, роз'яснила йому в якому режимі вона буде відбуватися. Однак для отримання позитивного результату керівна роль у встановленні комунікативного контакту повинна належати особі, що проводить процесуальну дію [212, с. 213].

Пункт d ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає право особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального злочину, допитувати свідків, що свідчать проти неї, або вимагати їх допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків з її сторони на тих же умовах, що і свідків, які свідчать проти неї. Ратифікувавши Конвенцію в 1997 р., Україна повністю визнала на своїй території дію цього права підозрюваного, обвинуваченого. В західноєвропейській правовій традиції воно визначається як право конфронтації. Близьким за значенням та змістом до нього є інститут перехресного допиту в судочинстві країн загального права. Його реалізація забезпечує захист від необґрунтованого обвинувачення, перевірку достовірності доказів, викладених у показаннях свідка обвинувачення,

потерпілого, іншого обвинуваченого, висновках і поясненнях експерта, шляхом надання відповідної можливості оспорювати ці показання [182, с. 138 – 139].

У національному законодавстві право конфронтації знайшло своє відображення в п. 1 ч. 4 ст. 42 КПК України.

Практика Європейського суду свідчить про те, що використання як єдиного доказу вини обвинуваченого показань свідка (в тому числі анонімного), отриманих на досудових стадіях, який згодом не був допитаний у судовому засіданні, є порушенням права конфронтації. У справі «Ван Мехелен та інші проти Нідерландів», в якій оскаржувалось використання анонімних показань свідків-поліцейських, ЄСПЛ зафіксував порушення права конфронтації, оскільки сторона захисту не мала змоги спостерігати за поведінкою анонімних свідків під час допиту, а відтак на власні очі переконатися у їх надійності. Спілкування між обвинуваченим, його адвокатами, з одного боку, та слідчим суддею, свідками-поліцейськими – з другого, відбувалося за допомогою звукового зв'язку [248]. Такої ситуації можна було б уникнути при застосуванні відеоконференції, яка забезпечує учасникам двосторонній аудіовізуальний контакт.

Окремими авторами було звернуто увагу на те, що проблемним питанням при застосуванні відеоконференції є *і момент звільнення особи з-під варти* [98, с. 33; 115, с. 103]. У випадку постановлення слідчим суддею, судом ухвали про відмову у продовженні строку тримання під вартою, про скасування цього запобіжного заходу або його зміну на інший, про звільнення особи з-під варти, у разі закінчення строку тримання під вартою, підозрюваний, обвинувачений повинен бути негайно звільнений. Винятком є випадок, якщо в уповноваженій службовій особі місця ув'язнення, в якому знаходиться підозрюваний, обвинувачений, наявне інше судове рішення, що набрало законної сили, яке передбачає його тримання під вартою (ч. 5 ст. 202 Кодексу).

Якщо ж особа, яка тримається під вартою, брала участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, вона змушена буде ще деякий час продовжувати перебувати під вартою, очікуючи судового рішення про своє звільнення. Адже ч. 8

ст. 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення» передбачено, що вирок або ухвала про звільнення особи, взятої під варту, підлягає виконанню негайно після їх надходження до місця попереднього ув'язнення [16].

Вказана проблема може бути вирішена за допомогою електронного цифрового підпису. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про електронний цифровий підпис» він використовується фізичними та юридичними особами – суб'єктами електронного документообігу для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності даних в електронній формі. У випадку додержання встановлених в законі умов електронний цифровий підпис за правовим статусом прирівнюється до власноручного підпису (печатки) [10]. Автором електронного документа є фізична або юридична особа, яка його створила (ст.1 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») [9].

Крім того, як зазначено в абз. 3 п. 3 Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 р. № 740, електронна копія судового рішення – це складений в суді у вигляді електронних даних ідентичний судовому рішенню за документарною інформацією та реквізитами електронний документ, засвідчений електронним цифровим підписом особи, що підписала зазначене рішення, який може бути перетворений електронними засобами у візуальну форму [61]. Аналогічне визначення міститься і в абз. 3 п. 1.2 Інструкції про порядок реєстрації, обліку та зберігання електронних копій судових рішень, що підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру судових рішень, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 27 січня 2010 р. № 15 [31].

Враховуючи викладене, для вирішення питання про момент звільнення з-під варту особи, яка брала участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції, слід передбачити, щоб електронна копія судового рішення, в якому зазначається, що особа повинна бути звільнена з-під варту, передавалася до установи попереднього ув'язнення електронною поштою, факсимільним або іншим

засобом зв'язку. При дотриманні зазначеного порядку звільнення особи з-під варти відбудеться значно швидше.

Однією з ознак справедливого судового розгляду є надання додаткових процесуальних гарантій учасникам провадження з урахуванням особливостей їх особи. Це пов'язано з тим, що учасник кримінального провадження, який має фізичні чи психічні недоліки, може бути позбавлений частини сенсорних, розумових, емоційно-вольових здібностей і відповідно не може повною мірою реалізувати надані йому права, здійснювати захист своїх прав, свобод і законних інтересів [144, с. 276 – 277].

Законом від 16 грудня 2009 р. № 1767-VI [21] Україна ратифікувала Конвенцію про права інвалідів, яка в ст. 13 закріплює, що держави-учасниці повинні забезпечити інвалідам нарівні з іншими ефективний доступ до правосуддя, зокрема, передбачити процесуальні та відповідні вікові корективи, які полегшують виконання ними своєї ефективної ролі на всіх стадіях провадження, та сприяти належному навчанню осіб, які працюють у сфері здійснення правосуддя, в поліції та пенітенціарній системі [41].

Участь інвалідів у досудовому розслідуванні, судовому провадженні дистанційно можлива, якщо вони здатні повною мірою сприймати і передавати інформацію, використовувати надані їм права, здійснювати захист своїх законних інтересів. Водночас недоцільно проводити процесуальні дії у режимі відеоконференції за участю осіб, що мають дефекти мови, зору чи слуху.

А от щодо осіб, які мають розлади психічної діяльності, виникають певні питання. А.І. Панічева пропонує відмовитися від використання відеоконференції з особами, що мають різні психічні відхилення [225, с. 854].

Відповідно до ст. 506 КПК України особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, користується правами підозрюваного та обвинуваченого в обсязі, який визначається характером розладу психічної діяльності чи психічного

захворювання відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та здійснює їх через законного представника, захисника.

Якщо характер розладу психічної діяльності чи психічного захворювання особи перешкоджає проведенню процесуальних дій за її участю або участі у судовому засіданні, прокурор, суд мають право ухвалити рішення про проведення відповідних процесуальних дій без її участі. В такому випадку участь захисника є обов'язковою (ст. 507 КПК України). Норми Кодексу, що регламентують здійснення дистанційного досудового розслідування, не містять жодних винятків щодо зазначених правил.

Для порівняння, ч. 3 ст. 376 КПК РФ передбачає право особи, щодо якої здійснюється провадження про застосування примусових заходів медичного характеру, брати участь у судовому засіданні безпосередньо або викласти свою позицію шляхом використання системи відеоконференцзв'язку. При цьому враховується висновок судово-психіатричної експертизи і, якщо необхідно, медичний висновок психіатричного стаціонару [91]. У випадку, коли психічний стан особи не дозволяє особисто брати участь у судовому засіданні, рекомендується розглядати відповідні матеріали в психіатричному стаціонарі [68].

Наведені обставини свідчать про необхідність передбачити в КПК України положення про те, що дистанційне досудове розслідування та судове провадження не проводиться за участю осіб, що мають дефекти мови, зору, слуху, розлад психічної діяльності чи психічне захворювання, яке перешкоджає проведенню процесуальної дії.

Водночас невиправданою є думка авторів, які вважають, що відеоконференція не може застосовуватися щодо осіб, які не володіють мовою, якою здійснюється кримінальне провадження, неповнолітніх, а також у справах про злочини, за вчинення яких може бути призначене покарання у виді довічного позбавлення волі [207, с. 109; 169, с. 393]. Це зумовлено тим, що ст. 68 КПК України передбачає участь перекладача у кримінальному провадженні, ст.ст. 232, 336 Кодексу закріплюють можливість проведення допиту в режимі відеоконференції

неповнолітнього або малолітнього свідка, потерпілого. Обмеження ж сфери застосування відеоконференції певними видами злочинів і категоріями справ є недоцільним.

У юридичній літературі обговорюється і питання про можливе *місцезнаходження адвоката* при використанні відеоконференції. М.І. Смирнов вважає за потрібне забезпечити адвокату можливість перебувати поруч з особою, якій надається правова допомога, для їх безпосереднього спілкування [209, с. 39 – 40]. До аналогічного висновку приходять і А.В. Ісаков [144, с. 273 – 274], А.С.Герман, М.О. Сильнов [132, с. 58], В.І. Решетняк [191, с. 21]. У випадку, якщо у режимі відеоконференції допитується свідок, О.П. Рижаків рекомендує, щоб адвокати обвинуваченого, засудженого були присутні поряд з ним [192].

Немає єдності думок з означеної проблеми і в практичних працівників, про що свідчать результати проведеного анкетування. Опитані респонденти, а саме: 34,3 % суддів і 77,2 % адвокатів – вважають, що при застосуванні відеоконференції адвокат повинен знаходитися поряд із підзахисним; 32,7 % суддів і 10,6 % адвокатів вказали на необхідність його перебування у залі судового засідання чи місці проведення досудового розслідування. Примітно, що 22,7 % суддів пропонують в ситуації, що розглядається, визначити місце розташування адвоката самостійно підзахисним. Більше того, 10,3 % суддів і 12,2 % адвокатів вважають, що, якщо захисників два, один з них повинен знаходитися поряд з підзахисним, а інший – в залі судового засідання чи місці проведення досудового розслідування. Відповідно до ч. 3 ст. 46 КПК України одночасно брати участь у судовому розгляді можуть не більше п'яти захисників одного обвинуваченого.

Відзначимо, що проблема, яка аналізується, неодноразово була предметом розгляду Європейського суду з прав людини. У справі «Сахновський проти Росії», ЄСПЛ визнав, що нічого не заважало російській владі призначити Сахновському адвоката безпосередньо за місцем утримання для того, щоб він міг відвідувати його в ізоляторі і перебувати поруч під час розгляду справи [274].

У КПК України також не врегульовано питання місцезнаходження адвоката, а судова практика лише формується. Зокрема, під час розгляду матеріалів кримінального провадження Бобринецьким районним судом Кіровоградської області на обговорення сторін та інших учасників було поставлене питання про проведення у режимі відеоконференції допиту свідка, який відбував покарання у Держинській виправній колонії № 2 Донецької області. Чотири обвинувачені та двоє їхніх захисників не заперечили проти допиту свідка в такому режимі. При цьому один захисник заявив про своє бажання під час дистанційного судового провадження знаходитися поряд з обвинуваченими, а інший – у залі судового засідання Бобринецького районного суду. Як бачимо, питання про місце свого знаходження адвокати вирішували самостійно.

На практиці захисник найчастіше за бажанням особи, якій надає правову допомогу, знаходиться в залі суду. З одного боку, це полегшує подання письмових документів, клопотань, доказів [238, с. 16], а з іншого – утруднює можливість спілкуватися з підзахисним, радитися з процесуальних питань [191, с. 20].

На питання – чи необхідно передбачити обов'язкову участь захисника при застосуванні відеоконференції – 45,4 % суддів і 85 % адвокатів відповіли: «так, у всіх випадках»; 21,5 % суддів і 15 % адвокатів – «так, у певних випадках»; 21,1 % суддів – «ні», а 12 % – «якщо про це є клопотання обвинуваченого».

Більше того, 16,5 % опитаних адвокатів вважають за доцільне передбачити обов'язкову участь не менше двох захисників, один з яких буде знаходитися в залі судового засідання, інший – поряд з підзахисним. 58,7 % опитаних зазначили про доцільність такої норми тільки у певних випадках, 22,4 % – заперечили таку необхідність, а 2,4 % – звернули увагу, що вирішення цього питання залежить від волі обвинуваченого.

Обов'язковою участь захисника при застосуванні відеоконференції вважає і В.Т. Малярєнко. В іншому випадку, на його думку, буде порушено право на захист, оскільки обвинувачений, засуджений, перебуваючи поза залом судового засідання, не зможе безпосередньо одержувати правову допомогу [169, с. 392].

У випадку перебування адвоката поряд із підзахисним, службова особа органу, який забезпечує організацію відеоконференції, повинна встановити особу адвоката і направити суду, який здійснює провадження, копії відповідних документів, що підтверджують його повноваження [156, с. 19].

Якщо захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням у випадках та в порядку, визначених ст.ст 49, 53 КПК України, до початку проведення процесуальної дії або судового розгляду у нього може виникнути необхідність погодити позицію захисту з обвинуваченим. Проте навіть у разі забезпечення вказаним особам можливості поспілкуватися у режимі відеоконференції за відсутності учасників провадження та суддів, їхня розмова може бути записана технічними засобами відеозапису. В результаті право обвинуваченого на конфіденційне спілкування зі своїм захисником, передбачене п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України, може бути порушене. Обов'язок забезпечити процесуальні гарантії конфіденційності спілкування захисника (представника) з підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим передбачений і в абз. 17 ч. 2 розділу II Концепції реформування кримінальної юстиції України від 8 квітня 2008 р. [44].

100% опитаних адвокатів переконані, що під час застосування відеоконференції необхідно забезпечити технічну можливість конфіденційного спілкування адвоката з підзахисним. Для цього секретар судового засідання може тимчасово призупинити фіксування роботи системи відеоконференцзв'язку, відновивши його після завершення конфіденційного спілкування. Захиснику може бути надано можливість обговорити позицію захисту по спеціальних каналах зв'язку. Якщо захисник бере участь у дистанційному судовому провадженні, перебуваючи в іншому по відношенню до підзахисного або зали судового засідання місці, відповідні технічні засоби надаються йому органом, що здійснює організацію відеоконференції.

А.В. Ісаков пропонує надати захиснику, що знаходиться в залі судового засідання, можливість спілкування з обвинуваченим по персональному монітору і

здійснювати обмін конфіденційною інформацією за допомогою відповідних технічних засобів [144, с. 275].

Час для спілкування з підзахисним може бути наданий за результатами розгляду клопотання про оголошення перерви в судовому засіданні для узгодження позиції захисту або вирішення організаційних питань [132, с. 58]. Для цього в КПК України слід передбачити можливість учасників провадження заявляти клопотання про надання часу і технічних засобів для конфіденційного спілкування.

Технічна можливість для спілкування може надаватися й у випадку, коли відповідно до ст. 68 КПК України сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають перекладача для перекладу пояснень, показань або документів [2]. Це зумовлено тим, що перед початком процесуальної дії у режимі відеоконференції сторона кримінального провадження має право пересвідчитися в особі й компетентності перекладача. Тому при знаходженні перекладача й учасника, який бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, в різних місцях, їм необхідно надати час для спілкування та відповідні технічні засоби. Після того як особа оцінить якість перекладу, компетентність залученого перекладача, мало ймовірно, що вона подасть заяву про його відвід.

Дискусійним залишається питання про допуск адвокатів іноземних держав до кримінального провадження. У зв'язку з тим, що КПК України передбачено можливість проведення допиту у режимі відеоконференції для надання міжнародної правової допомоги, може виникнути ситуація, коли допитуваний, перебуваючи на території запитуваної держави, побажає скористатися послугами адвоката, який є громадянином запитуючої сторони.

У теорії кримінального процесуального права виділяють два основні підходи до розв'язання цієї проблеми. Перший виключає можливість участі адвоката, який є громадянином іншої країни, в національному кримінальному провадженні й передбачає, що правову допомогу може надавати тільки громадянин держави. Другий підхід, хоч і допускає таку можливість, однак обумовлює діяльність адвоката, який є громадянином іншої країни, низкою обмежень та визначеними

умовами. Наприклад, заборонаю надавати правову допомогу, якщо ця діяльність буде пов'язана з можливістю розголошення державної таємниці, досягненням певного віку, наявністю певного стажу тощо [207, с. 159].

Враховуючи, що відповідно до ч. 1 ст. 48 КПК України захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні, логічно припустити, що місцезнаходження захисника має визначатися підозрюваним, обвинуваченим, засудженим самостійно з урахуванням можливості надання необхідного обсягу правової допомоги.

За таких обставин застосування відеоконференції не призведе до порушення права на захист. До того ж ще однією гарантією реалізації цього конституційного права є неможливість прийняття рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування чи судового провадження, в якому поза межами приміщення органу досудового розслідування чи суду перебуватиме підозрюваний, обвинувачений, якщо він проти цього заперечує (ч. 2 ст. 232, ч. 2 ст. 336 КПК України) [25].

Приходимо до висновку, що місцезнаходження захисника повинен вирішувати сам підозрюваний, обвинувачений. У випадку, коли для надання правової допомоги запрошені два і більше захисники, один з них може перебувати у залі судового засідання, а інший (-і) – поряд з обвинуваченим. За аналогією визначається і місцезнаходження представника потерпілого.

Потребує законодавчої регламентації і визначення місця перебування інших учасників провадження – педагога, психолога, лікаря, законного представника, оскільки її відсутність, без сумніву, ускладнює здійснення дистанційного досудового розслідування та судового провадження [191, с. 22]. Є очевидним, що при вирішенні цього питання слід врахувати особливості проведення процесуальних дій за участю малолітніх, неповнолітніх, недієздатних чи обмежено дієздатних осіб, що передбачені ст.ст. 44, 59, 64, 226, 227, 354, 491 КПК України. Враховуючи функції, які повинні виконувати педагог, психолог, лікар, законний представник, на

нашу думку, доцільно, щоб ці особи знаходилися поруч з неповнолітніми, недієздатними чи обмежено дієздатними особами, які беруть участь у проведенні процесуальних дій під час кримінального провадження.

Серед проблем застосування відеоконференції важливе місце посідає питання *допустимості використання як доказу отриманих у режимі відеоконференції відомостей*.

За загальним правилом, при виконанні доручень про надання правової допомоги в традиційній формі застосовується законодавство запитуючої держави (ч. 1 ст. 3 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. [29], ч. 1 ст. 8 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. [42]). Це ускладнює, а в деяких випадках робить неможливим використання отриманої інформації запитуючою державою у зв'язку з розбіжністю у порядку проведення процесуальних дій, критеріях допустимості отриманих доказів [207, с. 116].

Будь-який учасник провадження може звернути увагу суду, що певний доказ був отриманий на території іноземної держави з порушенням її законодавства. В такому випадку суд, що розглядає справу, повинен оцінити вказаний доказ не тільки керуючись національним законодавством, але й законодавством держави, яка його надала [182, с. 148]. На прохання запитуючої держави можуть застосуватися її процесуальні норми, якщо вони не суперечать законодавству запитуючої держави.

Питання про застосування норм права під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції за запитом про міжнародну правову допомогу вирішене на законодавчому рівні. За правилами ч. 2 ст. 567 КПК України допит у режимі відеоконференції проводиться у порядку, передбаченому процесуальним законом запитуючої сторони у тій мірі, в якій такий порядок не суперечить засадам кримінального процесуального законодавства України та загальновизнаним стандартам забезпечення прав людини і основоположних свобод [2].

У контексті викладеного, потребує детального з'ясування проблема допустимості інформації, отриманої за допомогою відеоконференції.

Конституція України передбачає, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом (ч. 3 ст. 62). Відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. У зв'язку з цим, допустимими доказами є ті, що отримані в порядку, передбаченому Кодексом.

М.Є. Шумило звертає увагу, що допустимість доказів – це їх придатність за формою. На думку автора, допустимість визначається законністю джерела, способу отримання доказів, здійсненням процесуального оформлення ходу і результатів проведення слідчих (розшукових) дій і негласних (розшукових) дій та незалежним суб'єктом, що має право проводити процесуальні дії [240, с. 229 – 231]. Д.Б. Сергеева під допустимістю доказу розуміє його властивість, що відображає законний порядок його отримання [199, с. 116]. М.А. Погорецький звертає увагу, що вислів «у встановленому законом порядку» означає, що дії, допустимі для отримання доказів, порядок і умови їх проведення чітко регулюються КПК України [185, с. 38].

Застосування інформаційних технологій у судочинстві повинно гарантувати допустимість і достовірність доказової інформації, одержаної за допомогою електронних засобів. Виходячи з цієї важливої засади судової інформатизації [197, с. 192], необхідно вести мову про критерії допустимості технічних засобів і методів, за допомогою яких отримана інформація.

Правомірність використання відеоконференції, як і будь-якого технічного засобу, визначається з врахуванням прикладних принципів. До них відносять наукову обґрунтованість, безпечність, раціональність, продуктивність, дотримання встановленого порядку та умов застосування, фіксування ходу і результатів застосування [160, с. 341]. А.Є. Федюнін до їх числа зараховує також автентичність отриманих матеріалів [226, с. 44 – 46].

Автентичність (справжність) інформації, що отримується під час відеоконференції, є, на нашу думку, основним критерієм, що дає змогу використовувати отримані результати. Цей прикладний принцип буде дотриманий тільки у разі здійснення фіксування ходу і результатів процесуальної дії, проведеної у режимі відеоконференції, за допомогою технічних засобів відеозапису. Адже докази, отримані таким чином, мають бути досліджені на предмет законності їх походження, відповідності зафіксованої в них інформації, а місце, час і умови їх отримання підтверджуватися особами, які безпосередньо застосовують технічні засоби, або присутніми при цьому.

Застосування відеоконференції має також відповідати морально-етичним засадам (забезпечувати безпеку та здоров'я особи, що бере участь у процесуальних діях, не принижувати людську гідність) та пізнавальним закономірностям, тобто практичній результативності, можливості одержання об'єктивних, достовірних і таких, що можна перевірити відомостей [174, с. 16].

Не випадково автори, які досліджували питання допустимості використання технічних засобів у кримінальному провадженні, виділяють такий критерій, як наукова спроможність, що визначається рядом факторів. Серед них: відповідність сучасному розвитку науки і техніки; здатність пізнання предметів і явищ такими, якими вони є в дійсності (об'єктивність); позитивна експериментальна апробація; гарантованість отримання достовірного (доказового) результату; можливість його перевірки та оцінки [104, с. 155].

Принцип законності використання науково-технічних засобів у доказуванні передбачає нормативне закріплення можливості їх застосування, відповідність порядку їх використання та фіксування результатів вимогам кримінального процесуального закону з дотриманням прав і законних інтересів особи.

Застосування у кримінальному провадженні відеоконференції буде легітимним за умови додержання наступних вимог: гарантування учасникам можливості вільного вираження своїх думок, давання показань, заявлення клопотань [197, с. 192]; недопущення будь-якого впливу на учасника, заборона задавати

навідні запитання [232, с. 166]; забезпечення надійності технічного з'єднання, оскільки недостатня захищеність може позначитися на достовірності отриманих результатів [204, с. 229 – 230].

Відповідно до ст. 94 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Отримані у режимі відеоконференції докази можуть бути визнані недопустимими, якщо проведення процесуальної дії здійснювалося з перешкодами і/або перериванням аудіо- та/або відеосигналу, мало місце підключення третьої сторони до каналу зв'язку тощо. Слушною є думка К.О. Архіпової, яка вважає виправданим виділення окремого каналу (частоти) зв'язку, що забезпечуватиме конфіденційність переданої інформації, її належну якість. Технічні пристрої, за допомогою яких забезпечуватиметься такий зв'язок, мають бути сертифіковані, у тому числі за міжнародними аудіо-, відеостандартами [104, с. 85].

Таким чином, актуальним є завдання належного та правильного застосування відеоконференції з метою отримання доказової інформації. Адже доказами визнаються тільки відомості, отримані з передбаченого законом джерела, інакше, ними не можуть обґрунтовуватись висновки і рішення в кримінальному провадженні.

Інформація, отримана під час допиту за запитом про правову допомогу в режимі відеоконференції, буде мати значення для встановлення обставин, що підлягають доказуванню, тільки при неухильному дотриманні загальновизнаних принципів, норм міжнародного і національного права, прав і свобод людини і громадянина, виконання належних правил проведення і оформлення допиту, посвідчення документів, отриманих на території іноземної держави, використання технічних засобів, що відповідають встановленим стандартам, а також

відокремленого каналу зв'язку, що забезпечує безперервну, якісну і конфіденційну передачу інформації [104, с. 162 – 164].

На нашу думку, обґрунтованими є зроблені М.І. Пашковським наступні висновки щодо необхідності застосування під час оцінки доказів іноземного законодавства. По-перше, що норми міжнародного права у випадку застосування їх під час оцінки доказів не конкурують з національним процесуальним законодавством і можуть застосовуватися субсидіарно, тобто доповнюючи відповідні положення національного законодавства щодо оцінки доказів. По-друге, норми іноземного права мають застосовуватися лише до оцінки судом, що здійснює провадження, доказів, зібраних за межами держави. По-третє, вказані норми можуть застосовуватися лише до оцінки доказів за таким критерієм, як їх допустимість, тому що це єдина властивість (за винятком належності), яку можна встановити під час збирання доказів. У зв'язку з тим, що достовірність доказу оцінюється за внутрішнім переконанням органу, який ухвалює рішення, для останнього не має значення положення іноземного закону. По-четверте, норми іноземного права мають застосовуватися лише до оцінки доказів не з точки зору дотримання правил, що гарантують достовірність доказу, а з позиції дотримання прав учасників провадження [182, с. 150 – 151].

Погоджуємось з позицією М.І. Смирнова, який вважає, що для допустимого використання у національному кримінальному провадженні доказів, отриманих у результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, необхідно дотримуватись наступних вимог кримінального процесуального закону:

– докази та відомості, які одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит, і з тією метою, що в ньому зазначена;

– відомості, які містяться в матеріалах, отриманих в результаті виконання запиту, можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу

України був переданий запитуваній стороні з дотриманням передбаченого КПК України або міжнародним договором порядку;

– відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті міжнародної правової допомоги, не потребують легалізації, однак такі докази підлягають оцінці на загальних підставах [203, с. 484 – 485]

Рішення уповноваженої особи іноземної держави про виконання чи відмову у виконанні запиту про проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції оскарженню на території України не підлягає. Надання такої можливості означало б втручання у виключну юрисдикцію іноземної держави. Водночас учасник кримінального провадження має право оскаржити порядок проведення запитуваних процесуальних дій у режимі відеоконференції, дотримання положень міжнародного договору при направленні запиту [207, с. 169].

Привертає увагу й *проблема ознайомлення учасників провадження з відеофонограмою*, тобто відео- та аудіозаписом ходу і результатів проведених у режимі відеоконференції процесуальних дій. У КПК України закріплений обов'язок фіксування дистанційного судового провадження за допомогою технічних засобів відеозапису, за винятком випадків конфіденційного спілкування учасників провадження. Разом з тим, законодавчо не передбачена можливість і не врегульований порядок ознайомлення учасників провадження з відеозаписом ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції.

Пункти 14, 15 ч. 3 ст. 42 КПК України передбачають право підозрюваного, обвинуваченого ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, вимагати їх відкриття, одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення. Обвинувачений також має право ознайомлюватися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу і подавати щодо них свої зауваження (п. 5 ч. 4 ст. 42 Кодексу). Усі учасники судового провадження мають право отримати копію запису судового засідання, зробленого за допомогою технічного засобу (ч. 5 ст. 107 КПК України).

97,2 % опитаних адвокатів вважають необхідним передбачити право учасників кримінального провадження на ознайомлення з відеофонограмою.

Матеріальний носій відеозапису, як відомо, додається до матеріалів кримінального провадження. Порівняльний аналіз норм КПК України дозволяє зробити висновок про можливість застосування в цьому випадку аналогії закону. Тому вважаємо, що під час ознайомлення з матеріалами кримінального провадження у зв'язку із закінченням досудового розслідування відеофонограма відтворюється обвинуваченому і його захиснику, іншим учасникам за їх клопотанням. Якщо обвинувачений або його захисник не бажають ознайомитися з відеозаписом, про це робиться відповідна відмітка у протоколі ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

На стадії судового провадження необхідно надати його учасникам право ознайомлюватися з відеофонограмою, а також отримувати її копію за прикладом ознайомлення з аудіозаписом судового засідання та його копіюванням. Тим більше, що під час застосування технічних засобів відеозапису окреме аудіопротоколювання судового засідання здійснювати не потрібно, з урахуванням того, що відеозапис проводиться зі звуком [179].

Зберігати відеозапис проведених процесуальних дій у режимі відеоконференції доцільно на файловому сервері як суду, що здійснював провадження, так і суду, що організовував її проведення [133, с. 48]. Інший порядок створить перешкоди для реалізації права ознайомитися зі змістом відеофонограми, перевірити точність відображення на ній інформації, подати зауваження. Якщо ж суд, що отримав доручення про проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, не буде здійснювати фіксування технічними засобами відеозапису, особі необхідно буде направляти письмове клопотання про ознайомлення з відеофонограмою до суду, що здійснював провадження.

Д.Т. Арабулі пропонує при використанні відеоконференції в обох судах складати протокол і вести відеозапис, матеріальний носій відеозапису в 5 денний строк направляти в суд, що здійснював провадження. Введення такої норми, на

думку автора, сприяло б реалізації прав учасників і забезпечувало б єдність змісту протоколів за місцем допиту і розгляду справи [101, с. 85]. Н.М. Ахтирська також вважає доцільним передбачити обов'язок здійснювати фіксування технічними засобами відеозапису в місці знаходження особи, яка бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно [106, с. 38].

З метою забезпечення прав учасників провадження в Україні під час застосування відеоконференції необхідно здійснювати паралельний відеозапис та передбачити право на ознайомлення з відеофонограмою, подання на неї зауважень та отримання її копії учасниками провадження за їх клопотанням.

Викладене дає підстави для висновків про наявність окремих фінансових, організаційно-технічних проблем застосування відеоконференції та недоліків її процесуальної регламентації в КПК України. Для їх вирішення необхідно:

1) обладнати системами відеоконференцзв'язку всі місцеві та апеляційні суди загальної юрисдикції, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Верховний Суд України, установи попереднього ув'язнення та установи виконання покарань;

2) передбачити, що форму участі особи у судовому засіданні – безпосередньо чи в режимі відеоконференції – вирішує суд;

3) визначити ініціатором початку відеоконференції суд, що здійснює провадження;

4) передбачити залучення особи, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів відеозапису для забезпечення інформаційної безпеки, безперервного і стабільного сеансу зв'язку, належної якості передачі зображення і звуку, усунення можливих неполадок (адміністратора);

5) створити умови, що забезпечують в сукупності якісне зображення і звук, а перед початком проведення процесуальних дій обов'язково з'ясувати, чи не має в учасників кримінального провадження зауважень до якості зображення та звуку;

б) визначити об'єктивні технічні критерії оцінки якості відеоконференцзв'язку;

7) забезпечити можливість учасникам дистанційного судового провадження письмово подавати докази, пояснення, заявляти клопотання та відводи за допомогою електронного документообігу та електронного цифрового підпису;

8) регламентувати, що надані особою відеофайли, аудіозаписи за наявності технічної можливості відтворюються, а оригінали письмових документів або належним чином завірені копії, речові докази направляються на адресу суду, що здійснює провадження;

9) закріпити можливість обвинуваченого вирішувати місцезнаходження захисника при застосуванні відеоконференції;

10) створити умови для ефективного надання правової допомоги захисником, конфіденційного спілкуватися за допомогою технічних засобів;

11) передбачити, що дистанційне досудове розслідування та судове провадження не проводиться за участю осіб, що мають дефекти мови, зору, слуху, розлад психічної діяльності чи психічне захворювання, яке перешкоджає проведенню процесуальної дії.

Висновки до розділу 3

На підставі аналізу національних та міжнародних нормативно-правових актів виокремлено особливості проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні України.

Чітко окреслено коло осіб, які можуть брати участь у проведенні процесуальних дій дистанційно: обвинувачений, засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач і цивільний відповідач, їх представники та законні представники, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, перекладач, експерт, спеціаліст. Обґрунтовано неможливість застосування відеоконференції за участю осіб, що

мають дефекти мови, зору, слуху, характер розладу психічної діяльності чи психічне захворювання, яке перешкоджає проведенню процесуальної дії.

Разом із тим, виявлено низку проблемних аспектів законодавчого регулювання і правозастосування відеоконференції та запропоновано шляхи їх вирішення. Зокрема, питання організаційно-технічного забезпечення цієї телекомунікаційної технології в кримінальному провадженні може бути врегульовано шляхом: встановлення обладнання відеоконференцзв'язку в приміщеннях з оптимальними шумо- і лунопоглинаючими характеристиками та його правильним розташуванням по відношенню до світлового фону приміщення; з'ясування до початку проведення процесуальної дії, чи немає в учасників зауважень до якості звуку і зображення; залучення адміністратора для налаштування та обслуговування технічних засобів відеозапису, забезпечення інформаційної безпеки, безперервного і стабільного сеансу зв'язку, усунення можливих неполадок; закріплення, що форму участі у дистанційному судовому провадженні вирішує суд, а ініціатором початку відеоконференції є орган, що здійснює досудове розслідування, або суд, що здійснює провадження; створення єдиного ресурсу в інтерактивному режимі, який давав би можливість швидко узгодити час початку і закінчення проведення процесуальної дії у режимі відеоконференції тощо.

Запропоновано використовувати електронний документообіг для розв'язання проблеми подання письмових доказів, документів, заявлень клопотань та відводів. Адже електронний протокол, розписка та інші документи, на яких поставлений засвідчений службовими особами, які перебувають поряд з особою, що бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, цифровий підпис прирівнюється до власноручного підпису. Після завершення відеоконференції оригінали всіх документів або їх належно завірені копії повинні негайно направлятися органу, що здійснює досудове розслідування, або суду, що здійснює провадження.

Обґрунтовано право особи, якій надається правова допомога, на власний розсуд вирішувати питання про місцезнаходження захисника під час застосування

відеоконференції та обов'язок суду створити умови для здійснення ефективного захисту і конфіденційного спілкування.

Сформульовано положення про те, що захисник підозрюваного (обвинуваченого) не може перебувати у місці знаходження особи, щодо якої застосовуються заходи безпеки, оскільки це знижує їх ефективність.

Надані рекомендації, відповідно до яких поняті при пред'явленні для впізнання у режимі відеоконференції повинні знаходитися поряд з особою, яка впізнає. У випадку, якщо слідчий, прокурор вважатимуть за доцільне, за їх рішенням можуть додатково залучатися поняті, що перебуватимуть поряд з особами, які пред'являються для впізнання.

Аргументовано необхідність здійснення паралельного технічного фіксування ходу та результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції судом, державним органом чи установою, які її організують, та надання можливості учасникам провадження ознайомлюватися з відеофонограмою, подавати на неї зауваження, робити копії.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу вирішити наукову задачу – обґрунтувати низку наукових положень, висновків і пропозицій, що мають теоретичне і практичне значення, щодо вдосконалення правової регламентації та застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України. Зокрема:

1. Відеоконференція є передбаченою КПК України процедурою здійснення учасниками кримінального провадження окремих процесуальних дій за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів при трансляції з іншого приміщення у режимі реального часу. З метою досягнення термінологічної єдності, однакового тлумачення та застосування проведено семантичний аналіз поняття «відеоконференція» та обґрунтовано доцільність його вживання в законодавстві України та науковій юридичній літературі.

Системи відеоконференції класифікуються за такими критеріями: залежно від кількості користувачів (індивідуальні, групові та студійні), класу (програмні рішення, відеоконференції стандартної якості, високої чіткості, телеприсутність, ситуаційні та диспетчерські центри), режиму роботи (односторонні, двосторонні та багатосторонні).

Аргументовано, що відеоконференція відрізняється від інституту доручення слідчого, прокурора, суду.

Застосування відеоконференції у національному кримінальному провадженні має ряд переваг, серед яких: істотне прискорення строків здійснення досудового розслідування та судового провадження, зменшення фінансових витрат на проїзд викликаних до суду осіб, етапування в'язнів, утримання конвойної служби, реалізація однієї з основних засад судочинства – повного фіксування технічними засобами судового процесу, забезпечення участі осіб, які не мають можливості з поважних причин з'явитися для проведення слідчих (розшукових) дій чи в судові засідання, особистої безпеки та захисту учасників кримінального провадження від ймовірної помсти, прямих або непрямих погроз, тиску чи залякування тощо.

При наданні міжнародної правової допомоги відеоконференція істотно прискорює строк виконання міжнародних слідчих (судових) доручень; забезпечує учасникам, які перебувають в іноземній державі, можливість чути та бачити хід проведення процесуальних дій, задавати запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші, надані їм права та виконувати обов'язки у режимі реального часу; вирішує проблеми допустимості доказів, отриманих з-за кордону, оскільки передбачає застосування процесуального закону запитуючої держави, та ін.

2. Виокремлено етапи впровадження відеоконференції у кримінальне процесуальне законодавство України та з'ясовано, що вперше можливість проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення була закріплена ч. 6 ст. 303 КПК України 1960 р. в редакції Закону від 13 січня 2000 р. № 1381-XIV. В подальшому, у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1 червня 2011 р., КПК України 1960 р. був доповнений ст. 85-3 «Застосування телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії». Вирішальним кроком у впровадженні цієї телекомунікаційної технології стало прийняття КПК України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, що містить положення, які регламентують застосування відеоконференції під час досудового розслідування, судового провадження та при наданні міжнародної правової допомоги (ст.ст. 232, 336, 567).

3. Досліджено підстави здійснення дистанційного досудового розслідування, судового провадження, допиту за запитом про міжнародну правову допомогу та чітко окреслено коло осіб, які можуть брати участь у проведенні процесуальних дій дистанційно: обвинувачений, засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач і цивільний відповідач, їх представники та законні представники, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію),

заявник, свідок та його адвокат, перекладач, експерт, спеціаліст. Обґрунтовано неможливість застосування відеоконференції за участю осіб, що мають дефекти мови, зору, слуху, розлад психічної діяльності чи психічне захворювання, яке перешкоджає проведенню процесуальної дії.

4. Проведено аналіз міжнародно-правових актів і залежно від мети застосування відеоконференції їх поділено на дві групи. До першої групи віднесено рекомендації та обов'язкові для виконання норми, що регулюють застосування відеоконференції для забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, до другої – міжнародно-правові акти, що регламентують застосування відеоконференції при наданні міжнародної правової допомоги. Встановлено, що частиною національного кримінального процесуального законодавства України з усіх міжнародно-правових актів, які регламентують застосування відеоконференції, є Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р., Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. та Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про правову допомогу у кримінальних справах 1959 р. від 8 листопада 2001 р., оскільки ці акти ратифіковані Верховною Радою України.

За результатами вивчення міжнародних нормативно-правових актів і позитивного досвіду застосування відеоконференції в Австралії, Естонській Республіці, Індії, Італії, Королівстві Швеція, Латвійській Республіці, Новій Зеландії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Республіці Білорусь, Республіці Казахстан, Республіці Сінгапур, Російській Федерації, Сполучених Штатах Америки, Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративній Республіці Німеччина та Фінляндській Республіці обґрунтовано необхідність більш детальної регламентації процедури проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції в кримінальному провадженні України.

5. З урахуванням того, що порядок проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції має особливості, що відрізняють його від традиційного порядку, досліджено реалізацію під час застосування відеоконференції окремих засад

кримінального провадження, передбачених ст. 7 КПК України. Обґрунтовано, що такі засади кримінального провадження, як безпосередність дослідження показань, речей і документів, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, гласність і відкритість, забезпечення права на захист під час проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції реалізуються в повній мірі та є засобом забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

6. Особливу увагу приділено аналізу окремих рішень Європейського суду з прав людини. Узагальнено основні вимоги цієї міжнародної судової інстанції до країн-членів Ради Європи, у тому числі й України, та звернуто увагу, що відеоконференція є прийнятною формою участі у судовому провадженні, передбачена рядом міжнародних нормативно-правових актів і не суперечить принципам справедливості та публічності судового розгляду. Однак при її застосуванні необхідно забезпечити можливість чути і бачити учасників судового провадження та стежити за його ходом без технічних перешкод. Суд з власної ініціативи зобов'язаний упевнитися, чи відмовився обвинувачений від захисту і, якщо ні, призначити йому захисника та забезпечити умови для надання ефективної правової допомоги, можливість конфіденційного спілкування.

7. Констатовано, що очевидні та істотні переваги здійснення дистанційного досудового розслідування та судового провадження не означають відсутності проблем, пов'язаних із застосуванням відеоконференції. Вони стосуються організаційно-технічного забезпечення, законодавчого регулювання і правозастосування відеоконференції. Зокрема, охарактеризовані такі актуальні питання, як реалізація права особи, яка бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, подавати письмові докази, документи, заявляти клопотання та відводи; вибір місцезнаходження захисника, представника, законного представника, понятих, педагога, психолога, лікаря; забезпечення процесуальних гарантій конфіденційності спілкування захисника з особою, якій надається правова допомога; психологічні складнощі при застосуванні цієї телекомунікаційної технології у кримінальному

провадженні; допустимість використання як доказу отриманих у режимі відеоконференції відомостей; проблеми технічного фіксування ходу та результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, ознайомлення учасників провадження з відеофонограмою, подання зауважень та отримання її копії тощо.

8. На основі аналізу окремих, наведених у дослідженні особливостей та складностей проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції звернуто увагу на необхідність удосконалення практики її застосування. Шляхи вирішення проблемних аспектів здійснення дистанційного досудового розслідування та судового провадження висвітлено в запропонованому автором проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із застосуванням відеоконференції», яким обґрунтовано необхідність внесення змін до ст.ст. 3, 42, 107, 108, 226, 228, 232, 315, 322, 336, 401, 452, 506, 539 Кримінального процесуального кодексу України, ст. 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення», ст. 7 «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», п. 3.2.5. Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) (див. додаток І).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР : за станом на 15 трав. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI : за станом на 13 трав. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. №1003-05 / втратив чинність на підставі Кодексу від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV : за станом на 13 трав. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-1>
5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2002 р. № 3477-IV : за станом на 2 груд. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 13 січня 2000 р. № 1381-XIV / за станом на : 19 лист. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1381-14>
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 16 червня 2011 р. №3529-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3529-17>
8. Закон України «Про внесення змін до статті 218 Кримінально-процесуального кодексу України щодо ознайомлення обвинуваченого і захисника з

матеріалами кримінальної справи» від 8 квітня 2011 р. № 3228-VI ; Закон втратив чинність на підставі Кодексу № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3228-17>

9. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 р. № 851-IV : за станом на 27 бер. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

10. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 р. № 852-IV : за станом на 18 жовт. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/852-15>

11. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII : за станом на 19 лист. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>

12. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV : за станом на 1 жовт. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>

13. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР / за станом на : 2 груд. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>

14. Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII : за станом на 16 квіт. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

15. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» від 9 січня 2007 р. № 537-16 : за станом на 9 січ. 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

16. Закон України «Про попереднє ув'язнення» від 30 червня 1993 р. №3352-XII : за станом на 9 черв. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3352-12/page>

17. Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р. № 1789-XII : за станом на 27 бер. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/178912/page?text=%E4%EE%EF%EE%EC%EE%E3>

18. Закон України «Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» від 1 червня 2011 р. № 3449-VI : за станом на 1 черв. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3449-17>

19. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» № 251-V : за станом на 18 жовт. 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/251-16>

20. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітряю)» № 1433-IV : за станом на 4 лют. 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1433-15>

21. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР : за станом на 13 квіт. 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>

22. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї» від 16 грудня 2009 р. № 1767-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>

23. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р. №2453-VI : за станом на 8 квіт. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17?nreg=245317&find=1&text=%E2%B3%E4%E5%EE&x=0&y=0#w11>

24. Висновок комітету Верховної Ради України з питань верховенства права та правосуддя на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій»: за станом на 18 верес. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45773

25. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій» від 15 лютого 2013 р. № 2305 : за станом на 19 серп. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45773

26. Віденська Конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_047

27. Доручення Президента України «Щодо невідкладних заходів, пов'язаних із прийняттям Кримінального процесуального кодексу» від 5 лип. 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/shodonevidkladnih-zahodiv-povjazanih-iz-priinjattjam-krimin-doc103455.html>

28. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах. Міжнародний документ від 8 листопада 2001 р. : за станом на 1 черв. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_518

29. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах. Міжнародний документ від 20 квітня 1959 р. № 995_036 : за станом на 8 лист. 2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_036

30. Інструкція з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду

цивільних і кримінальних справ. Затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 17 грудня 2013 р. № 173

–

31. Інструкція про порядок виготовлення, надсилання, реєстрації, обліку та зберігання на паперових носіях та в електронному вигляді копій судових рішень, що підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру судових рішень. Затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 27 січня 2010 р. № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cn.court.gov.ua/tu/25/380/326/>

32. Інструкція про порядок використання комп'ютерних програм у центральному апараті Державної судової адміністрації України, територіальних управліннях державної судової адміністрації та судах загальної юрисдикції України. Затверджено Наказом Державної судової адміністрації України 22 лип. 2004 р. №127/04/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.8937.0>

33. Інструкція про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців. Затверджено Наказом Міністерства оборони України від 26 вересня 2013 р. № 656 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1775-13?nreg=z177513&find=1&text=%E2%В3%E4%E5%EE%EA%EE%ED%F4%E5%F0%E5%ED%F6&x=3&y=6#w11>

34. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження). Затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 15 листопада 2012 р. № 155 : за станом на 15 лист. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sud1401/legislation/on_the_order_of_the_technical_means_of_recording_progress/

35. Керівні принципи, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків. Міжнародний документ від 22 липня 2005 р. №995_e54 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_e54

36. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. : за станом на 18 жовт. 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16/page

37. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. : за станом на 4 лют. 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_789

38. Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу № 994_238 від 29 травня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_238/page

39. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. : за станом на 1 черв. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

40. Конвенція про права дитини. Міжнародний документ від 20 листопада 1989 р. № 995_021 : за станом на 1 січ. 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021

41. Конвенція про права інвалідів. Міжнародний документ від 13 грудня 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

42. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.5601.2&nobreak=1>

43. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 7 жовтня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_619

44. Концепція реформування кримінальної юстиції України. Затверджено Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 [Електронний ресурс].

– Режим доступу : <http://www.pravo.org.ua/2011-07-05-15-26-55/2011-07-22-11-15-02/947-kontsepsiia-reformuvannia-kryminalnoi-iustytzii.html>

45. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» від 18 липня 2013 р. № 223-1134/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13?nreg=v113474013&find=1&text=%E2%B3%E4%E5%E6%E7%E8%E9%EA%EB%EC%ED%EE%EF%F0%F1%F2%F3%F4%F5%F6%F7%F8%F9&x=11&y=7#w11>

46. Лист в.о. Голови Верховного Суду України П.П. Пилипчука головам апеляційних судів України від 25 січня 2006 р. № 1-5/45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/a830004f579505c5c2257103004ffbd7?OpenDocument>

47. Мережа апеляційних судів, затверджена Указом Президента України від 20 травня 2011 р. № 591/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/591/2011>

48. Мережа місцевих загальних судів, затверджена Указом Президента України від 20 травня 2011 р. № 591/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/591/2011>

49. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Генеральна Асамблея ООН, 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043

50. Наказ Генерального прокурора України «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва» від 11 лютого 2013 р. № 8 гн : за станом на 2 бер. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102

51. Наказ Державної судової адміністрації України «Про реалізацію пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» від 7 вересня 2012 р. № 105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rd.zt.court.gov.ua/sud0620/elektronsud/pilotnyproekt/>

52. Наказ Державної судової адміністрації України «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» від 31 травня 2013 р. № 72 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oask.gov.ua/sites/default/files/N72.pdf>

53. Определение Конституционного Суда Российской Федерации об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданина Орлова Дмитрия Игоревича на нарушение его конституционных прав положением части восьмой статьи 193 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации от 18 декабря 2008 г. №1090-О-О [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bestpravo.ru/federalnoje/dg-gosudarstvo/w0g.htm>

54. Определение Конституционного Суда РФ от 19 мая 2009 г. № 576-О-П [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/1692106/1692106-001.htm>

55. Определение Конституционного Суда Российской Федерации по жалобе гражданина Давыдова Андрея Станиславовича на нарушение его конституционных прав частью третьей статьи 376 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации от 16 ноября 2006 г. № 538-О [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=66313>

56. Основные принципы, касающиеся роли юристов. Приняты Восьмым Конгрессом ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. Гавана, 27 августа – 7 сентября 1990 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_313

57. План заходів, спрямованих на реалізацію пріоритетів діяльності Кабінету Міністрів України у 2008 році, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2008 р. № 383-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/383-2008-%D1%80>

58. Положення про автоматизовану систему документообігу суду. Затверджено рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 р. № 30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ln.kr.court.gov.ua/sud1111/300/120/>

59. Положення про Міністерство юстиції України, затверджене Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. № 395 : за станом на 15 квіт. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/33>

60. Положення про органи досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України. Затверджене наказом МВС України від 9 серпня 2012 р. № 686 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12>

61. Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 р. № 740 : за станом на 18 квіт. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-п>

62. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про ратифікацію Конвенції про права дитини» від 27 лютого 1991 р. № 789-ХІІ : за станом на 27 лют. 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/789-12>

63. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для створення та введення в експлуатацію системи відеоконференцзв'язку з метою проведення слідчих та інших процесуальних дій» від 28 березня 2012 р. № 313 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/313-2012-п?nreg=313-2012-%EF&find=1&text=%E2%B3%E4%E5%E6%E7%E8%E9%EA%EB%EC%ED%EE%EF%F0%F1%F2%F3%F4%F5%F6&x=9&y=8>

64. Постановление Конституционного Суда РФ от 10 декабря 1998 г. № 27-П «По делу о проверке конституционности части второй статьи 335 Уголовно-процессуального кодекса РСФСР в связи с жалобой гражданина М.А. Баронина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=21387>

65. Постановление Конституционного Суда РФ от 11 мая 2005 г. № 5-П «По делу о проверке конституционности статьи 405 Уголовно-процессуального

кодекса Российской Федерации в связи с запросом Курганского областного суда, жалобами уполномоченного по правам человека в Российской Федерации, производственно-технического кооператива «Содействие», общества с ограниченной ответственностью «Карелия» и ряда граждан [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=53471>

66. Постановление Конституционного Суда РФ от 14 февраля 2000 г. № 2-П «По делу о проверке конституционности положений частей третьей, четвертой и пятой статьи 377 Уголовно-процессуального кодекса РСФСР в связи с жалобами граждан А.Б. Аулова, А.Б. Дубровской, А.Я. Карпинченко, А.И.Меркулова, Р.Р. Мустафина и А.А. Стубайло» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=26139>

67. Постановление Конституционного Суда РФ от 15 января 1999 г. № 1-П «По делу о проверке конституционности положений частей первой и второй статьи 295 Уголовно-процессуального кодекса РСФСР в связи с жалобой гражданина М.А.Клюева» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=21775>

68. Постановление Пленума Верховного суда Российской Федерации «О практике применения судами принудительных мер медицинского характера» від 7 квітня 2011 р. № 6 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://internetandlaw.blogspot.com/2013/01/07042011-6.html>

69. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій» від 15 лютого 2013 р. № 2305 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45773

70. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права особи на досудове провадження, розгляд справи судовим органом або виконавче провадження протягом розумного строк» від 28

січня 2009 р. № 3665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=34272

71. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій» від 15 лютого 2013 р. № 2305 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45773

72. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України (щодо використання відеоконференцзв'язку)» від 6 березня 2009 р. № 4174 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF37Y00A.html

73. Проект Кримінально-процесуального кодексу України від 13 грудня 2007 р. № 1233 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=31115

74. Проект Кримінально-процесуального кодексу України Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права від 11 вересня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uba.ua/documents/kpk_11_09_2008.doc

75. Протокол № 6 до Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо допомоги з правоохоронних питань від 9 грудня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/840_149

76. Рекомендации группы старших экспертов «восьмерки». Париж, 12 апреля 1996 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/998_052

77. Рекомендация № R (2005) 9 Комитета министров Совета Европы «О защите свидетелей и лиц, сотрудничающих с правосудием» от 20 апреля 2005 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=INT;n=31775>

78. Рекомендації № R (2000) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» : за станом на 19 січня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_175

79. Римський статут міжнародного уголовного суда. Рим, 17 июля 1998 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icrc.org/rus/assets/files/other/rome_statute.pdf

80. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09/paran54#n54>

81. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003 у справі № 1-12/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>

82. Рішення ради суддів загальних судів від 21 листопада 2013 р

–

83. Руководство для сотрудников системы уголовного правосудия в отношении осуществления Декларации основных принципов правосудия для жертв преступления и злоупотребления и злоупотребления Властью (Док. А/CONF/144/20 June 07, 1990) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.asc41.com/UN_congress/Russian/8R%20Vosmoi%20Kongress/A_CONF144_20.pdf

84. Стратегии в области предупреждения преступности, в частности в отношении преступлений в городских районах и преступности среди несовершеннолетних и преступлений с применением насилия, включая вопрос о потерпевших: оценка и новые перспективы (Док. A/CONF.169/7, January 24, 1995, P. 35.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.asc41.com/UN_congress/Russian/9R%20Devyat%27yi%20Kongress/A_CONF169_7.pdf

85. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

86. Технічне завдання на Єдину судову інформаційну систему України, затверджене рішенням Ради суддів від 29 лютого 2008 р. № 38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/456/769005/>

87. Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу. Затверджено наказом Державної судової адміністрації України 7 вересня 2012 р. № 105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Timchasoviy%20reglament%20obminu%20elektronnimi%20dokumentami.doc>

88. Уголовно-процессуальный закон Латвийской Республики. Принят Сеймом 21 апреля 2005 г. : за станом на 28 верес. 2005 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.lv/likumi/29_upz.html

89. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь. Принят Палатой представителей 24 июня 1999 г. № 295-3 : за станом на 22 верес. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.by/world_of_law/text.asp?RN=hk9900295

90. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 13 декабря 1997 г. № 207-1: за станом на 4 лип. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008442

91. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г. № 174-ФЗ : за станом на 23 липня 2013 р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_148689/

92. Уголовно-процессуальный кодекс ФРГ от 1 февраля 1877 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.pravo.org.ua/files/_\(1\).pdf](http://www.pravo.org.ua/files/_(1).pdf)

93. Федеральный закон Российской Федерации «О внесении изменений в статьи 31 и 35 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации» от 27 декабря 2009 г. № 346-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rg.ru/2009/12/29/uk-dok.html>

94. Федеральный закон Российской Федерации «О внесении изменений в Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации» от 20 марта 2011 г. № 39-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=111775>

95. Федеральный закон Российской Федерации «О внесении изменений в Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации» от 29 ноября 2010 № 323-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=107287;fld=134;dst=100007;rnd=0.4551856753494503>

Спеціальна література:

96. Абдулвалиев А.Ф. Проблемы применения системы видеоконференцсвязи в уголовном судопроизводстве / А.Ф. Абдулвалиев // Право и политика, 2009. – № 7. – С. 1461 – 1466.

97. Абдулвалиев А.Ф. Совершенствование деятельности правоохранительных органов путем внедрения системы видеоконференцсвязи в стадии уголовного судопроизводства / А.Ф. Абдулвалиев // Совершенствование деятельности правоохранительных органов по борьбе с преступностью в современных условиях: материалы Международной научно-практической конференции (3 – 4 ноября 2011 г.). – Тюмень : Вектор Бук, 2011. – Вып. 8. – С. 161 – 164.

98. Абдулин Р.С. Проблемы использования видеоконференцсвязи при осуществлении правосудия / Р.С. Абдулин // Российский судья. – 2002. – № 5. – С. 33 – 34.

99. Аленін Ю.П. Допит підозрюваного як засіб збирання та перевірки доказів у досудовому провадженні : деякі нові питання / Ю.П. Аленін // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю.П. Аленін. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 6 – 10.

100. Алексеева Л. Видеоконференцсвязь в суде : технические проблемы решены, остались процессуальные / Л. Алексеева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lawmix.ru/comm/6895/>

101. Арабули Д.Т. Пробелы законодательного регулирования использования систем видеоконференц-связи при рассмотрении уголовных дел судом первой инстанции / Д.Т. Арабули // Российское правосудие. – М. : РАП, 2012. – № 3 (71). – С. 81 – 87.

102. Артамонова Е.А. Отдельные проблемы производства допроса свидетеля и потерпевшего путем использования систем видеоконференцсвязи в современном уголовном процессе / Е.А. Артамонова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=22&art=3201>

103. Архипова Е.А. Применение видеоконференцсвязи в уголовном судопроизводстве России и зарубежных стран / Е.А. Архипова // Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – 2011. – № 5 (25). – С. 45 – 49.

104. Архипова Е.А. Применение видеоконференцсвязи в уголовном судопроизводстве России и зарубежных стран (сравнительно-правовое исследование) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Архипова Екатерина Александровна. – Москва, 2013. – 198 с.

105. Архипова Е., Щерба С. Применение видеоконференцсвязи при допросе как средство обеспечения прав лиц, участвующих в следственных и судебных

действиях / Е. Архипова, С. Щерба // Уголовное право. – М. : АНО «Юридические программы», 2011. – № 5. – С. 105 – 108.

106. Ахтирська Н.М. Застосування відеоконференції у кримінальному судочинстві через призму практики Європейського суду з прав людини / Н.М.Ахтирська // Судова апеляція. – 2013. – № 2. – С. 35 – 40.

107. Барбара В.П. Використання комп'ютерних технологій у судочинстві / В.П. Барбара // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 1 (65). – С. 36 – 39.

108. Басиста І.В. Актуальні проблеми пред'явлення для впізнання поза візуального спостереження / І.В. Басиста // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ, 2004. – № 1. – С. 117 – 121.

109. Басиста І.В. Особливості проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи / І.В. Басиста // Наукові записки. Юридичні науки, 2005. – Том 38. – С. 16 – 18.

110. Берчикова М.Е. К вопросу о развитии использования системы видеоконференцсвязи в современном уголовном процессе // Актуальные проблемы борьбы с преступностью. Сборник статей Международной научно-практической конференции студентов и молодых ученых, проводимой в честь почетного работника органов прокуратуры, Заслуженного юриста РСФСР, доцента кафедры прокурорского надзора и организации правоохранительной деятельности Челябинского государственного университета Роберта Валентиновича Голубева. – Челябинск : Полиграф-Мастер, 2012. – С. 18 – 21.

111. Біленчук П.Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Біленчук, А.П.Гель, Г.С. Семаков. – К. : МАУП, 2007. – 512 с.

112. Бобечко Н. Проблеми участі сторін в апеляційному та касаційному розгляді кримінальної справи / Н. Бобечко // Вісник Львівського університету. – 2010. – Вип. 50. – С. 328 – 339. – (Серія : Юридична).

113. Богданов Л., Радуцький О. Технічна фіксація судових процесів: системний підхід до розвитку комп'ютерних технологій та інформаційних ресурсів / Л. Богданов, О. Радуцький // Юридичний журнал. – 2001. – № 2. – С. 84 – 85.

114. Богунов В. Реально віртуальний суд / В. Богунов // Закон і бізнес. – 2012. – № 35 (1074). – С. 12.

115. Бурлачук И.А. Применение видео-конференц-связи в российском уголовном процессе / И.А. Бурлачук // Бюллетень Международной ассоциации содействия правосудию. – 2011. – № 1 (5). – С. 104 – 105.

116. Варфоломеева Т.В. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення // Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила (особистий внесок – коментар до глави 5). – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

117. Васюков В.Ф. К вопросу об использовании видеоконференцсвязи при проведении предъявления лиц для опознания в условиях, исключающих визуальное наблюдение опознающего опознаваемым / В.Ф. Васюков // Использование современных информационных технологий и проблемы информационной безопасности в деятельности правоохранительных органов : сборник научных статей. – Калининград : Калинингр. ЮИ МВД России, 2011. – С. 129 – 134.

118. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

119. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

120. Видеоконференции – это просто! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.stel.ru/videoconference/tech_vc/prosto/

121. Видеоконференция [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Видеоконференция>

122. ВидеоКонференцСвязь : многомиллиардная экономия государственных средств. Верховный Суд Российской Федерации. – М., 2010 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cnews.ru/reviews/ppt/08_10_2010/german.pdf

123. Виляк О.И. Проблемы применения арбитражного процессуального законодательства, регулирующего использование видеоконференц-связи / О.И.Виляк [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.4aas.arbitr.ru/sites/4aas.arbitr.ru/files/doc/01.Виляк%20О%20И%20%20ВКС.doc>

124. Відео-конференція з Луценком перетворилася на фарс [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://svobodaslova.in.ua/news/read/9274>

125. Відповідач у телевізорі: перспективи відеоконференцій у судовому процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/EA004045.html

126. Власенко Н., Иванов А. Оpozнание в условиях, исключающих визуальное наблюдение / Н. Власенко, А. Иванов. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lawmix.ru/comm/3997>

127. Волеводз А.Г. Правовые основы взаимной правовой помощи по уголовным делам с использованием видеоконференцсвязи / А.Г. Волеводз [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mgimo.ru/files/114971/114971.pdf>

128. Волосюк П.В. Международное сотрудничество в уголовном судопроизводстве : Учебное пособие. – Ставрополь : СГУ, 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/902733/>

129. Вяткин Ф., Зильберман С. Высокие технологии в организации работы судов / Ф. Вяткин, С. Зильберман // Российская юстиция. – 2003. – № 6. – С. 64 – 65.

130. Вяткин Ф., Зильберман С., Зайцев С. Видеоконференцсвязь при рассмотрении кассационных жалоб / Ф. Вяткин, С. Зильберман, С. Зайцев // Российская юстиция, 2000. – № 6. – С. 11 – 12.

131. Гавриш Т.С. Проблеми допустимості доказів, отриманих в ході міжнародної правової допомоги в кримінальних справах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Гавриш Тетяна Степанівна. – Х., 2004. – 20 с.

132. Герман А.С., Сильнов М.А. Практика применения видеоконференц-связи в уголовном процессе / А.С. Герман, М.А. Сильнов // Уголовный процесс. – М. : ЗАО «Акцион-Медиа», 2012. – № 9. – С. 56 – 59.

133. Глазов Ю.В. Правила применения видеоконференц-связи пока остаются недостаточно понятными / Ю.В. Глазов // Арбитражная практика, 2011. – № 9. – С. 46 – 51.

134. Гончаренко В.Г., Гончаренко С.В. Критерії допустимості психологічного впливу на досудовому слідстві / В.Г. Гончаренко, С.В. Гончаренко // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – Вип. 3. – С. 107 – 116.

135. Гринюк В.О. Дотримання принципу розумного строку кримінального судочинства при провадженні досудового слідства / В.О. Гринюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 94. – С. 37 – 39.

136. Гриценко І.С., Погорецький М.А. Право на справедливий суд / І.С.Гриценко, М.А. Погорецький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – № 91. – С. 4 – 7.

137. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/

138. Экспертное мнение : ВКС должна стать массовой и дешевой [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cnews.ru/reviews /index.shtml?2010/10/08/411546>

139. Элькинд П.С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве / П.С. Элькинд. – Л. : ЛГУ, 1976. – 144 с.

140. Желтобрюхов С.П. Допрос свидетеля (потерпевшего) путем использования систем видеоконференцсвязи / С.П. Желтобрюхов. Материали к лекциям Рубинштейна Е.А. Курсы повышения квалификации адвокатов Кировской области. – С. 131 – 133 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://arso.kirov.ru/for_lawyers/69/1670/

141. Заседание Постояннодействующего Третейского Суда при Ассоциации «Украинский Третейский Союз» в режиме он-лайн [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.youtube.com/watch?v=3_PIV4dg5Eg

142. Звернення голови ради суддів загальних судів Інни Отрош «Щодо забезпечення активного використання при здійсненні правосуддя встановлених систем відеоконференцзв'язку» від 30 грудня 2013 р. № 9 рсзс-1019/13вих. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rszs.court.gov.ua/rszs/78597/>

143. Иванов В.В. Использование систем видеоконференцсвязи в современном уголовном процессе / В.В. Иванов. Материалы к лекциям Рубинштейна Е.А. Курсы повышения квалификации адвокатов Кировской области. – С. 134 – 136 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://arso.kirov.ru/for_lawyers/69/1670/

144. Исаков А.В. Особенности использования видеоконференц-связи при пересмотре приговора с участием адвоката-защитника / А.В. Исаков // Вестник Удмуртского университета. Правоведение, 2006. – № 6. – С. 273 – 277.

145. Карабут Л. Мета кримінально-процесуальної діяльності / Л. Карабут // Вісник прокуратури. – № 9 (111). – 2010. – С. 87 – 89.

146. Касаткин А.В. Современное состояние и перспективы применения компьютерных технологий при рассмотрении судом уголовных дел / А.В. Касаткин, Н.В. Персичкина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.alldocs.ru/zakons/index.php?from=13736>

147. Клементьев А.С. Телекоммуникационное обеспечение уголовного процесса : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Клементьев Александр Станиславович. – Владимир, 2007. – 175 с.

148. Клименко Н.І. Закріплення у КПК України принципу змагальності й незалежності судових експертів / Н.І. Клименко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 19 – 23.

149. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України : Навч. посіб. / Є.Г.Коваленко – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 576 с.

150. Козубенко Ю.В. О возможности допроса в режиме видеоконференцсвязи потерпевших граждан иностранных государств, находящихся за рубежом / Ю.В.Козубенко. Материалы к лекциям Рубинштейна Е.А. Курсы повышения квалификации адвокатов Кировской области. – С. 137 – 139 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://arso.kirov.ru/for_lawyers/69/1670/

151. Колоколов Н.А. Палочка-выручалочка – видеоконференцсвязь / Н.А.Колоколов. Материалы к лекциям Рубинштейна Е.А. Курсы повышения квалификации адвокатов Кировской области. – С. 148 – 149 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://arso.kirov.ru/for_lawyers/69/1670/

152. Кокотова Е.И. Правовое регулирование применения информационных технологий в судах общей юрисдикции : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Кокотова Евгения Игоревна. – М., 2009. – 155 с.

153. Котюк А.И. Фактические и процессуальные основания следственных действий как условия их правомерности / А.И. Котюк // Евразийский юридический журнал. – 2013. – № 3 (58). – С. 147 – 149.

154. Котюк І.І. Основи теорії судового пізнання. Ч.1. Загальнотеоретичні аспекти : навч. посіб. для студ. юрид. факультетів / І.І. Котюк. – К. : ВПЦ Київський університет, 2012. – 423 с.

155. Котюк І.І. Теорія судового пізнання : монографія / І.І. Котюк. – К. : ВПЦ Київський університет, 2006. – 435 с.

156. Краснопевцев С.А. Использование систем видеоконференцсвязи в уголовном процессе / С.А. Краснопевцев // Администратор суда, 2012. – № 1. – С. 17 – 20.

157. Криминалистика / под ред. В.А. Образцова. – М : Юристъ, 1997. – 760 с.

158. Криміналістика : питання і відповіді : навч. посібник / [А.В. Кофанов, О.В. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов та ін.]. – К. : Центр учбової літ., 2011. – 280 с. – ISSN 987-611-01-0162-2

159. Криміналістика : Підручник / За ред. П.Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – 544 с.

160. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

161. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 786 с.

162. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін. ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 664 с.

163. Кримінальний процес України : Підручник / Коваленко Є.Г., Маляренко В.Т. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

164. Кучинська О.П. Поняття принципів кримінального процесу та їх основні ознаки / О. П. Кучинська // Вісник Львівського університету. – 2011. – Вип. 53. – С. 383 – 388. – (Серія : Юридична).

165. Кучинська О.П. Принципи кримінального провадження у механізмі забезпечення прав його учасників : монографія / О. П. Кучинська. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 288 с.

166. Латинско-русский и русско-латинский словарь крылатых слов и выражений [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/latin_proverbs/6056/Est

167. Литвишко П. Применение систем видеоконференц-связи при оказании международной правовой помощи по уголовным делам / П. Литвишко // Законность. – 2007. – № 7. – С. 31 – 32.

168. Лукаш О.Л. Статистика щодо виконання міжнародних договорів України про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах / О.Л. Лукаш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/news/44390>

169. Маляренко В.Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : теорія, історія, практика : Монографія / В.Т. Маляренко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.

170. Маляренко В.Т. Про заочне провадження у кримінальному судочинстві / В.Т. Маляренко // Право України. – 2004. – № 9. – С. 3 –12.

171. Мачихин С.Г. Процессуальная форма в уголовном судопроизводстве России : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Мачихин Сергей Геннадиевич – М., 2006. – 187 с.

172. Милинчук В.В. Новые тенденции международного сотрудничества в сфере уголовного процесса : концепция транснационального правосудия / В.В. Милинчук // Государство и право. – 2004. – № 1. – С. 87 – 97.

173. Михайленко А.Р. Расследование преступлений: законность и обеспечение прав граждан. Научно-практическое издание / А.Р. Михайленко. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 446 с.

174. Михальчук Т.В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом у розслідуванні злочинів : автореф. дис. на здобуття наук. степеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Т.В. Михальчук. – К., 2009. – 22 с.

175. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України : Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. / М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.

176. Молдован А.В. Кримінальний процес України : Навч. посіб. / А.В. Молдован, С.М. Мельник. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 368 с.

177. Мурадов В. Проблеми використання відеоконференцз'язку на сучасному етапі розвитку техніко-криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ / В. Мурадов // Право України. – 2011. – № 7. – С. 235 – 240.

178. Недибалюк В. Як відео конференції ускладнять судовий процес / В. Недибалюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurblog.com.ua/2012/08/yak-video-konferentsiyi-uskladnyat-sudoviy-protses/>

179. Некрестьянов Д.С. Использование систем видеоконференцсвязи в арбитражном процессе / Д.С. Некрестьянов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ppt.ru/news/119825>

180. Пашковський М.І. Відеоконференція у кримінальному судочинстві / М.І. Пашковський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.google.com/document/d/1JE-UC4BFLZNPxNzscOyadevJSXJbkihlVpxJnLjlvqk/edit?hl=uk&pli=1>

181. Пашковський М.І. Дистанційне кримінальне правосуддя : міф чи реальність / М.І. Пашковський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://icpn.narod.ru/publicat/remjust.htm>

182. Пашковський М.І. Особливості доказування у кримінальних справах, пов'язаних з наданням міжнародної правової допомоги : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Пашковський Микола Іванович. – К., 2003. – 243 с.

183. Пашковський М.І. Участь закордонних органів зовнішніх зносин у кримінальному провадженні за КПК 2012 р. / М.І. Пашковський // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю.П. Алєнін. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 479 – 482.

184. Перелік апеляційних та місцевих загальних судів, в яких впроваджено систему відеоконференцзв'язку. Офіційний веб-портал судової влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua/videoconference>

185. Погорецький М.А. Докази у кримінальному процесі : проблемні питання / М.А. Погорецький // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2011. – № 1(3). – С. 1 – 53. – (Серія : Право). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11pmappp.pdf>

186. Полищук Д.А, Парфентьев А.В. Перспективы применения по новому УПК России научно-технических средств при раскрытии и расследовании

преступлений / Д.А. Полищук, А.В. Парфентьев // Прокурорская и следственная практика. – 2001. – № 3 – 4. – С. 164 – 177.

187. Почему вы не используете видеоконференции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tssonline.ru/articles2/fix-corp/pochemu-vy-ne-ispolz-videokonferenc>

188. Правова інформація та комп'ютерні технології в юридичній діяльності : навч. посіб. / В.Г. Иванов, С.М. Иванов, В.В. Карасюк та ін. ; за заг. ред. В.Г. Иванова. – 3-тє вид., змін. і доп. – Х. : Право, 2013. – 240 с.

189. Рабінович П.М., Федик С.Є. Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за матеріалами практики Європейського Суду з прав людини) / П.М. Рабінович, С.Є. Федик. – Львів : Астрон, 2004. – 171 с.

190. Реальный час [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://uk.wikipedia.org/wiki/Реальный_час

191. Решетняк В.И. Использование видеоконференц-связи в суде апелляционной инстанции / В.И. Решетняк // Администратор суда. – 2013. – № 1. – С. 19 – 24.

192. Рыжаков А.П. Допрос свидетеля (потерпевшего) с помощью систем видеоконференцсвязи: научно-практический комментарий к федеральному закону от 20.03.2011 № 39-ФЗ / А.П. Рыжаков. Материалы к лекциям Рубинштейна Е.А. Курсы повышения квалификации адвокатов Кировской области. – С. 157 – 161 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://apco.kirov.ru/for_lawyers/69/1670/

193. Романова Ю.А. Некоторые вопросы правовой регламентации судебного заседания арбитражного суда с использованием систем видеоконференц-связи / Ю.А. Романова // Вестник Томского государственного университета. – 2013. – №1 (7). – С. 114 – 119. – (Серия : Право).

194. Русанова І.О. Питання застосування новітніх технологій в судовій системі України / І.О. Русанова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.jlaw.snu.edu.ua/paper/?id=665&lang=ua>

195. Самоллева Е.Ю., Самошина З.Г. Предъявление для опознания лица в условиях, исключающих наблюдение опознающего опознаваемым / Е.Ю. Самоллева, З.Г. Самошина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1311437>

196. Севастьянова Ю. Непростая видео-конференц-связь / Ю. Севастьянова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=1&art=2756>

197. Сегай М. Сучасна парадигма інформатизації судочинства і питання захисту прав і законних інтересів учасників кримінального процесу / М. Сегай // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4. – С. 190 – 198.

198. Сергєєва Д.Б. До визначення поняття «доказу» за чинним КПК України / Д.Б. Сергєєва // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 24. – С. 212 – 221.

199. Сергєєва Д.Б. Допустимість доказу за новим КПК України / Д.Б.Сергєєва // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю.П. Аленін. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 114 – 117.

200. Сиза Н.П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України / Н.П. Сиза // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2012. – № 2 (6). – С. 1 – 21. – (Серія : Право). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snrkpu.pf>

201. Сизоненко А. Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України / А. Сизоненко // Право України. – 2003. – № 3. – С. 96 – 99.

202. Сизоненко А.С. Використання доказів, отриманих на території інших країн, в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Сизоненко Антон Степанович. – К., 2004. – 221 с.

203. Смирнов М.І. Використання у кримінальному провадженні доказів, одержаних від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу / М.І. Смирнов // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю.П. Аленін. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 482 – 488.

204. Смирнов М.І. Дистанційне кримінальне судочинство : реальність та перспективи / М.І. Смирнов // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – 2004. – № 1. – С. 223 – 231.

205. Смирнов М.І. Діюча сфера застосування відеоконференцзв'язку при одержанні доказів з кримінальних справ / М.І. Смирнов // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2004. – Вип. 60 – 62. – С. 85 – 87.

206. Смирнов М.І. Застосування відеозв'язку при одержанні доказів по кримінальних справах у порядку надання взаємної правової допомоги (процесуальні особливості) / М.І. Смирнов // Юридична Україна. – 2003. – № 8. – С. 23 – 30.

207. Смирнов М.І. Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Смирнов Максим Іванович. – К., 2005. – 268 с.

208. Смирнов М.І. Процесуальні особливості застосування нових форм взаємної правової допомоги по кримінальних справах / М.І. Смирнов // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 1 – 2 (9 – 10). – С. 228 – 231.

209. Смирнов М.І. Щодо використання відеоконференцзв'язку при перегляді судових рішень в касаційному порядку / М.І. Смирнов // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 1 (41). – С. 38 – 40.

210. Смирнов М. Применение видеоконференцсвязи при получении доказательств по уголовным делам в порядке указания взаимной правовой помощи

(процессуальные особенности) / М. Смирнов // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 11. – С. 127 – 131.

211. Смирнов М. Применение видеосвязи как мера обеспечения безопасности лиц, содействующих уголовному правосудию, и возможность реализации в уголовном судопроизводстве права конфронтации / М. Смирнов // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 5. – С. 117 – 120.

212. Смірнов М.І. Особливості і процедурні питання провадження процесуальних дій за допомогою відеоконференцз'язку у сфері міжнародного співробітництва / М.І. Смірнов // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 3 (11). – С. 210 – 214.

213. Смолина М. Осужденный на связи / М. Смолина // Вечерний Челябинск. – 19 ноября 1999 г. – № 218(8890) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.stel.ru/videoconference/tech_vc/using/chelyabinsk-newspaper.php

214. Советский уголовный процесс / Под ред. Д.С. Карева. – М. : Юрид. лит., 1975. – 568 с.

215. Сокиран М.Ф. Процесуальні і тактичні питання використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Сокиран Михайло Федорович. – К. : Академія адвокатури України, 2008. – 20 с.

216. Список судів, що не використовували систему ВКЗ під час досудового розслідування та судового провадження у грудні 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rszs.court.gov.ua/rszs/84116/>

217. Строгович М.С. О единой форме уголовного судопроизводства и пределах ее дифференциации / М.С. Строгович // Социалистическая законность, 1974. – № 9. – С. 50 – 53.

218. Сумин С.А. Допустимость применения электронной цифровой подписи (ЭЦП) при проведении сеансов видеоконференц-связи (ВКС) в процессуальной деятельности // Международная научно-практическая конференция «Общественная

безопасность, законность и правопорядок в III тысячелетии» : сборник материалов. – Ч. 1 : Юридические науки. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ин-та МВД России, 2010. – С. 196 – 199.

219. Сумин С.А. Применение систем видеоконференц-связи при допросе защищаемых территориально удалённых лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве на стадиях предварительного и судебного следствия : проблемы реализации и повышение эффективности / С.А. Сумин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.vimvd.ru/scientificwork/bulletin/3_2011/ur_3_11.pdf

220. Сумин С.А., Федотов И.С. Тенденции совершенствования процессуальной деятельности по обеспечению защиты участников уголовного судопроизводства на основе видеоконференцсвязи : проблемы международной унификации и национального развития / С.А. Сумин, И.С. Федотов // Вестник Воронежского государственного университета. – 2012. – № 1 (12). – С. 479 – 489.

221. Теоретико-правовые основы обеспечения безопасности участников уголовного процесса [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.textreferat.com/referat-10809-1.html>

222. Теория доказательств в советском уголовном процессе / Белкин Р.С., Винберг А.И., Дорохов В.Я., Карнеева Л.М. [и др.] ; Редкол. : Жогин Н.В. (отв. ред.), Миньковский Г.М., Ратинов А.Р., Танасевич В.Г., Эйсман А.А. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Юрид. лит., 1973. – 736 с.

223. Терехин В.А., Федюнин А.Е. Видеоконференцсвязь в современном российском судопроизводстве / В.А. Терехин, А.Е. Федюнин // Российская юстиция. – 2006. – № 1. – С. 22 – 24.

224. Тертышник В.М. Уголовный процесс : Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. / В.М. Тертышник – Х. : Арсис, 2000. – 576 с.

225. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации : Учебник / Отв. ред. П.А. Лупинская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2009. – 1072 с.

226. Федюнин А.Е. Теоретические и прикладные проблемы использования технических средств в раскрытии и расследовании преступлений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Антон Евгеньевич Федюнин. – Саратов, 2008. – 198 с.

227. Хавронюк Н.И. Реформа уголовных правонарушений : обоснование и проблемы / Н.И. Хавронюк [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pdfsearch.asia/УГОЛОВНЫХ.html>

228. Халиулин А.Г. Использование телекоммуникаций в уголовно-процессуальной деятельности / А.Г. Халиулин // Прокурорская и следственная практика. – 1999. – № 1 – 2. – С. 175 – 178.

229. Цуцкірідзе М. С. Практичні проблеми застосування норм чинного КПК України / М. С. Цуцкірідзе // Право України. – 2013. – № 11. – С. 88 – 94.

230. Черепанова О.В. О вопросах, возникших при реализации положений АПК РФ, связанных с организацией и проведением видео-конференц-связи / О.В. Черепанова // Закон. – № 10. – 2011. – С. 168 – 174.

231. Човен В.А. Актуальные вопросы использования информационных технологий в судебном делопроизводстве / В.А. Човен // Российский судья. – 2005. – №1. – С. 28 – 29.

232. Черноус Ю.М. Застосування відеоконференції при проведенні слідчих дій у межах міжнародної правової допомоги у кримінальних справах / Ю.М. Черноус // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1 (56). – С. 160 – 168.

233. Черноус Ю.М. Тактико-криміналістичне забезпечення міжнародної правової допомоги / Ю.М. Черноус // Науковий вісник Львівського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 458 – 468.

234. Шейфер С.А. Следственные действия. Основания, процессуальный порядок и доказательственное значение / С.А. Шейфер. – Самара : Самарский университет, 2004. – 227 с.

235. Шепітько В.Ю. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Ю. Шепітько. – К. : Ін Юре, 2010. – 496 с.

236. Ширіна С.А. Дистанційний судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення, пов'язані із безпекою дорожнього руху / С.А. Ширіна // Митна справа. – 2011. – № 6 (78), ч. 2, кн.1. – С. 260 – 265.

237. Шиплюк В.А. Использование видеоконференцсвязи при осуществлении правовой помощи по уголовным делам / В.А. Шиплюк // Криминалисть. – 2012. – № 1 (10). – С. 56 – 60.

238. Шульгина А. Суд в режиме видеоконференции: проблемы и перспективы / А. Шульгина // Судебно-юридическая газета. – 2013. – № 25 – С. 16.

239. Шумило М.Є. Гносеологічна і процесуальна природа доказів у Кримінальному процесуальному кодексі України / М.Є. Шумило // Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України (26 квітня 2013 р., м. Київ) : збірник матеріалів міжвузівської наукової конференції. Національна академія прокуратури України. – К. : Алерта, 2013. – С. 13 – 27.

240. Шумило М.Є. Докази і доказування // Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила (особистий внесок – коментар до глави 4). – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

241. Юридическая процессуальная форма : теория и практика / В.М. Горшенев, П.Е. Недбайло, В.С. Основин [и др.]. ; под ред. П.Е. Недбайло. – М. : Юрид. лит., 1976. – 280 с.

242. Яновська О.Г. Правові умови реалізації засад змагальності в кримінальному судочинстві / О.Г. Яновська // Право України. – 2011. – № 4. – С. 197 – 204.

243. Яновська О.Г. Роль суду в змагальному кримінальному судочинстві / О.Г. Яновська // Часопис Національної академії внутрішніх справ : наук. журнал. – 2013. – № 1. – С. 87 – 92.

244. Ясинок М.М. Впровадження новітніх інформаційних технологій в цивільному судочинстві України / М.М. Ясинок // Право і безпека. – 2004. – № 3'1. – С. 194 – 196.

Судова практика :

245. Архів апеляційного суду Закарпатської області. Постанова від 26 грудня 2011 р.

246. Справа «Антоненков та інші проти України» (Заява № 14183/02), Страсбург, 22 листопада 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khp.org/index.php?id=1179479527>

247. Справа «Афанасьєв проти України» (Заява № 38722/02), Страсбург, 5 квітня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khp.org/ru/index.php?id=1112866778>

248. Справа «Ван Мехелен та інші проти Нідерландів» (Заява № 21363/93, 21364/93, 21427/93, 22056/93), Страсбург, 23 квітня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=384>

249. Справа «Григор'єв проти України» (Заява № 51671/07), Страсбург, 15 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.6151.0>

250. Справа «Гриненко проти України» (Заява № 33627/06), Страсбург, 15 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sprava-grinenko-proti-ukrayini-doc136561.html>

251. Справа «Доорсон проти Нідерландів» (Заява № 20524/92), Страсбург, 26 березня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://coe.kiev.ua/hr/case/14.html>

252. Справа «Єрохіна проти України» (Заява № 12167/04), Страсбург, 15 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cna.court.gov.ua/sud2590/2536/233223/2449997/>

253. Справа «Жуковський проти України» (Заява № 31240/03), Страсбург, 3 березня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00246.html

254. Справа «Замфереско проти України» (Заява № 30075/06), Страсбург, 15 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sprava-zamferesko-proti-ukrayini-doc137170.html>

255. Справа «Меріт проти України» (Заява № 66561/01), Страсбург, 30 березня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.kiev.ua/hr/case/ua/ua16.html>

256. Справа «Мюррей против Соединенного Королевства» (Murray v. the United Kingdom). (Заявление № 14310/88), Страсбург, 28 октября 1994 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europeancourt.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/myurrej-protiv-soedinennogo-korolevstva-postanovlenie-evropejskogo-suda/>

257. Справа «N.B. проти України» (Заява № 17945/02), Страсбург, 3 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO4344.html

258. Справа «Пакеллі проти Федеративної Республіки Німеччина» (Pakelli case) Страсбург, 25 квітня 1983 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIIdx=83>

259. Справа «Саундерс против Соединенного Королевства» (Saunders v. the United Kingdom). (Заявление №19187/91), Страсбург, 17 декабря 1996 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europeancourt.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/saunders-protiv-soedinennogo-korolevstva-postanovlenie-evropejskogo-suda/>

260. Справа «Титаренко проти України» (Заява № 31720/02), Страсбург, 20 вересня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-113273>

261. Справа «Функе против Франции» (Funke v. France). (Заявление № 10828/8425), Страсбург, 25 февраля 1993 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo-law.kiev.ua/251413.html>

262. Справа «Хайров проти України» (Заява № 19157/06), Страсбург, 15 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/sprava-hairov-proti-ukrayini-doc134899.html>

263. Справа «Цихановський проти України» (Заява № 3572/03), Страсбург, 6 вересня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_33/pg_gnccso.htm

Іноземні джерела:

264. Annual Report 2012. European Court of Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/9A8CE219-E94F-47AE-983CB4F6E4FCE03C/0/2012_Rapport_Annuel_EN.pdf

265. Case of Akkoc v. Turkey. Application № 22947/93. Strasbourg, October 10, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/233813e697620022c1256864005232b7/7daf81dc50debbc7c125697e002ec6c2?OpenDocument>

266. Case of Aksoy v. Turkey. Application № 21987/93. Strasbourg, December 18, 1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58003#{\"itemid\":\[\"001-58003\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58003#{\)

267. Case of Aydin v. Turkey. Application № 23178/94. Strasbourg, September 25, 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d4d0dd240bfec7ec12568490035df05/7f2e468c707e033fc1256640004c3500?OpenDocument>

268. Case of Beaumartin v. France. Application no. 15287/89. Strasbourg, November 24, 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{\"fulltext\":\[\"Beaumartin v. France\"\],\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\", \"CHAMBER\"\], \"itemid\":\[\"001-57898\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{\)

269. Case of Eckle v. Germany. Application no. 8130/78. Strasbourg, July 15, 1982 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages>

/search.aspx#{"fulltext":["germanyjuly1982"],"documentcollectionid2":["GRANDCHAMBER","CHAMBER"],"itemid":["001-57476"]}

270. Case of Golubev v. Russia. Application no. 26260/02. Strasbourg, November 9, 2006 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://echr.ketse.com/doc/26260.02-en-20061109/view/>

271. Case of Grigoryevskikh v. Russia. Application no. 22/03. Strasbourg, July 9, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["GRIGORYEVSKIKH"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-92105"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

272. Case of Iwanczuk v. Poland. Application № 25196/94. Strasbourg, November 15, 2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/233813e697620022c1256864005232b7/f9eb683a24a63674c1256b06004505be?OpenDocument>

273. Case of Marcello Viola v. Italy. Application no. 45106/04. Strasbourg, January 5, 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["marcelloviola"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

274. Case of Sakhnovskiy v. Russia. Application no. 21272/03. Strasbourg, November 2, 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["SAKHNOVSKIY"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-101568"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

275. Case of Sayd-Akhamed Zubayrayev v. Russia. Application no. 34653/04. Strasbourg, September 26, 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["34653/04"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-111591"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

276. Case of Shugayev v. Russia. Application no. 11020/03. Strasbourg, April 14, 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["SHUGAYEV"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-96701"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

277. Case of Shulepov v. Russia. Application no. 15435/03). Strasbourg, December 01, 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Shulepov"\],"documentcollectionid2":\["GRAND CHAMBER"\],"CHAMBER"},"itemid":\["00 1-87229"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

278. Case of Stanford v. United Kingdom. Application no. 16757/90. Strasbourg, February 23, 1994 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["stanford"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"},"itemid":\["001-57874"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

279. Case of Tekin v. Turkey. Application № 22496/93. Strasbourg, June 09, 1998 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/1d40dd240bfee7ec12568490035df05/2603a2f4c77614c0c1256640004c3970?OpenDocument>

280. Case of Vendittelli v. Italy. Application no. 14804/89. Strasbourg, July 18, 1994 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Vendittelli v. Italy"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"},"itemid":\["001-57885"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{)

281. Code of Criminal Procedure of Estonia. Passed on February 02, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://legislationline.org/documents/section/criminalcodes>

282. Criminal Code Act of Australia 1995. In force on January 1, 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.comlaw.gov.au/Details/C2014C00011/Html/Text#_Тoc374528374

283. Criminal Justice Act of the Parliament of the United Kingdom, July 29, 1988 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/33/part/III>

284. Evidence Act of New Zealand 2006 № 69. December 4, 2006 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2006/0069/latest/DLM394263.html>

285. International Legal Assistance in Criminal Matters Act (2000:562) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.government.se/content/1/c6/01/52/68/db667afc.pdf>

286. Long distance proceedings through videoconference : the italian experience. Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (Vienna, 10 – 11 April 2000) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.uncjin.org/Documents/10thcongress/10cStatements/italy4e.pdf>

287. Ministerial Conference of the G-8 Countries on Combating Transnational Organized Crime (Moscow, October 19 – 20, 1999). Communiqué [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.fas.org/irp/news/1999/10/991020-crime-rus.htm>

288. Resolution of the Council of November 23, 1995 on the protection of witnesses in the fight against international organized crime (95/C 327/04) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31995Y1207\(04\)&model=guichett](http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=31995Y1207(04)&model=guichett)

289. Sabine Braun and Judith L. Taylor. Videoconference and Remote Interpreting in Criminal Proceedings / Guildford : University of Surrey. AVIDICUS. 2011. P. 11, 12 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&ved=0CEIQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.videoconferenceinterpreting.net%2FBraunTaylor2011%2F00_Braun_Taylor_2011_ToC.pdf&ei=ZLfeUusyTAan-4QT_8oGYDw&usg=AFQjCNE5y845m_XaDDSlpo0lg3e4alTCiQ&sig2=45gBLUX3SyJ_O6AUuhHrg&bvm=bv.59568121,d.bGE

290. The Code of Criminal Procedure, 1973. India, Act №. 2 of January 25, 1974 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=207834#LinkTarget_1499

ДОДАТКИ

Додаток А

Узагальнені результати опитування суддів щодо застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України (2013-2014 рр., опитано 251 особу)

1. Стаж роботи на посаді судді:

0,8%	до 1 року
5,2%	1 – 5 років
35,5%	5 – 10 років
60,5%	понад 10 років

2. Як Ви в цілому оцінюєте впровадження відеоконференції?

91,2%	позитивно
8,8%	нейтрально
–	негативно

3. Чи є передбачена КПК України регламентація відеоконференції достатньою?

44,6%	так
52,2%	ні
3,2%	Ваш варіант

4. Чи є застосування відеоконференції порушенням засади безпосередності дослідження доказів?

18,7%	так
78,1%	ні
3,2%	Ваш варіант

5. Чи доцільно, на Вашу думку, визначити категорію справ у яких обов'язково має застосовуватися відеоконференція?

8%	так
77,3%	ні
14,7%	тільки в справах:

☐	щодо неповнолітніх
☐	про тяжкі злочини
☐	про особливо тяжкі злочини
☐	Ваш варіант

6. Чи доцільно у всіх випадках покладати обов'язок встановлювати особу, яка бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, на службову особу суду, органу, установи чи організації, які отримали ухвалу про участь особи у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції?

98%	так
–	ні
2%	Ваш варіант

7. Чи необхідно передбачити обов'язкову участь захисника при застосуванні відеоконференції?

45,4%	так, у всіх випадках
21,5%	так, у певних випадках
21,1%	ні
12%	Ваш варіант

8. Де повинен знаходитися захисник?

34,3%	поряд з підзахисним
32,7%	у залі судового засідання чи місці проведення досудового розслідування
10,3%	якщо захисників два, один з них повинен знаходитися поряд з підзахисним, а інший – в залі судового засідання чи місці проведення досудового розслідування
22,7%	Ваш варіант

9. Чи необхідно передбачити право суду застосувати відеоконференцію без згоди обвинуваченого?

46,6%	так
51,4%	ні
2%	Ваш варіант

10. Ухвала про участь особи у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції повинна постановлятися не пізніше як за _____ до дня їх проведення

53,4%	7 днів
11,2%	10 днів
5,2 %	14 днів
30,2%	Ваш варіант

11. Що, на Вашу думку, перешкоджає ефективному застосуванню відеоконференції у сучасному кримінальному провадженні?

25,9%	недостатнє організаційно-технічне забезпечення
17,5%	недостатність підготовки осіб, що здійснюють її технічне забезпечення
28,7%	технічні та психологічні труднощі спілкування у режимі відеоконференції
17,9%	недосконалість її процесуальної регламентації
–	Ваш варіант

Додаток Б

Узагальнені результати опитування адвокатів щодо застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України (2013-2014 рр., опитано 254 особи)

1. Ваш стаж роботи адвокатом:

5,9%	до 1 року
15,4%	1 – 5 років
60,6%	5 – 10 років
18,1%	понад 10 років

2. Як Ви в цілому оцінюєте впровадження відеоконференції?

49,6%	позитивно
22,8%	нейтрально
27,6%	негативно

3. Чи є передбачена КПК України регламентація відеоконференції достатньою?

33,5%	так
66,5%	ні
–	Ваш варіант _____

4. Чи необхідно передбачити обов'язкову участь захисника обвинуваченого при застосуванні відеоконференції?

85%	так, у всіх випадках
15%	так, у певних випадках
–	ні
–	Ваш варіант _____

5. Де повинен знаходитися захисник?

77,2%	поряд з підзахисним
10,6%	у залі судового засідання чи місці проведення досудового розслідування
12,2%	якщо захисників два, один з них повинен знаходитися поряд з підзахисним, а інший – в залі судового засідання чи місці проведення досудового розслідування
–	Ваш варіант _____

6. Чи доцільно передбачити обов'язкову участь не менше двох захисників, один з яких буде знаходитися в залі судового засідання, інший – поряд з підзахисним

16,5%	так, у всіх випадках
58,7%	так, у певних випадках
22,4%	ні
2,4%	Ваш варіант

7. Чи необхідно забезпечити технічну можливість конфіденційного спілкування адвоката з підзахисним?

100%	так
–	ні
–	Ваш варіант

8. Чи порушується принцип змагальності при застосуванні відеоконференції?

46,1	так
53,9	ні
–	Ваш варіант _____

9. Яким чином підзахисний може заявити письмові клопотання, відводи при застосуванні відеоконференції?

48,8%	оголосити їх
26,4%	передати в судові засідання з використанням електронного документообігу та технічних засобів відеоконференції
12,2%	направити поштою
12,6%	Ваш варіант

10. Чи необхідно передбачити право учасників кримінального провадження на ознайомлення з записом відеофонограми?

97,2%	так
2,8%	ні
–	Ваш варіант _____

11. Чи доцільно передбачити право суду постановити ухвалу про необхідність безпосередньої участі особи, яка допитується в режимі відеоконференції?

94,1%	так
5,9%	ні
–	Ваш варіант _____

12. Що, на Вашу думку, перешкоджає ефективному застосуванню відеоконференції у сучасному кримінальному провадженні?

16,1%	недостатнє організаційно-технічне забезпечення
7,1%	недостатність підготовки осіб, що здійснюють її технічне забезпечення
33,1%	технічні та психологічні труднощі спілкування у режимі відеоконференції
40,9%	недосконалість її процесуальної регламентації
2,8%	Ваш варіант

Додаток В

Узагальнені результати опитування слідчих, прокурорів щодо застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України (2013-2014 рр., опитано 242 особи)

1. Як Ви в цілому оцінюєте впровадження відеоконференції?

78,1%	позитивно
15,7%	нейтрально
6,2%	негативно

2. Чи є передбачена КПК України регламентація відеоконференції достатньою?

71,9%	так
28,1%	ні
—	Ваш варіант _____

3. Чи доцільно передбачити можливість застосування відеоконференції при проведенні інших слідчих (розшукових) дій?

10,3%	так
83,5%	ні
6,2%	Ваш варіант _____

4. Чи доводилось Вам проводити допит, впізнання у режимі відеоконференції відповідно до норм КПК України від 13 квітня 2012 р.?

14,5%	так
85,5%	ні
—	Ваш варіант _____

5. На Вашу думку, коли повинна виноситися постанова про проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції?

5%	не пізніше як за 7 днів до дня їх проведення
2,5%	не пізніше як за 10 днів до дня їх проведення
90,5%	завчасно, щоб була можливість підготуватися до їх проведення
2%	Ваш варіант

6. Чи доцільно, на Вашу думку, визначити категорію справ у яких обов'язково має застосовуватися відеоконференція?

38,8%	так
61,2%	ні
—	Ваш варіант

7. Де повинен знаходитися захисник при застосуванні відеоконференції?

30,5%	поряд з підзахисним
32,6%	у місці проведення досудового розслідування
17,4%	якщо захисників два, один з них повинен знаходитися поряд з підзахисним, а інший – у місці проведення досудового розслідування
19,4%	Ваш варіант _____

8. Яким чином особа, яка бере участь у проведенні слідчої (розшукової) дії дистанційно, зможе заявити письмові заяви, клопотання, передати документи і нотатки, які використовувалися нею під час допиту?

69%	оголосити їх
23,1%	передати до місця проведення досудового розслідування з використанням електронного документообігу, факсимільного чи іншого засобу зв'язку
7,9%	направити поштою
–	Ваш варіант

9. Чи необхідно передбачити право слідчого, прокурора застосувати відеоконференцію без згоди підозрюваного, обвинуваченого?

76,4%	так
22,3%	ні
1,3%	Ваш варіант

10. Що, на Вашу думку, перешкоджає ефективному застосуванню відеоконференції у кримінальному провадженні?

36,4%	недостатнє організаційно-технічне забезпечення
6,2%	недостатність підготовки осіб, що здійснюють її технічне забезпечення
26,8%	технічні та психологічні труднощі спілкування у режимі відеоконференції
30,6%	недосконалість її процесуальної регламентації
–	Ваш варіант

Додаток Г

ПОСТАНОВА
про проведення допиту (впізнання) у режимі відеоконференції

Місто (село) _____

«__» _____ 201_ р.

 (П.І.Б слідчого, посада, найменування органу досудового розслідування)

розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 2014 р. за ознаками _____, –
(правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) ККУ)

ВСТАНОВИВ:

 (зміст обставин, які є підставою для прийняття постанови)

 (мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування)

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 110, 232 КПК України, –

ПОСТАНОВИВ:

1. Провести допит (впізнання) гр. _____ «__» _____ 201_ р. о
(П.І.Б., процесуальний статус)
- _____ год. _____ хв. у режимі відеоконференції.
2. Доручити співробітникам _____

(найменування органу досудового розслідування,
якому доручається забезпечити проведення відеоконференції)

на території юрисдикції якого перебуває гр. _____
вручити пам'ятку про процесуальні права, перевірити документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд до закінчення слідчої (розшукової) дії.

 (П.І.Б слідчого, посада, найменування органу досудового розслідування)

Суть постанови роз'яснена, заперечення відсутні.

«__» _____ 201_ р.

 (підпис)

 (П.І.Б. підозрюваного)

ПРОТОКОЛ допиту в режимі відеоконференції

Місто (село) _____ «__» _____ 201_ р.

Допит розпочато о «__» год. «__» хв.

Допит закінчено о «__» год. «__» хв.

(П.І.Б. слідчого, посада, найменування органу досудового розслідування)

розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 2014 р. у приміщенні _____

_____, а також _____
(вказується місце перебування слідчого) (вказується місце перебування допитуваного, з яким здійснюється відеоконференція)

за допомогою _____
(інформація про канали зв'язку, що гарантують інформаційну безпеку та технічну можливість проведення допиту)

за клопотанням _____
в присутності осіб, яким роз'яснені вимоги ч. 3. ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості, що стали їм відомі під час проведення слідчої дії

(їх прізвище, ім'я, ім'я по батькові, дата народження та місце проживання, підпис)

яким заздалегідь повідомили про застосування технічних засобів фіксації, умови і порядок їх застосування _____

(характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні допиту, підписи осіб)

з дотриманням вимог ст.ст. 104, 106, 223, 224, 232 КПК України допитав як _____

(вказується процесуальний статус допитуваного):

1. Прізвище, ім'я та ім'я по батькові _____
2. Дата та місце народження _____
3. Національність _____
4. Громадянство _____
5. Освіта _____
6. Місце роботи (навчання) _____
7. Рід заняття та посада _____
8. Місце проживання (реєстрації) _____
9. Судимість _____
10. Чи є депутатом (якої Ради) _____
11. Відомості про паспорт або інший документ, що засвідчує особу _____

Свідку роз'яснено, що його викликано для дачі показань у кримінальному провадженні _____
(вказати, у зв'язку з чим та в якому провадженні він допитується)

Свідкові _____ роз'яснено зміст ст. 63 Конституції України про те, що
(П.І.Б.)
особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначене законом.

Свідкові _____ роз'яснено зміст ст. 18 КПК України про свободу від
(П.І.Б.)
самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів чи членів сім'ї.

Свідкові _____ роз'яснено порядок проведення допиту, його права
(П.І.Б.)
та обов'язки, передбачені ст. 66 КПК України.

Свідка _____ відповідно до ст. 67 попереджено про кримінальну
(П.І.Б.)
відповідальність, передбачену ст.ст. 384, 385 КК України.

Ознайомившись із своїми правами, свідок заявив, що бажає давати показання
_____ мовою та викладати їх _____.
(вказати мову) (під запис або власноручно)

Послуг перекладача _____. Під час давання показань користуватися
(потребує, не потребує)
правовою допомогою адвоката _____.
(бажає, не бажає)

По суті поставлених запитань свідок _____ дав наступні показання:

_____ (вказати отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження)

Показання зафіксовані на носії інформації _____,
(вказати характеристики носіїв інформації)
які додаються до даного протоколу.

За результатами фіксування допиту технічними засобами від учасників процесуальної дії клопотання про внесення тексту показань до протоколу допиту
_____.
(надходили, не надходили)

Учасникам процесуальної дії повідомлено про спосіб ознайомлення із змістом протоколу, а саме _____.

(надання письмового протоколу, перегляд або прослуховування носіїв інформації (відеофонограми)

Ознайомившись із текстом протоколу допиту від учасників процесуальної дії клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень

_____.
(не надходили; якщо надійшли, вказати, що саме)

Свідок _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Учасники: _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Допитав: _____
(слідчий, посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Від підписання протоколу допиту відмовляюся у зв'язку з _____

_____.
(вказати причини такої відмови з боку свідка або іншого учасника процесуальної дії)

Свідок _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Захисник _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Поняті (у разі відсутності захисника):

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові, дата народження, місце проживання) (підпис)

2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові, дата народження, місце проживання) (підпис)

_____.
(слідчий, посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Додаток Д

ПРОТОКОЛ**одночасного допиту осіб у режимі відеоконференції**

Місто (село) _____ «__» _____ 201__ р.

Допит розпочато о «__» год. «__» хв.

Допит закінчено о «__» год. «__» хв.

(слідчий, посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 201__ року, у приміщенні _____, а також _____

(вказується місце перебування слідчого) (вказується місце перебування допитуваного, з яким здійснюється відеоконференція)

за допомогою _____

(інформація про канали зв'язку, що гарантують інформаційну безпеку та технічну можливість проведення допиту)

з дотриманням вимог статей 104, 106, 223, 224 КПК України, провів одночасний допит між:

1. _____
(процесуальний статус, прізвище, ім'я, ім'я по батькові)2. _____
(процесуальний статус, прізвище, ім'я, ім'я по батькові)

в присутності _____

(процесуальний статус, прізвище, ім'я, ім'я по батькові)

Учасникам слідчої дії повідомлено про застосування технічних засобів відеозапису, умови та порядок їх використання: _____

(характеристики технічних засобів відеозапису та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні цієї процесуальної дії)

(підпис)_____
(підпис)_____
(підпис)

Учасникам слідчої дії роз'яснено вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії та зміст ст. 63 Конституції України про те, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначене законом

(підпис)_____
(підпис)_____
(підпис)

Про кримінальну відповідальність, передбачену ст. 384 КК України («Завідомо неправдиве показання»), попереджений

(підпис)_____
(підпис)_____
(підпис)

Про кримінальну відповідальність, передбачену ст. 385 КК України («Відмова свідка від давання показань»), попереджений

_____ (підпис)

_____ (підпис)

_____ (підпис)

Особам, викликаним на одночасний допит, роз'яснено їх право після надання показань, з дозволу слідчого, ставити один одному запитання та вимагати доповнення протоколу і внесення до нього поправок.

При одночасному допиті дали показання:

_____ (з'ясовується чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках перебувають, після чого викладається зміст одночасного допиту)

Показання зафіксовані на носії інформації _____, (вказати характеристики носіїв інформації)

які додаються до даного протоколу.

За результатами фіксування допиту технічними засобами від учасників процесуальної дії клопотання про внесення тексту показань до протоколу допиту

_____ (надходили, не надходили)

Учасникам процесуальної дії повідомлено про спосіб ознайомлення із змістом протоколу, а саме _____ (надання письмового протоколу, перегляд або прослуховування відеофонограми)

Після ознайомлення з текстом протоколу допиту, учасники процесуальної дії клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень _____ (не заявили; якщо заявили, вказати, які саме)

Свідок _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Свідок _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Учасники: _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Допитав: _____ (слідчий, посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Від підписання протоколу допиту відмовляюся у зв'язку з _____

_____ (вказати причини такої відмови з боку свідка або іншого учасника процесуальної дії)

Свідок _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Захисник _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Поняті (у разі відсутності захисника):

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання) (підпис)

2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання) (підпис)

_____ (слідчий, посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Додаток Е

ПРОТОКОЛ

пред'явлення особи для впізнання у режимі відеоконференції

Місто (село) _____ «__» _____ 201__ р.

Впізнання почато о "____" год. "____" хв.

Впізнання закінчено о "____" год. "____" хв.

_____,
(слідчий, посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 20__ року, у приміщенні _____, а також _____

(вказується місце перебування слідчого)

(вказується місце перебування допитуваного,
з яким здійснюється відеоконференція)

при _____ освітленні за допомогою _____

(інформація про канали зв'язку, що гарантують інформаційну безпеку та технічну можливість проведення допиту)

за клопотанням _____

в присутності осіб, яким роз'яснені вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії:

_____,
(їх прізвище, ім'я, ім'я по батькові, дата народження та місце проживання, підпис)

яким заздалегідь повідомлено про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання: _____

(характеристики технічних засобів відеозапису та носіїв інформації, які застосовуються, підписи осіб)

у присутності понятих:

1) _____

(прізвище, ім'я, ім'я по батькові, адреса, підпис)

2) _____

(прізвище, ім'я, ім'я по батькові, адреса, підпис)

яким у відповідності зі ст.ст. 11, 13, 15, 66, 223, 232 КПК України роз'яснені їхні права і обов'язки з дотриманням вимог ст. ст. 40, 104, 223, 228, 231 КПК України, провів пред'явлення для впізнання таких осіб:

1. _____

(прізвище, ім'я, ім'я по батькові, вік, зовнішній вигляд і прикмети)

2. _____

3. _____

4. _____

Перед пред'явленням для впізнання у особи, яка впізнає _____ попередньо з'ясовано, чи може вона впізнати особу, опитано про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу.

На запитання слідчого особа, яка впізнає _____
відповіла: _____

(підпис)

У відсутності особи, що впізнає, понятим було роз'яснено, що гр-н (ка) _____

(обставини, які викликали необхідність пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференції)

Після цього слідчим особі, яка пред'являється для впізнання, у відсутності особи, яка впізнає, було запропоновано зайняти будь-яке місце серед інших осіб, в числі яких він пред'являється для впізнання, і він вибрав місце _____

(вказати місце ліворуч-праворуч: першим, посередині, другим, третім і т.д., крайнім праворуч)

Таким чином, особи, які пред'являються для впізнання, були розміщені в такому порядку зліва направо:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Особу попереджено про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань за ст.ст. 384, 385 КК України.

_____ (підпис)

На запитання про впізнання особа, яка впізнає, заявила, що _____.
 Ознаки (чи їх сукупність), за якими особа впізнала особу _____.
 З протоколом ознайомлені: _____

(спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення прізвище, ініціали, підпис)

До протоколу додається _____
 (носії інформації (відеофонограма))

Особа, яка впізнавала _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Особа, які пред'являлися для впізнання:

1. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)
2. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)
3. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Впізнана особа _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Учасники:

1. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Поняті:

1. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)
2. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Впізнання провів:

_____ (слідчий, посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Додаток Є

ПРОТОКОЛ пред'явлення речей для впізнання

Місто (село) _____ «__» _____ 201__ р.

Впізнання почато о “__” год. “__” хв.

Впізнання закінчено о “__” год. “__” хв.

_____,
(слідчий, посада, найменування органу, ініціали, прізвище)
розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру
досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 20__ року, у приміщенні
_____, а також _____

(вказується місце перебування слідчого)

(вказується місце перебування допитуваного,
з яким здійснюється відеоконференція)

при _____ освітленні за допомогою _____

(інформація про канали зв'язку, що гарантують інформаційну
безпеку та технічну можливість проведення допиту)

з дотриманням вимог ст. ст. 104, 223, 229, 231 КПК України в присутності осіб, яким
роз'яснені вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати
відомості щодо проведеної процесуальної дії _____,

(їх прізвище, ім'я, ім'я по батькові, дата народження та місце проживання,
підпис)

яким заздалегідь повідомлено про застосування технічних засобів фіксації, умови та
порядок їх використання: _____,

(характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації (відеофонограми)

у присутності понять:

1) _____

(прізвище, ім'я, ім'я по батькові, адреса, підпис)

2) _____

(прізвище, ім'я, ім'я по батькові, адреса, підпис)

яким відповідно зі ст.ст. 11, 13, 15, 66, 223 КПК України роз'яснені їхні права і
обов'язки, провів пред'явлення для впізнання таких речей:

1. _____

(найменування речі, її ознаки)

2. _____

3. _____

4. _____

Перед пред'явленням для впізнання у особи, яка впізнає
_____ попередньо з'ясовано чи може вона впізнати
особу, опитано про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини,
за яких вона бачила цю особу.

На запитання слідчого особа, яка впізнає _____
відповіла: _____

(підпис)

У відсутності особи, яка впізнає, речі були розміщені в такому порядку зліва направо:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Понятим було роз'яснено, що річ, яку пред'являють для впізнання _____

(обставини, які викликали необхідність пред'явлення для впізнання)

Після цього в кімнату для впізнання була запрошена особа, що впізнає.

Особу попереджено про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань за ст.ст. 384, 385 КК України.

_____ (підпис)

На запитання, про впізнання особа, яка впізнає заявила, що _____.

Ознаки (чи їх сукупність), за якими особа впізнала річ _____.

З протоколом ознайомлені: _____.

(спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників; прізвище, ініціали, підпис)

Особа, яка впізнавала _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Учасники:

1. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

Поняті:

1. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, ім'я по батькові) (підпис)

2. _____ / _____ /
 (прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Впізнання провів:

_____ (слідчий, посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Додаток Ж

До _____
(найменування суду)

судді _____
(П. І. Б.)

(П. І. Б., процесуальний статус
особи, що заявляє клопотання)
що проживає за адресою: _____

поштовий індекс, номери засобів
зв'язку, адреса електронної пошти _____

найменування (номер) кримінального
провадження _____

КЛОПОТАННЯ
про здійснення дистанційного судового провадження

У судове засідання, призначене до розгляду на «___» _____ 20__ р. о ____,
не зможу прийти у зв'язку з тим, що _____.
(вказати причину, що унеможливує проведення судового засідання у звичайному режимі)

Прошу забезпечити участь у судовому провадженні у режимі відеоконференції.

Найближчий суд _____, до якого можна
(найменування суду, держ. органу, установи)
прийти для участі у судовому провадженні у режимі відеоконференції, знаходиться
за адресою: _____.

На підставі викладеного, керуючись ст. 336, 372 КПК України:

ПРОШУ:

1. Забезпечити проведення судового розгляду, що призначене «___» _____ 20__ р. о ____, у режимі відеоконференції;
2. Доручити _____, що знаходиться за адресою: _____
(найменування суду держ. органу, установи)
організацію проведення відеоконференції за моєю участю.

«___» _____ 20__ р.

(підпис)

/ _____ /
(П.І.Б.)

Додаток 3

Ухвала про участь у судовому провадженні в режимі відеоконференції

Справа № _____

Провадження № _____

У Х В А Л А

про участь особи у судовому провадженні в режимі відеоконференції

« ___ » _____ 20__ р.

Місто _____

(найменування суду)_____
(найменування суду) у складі суддів: _____ при секретарі судових

засідань _____, з участю сторін та інших учасників кримінального провадження _____, розглянувши клопотання про здійснення дистанційного судового провадження _____

(П.І.Б., рік, місяць і день, місце народження проживання особи, що заявила клопотання)

у провадженні № _____ щодо _____
(П.І.Б., рік, місяць, день, місце народження і проживання; закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення)

В С Т А Н О В И В:

Обвинувачений _____ на даний час тримається в установі виконання
(П.І.Б)покарань _____, просить забезпечити його участь у судовому засіданні,
(найменування установи)

призначеному на « ___ » _____ 20__ р. о ___ у режимі відеоконференції у зв'язку з тим, що він страждає на відкриту форму туберкульозу, а тому утримується в туберкульозному диспансері вказаної установи виконання покарань.

Відповідно до вимог п. 1 ч. 1 ст. 336 КПК України судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі неможливості безпосередньої участі в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин.

Частина 2 ст. 336 КПК України передбачає, що суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження.

Враховуючи, що обвинувачений _____ просить про застосування
(П.І.Б)

відеоконференції, суд вважає доцільним проведення дистанційного судового провадження _____

(зміст обставин, що є підставою для прийняття ухвали)

(мотиви прийняття ухвали; їх обґрунтування)

У зв'язку з наявністю у _____
(найменування установи виконання покарань)

технічної можливості для організації відеоконференції, суд вважає необхідним зобов'язати _____ організувати проведення

(найменування установи виконання покарань)

судового провадження у режимі відеоконференції за участю обвинуваченого _____ «__» _____ 201__ р. о _____.

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 336, 372 КПК України,

У Х В А Л И В :

Здійснення судового засідання у кримінальному провадженні № _____ за обвинуваченням _____ у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого _____ КК України, призначене на «__» _____ 201__ р. о __. здійснити у режимі відеоконференції між _____, що знаходиться адресою: _____ та _____, що знаходиться за адресою: _____.

Виконання ухвали в частині технічного забезпечення відеоконференції з обов'язковою участю _____, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого _____ КК України, доручити керівнику (або особі що виконує його обов'язки) _____.

Зобов'язати уповноважену службову особу _____ вручити обвинуваченому пам'ятку про процесуальні права, перевірити його документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з ним до закінчення судового засідання.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Суддя

(підпис)

/ _____ /
(П.І.Б)

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
у зв'язку із застосуванням відеоконференції

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

І. ВНЕСТИ ЗМІНИ ДО ТАКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ :

1. У Кримінальному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-13, ст. 88 із наступними змінами):

1) у статті 3:

частину першу після пункту 26 доповнити новим пунктом такого змісту:

«27) відеоконференція – передбачена цим Кодексом процедура здійснення окремих процесуальних дій учасниками кримінального провадження за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів при трансляції з іншого приміщення у режимі реального часу»;

2) у статті 42:

пункт 15 частини другої викласти в такій редакції:

«15) одержувати копії процесуальних документів, відеофонограми та письмові повідомлення»;

пункт 5 частини четвертої викласти в такій редакції:

«5) ознайомлюватися з журналом судового засідання, технічним записом судового процесу, відеофонограмою, які йому зобов'язані надати уповноважені працівники суду, і подавати щодо них свої зауваження»;

3) у статті 107:

після частини п'ятої доповнити новою частиною такого змісту:

«6. Паралельне технічне фіксування ходу та результатів процесуальних дій проведених у режимі відеоконференції здійснюється також судом, державним органом чи установою, які її організують.

Учасники судового провадження за їх клопотанням мають право ознайомлюватися з відеофонограмою, подавати на неї зауваження та отримувати її копію».

У зв'язку з цим частину шосту вважати частиною сьомою;

4) у статті 108:

частину першу після пункту 5 доповнити новим пунктом такого змісту:

«6) відмітка про проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції».

У зв'язку з цим пункт 6 вважати пунктом 7;

5) у статті 226:

доповнити частиною п'ятою такого змісту:

«5. У випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, він може бути допитаний у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування)»;

6) у статті 228:

частину п'яту доповнити положенням такого змісту:

«Пред'явлення для впізнання у такому випадку може бути проведено у режимі відеоконференції. Відсутність захисника при пред'явленні для впізнання у приміщенні, де знаходиться особа, до якої застосовані заходи безпеки, не може розглядатися як перешкода реалізації його прав та прав особи, яка підлягає впізнанню. Поняті при пред'явленні для впізнання знаходяться поряд з особою, яка впізнає. У випадку, якщо слідчий, прокурор вважатимуть за доцільне, за їх рішенням можуть додатково залучатися поняті, що перебуватимуть поряд з особою, яка пред'являється для впізнання».

7) статтю 232 викласти в такій редакції:

«Стаття 232. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час досудового розслідування

1. Допит, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках:

1) неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому розслідуванні з поважних причин;

2) необхідності забезпечення безпеки осіб;

3) проведення допиту, впізнання осіб чи речей за участю неповнолітнього свідка, потерпілого, підозрюваного;

4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;

5) наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

2. Брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно може підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник та законний представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, перекладач, експерт, спеціаліст.

3. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту згідно із статтею 225 цього Кодексу – слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. У разі, якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише вмотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Рішення про здійснення

дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує.

4. У клопотанні про участь у досудовому розслідуванні в режимі відеоконференції зазначається орган досудового розслідування, суд, державний орган, установа, в яких необхідно забезпечити її проведення. Таке клопотання повинно бути подано завчасно, для того, щоб була можливість підготуватися до проведення процесуальної дії у режимі відеоконференції.

5. Постанова слідчого, прокурора, ухвала слідчого судді про участь особи у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції, крім загальних відомостей, передбачених ст.ст. 110, 372 цього Кодексу, має містити:

1) найменування органу досудового розслідування, суду, державного органу, установи, яким доручається забезпечити проведення відеоконференції;

2) ім'я (найменування) особи, яка братиме участь у досудовому розслідуванні в режимі відеоконференції, її процесуальний статус;

3) дату, час і місце проведення процесуальної дії.

Така постанова (ухвала) оскарженню не підлягає.

6. Копія постанови (ухвали) про участь особи у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції негайно надсилається до органу досудового розслідування, суду, державного органу, установи, які зобов'язані організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Службова особа органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, зобов'язана організувати його виконання у визначений в постанові (ухвалі) про проведення дистанційного досудового розслідування термін.

7. Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть

участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені цим Кодексом.

Перед початком проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції слідчий, прокурор, слідчий суддя з'ясовує чи не має в учасників зауважень до якості звуку та зображення. При відсутності таких зауважень у всіх учасників проведення процесуальної дії продовжується.

8. Проведення допиту, впізнання осіб чи речей у режимі відеоконференції здійснюється згідно з положеннями цієї статті та статей 225-229 цього Кодексу.

Проведення дистанційного досудового розслідування за рішенням слідчого судді здійснюється згідно з положеннями цієї статті та частинами четвертою та п'ятою статті 336 цього Кодексу.

9. Якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, в якому він розташований, службова особа цього органу досудового розслідування зобов'язана вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення слідчої (розшукової) дії.

10. Якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені частиною дев'ятою цієї статті.

11. Якщо особа, яка буде брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно, утримується в установі попереднього ув'язнення або установі

виконання покарань, дії, передбачені частиною дев'ятою цієї статті, здійснюються службовою особою такої установи.

12. Хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису у всіх місцях її проведення.

Носій відеозапису відеоконференції є додатком до протоколу слідчої (розшукової) дії та приєднується до матеріалів кримінального провадження.

13. У разі виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у проведенні процесуальної дії в режимі відеоконференції, за наявності постанови (ухвали) про таку участь слідчий, прокурор, слідчий суддя відкладає її проведення, крім випадків, коли відповідно до цього Кодексу вона може відбутися без участі такої особи.

14. Якщо особа, яка подала клопотання про участь у проведенні процесуальної дії в режимі відеоконференції, з'явилася до органу досудового розслідування, вона бере у ній участь в загальному порядку.

15. Особа, якій забезпечується захист, може брати участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності та голосу, за яких її неможливо впізнати.

16. Дистанційне досудове розслідування не проводиться за участю осіб, що мають дефекти мови, зору, слуху, розлад психічної діяльності чи психічне захворювання, яке перешкоджає проведенню процесуальної дії, а також, якщо хоча б в одному з місць проведення відеоконференції відсутнє відповідне технічне обладнання.

17. Орган досудового розслідування, суд, державний орган, установа, що організували відеоконференцію, електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку направляє органу, що здійснює розслідування, засвідчені копії документа, що посвідчує особу, розписки про роз'яснення прав, обов'язків та відповідальності, інші документи, подані особою, яка брала участь у проведенні

процесуальної дії у режимі відеоконференції. Оригінали документів, речові докази надсилаються органу, що здійснює розслідування.

18. Слідчий, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести у режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора.

За результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, прокурор складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувався опитуваним, а також обставини, які були ним повідомлені. За необхідності опитування фіксується за допомогою технічних засобів аудіо- чи відеозапису.

Слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів з метою встановлення особи опитуваного у режимі відео- або телефонної конференції та зазначити в рапорті, яким чином була підтверджена особа опитуваного.

У разі необхідності отримання показань від опитаних осіб слідчий, прокурор проводить їх допит»;

8) у статті 315:

частину другу після пункту 4 доповнити новим пунктом такого змісту:

«5) вирішує питання про форму участі особи у судовому засіданні».

У зв'язку з цим пункт 5 вважати пунктом 6;

9) у статті 322:

частину другу доповнити новим пунктом 8 такого змісту:

«8) непрацездатності технічних засобів відеозапису, що унеможлиблює участь особи у судовому засіданні у режимі відеоконференції, крім випадків, коли відповідно до цього Кодексу судове засідання може відбутися без участі такої особи»;

10) статтю 336 викласти в такій редакції:

«Стаття 336. Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження

1. Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі:

1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні з поважних причин;

2) необхідності забезпечення безпеки осіб;

3) проведення процесуальних дій за участю неповнолітнього свідка, потерпілого, обвинуваченого;

4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження;

5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

2. Брати участь у судовому провадженні дистанційно може обвинувачений, засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник та законний представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, перекладач, експерт, спеціаліст.

3. Суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. Питання про форму участі особи у судовому засіданні – безпосередньо чи у режимі відеоконференції, вирішується судом вмотивованою ухвалою. Дистанційне судове провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, не може бути проведене, якщо він проти цього заперечує.

Прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження суд може і під час підготовчого судового засідання в ухвалі про призначення судового розгляду.

4. У клопотанні про участь у судовому провадженні в режимі відеоконференції зазначається суд, державний орган, установа, в яких необхідно забезпечити її проведення. Таке клопотання повинно бути подано завчасно, для того, щоб була можливість підготуватися до проведення процесуальної дії у режимі відеоконференції.

5. Ухвала про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, крім загальних відомостей, передбачених ст. 372 цього Кодексу, має містити:

1) найменування суду, державного органу, установи, яким доручається забезпечити проведення відеоконференції;

2) ім'я (найменування) особи, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, її процесуальний статус;

3) дату, час і місце проведення судового засідання.

6. Копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції негайно надсилається до суду, державного органу, установи, які зобов'язані організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Суд, державний орган чи установа, що отримали доручення, за погодженням з судом, що надав доручення, зобов'язані у визначений в ухвалі строк організувати його виконання.

Ухвала про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції оскарженню не підлягає.

7. Застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку. Учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість

чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені цим Кодексом.

Перед початком проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції суд з'ясовує, чи немає в учасників судового провадження зауважень до якості звуку та зображення. При відсутності таких зауважень у всіх учасників судовий розгляд продовжується.

8. Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд, судовий розпорядник або секретар судового засідання цього суду зобов'язаний вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання.

9. Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією юрисдикції суду та поза територією міста, в якому він розташований, суд своєю ухвалою може доручити суду, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені частиною восьмою цієї статті.

10. Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, тримається в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, дії, передбачені частиною восьмою цієї статті, здійснюються службовою особою такої установи.

11. Хід і результати слідчої процесуальної дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису у всіх місцях її проведення.

Носій відеозапису відеоконференції є додатком до журналу судового засідання і після закінчення судового засідання додається до матеріалів кримінального провадження.

12. У разі виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, за наявності ухвали суду про таку участь, суд відкладає розгляд справи, крім випадків, коли відповідно до цього Кодексу судове засідання може відбутися без участі такої особи.

13. Якщо особа, яка подала клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, з'явилася до зали судового засідання, вона бере участь у судовому засіданні в загальному порядку.

14. Особа, якій забезпечується захист, може брати участь у проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо впізнати.

15. Дистанційне судове провадження згідно з правилами цієї статті може здійснюватися в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, Верховному Суді України під час здійснення судового провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до їх компетенції.

16. Дистанційне судове провадження не проводиться за участю осіб, що мають дефекти мови, зору, слуху, розлад психічної діяльності чи психічне захворювання, яке перешкоджає проведенню процесуальної дії.

17. Суд, що організував відеоконференцію, електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку, направляє суду, що здійснював провадження, засвідчені копії документа, що посвідчує особу, розписки про роз'яснення прав, обов'язків та відповідальності, інші документи, подані особою, яка брала участь у проведенні процесуальної дії у режимі відеоконференції. Оригінали документів, речові докази надсилаються на адресу суду, що здійснював провадження»;

11) у статті 401:

частину першу після пункту 3 доповнити новим пунктом такого змісту:

«4) вирішує питання про форму участі особи у судовому засіданні».

У зв'язку з цим пункт 4 вважати пунктом 5;

12) у статті 452:

пункт 5 частини другої викласти в такій редакції:

«5) має право визначати органи державної влади, представники яких можуть надати в суді пояснення, корисні для вирішення справи, та дає розпорядження про їх виклик до суду або про участь у режимі відеоконференції відповідно до статті 336 цього Кодексу»;

13) у статті 506:

частину другу доповнити абзацом другим такого змісту:

«Така особа може брати участь у проведенні процесуальних дій або у судовому засіданні безпосередньо чи у режимі відеоконференції. Питання про форму участі вирішується прокурором, судом»;

14) у статті 539:

частину четверту доповнити абзацом третім такого змісту:

«У випадках, передбачених ч. 1 ст. 336 цього Кодексу, розгляд клопотання про вирішення питання, пов'язаного з виконанням вироку, може здійснюватися у режимі відеоконференції».

2. У Законі України «Про попереднє ув'язнення» (Відомості Верховної Ради України, 1993, № 35, ст. 360 із наступними змінами):

статтю 20 доповнити частиною дев'ятою такого змісту:

«У разі, якщо особа брала участь у судовому провадженні дистанційно, електронна копія судового рішення про її звільнення з-під варти, невідкладно надсилається до місця попереднього ув'язнення електронною поштою і підлягає негайному виконанню».

3. У Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (Відомості Верховної Ради України, 1994, № 11, ст. 51 із наступними змінами):

статтю 7 доповнити пунктом «и» такого змісту:

«и) проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції».

4. У Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під

час судового засідання (кримінального провадження), затвердженій наказом Державної судової адміністрації України від 15 листопада № 155:

абзац перший пункту 3.2.5. викласти в такій редакції:

«3.2.5. При виявленні ознак непрацездатності технічних засобів відеозапису, а також у випадку неможливості налагодження їх коректної роботи під час підготовки системи або проведення судового засідання, погіршення якості зв'язку або припинення відеотрансляції, секретар судового засідання, відповідальний за технічний супровід сеансу відеоконференції, негайно інформує головуєчого (слідчого суддю), а адміністратор – про терміни відновлення працездатності технічних засобів відеозапису.

Секретар судового засідання повинен призупинити сеанс відеоконференції та з'єднатися знову з відповідним судом, державним органом чи установою. Якщо повторне з'єднання неможливе або не призводить до поліпшення якості відеоконференції, суд може оголосити перерву з технічних причин для відновлення відеоконференцзв'язку. У випадку неможливості відновлення працездатності технічних засобів відеозапису протягом розумного строку, суд постановляє ухвалу про відкладення судового засідання, крім випадків, коли засідання може відбутися без особи, що брала у ньому участь дистанційно».

У зв'язку з цим абзац другий, третій вважати абзацом третім, четвертим відповідно.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-20/12-520

19. березня 2014

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження

м. Київ

Комісія у складі: Голови Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Кожем'якіна А.А., завідувача секретаріату Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Василькевича Я.І. та заступника завідувача секретаріату Комітету Гацелюка В.О. склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження Черниченко Ірини Василівни на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» за темою «Особливості застосування відеоконференції в кримінальному провадженні України» у вигляді пропозицій про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI, Закону України «Про попереднє ув'язнення» від 30. 06. 1993 р. № 3352-XII та Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23. 12. 1993 р. № 3782-XI у зв'язку із застосуванням відеоконференції.

Комісія вважає, що результати проведеного дисертаційного дослідження та внесені дисертантом пропозиції мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, практичну значимість, є науково обґрунтованими, можуть бути враховані при подальшому вдосконаленні чинного законодавства.

Голова Комітету

А. Кожем'якін

Завідувач секретаріату Комітету

Я. Василькевич

Заступник завідувача секретаріату Комітету

А. Кожем'якіна, Я. Василькевича

В. Гацелюк

Завідувач
Керівник управління кадрів
Апарату Верховної Ради України
В. Гацелюк
21 03 14

У К Р А І Н А
АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

85000, Україна, м. Ужгород, вул. Довженка, 7, тел.: (0312) 61-35-46; (0312) 61-53-83, e-mail: info@zka.court.gov.ua

10 ГРУ 2013 № І-15022/1362
на № _____ від _____

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова апеляційного суду
Закарпатської області
Крегула М.М.
10 грудня 2013 р.

АКТ

**впровадження у практичну діяльність апеляційного суду
Закарпатської області результатів дисертаційного дослідження
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Черниченко Ірини Василівни щодо застосування відеоконференції в
кримінальному провадженні України за спеціальністю 12.00.09
«Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність»**

Комісія у складі: голови апеляційного суду Закарпатської області **Крегула Миколи Миколайовича**, секретаря судової палати з розгляду кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення **Стана Івана Васильовича**, судді судової палати з розгляду кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення **Марчука Олександра Петровича**.

розглянула розроблені Черниченко І.В., аспіранткою кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, **Методичні рекомендації щодо здійснення судового провадження у режимі відеоконференції.**

Висновок: у дисертаційному дослідженні Черниченко І.В. сформульовані та обґрунтовані теоретичні положення, висновки і пропозиції, які сприяють підвищенню ефективності застосування сучасної форми кримінального провадження – відеоконференції. Розроблені з урахуванням положень

Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. та практики Європейського суду з прав людини. Методичні рекомендації щодо здійснення судового провадження у режимі відеоконференції можуть бути використані судьями при проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.

Голова комісії:
голова апеляційного суду
Закарпатської області

Крекул Микола Миколайович

Члени комісії:
секретар судової палати
з розгляду кримінальних справ
та справ про адміністративні
правопорушення

Стан Іван Васильович

суддя судової палати
з розгляду кримінальних справ
та справ про адміністративні
правопорушення

Марчук Олександр Петрович

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Апеляційного суду

Івано-Франківської області

Стефанів Н.С.

2014 р.

АКТ

**впровадження у практичну діяльність Апеляційного суду
Івано-Франківської області результатів дисертаційного дослідження
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Черниченко Ірини Василівни щодо застосування відеоконференції в
кримінальному провадженні України за спеціальністю 12.00.09
«Кримінальний
процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність»**

Комісія у складі: Стефанів Надії Степанівни, голови апеляційного суду Івано-Франківської області, Шкрібляка Юрія Дмитровича, судді судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Івано-Франківської області, Максимчук Оксани Володимирівни, керівника апарату апеляційного суду Івано-Франківської області, розглянула розроблені Черниченко І.В., аспіранткою кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Методичні рекомендації щодо здійснення судового провадження у режимі відеоконференції.

Комісія засвідчує, що подані матеріали дисертаційного дослідження стосуються розробки практичних рекомендацій та системи теоретичних положень, спрямованих на вдосконалення правової регламентації та

практичного застосування відеоконференції в кримінальному провадженні України з урахуванням положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. та практики Європейського суду з прав людини.

Висновок: у дисертаційному дослідженні Черниченко І.В. сформульовані та обґрунтовані теоретичні положення, висновки і пропозиції, які сприяють підвищенню ефективності застосування сучасної форми кримінального провадження – відеоконференції. Розроблені Методичні рекомендації щодо здійснення судового провадження у режимі відеоконференції можуть бути використані суддями при проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження.

Голова комісії:

Голова Апеляційного суду

Івано-Франківської області

Члени комісії:

Суддя Апеляційного суду

Івано-Франківської області

Керівник апарату

Апеляційного суду

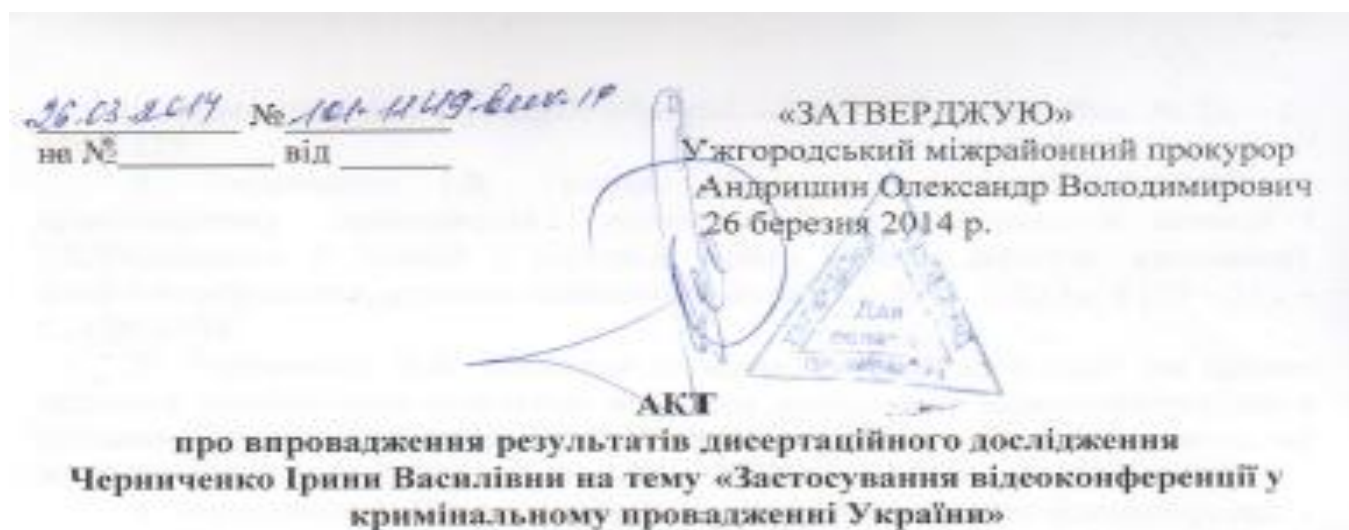
Івано-Франківсько області

Н.С.Стефанів

Ю. Д.Шкрібляк

О. В. Максимчук

м. Ужгород

26 березня 2014 р.

Комісія у складі голови Андришина Олександра Володимировича, Ужгородського міжрайонного прокурора, членів *прокурора міжрайонної прокуратури Стефанула Андрія Миколайовича, прокурора Зіт-Юрідної міжрайонної прокуратури Прівана Маріїна Михайловича* розглянула подані Черниченко Іриною Василівною, аспірантом кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» на тему «Застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України».

Комісія засвідчує, що отримані на основі проведеного дослідження висновки є теоретично і практично значимими і можуть бути використані працівниками прокуратури. Були враховані положення про підстави проведення дистанційного досудового розслідування, особливості проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції, проблемні питання, які виникають при цьому та шляхи їх вирішення.

Особливої уваги заслуговують підготовлені зразки процесуальних документів, зокрема, постанови про проведення допиту (впізнання) у режимі відеоконференції, протоколів допиту, у тому числі й одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях, протокол пред'явлення особи, речей для впізнання у режимі відеоконференції.

Крім того, рекомендовано для опрацювання і використання у практичній діяльності такі публікації:

« 1. Черниченко І.В. Проблемні аспекти забезпечення окремих прав учасників кримінального провадження, здійснюваного у режимі відеоконференції / І.В. Черниченко // Науковий вісник Ужгородського

національного університету. Серія «Право». – 2013. – Т. 3. Ч.П. Вип. № 21. – С. 174 – 177.

2. Черниченко І.В. Генезис використання відеоконференції у кримінальному провадженні : міжнародний та національний аспекти / І.В.Черниченко // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). Економіко-правовий, науково-практичний журнал. – 2012. – № 3 – 4 (50 – 51). – С. 130 – 134.

3. Черниченко І.В. Правовая позиция Европейского суда по правам человека относительно отдельных вопросов применения видеоконференции в уголовном судопроизводстве / И.В. Черниченко // Евразийский юридический журнал. – 2013. – № 6 (61). – С. 81 – 83. – ISSN : 2073-4506.

4. Черниченко І. Поняття та процесуально-правова суть відеоконференції у кримінальному провадженні України / І. Черниченко // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Вип. 59. – С. 365 – 369.

5. Черниченко І.В. Особливості реалізації окремих засад кримінального провадження України під час застосування відеоконференції / І.В. Черниченко // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 4. – С. 332 – 336.

6. Черниченко І.В. Актуальні проблеми застосування відеоконференції у кримінальному провадженні : аналіз практики Європейського суду з прав людини / І.В. Черниченко // Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні : Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2013 р.) / Редкол. : Шемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Чернецька О.В. – К. : Видавництво Ліра-К, 2013. – С. 170 – 173.

8. Chernichenko I. Videoconference as a modern means for solving criminal proceedings problems / I. Chernichenko // XII Міжнародна студентсько-аспірантська конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (26 – 28 квітня 2013 р.). Тези доповідей. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка. – 2013. – 186 – 187.

9. Черниченко І.В. Проблемні аспекти та перспективи вдосконалення відеоконференції у кримінальному провадженні / І.В. Черниченко // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Закарпатські правові читання», (25 – 26 квітня 2013 р.) / За заг. ред. Ф.Г. Вашука, П.А. Трачука, І.М. Полюжина. – Ужгород : Редакційно-видавничий центр ЗакДУ, 2013. – С. 428 – 430.

Члени комісії:

**Ужгородський
міжрайонний прокурор**

*Тетяна Іванівна
Коробочко
Прокурор Ужгородської
міжрайонної прокуратури*

Андришин О. В.

*Владислав А. М.
Генерал*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник декана
юрисдикційного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доц. проф. П. С. Берзін

08 травня 2014 р.

А К Т

**впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Черниченко Ірини Василівни на тему: «Застосування відеоконференції у
кримінальному провадженні України» за спеціальністю 12.00.09 –
кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність у навчальний процес на юридичному
факультеті Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Комісія спеціалізованої вченої ради Д.26.001.05 у складі:

1. Завідувач кафедри правосуддя, д.ю.н., проф. М. А. Погорецький
2. Професор кафедри правосуддя, д.ю.н., проф. О. П. Кучинська
3. Професор кафедри правосуддя, д.ю.н., проф. О. Г. Яновська

розглянула публікації основного змісту дисертації І. В. Черниченко на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук:

1. Черниченко І. В. Перспективи вдосконалення відеоконференції у кримінальному провадженні України / І. В. Черниченко // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія», – 2014. – № 1. – С. 196 – 205.

2. Черниченко І. В. Особливості реалізації окремих засад кримінального провадження України під час застосування відеоконференції / І. В. Черниченко // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 4. – С. 332 – 336.

3. Черниченко І. Поняття та процесуально-правова суть відеоконференції у кримінальному провадженні України / І. Черниченко // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Вип. 59. – С. 365 – 369.

4. Черниченко И. В. Правовая позиция Европейского суда по правам человека относительно отдельных вопросов применения видеоконференции в уголовном судопроизводстве / И. В. Черниченко // Евразийский юридический журнал. – 2013. – № 6 (61). – С. 81 – 83. – ISSN : 2073-4506.

5. Черниченко І. В. Проблемні аспекти забезпечення окремих прав учасників кримінального провадження, здійснюваного у режимі відеоконференції / І. В. Черниченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – Т. 3, Ч.ІІ. Вип. № 21. – С. 174 – 177.

6. Черниченко І. В. Генезис використання відеоконференції у кримінальному провадженні : міжнародний та національний аспекти / І.В.Черниченко // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). Економіко-правовий, науково-практичний журнал. – 2012. – № 3 – 4 (50 – 51). – С. 130 – 134.

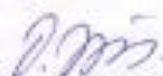
Комісія вважає, що пропозиції висунуті І. В. Черниченко у вказаних публікаціях є цілком обґрунтованими, мають належний науковий рівень та вагоме практичне значення для використання у навчальному процесі кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка під час проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі студентами юридичного факультету при викладанні дисциплін «Кримінальний процес України», «Актуальні проблеми кримінального процесу України», «Порівняльний кримінальний процес», «Доказування у кримінальному процесі України».

Завідувач кафедри правосуддя,
д.ю.н., проф.

М. А. Погорельський

Професор кафедри правосуддя,
д.ю.н. проф.

О. П. Кучинська

Професор кафедри правосуддя,
д.ю.н. проф.

О. Г. Яновська

ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету європейського права та правознавства Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

проф. Лазур Ярослав Володимирович
«25» лютого 2014 р.

М.П.

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта кафедри правосуддя Київського національного університету
імені Тараса Шевченка Черниченко Ірини Василівни
у навчальний процес Державного вищого навчального
закладу «Ужгородський національний університет»**

Комісія у складі: Лазура Ярослава Володимировича – декана факультету європейського права та правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет», д.ю.н., доц., голова комісії; Сливича Івана Івановича – зав.кафедри кримінально-правових дисциплін та міжнародного кримінального права ДВНЗ «Ужгородський національний університет», к.ю.н., доц., член комісії; Андрушка Андрія Васильовича – доцента кафедри кримінально-правових дисциплін та міжнародного кримінального права ДВНЗ «Ужгородський національний університет», к.ю.н., доц., член комісії, склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» аспіранта кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка Черниченко Ірини Василівни використовуються у навчальному процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських та практичних занять зі студентами факультету європейського права і правознавства Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес України» і «Порівняльний кримінальний процес».

Зокрема, в якості рекомендованих для опрацювання джерел студентам запропоновано такі публікації:

1. Черниченко И.В. Правовая позиция Европейского суда по правам человека относительно отдельных вопросов применения видеоконференции в уголовном судопроизводстве / И.В. Черниченко // Евразийский юридический журнал. – 2013. – № 6 (61). – С. 81 – 83. – ISSN : 2073-4506.

2. Черниченко І.В. Проблемні аспекти забезпечення окремих прав учасників кримінального провадження, здійснюваного у режимі відеоконференції / І.В. Черниченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – Т. 3, Ч.ІІ. Вип. № 21. – С. 174 – 177.

3. Черниченко І.В. Генезис використання відеоконференції у кримінальному провадженні : міжнародний та національний аспекти / І.В.Черниченко // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). Економіко-правовий, науково-практичний журнал. – 2012. – № 3 – 4 (50 – 51). – С. 130 – 134.

4. Черниченко І.В. Актуальні проблеми застосування відеоконференції у кримінальному провадженні : аналіз практики Європейського суду з прав людини / І.В. Черниченко // Актуальні проблеми правотворення в сучасній Україні : Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 квітня 2013 р.) / Редкол. : Шемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Чернецька О.В. – К. : Видавництво Ліра-К, 2013. – С. 170 – 173.

5. Chernichenko I. Videoconference as a modern means for solving criminal proceedings problems / I. Chernichenko // XII Міжнародна студентсько-аспірантська конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи» (26 – 28 квітня 2013 р.). Тези доповідей. – Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка. – 2013. – 186 – 187.

6. Черниченко І.В. Проблемні аспекти та перспективи вдосконалення відеоконференції у кримінальному провадженні / І.В. Черниченко // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Закарпатські правові читання», (25 – 26 квітня 2013 р.) / За заг. ред. Ф.Г. Ващука, П.А. Трачука, І.М. Полюжина. – Ужгород : Редакційно-видавничий центр ЗахДУ, 2013. – С. 428 – 430.

7. Боднар І.В. Загальнотеоретичні аспекти кримінально-процесуальної форми як засобу розв'язання завдань кримінального судочинства / І.В. Боднар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : ВПЦ Київський університет. – 2012. – № 94. – С. 59 – 62.

8. Боднар І.В. Правова регламентація проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції // Актуальні проблеми юридичної науки і практики: Тези доповідей та наукових повідомлень учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Нац. універ. «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Харків, 2012. – С. 273 – 274.

9. Боднар І.В. Доцільність диференціації кримінально-процесуальної форми та напрямки її здійснення в Україні / І.В. Боднар // XI Міжнародна студентсько-аспірантська наукова конференція «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи». Юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка (м. Львів, 20 – 22 квітня 2012 р.). – Львів, 2012. – С. 175 – 176.

10. Боднар І.В. Використання діалектичного взаємозв'язку категорій «зміст» та «форма» при визначенні поняття «кримінально-процесуальна

форма» / І.В. Боднар // II Всеукраїнська правова науково-практична конференція «Соціологічні та філософські проблеми права очима молодих науковців та практиків» (м. Київ, 29 березня 2012 р.). – К., 2012. – С. 30 – 32.

11. Боднар І.В. Кримінально-процесуальна форма як засіб розв'язання завдань кримінального судочинства / І.В. Боднар // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 02 – 03 лютого 2012 р.). – Х. : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. – Т. 2. – С. 65 – 66.

12. Боднар І.В. Правова природа поняття «кримінально-процесуальна форма» / І.В. Боднар // Всеукраїнська наукова студентська конференція «Законодавство України : погляд молодих правників». Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, 29 – 30 квітня 2011 р.). – Івано-Франківськ, 2011. – С. 181–182.

Декан факультету європейського права
та правознавства ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»,
доктор юридичних наук, доцент

Лазур Я.В.

Зав.кафедри кримінально-правових
дисциплін та міжнародного кримінального
права ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»,
кандидат юридичних наук, доцент

Сливач І.І.

Доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін та міжнародного кримінального
права ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»,
кандидат юридичних наук, доцент

Андрушко А.В.